

FIETSVAKANTIES DICHT BIJ HUIS

MEERDAAGSE FIETSTOCHTEN
IN NEDERLAND, BELGIË, FRANKRIJK
ENGELAND & DUITSLAND

lannoo

0.50

Fietsvakanties dicht bij huis

Fietsvakanties dicht bij huis

**17 meerdaagse fietstochten
in Nederland, België, Frankrijk,
Engeland en Duitsland**

© Uitgeverij Lannoo nv, Tielt 2003

COÖRDINATIE EN SAMENSTELLING Paul Maes

EINDREDACTIE Christina Bloem, Paul Maes

MET DE ONMISBARE MEDEWERKING VAN

Saskia Verheggen (Nederlands Bureau voor Toerisme)

Anita Van Nerom (Deutsche Zentrale für Tourismus)

Annick Aerts (Maison de la France)

Christiane Van Roelen (British Travel Centre)

Benno Wauters (Toerisme Vlaanderen)

Marc Verstraten (Toerisme Limburg)

Jean-Claude Conter (ONT)

Claude Halsdorf (ONT)

Jan Bleyenbergh (NMBS)

MET WARME DANK AAN ONZE FIETSREPORTERS

Christina Bloem (Rondje Waddenzee; Veluwezoom en IJssel; Rondje Maas, Waal en Linge; Holsteinische Schweiz)

André Maes (Drie Vlaamse Zustersteden; Oost-Haspengouw en Maasvallei);

Paul Maes (Thames Valley Cycle Route)

Guy Raskin (G.H. Luxemburg; Neckartal/Burgenstraße)

Annie Thijs (Lahn en Westerwald)

Erik Van Gucht (Rondje Drente; Tussen Canche en Authie)

Jos Van Hoofstat (Rondje Maas, Lesse en Semois; Normandische kustfietsroute)

Ward Van Loock (Tuin van Engeland fietsroute)

Maarten Van Steenbergen (Avesnois en Thiérache)

Stan Verelst (Grands Lacs/Champagne).

FOTOGRAFIE alle fietsreporters

Daniël Leroy, L. Delderfield, Bert Roeyen-FLP, Paul Maes, South East England Tourist Board, CDT Pas-de-Calais, Weller/Tourist-Info Schwäbisch Hall, Tourist-Info Bad Wimpfen, Tourist-Info Ebenbach, TWBM, Verkehrsverein Heidelberg, Eutin Kur&Touristik, Holsteinische Schweiz Tourismus . . .

Coverfoto's: Oxford (P. Maes), Fietsers (Tourist-info Bad Wimpfen), Landschap met fietser (A. Thijs), Koeien (A. Maes), Landschap Zuid-Engeland (South East England Tourist Board)

CARTOGRAFIE Peer de Maeyer

LAY-OUT Geert Verstaen

COVER Studio Lannoo

D/2003/45/159 - ISBN 90/209/5095 9

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUD

Inleiding	7
Overzichtstabel	8
Overzichtskaart	10

Nederland

1 RONDJE WADDENZEE	22
2 NATIONAAL PARK VELUWEZOOM / IJSSEL	42
3 RONDJE DRENTE	58
4 RONDJE MAAS, WAAL EN LINGE	74

België

5 DRIE VLAAMSE ZUSTERSTEDEN	90
6 OOST-HASPENGOUW EN DE MAASVALLEI	114
7 RONDJE MAAS, LESSE EN SEMOIS	130
8 G.H. LUXEMBURG EN KLEIN-ZWITSERLAND	152

Engeland

9 VAN OXFORD OF WINDSOR NAAR LONDON CITY	170
10 TUIN VAN ENGELAND FIETSRROUTE	202

Frankrijk

11 NORMANDISCHE KUSTFIETSRROUTE	222
12 TUSSEN CANCHE EN AUTHIE	242
13 LES GRANDS LACS EN DE CHAMPAGNE	258
14 AVESNOIS EN THIÉRACHE	276

Duitsland

15 NECKARTAL EN BURGENSTRASSE	296
16 NATIONAAL PARK HOLSTEINISCHE SCHWEIZ	312
17 LAHN EN WESTERWALD	328

OVER DIT BOEK

In dit boek vind je 17 ideeën voor een meerdaagse fietsvakantie in België, Nederland en hun buurlanden, alles bijeen goed voor 62 fietsdagen. De bestemmingen liggen in principe binnen *weekend-bereik*, meestal op een goede halve dag rijden met de auto of met de trein, vanaf het geografisch middelpunt van de Benelux (ergens tussen Utrecht en Nijmegen).

Bij de selectie is verder uitgegaan van een maximaal *organisatie- en gebruikscomfort* (bewegwijzering, beschrijving in een topografische gids etc.). Begin- en eindpunt van elke trip, en vaak ook het einde van elke dagetappe, zijn vlot bereikbaar per trein (iets moeilijker voor de trips 'Holsteinische Schweiz' en 'Neckartal/Burgenstraße'). Aan het eind van elke dagetappe is comfortabele én betaalbare *logiesmogelijkheid* aanwezig.

De fietstochten zijn tussen twee en vijf dagen lang, maar de meeste zijn in te korten tot twee dagen. Er is een keuze uit fietstrips in lijn, meerdaagse circuits en standplaatsvakanties (lussen vanuit een centrale verblijfplaats). Die laatste zijn aan te raden voor wie het echt rustig wil doen, of op pad gaat met kleinere kinderen. In de overzichtstabel (p. 8-9) vind je een heleboel selectiecriteria, waaronder de kindvriendelijkheid van de beschreven trips. Hoewel bij de selectie gestreefd werd naar zo vlak mogelijke routes, is de landschappelijke diversiteit groot: van laaggebergtes (Westerwald, Ardennen, Luxemburgs Klein-Zwitserland), over kusten (Normandië, Kent), eilanden (Wadden), uitgestrekte wouden (Ardennen, Champagne, Drente, Westerwald, Burgenstraße), grote meren (Holsteinische Schweiz, Champagne), rivieren (Thames, Maas en Waal, Lahntal, Canche en Authie) tot grootsteden (Londen).

Diverse routes spelen zich deels of helemaal af in grote nationale parken: NP Veluwezoom, NP Holsteinische Schweiz, Parc Naturel Régional du Forêt d'Orient, Parc Naturel Régional Avesnois en diverse nationale parken in Drente.

Van elke fietstrip vind je niet alleen een verhalende reportage met achtergrondinformatie over het landschap en de bezienswaardigheden, maar ook alle nodige elementen om je tocht zelf te organiseren. Ten eerste een uitgebreide praktische afdeling met info over de route, logies, vervoer, kaarten en fietsgidsen, plus de nodige informatieadressen en websites.

Daarnaast krijg je van elke dagetappe een overzichtskaartje en een routebeschrijving. Die kan je kopiëren en mee in je kaartenmap steken. In elke dagetappe zijn een aantal referentiepunten opgenomen, die je terugvindt op het routekaartje, in de reportage én in de wegwijzer.

Het comfortcriterium, de grote landschappelijke diversiteit, de nadruk op de praktische informatie en de integratie van kaartjes, reportagetekst en wegwijzer, staan er borg voor dat ook wie geen ervaring heeft met langeafstandsfietsen, in dit boek zijn gading vindt. Wij wensen je een prettige *trekkersvakantie!*

17 Fietsvakanties in een oogopslag

Land	Nr.	Streek	Landschap	Type route	Fietsroute	Traject
NL	01	Rondje Waddeneilanden	eilanden en polders	circuit	LF 10, Zuiderzeeroute en eigen routes	Den Helder - Harlingen - Den Helder
NL	02	Nationaal Park Veluwezoom en IJssel	heuvels, heide en vallegebied	standplaats	lokale fietslussen	standplaats: Doesburg
NL	03	Rondje Drente	heide en cult.-gebieden	circuit	arrangement	Norg - Borger - Westerbork - Spier - Norg
NL	04	Rondje Maas, Waal en Linge	rivieren en dijken	circuit	lokale routes, LF 12 en LF 7	Gorinchem - Tiel - Heusden - Gorinchem
BE	05	De drie Vlaamse Zustersteden	de Vlaamse vlakte, polders	circuit	Vlaanderen Fietsroute, LF 2 en LF 51	Antwerpen - Dendermonde - Gent - Brugge - Sas-van-Gent - Antwerpen
BE	06	Oost-Haspengouw en Maasvallei	uitgestrekte landbouwgebieden	standplaats	knooppuntennetwerk	standplaats: Herderen
BE	07	Rondje Maas, Lesse en Semois	Ardennen, smalle valleien	circuit	RV 2, RF 7, RV 60, RAVeL en eigen routes	Dinant - Gedinne - Bouillon - Ste-Ode - Rochefort - Dinant
LU	08	G.H. Luxemburg en Klein-Zwitserland	smalle valleien, rotsen, landbouwgebied, stad	circuit	PC 15, PC 16, eigen route, PC 2, Syredal-route, PC 1	Luxemburg - Diekirch - Echternach - Junglinster - Luxemburg
GB	09	Thames Valley Cycle Route	zacht vallegebied, rivier, grootstad	lijn	NCN-routes nrs. 5 en 4, eigen routes	Oxford - Reading - Windsor - Richmond - London
GB	10	Kent - Tuin van Engeland fietsroute	kust, landbouwgebied, moeras	circuit	NCN-routes 2, 18 en 1, regionale route 11	Dover - Folkestone - Rye - Ashford - Canterbury - Dover
FR	11	Normandische kustfietsroute	kust, achterland	lijn	Véloroute du Littoral de la Seine-Maritime	Le Tréport - Dieppe - St-Valéry-en-Caux - Fécamp - Le Havre
FR	12	Tussen Canche en Authie	vallei- en moerasgebieden, heuvels	standplaats	lokale fietslussen	standplaats: Montreuil-sur-Mer
FR	13	Les Grands Lacs - Champagne	heuvels, bossen, meren	circuit	eigen route	Bar-sur-Seine - Bar-sur-Aube - Lesmont - Brévonnes - Bar-sur-Seine
FR	14	Thiérache (Nord & Aisne)	hagenlandschap, zachtglooiend, valleien	circuit	eigen route	Avesnes-sur-Helpe - St-Michel - Guise - Le Nouvion - Avesnes-sur-Helpe
DU	15	Neckartal/Burgenstraße	heuvels, smalle vallei, wijngaarden	lijn	Radweg Burgenstraße	Schwäbisch Hall - Heilbronn - Obrigheim - Heidelberg
DU	16	NP Holsteinische Schweiz	meren, bossen, heuvels	standplaats	lokale fietslussen en eigen routes	standplaats: Eutin
DU	17	Lahn en Westerwald	sterk heuvelend, bossen, vallei	circuit	R8 en Lahnradweg	Limburg - Dillenburg - Biedenkopf - Marburg - Wetzlar - Limburg

Land	Nr.	Bewegwijzerd	Fietsdagen	Fietsafstand	In te korten	Mogelijk per trein	Moeilijkheidsgraad	Organisatie	Met kinderen	Fietsverhuur
NL	01	deels	3,5	160 km	neen	ja	licht	ietsje ingewikkeld	goed te doen	ja
NL	02	ja	3	174 km	1, 2 dagen	ja (extra fietsrit)	gemiddeld	gemakkelijk	goed te doen	ja
NL	03	neen	3	150 km	neen	ja (extra fietsrit)	vrij licht	gemakkelijk	uitstekend	ja
NL	04	ja	2,5 tot 3	130-150 km	neen	ja	licht	ietsje ingewikkeld	te doen	ja
BE	05	ja	5	275 km	neen	ja	vrij licht	gemakkelijk	te doen	ja
BE	06	ja	3	179 km	1, 2 dagen	vanuit Tongeren	gemiddeld	gemakkelijk	te doen	ja
BE	07	grotendeels	5	245 km	ja	ja	zwaar	gemiddeld	te zwaar	ja
LU	08	grotendeels	3	150	neen	ja	vrij zwaar	gemiddeld	mits route-aanpassing	ja
GB	10	grotendeels	2 of 4	80 of 142 km	ja	ja	vrij licht	gemiddeld	te doen	moeilijk
GB	10	ja	4	171 km	neen	ja	gemiddeld	gemiddeld	te doen	ja
FR	11	grotendeels	4	172 km	ja	ja	gemiddeld tot zwaar	gemakkelijk	te zwaar	ja
FR	12	ja	4	165 km	1, 2, 3 dagen	ja	gemiddeld	gemakkelijk	te doen	ja
FR	13	neen	3	157 km	neen	ja	vrij zwaar	gemakkelijk	vrij zwaar	(ja)
FR	14	neen	3 of 4	160 km	neen	ja	gemiddeld	gemakkelijk	grote kinderen	ja
DU	15	ja	3	155 km	ja	niet eenvoudig	1ste etappe: zwaar	gemiddeld	zonder etappe 1	ja
DU	16	deels	3	125 km	1, 2 dagen	niet eenvoudig	vrij zwaar	gemakkelijk	te doen	ja
DU	17	ja	4	245 km	ja	ja	etappe 1 en 2: zwaar	gemiddeld	op etappe 1 na	ja

Middlesbrough

Blackpool

Bradford

York

Leeds

Kingston-upon-Hull

Manchester

Sheffield

Stoke-on-Trent

Nottingham

Wolverhampton

Leicester

BIRMINGHAM

Northampton

ENGLAND

Oxford

LONDON

Ipswich

Southampton

Portsmouth

Bournemouth

Brighton

Boulogne

Calais

Brügge

Gent

BELGIË

Lille

Amiens

le Havre

ROUEN

Caer

FRANCE

Versailles

PARIS

le Mans

Angers

Tours

Blois

Chambord

Chenonceau

Orléans

St-Benoit-sur-Loire

Troyes

Font

Châlons-en-C

Reims

La

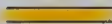

Fietskaartjes en routebeschrijving

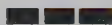
De kaartjes van de dagetappes hebben gemiddeld een schaal van 1/150.000. Over elk kaartje is een rooster gedrukt vierkantjes van 1 cm², waarbij 1 cm telkens de afstand voorstelt die bovenaan op het meetlatje aangeduid staat.

Het teken ☉ duidt aan waar de verschillende kaartfragmenten op elkaar aansluiten. Op de kaartjes heeft elke dagetappe een eigen kleur.

De kaartjes geven ook informatie over de aard van de weg waarover je fietst.

 Als de gekleurde lijn tussen twee zwarte lijntjes loopt, gaat het over een verharde weg, d.i. asfalt of beton.

 Als er enkel een gekleurde lijn te zien is, rijd je over een half- of onverharde weg (kiezel, aarde, gras).

 Een stippellijn duidt op een variant of aanlooproutte.

Op elk kaartje vind je een aantal referentiepunten (cijfers in een gekleurde bol), die ook terug te vinden zijn in de fietsreportage. De routebeschrijving is zoveel mogelijk gegroepeerd van het ene referentiepunt naar het andere. Zo vind je vlot je weg tussen de realiteit in het veld, het fietsverhaal, het kaartje en de routebeschrijving.

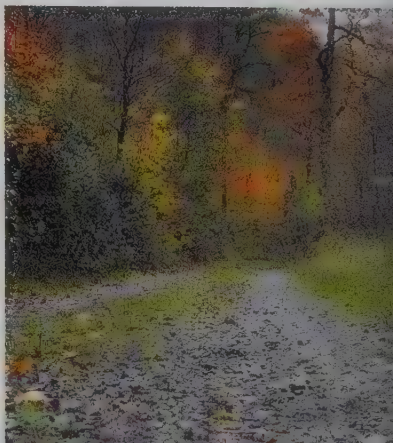
Langeafstandsfietsroutes

Types van fietsroutes

Langeafstandsfietsen kan je *in lijn* doen, dat wil zeggen dat je aan het eind van je tocht op een andere plaats aankomt dan waar je vertrokken bent. Als je met de auto gekomen bent, zal je dus per trein naar je beginpunt terug moeten reizen. Drie fietstrips in dit boek zijn routes in lijn.

Een tweede formule is het langeafstandsfietscircuit. Daarbij kom je aan het eind van de tocht terug aan in de plaats waar je vertrokken bent, wat de organisatie op het vlak van transport makkelijker maakt. Daarvan zitten er tien in dit boek.

Ten slotte zijn er ook *standplaatsvakanties*, waarbij je op een centrale plaats verblijft en van daaruit diverse ééndaagse lussen fietst. Dit type vraagt het minste organisatiewerk, maar boeit de echte trekker wellicht minder. Je vindt vier standplaatsvakanties in dit boek.

Langeafstandsfietsorganisaties

Nederland en België

In deze landen bestaan nationale organisaties die langeafstandsfietsroutes uitstippelen, bewegwijzeren en beschrijven volgens een uniform systeem. In Wallonië is dat *Rando Vélo* (RV-routes), in Vlaanderen *Toerisme Vlaanderen* i.s.m. *Grote Routepaden* (LF-routes) en in Nederland de *Stichting Landelijk Fietsplatform* (LF-routes).

De RV- en LF-routes zijn lijnvormige, vaak landelijke fietsroutes over de lange afstand. Ze zijn allemaal volgens hetzelfde systeem bewegwijzerd. Voor de RV-routes en sommige Vlaamse LF-routes zijn dat geel-blauwe verfstreepjes of zelfklevertjes. Voor andere Vlaamse en alle Nederlandse LF-routes gaat het om rechthoekige metalen bordjes met daarop het nummer van de route.

Bij elke RV- of LF-route hoort een topogids met topografische kaarten van de route, routebeschrijving, achtergrond over wat onderweg te zien is en praktische info om je tocht te organiseren. Daarnaast kun je bij de nationale organisaties (én op hun websites) een gratis overzichtskaartje van hun netwerk aanvragen.

INFO

- Nederland: Stichting Landelijk Fietsplatform, Postbus 846, NL-3800 AV Amersfoort, tel. 0031-33-465 36 56, fax 465 43 77, slf@fietsplatform.nl, www.fietsplatform.nl
- Vlaanderen: Grote Routepaden/LF, Van Stralenstraat 40, 2060 Antwerpen, tel. 03-232 72 18, fax 03-231 81 26, info@groteroutepaden.be, www.groteroutepaden.be
- Toerisme Vlaanderen, Grasmart 61, 1000 Brussel, tel. 02-504 03 90, info@toerismevlaanderen.be, www.toerismevlaanderen.be
- Wallonië: Rando Vélo, Tino Ciclia, Blancheau 21, 6800 Recogne, tel. + fax 061-22 20 13, info@grsentiers.org, www.randovelo.org

Frankrijk

Het fietstoerisme is in Frankrijk veel later op gang gekomen dan in de noordelijke Europese landen. Nationale langeafstandsfietsroutes zijn er nog een zeldzaamheid. Wel zijn sommige departementen verder gevorderd met regionale en lokale fietsroutes dan andere.

Ook al zijn fietspaden of fietsroutes doorgaans nog geen gemeengoed in Frankrijk, toch is het land bijzonder geschikt voor langeafstandsfietsen. Het bezit vele duizenden kilometers landelijke weggetjes, die goed verhard én auto-arm zijn. Op basis van een Michelin of IGN-kaart kan je zelf prachtige tochten samenstellen.

Informatie kun je het best inwinnen bij de toeristische dienst van het departement van je keuze. Als je op de website www.franceguide.com van de Franse dienst voor toerisme op de zoekfunctie 'cycling' intikt, krijg je een hele reeks fietsinfobestanden (onder meer praktische tips en evenementen) evenals links naar de sites van regionale toeristische diensten die fietsinfo aanbieden.

Groot-Brittannië

Sustrans is een particuliere organisatie die in opdracht van de overheid werkt aan een *National Cycle Network (NCN)* van meer dan 10.000 km bewegwijzerde fietsroutes. Een deel daarvan is autovrij of autoluw. Vele NCN-routes zijn al gerealiseerd en beschreven in kaartgidsen. Op hun website

vind je een uitgebreide voorstelling van het National Cycle Network en heel wat vakantietips. Je kunt er ook de Sustrans-gidsen kopen.

Info: Sustrans, 35 King Street, Bristol BS1 4DZ, tel. 0044-117-926 88 93, Information Line: 0044-117-929 08 88, info@sustrans.org.uk, www.sustrans.org.uk.

Op de website www.visitbritain.com van de Britse Dienst voor Toerisme (klik 'reisplanning' en 'fietsen') vind je meer info over het National Cycle Network.

Via www.visitbritain.com/uk/outdoorbritain

('get active' en 'cycling') kun je bij basisinfo over alle aspecten van het fietsen in Groot-Brittannië en via een zoekmachine een uitgebreide database van fietsroutes consulteren.

FIETSEN IN ENGLAND

Zoals bekend rijden de Britten links. Als buitenlandse fietser ligt dat niet voor de hand, je moet er constant attent op zijn. Vooral in steden kan het soms gevaarlijk zijn. Anderzijds zijn de Britse automobilisten meestal erg attent. Als je iemand voorbijsteekt, dan drukken tegenliggers zich vaak volledig weg op het andere baanvak.

Denk er bij het plannen van je tocht ook aan dat het door het tijdsverschil een uur vroeger donker is.

Duitsland

Geen land heeft zoveel *Fernradwege* als Duitsland. De meeste zijn het initiatief van regionale toeristische diensten, en je kunt dan ook het best bij die laatste terecht voor informatie. Andere zijn uitgestippeld en beschreven door bekende fietsuitgeverijen als Bielefelder Verlag Anstalt of het Oostenrijkse BikeLine (Esterbauer Verlag). Vele langeafstandsfietsroutes hebben een eigen website.

De Duitse fietsroutes zijn meestal goed bewegwijzerd met bordjes met een eigen symbooltje. Er zijn er zoveel dat je vaak 'fietsbomen' met meerdere borden of zelfklevertjes tegenkomt. Om in het bos de bomen te kunnen zien, zijn de regionale ADFC-kaarten op schaal 1/150.000 (uitgegeven door Bielefelder Verlag Anstalt) een goed instrument. Interessant aan vele Duitse langeafstandsfietsroutes is ook dat ze over zeer grote trajecten autovrij zijn.

Bij de Duitse dienst voor toerisme kun je gratis de nationale overzichtsbrochure 'Deutschland entdecken per Rad' en regionale fietsinfo opvragen. Een presentatie van de belangrijkste langeafstandsfietsroutes vind je op hun website www.germany-tourism.de (onder 'Travel Trips' en 'bicycling'). Je vindt er ook uitgebreide basisfietsinfo (fiets op de trein) en je kunt er de brochure 'Deutschland entdecken per Rad' in pdf downloaden. Via 'destination' in het hoofdmenu kun je ook doorklikken naar de websites van de regio's, met vaak zeer gedetailleerde fietsinfo.

Ook de Duitse fietsersbond ADFC beschikt over buitengewoon veel toeristische fietsinfo. Op hun website www.adfc.de kom je, via 'service' en 'Deutschland-infos', bij uitgebreide basisinfo per regio over reizen, fietsen, fietsvakanties, documentatie, fietsorganisaties en fietslinks (in het Duits). De ADFC beschikt over lijsten van fietserslogies per regio, te vinden op www.bettundbike.de.

INFO

- Deutsche Zentrale für Tourismus, Gulledele 92, 1200 St-Lambrechts-Woluwe (Brussel), tel. 02-245 97 00, fax 02-245 39 80, gntobru@d-z-t.com, www.germany-tourism.de.
- Allgemeiner Deutscher Fahrrad-Club e.V. (ADFC), Bundesgeschäftsstelle, Postfach 10 77 47, D-28077 Bremen, tel. 0049-421-34 62 90, fax 0049-421-34 62 950, kontakt@adfc.de, www.adfc.de

Vervoer

Met de auto

Voor wie het comfort van zijn eigen wagen verkiest, vermelden we in de praktische afdeling zoveel mogelijk of en waar je je wagen bij het vertrekpunt veilig kunt achterlaten (meestal voor enkele dagen!). Vaak ligt het voor de hand - en is het het veiligst - om je wagen achter te laten bij (één van) je logeeradres(sen).

De auto biedt natuurlijk ook voordelen: je vermijdt de soms gecompliceerde procedures voor fietsmeenamen op de trein en de extra-vermoeiende overstappen onderweg. Hij doet ook dienst als bagagedepot terwijl jij rondfietst.

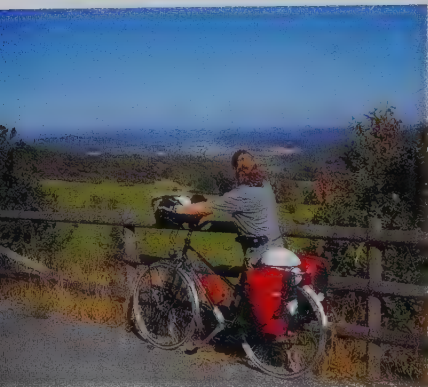
ROUTES IN LIJN

Bij fietstrips in lijn zul je van bij het eindpunt terug naar het beginpunt moeten reizen, meestal per trein. Het is sterk aan te raden de zaken om te draaien: rij naar het eindpunt, laat daar je wagen achter en reis met trein of bus

naar het beginpunt. Zo heb je aan het eind van je tocht het comfort om meteen bij je auto aan te komen. Informeer of de fiets meekan op de trein van je keuze (in de praktische afdeling van elke trip vind je daarover informatie). Als het niet kan, moet je de fiets achterlaten, per trein of bus naar je auto reizen en dan de fiets gaan ophalen.

Ben je met twee wagens, dan kun je het openbaar vervoer overslaan: je zet

dan eerst een wagen aan het eindpunt en rijdt met alle inzittenden naar het beginpunt.

ROUTEPLANNERS

Op het internet vind je een hele reeks websites die in een minuutje de hele route van bij je thuis naar je vertrekpunt op het scherm toveren, én de afstand en reistijd berekenen. Sommige bezorgen je ook de exacte locatie van adressen op een stadsplan. Enkele goede routeplanners zijn:

- Michelin: www.viamichelin.com (ook stadsplannen)
- ANWB: www.anwb.nl ('auto' aanklikken)
- Automobile Association (AA): www.theaa.com ('travel & leisure' aanklikken)
- Multimap: www.multimap.com (op de eerste plaats stads- en andere plannen, voor routeplanner 'directions' aanklikken)
- Web.de: route.web.de (naast een eigen routeplanner, ook een hele reeks links naar anders routeplanners)

Met de trein

De meeste vakanties in dit boek zijn zo in elkaar gestoken dat je er vlot met de trein heen kunt reizen (dat betekent niet automatisch dat je ook vlot je fiets kan meenemen). Voor drie vakanties (Veluwezoom, Drente, Oost-Haspengouw) moet je eerst nog wel een extra fietsrit maken naar je vertrekpunt. Voor twee Duitse bestemmingen ('Holsteinische Schweiz' en 'Neckartal/Burgenweg') is het een ietsje ingewikkeld, wegens de lange afstand en het vele overstappen.

Het grote voordeel van de trein is dat je aan het eindpunt van je trektocht meteen naar huis kunt sporen. Bovendien hoeft je je wagen niet enkele dagen onbeheerd achter te laten. In de praktische afdeling van elke fietstrip geven we alle informatie om naar en van je bestemming te sporen.

Basisinformatie over het openbaar vervoer kun je krijgen bij de nationale diensten voor toerisme. Voor concrete treininfo en reservaties kun je terecht bij de betrokken spoorwegmaatschappijen of vervoersbedrijven (zie hieronder). Om je treinreis uit te dokteren kun je ook terecht op de website van de Duitse Spoorwegen www.bahn.de. Die zoekt in een wip de beste verbindin-

gen tussen alle uithoeken van Europa, soms ook met busverbindingen, en geeft een schat aan randinformatie.

Treininfo en -reservatie

BELGIË

- infolijn internationaal treinverkeer, tel. 02-528 28 28 (voor de Thalys ook op www.thalys.com)
- binnenlandse treinverbindingen (NMBS): tel. 02-555 25 55
- treinplanner binnenland: www.nmbs.be
- treinplanner buitenland: www.nmbs.be (Reizen in Europa): dienstregelingen en prijzen

NEDERLAND

- infolijn internationale treinverbindingen: tel. 0900-9296 (0,25 €/min.)
- Thalys, info en boekingen: tel. 0900-9296 (0,25 €/min.), www.thalys.com
- treinplanner binnenland: www.ns.nl
- treinplanner buitenland: www.ns.nl (Internationaal): ook tarieven en reservaties
- trein en bus binnen Nederland: Openbaar Vervoer Reisinformatie: tel. 0031 (0)900 92 92 (0,50 €/min.), www.92920v.nl.

FRANKRIJK

- binnenlandse treinverbindingen (SNCF), info en reservatie: tel. 0033-8-36 35 35 35 (0,34 €/min.)
- treinplanner: www.sncf.com (onder meer treinregelingen te downloaden in pdf).
- treinplanner voor de regionale spoorwegnetten (TER): www.ter-sncf.com.

DUITSLAND

- binnenlandse treinverbindingen: tel. 0049-1805-99 66 33
- treinplanner: www.bahn.de
- informatie en reservatie voor de fiets op Duitse treinen: telefonisch via Radfahrer Hotline Deutschland: tel. (0049) 01805 151415 of per internet: www.bahn.de;
- informatiekantoor Duitse spoorwegen in Brussel: tel. 02-240 45 86

GROOT-BRITTANNIË

- binnenlandse treinverbindingen: National Rail Enquiries, tel. 0044-8457-48 49 50 of 0044-1332-38 76 01
- treinplanner trein (officiële treinregeling): www.railtrack.co.uk
- treinplanner trein en reservatie: www.thetrainline.com
- links naar de sites van de openbaar vervoerbedrijven:
www.visitbritain.com/be/travel/transport.htm of
www.visitbritain.com/nl/travel/transport.htm

Fietsmeename op de trein

Om je fiets mee te nemen met de trein waarmee je reist, zijn tijdrovende procedures nodig. HST-treinen zoals Eurostar en Thalys nemen fietsen enkel als ingepakte zending (op voorhand dus!) mee. Ook andere treinen nemen soms geen fietsen mee of hebben maar plaats voor enkele exemplaren.

Voor internationale reizen kun je vaak maar een fietsticket kopen tot aan de landsgrens, en moet je daar een nieuw ticket kopen voor het net van het volgende land. *Informeer je in elk geval goed bij de spoorwegmaatschappij van je land van bestemming, of je fiets meekan met de door jou gekozen treinverbinding en wat je daarvoor moet doen.*

Voor regionale en lokale treinreizen ziet de situatie er rooskleuriger uit. In Nederland, Frankrijk, Duitsland, Engeland en het G.H. Luxemburg is fietsmeename op de trein vrij comfortabel. Soms krijg je het gevoel dat je als fietser welkom bent! Vaak is op de trein een speciaal fietsvak voorzien (in Nederland aangegeven met een fietslogo op de wagon) of kun je de fiets gewoon in de entreeruimte van de wagon zetten (TER-treinen in Frankrijk, Engeland).

Info fietsmeename

WEBSITES TREINMAATSCHAPPIJEN

Volgende websites met een Europees bereik pogen systematisch aan te geven of de gekozen trein fietsen meeneemt:

- Duitse spoorwegen: www.bahn.de
- Nederlandse spoorwegen: www.ns.nl

FIETSERSBOND

Informatie over fietsmeename op de trein in Europa kun je ook krijgen bij de Nederlandse Fietsersbond. Op hun website www.fietsersbond.nl (klik 'recreatie en vakantie' en 'trein internationaal') vind je een uitgebreid hoofdstuk over hoe je fiets mee te nemen naar het buitenland. Daarnaast is er ook

een zeer gedetailleerd en actueel overzicht van fietsvervoer per land in Europa.

Info: Nederlandse Fietsersbond, Balistraat 59, Utrecht - Postbus 2828, NL-3500 GV Utrecht, tel. 0031-30-291 81 71, fax 0031-30-291 81 88, info@fietsersbond.nl, www.fietsersbond.nl

TREINREISWINKEL

De 'Treinreiswinkel' in Leiden is als enige in staat moeiteloos uit te zoeken in welke trein de fiets meekan en internationale fietstreinkaartjes te verkopen. Tickets worden direct geleverd. Ook voor busverbindingen en ferries. Info: Breestraat 57, NL-2311 CJ Leiden, tel. 0031-71-513 70 08, fax 0031-71-566 38 80, info@treinreiswinkel.nl, www.treinreiswinkel.nl.

FIETS MEE NAAR ENGELAND

Over de treinreis en fietsmeename naar Engeland vind je alle info bij de bestemmingen 'Thames Valley Cycle Route' (p.162) en 'Kent – Tuin van Engelandroute' (p.194). Info ook op www.visitbritain.com (klik 'reisplanning' en 'fietsen').

Veerponten in Nederland en België

– De *Vereniging Vrienden van de Voetveren* promoot de voetveren en veerponten in Nederland en België. Info: Burg. Kasteleinstraat 35, NL-1109 BA Amsterdam ZO, tel. 0031 (0)294 43 16 04, d.drenth@nsm.kun.nl, www.voetveren.nl. Deze website bevat praktische info over en links naar de websites van alle veren in de Benelux.
– Beperkte info over de veren in Vlaanderen: www.fietsvlaanderen.be/veren

Kaarten en topogidsen

Bij elke fietstrip vind je info over de kaarten en topogidsen die je nodig hebt. Zeker als je geen ervaring hebt met langeafstandsfietsen en kaartlezen, is het aangeraden de nodige kaarten en gidsen aan te schaffen. Dat kan in de gespecialiseerde reisboekhandel in je streek. Hieronder alvast enkele adressen:

- Pied à Terre: Singel 393, 1012 WN Amsterdam, tel. 020 627 44 55, fax 020 620 89 96, info@piedaterre.nl, www.piedaterre.nl
- Fietsvakantiewinkel: Spoorlaan 19, NL-3445 AE Woerden, tel. 0031 348 42 18 44, fax 0031 348 42 38 39, info@fietsvakantiewinkel.nl, www.fietsvakantiewinkel.nl.
- Atlas & Zanzibar: Kortrijksesteenweg 19, 9000 Gent, tel. en fax 09 220 87 99, atlas.zanzibar@skynet.be, www.atlaszanzibar.be
- Nomade: Herbert Hooverplein 17, 3000 Leuven, tel. 016 22 66 96, fax 016 20 37 93, reisboekhandel@nomade.be, www.nomade.be.

De topogidsen van Vlaamse en Nederlandse LF-routes en topografische kaarten kun je ook direct bij de betreffende organisaties kopen (zie hierboven 'Langeafstandsietsorganisaties'). Bij Grote Routepaden kun je een uitgebreide uitgavencatalogus verkrijgen (tel. 03 232 72 18). Vervolgens kun je alle gidsen en kaarten bestellen in hun winkel te Antwerpen (Van Stralensstraat 40, nabij het Centraal Station), per fax (fax 03 231 81 26), per email (info@groteroutepaden.be) of online op www.groteroutepaden.be.

Nationale Diensten voor Toerisme/Verkeersbureau's

In België

- Vlaanderen: Toerisme Vlaanderen, Grasmart 61, 1000 Brussel, tel. 02 504 03 90, fax 02 504 02 70, info@toervl.be, www.toerismevlaanderen.be
- Wallonië: Office de Promotion du Tourisme (OPT), Grasmart 61, 1000 Brussel, tel. 02 504 03 90, fax 02 504 02 70, info@opt.be, www.belgie-toerisme.net of www.opt.be.
- Groot-Hertogdom Luxemburg: Luxemburgse Dienst voor Toerisme (ONT), Kortenberglaan 75, 1000 Brussel, tel. (02) 646 03 70, fax (02) 648 61 00,

info@visitluxembourg.be, www.visitluxembourg.be of www.ont.lu.

– Duitsland: Duitse Nationale Dienst voor Toerisme (DZT), Gulledele 92, 1200 St-Lambrechts-Woluwe (Brussel), tel. 02 245 97 00, fax 02 245 39 80, gntobru@d-z-t.com, www.germany-tourism.de

– Groot-Brittannië: British Travel Centre, Louisalaan 140, 1050 Brussel, tel. 02-646 35 10, brochurelijn: 02-626 25 94 (24 uur op 24), fax 02-646 39 86, britishbe@bta.org.uk, www.visitbritain.com

– Frankrijk: Maison de la France, Guldenvlieslaan 21, 1050 Brussel, tel. 0902 88 025 (0,15 €/12 sec), fax 02 505 38 29, info.be@franceguide.com, www.franceguide.com

– Nederland: Nederlands Bureau voor Toerisme, Louizalaan 89, 1050 Brussel — Postbus 136, 1050 Brussel 5, tel. 02 543 08 00 of tel. 02 543 08 01, fax 02 534 21 94, info@nbt.be, www.hollandtoerisme.be.

In Nederland

– Nederland: www.holland.com. Voor andere informatie: wend je tot de provinciale VVV's (zie fietstrips).

– Vlaanderen: Toerisme Vlaanderen & Brussel, Koninginnegracht 86, 2514 AJ Den Haag, tel. 070 416 81 10, fax 070 416 81 20, verkeersbureau@toerisme-vlaanderen.nl, www.toerisme-vlaanderen.nl.

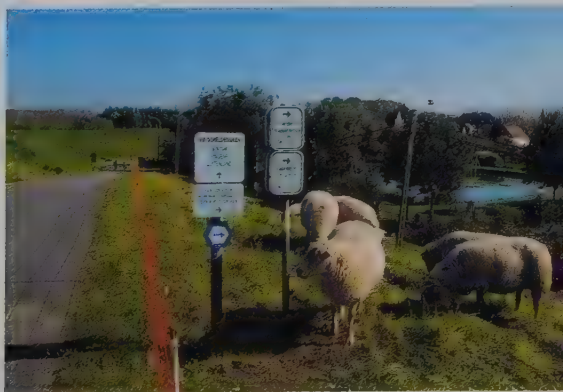
– Wallonië: Belgisch Verkeersbureau voor de Ardennen en Brussel, PB 2324, 2002 CH Haarlem, tel. 0900 20 20 107 (0,45 €/min.), brochurelijn tel. 023 534 44 34, fax 023 534 20 50, belgisch.verkeersbureau@wxs.nl, www.belgie-toerisme.net

– Groot-Hertogdom Luxemburg: Luxemburg Nationaal Verkeersbureau, Nasaulaan 8, NL-2514 JS Den Haag, tel. (0031) 70 364 90 41, fax (0031) 70 356 33 03, info@verkeersbureau-luxemburg.nl, www.ont.lu.

– Duitsland: Duits Verkeersbureau, Postbus 12051, NL-1100 AB Amsterdam, tel. 020 697 80 66, fax 020 691 29 72, duitsland@d-z-t.com, www.duitsverkeersbureau.nl.

– Frankrijk: Maison de la France, Prinsengracht 670, 1017 KX Amsterdam, tel. 0900 11 22 33 2 (0,50 €/min.), fax 020 620 33 39, informatie@fransverkeersbureau.nl, www.franceguide.com.

– Groot-Brittannië: Brits Toeristenbureau, Auroragebouw (5e verd.), Stadhouderskade 2, 1054 ES Amsterdam, tel. 020 689 00 02, fax 020 689 00 03, britinfo.nl@bta.org.uk, www.visitbritain.com/nl.

1

De zee is van oudsher Nederlands vriend én vijand. Dat ze voorspoed en rijkdom bracht, zie je in oude Zuiderzeestadjes als Hindeloopen, Stavoren, Enkhuizen, Medemblik... Dat ze ook een geduchte tegenstander was, wordt duidelijk als je over de eindeloze dijken, langs tientallen poldergemalen en windmolens,

en over op de zee gewonnen land fietst. Een tocht in het teken van het water, waarbij we enkele malen de zee op moeten en zelfs in een vrachtwagen moeten kruipen.

Waddenzee en IJsselmeer

In de vroege Middeleeuwen overstroomde de zee het moerasgebied tussen Friesland en Noord-Holland. Door het gat stroomde steeds meer zeewater binnen en omstreeks 1600 was de Zuiderzee zo groot als de huidige Waddenzee en het IJsselmeer samen. Ondanks alle waterstaatkundige inspanningen bleef de Zuiderzee overstromen. Plannen om haar af te dammen waren er al eeuwen geleden, maar die werden door gebrek aan kennis en middelen nooit gerealiseerd. Na de grote overstroming van 1916 besloot men de Zuiderzee af te sluiten. In 1932 was de Afsluitdijk voltooid en waren Waddenzee en IJsselmeer van elkaar gescheiden.

Texel, dijken en strand nabij De Cocksdorp

De Waddenzee bleef een getijdenzee, met grote verschillen tussen eb en vloed. In deze ondiepe zee vallen bij eb grote delen droog. Deze *wadden* zijn pleisterplaats en winterkwartier voor talrijke soorten trekvogels. Op de zandbanken leven zeehonden en eidereenden. Grote delen van de Waddenzee zijn door de Nederlandse overheid aangewezen als natuurmonument. Het IJsselmeer, ook het natte hart van Nederland genoemd, is ondertussen een zoetwatermeer geworden. Het is belangrijk voor de waterhuishouding, de drinkwatervoorziening, de binnenscheepvaart en de openluchtrecreatie. Ook als natuurgebied is het zeer waardevol: jaarlijks foerageren en overwinteren er miljoenen watervogels.

Dijken

Al van oudsher werpen de mensen dijken op om het land te beschermen. Op plaatsen waar de door stormwind opgezweepte golven de dijken het zwaarst aanvallen, bestaan die uit hoge, grimmige basaltbrokken. Waar de stroming milder is, zijn het lieflijke, door schapen begraaide grasdijken. Sommige dijken zijn heel oud en liggen ten gevolge van landuitbreidingen nu ver landinwaarts. Een voorbeeld is het

Waal en Burgerdijkje, dat tot 1612 Texel tegen de zee beschermde en nu midden op het eiland ligt. De koning van de Nederlandse dijken in dit gebied is natuurlijk de Afsluitdijk. Deze kolos van ruim 30 km lengte werd in 1932 midden in de Zuiderzee gebouwd, waardoor het hele gebied een stuk veiliger werd en Friesland eindelijk een verbinding over land kreeg met Noord-Holland.

Eilanden

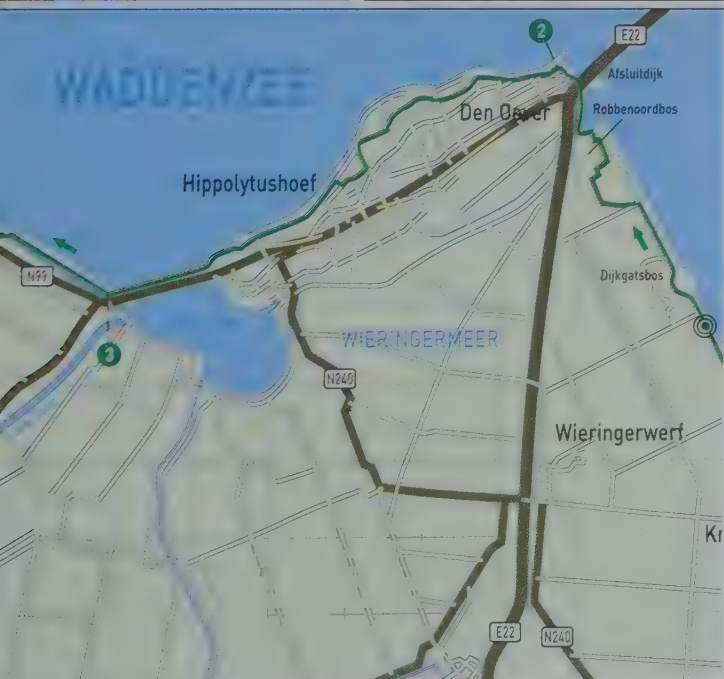
Waddeneilanden zijn ontstaan uit een door de Noordzee opgeworpen strandwal. De eeuwige getijstroom zorgen voor verplaatsing van zand, waardoor de eilanden in oostelijke richting 'wandelen'. In de afgelopen eeuwen zijn zo vele dorpjes in zee verdwenen. Vlieland bijvoorbeeld maakte tot in de 13de eeuw deel uit van het Friese vasteland. Toen er door de duinen een kanaal naar zee werd gegraven om Harlingen beter te ontsluiten, sloeg de zee tijdens een noodweer een groot stuk land weg en verzwoeg de stad Griend (ten noorden van Harlingen). Vlieland werd een eiland en Harlingen kwam aan zee te liggen. Maar de mens heeft ook eilanden veroverd, zoals Eierland, dat in de 17de eeuw bij Texel werd gevoegd en, meer recent, Wieringen, dat sinds 1930 deel uitmaakt van de Wieringermeerpolder.

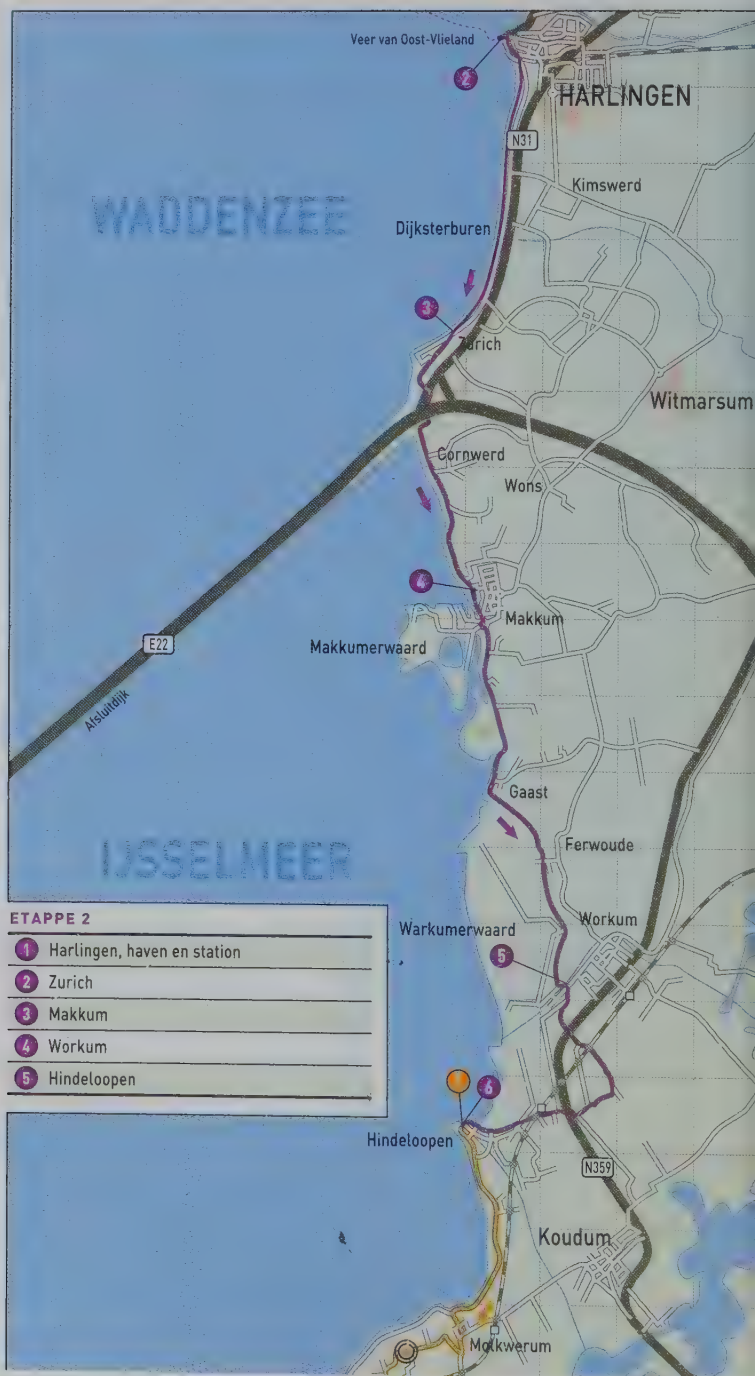

- ↑ . Texel, natuurgebied De Slufter
- ↔ Texel, hoge duinenrij

0 1.800 m 9.000 m

Rondje Waddenzee praktisch

AARD VAN DE VAKANTIE Vanuit de marinestad Den Helder vaar je naar de Waddeneilanden Texel en Vlieland, waar je door de duinen fietst. Op de tweede dag vaar je naar het Friese vasteland en rijdt daar langs de dijk naar enkele schilderachtige oude Zuiderzeestadjes. Op de derde dag steek je het IJsselmeer over, op de vierde dag fiets je door de Wieringermeerpolder terug naar Den Helder.

Door het herhaaldelijk gebruik van veren, vereist deze tocht meer voorbereiding en is hij ook wat duurder. Zorg dat je voor je vertrek over alle dienstroosters beschikt. Pas op: de veerboten Texel-Vlieland en Stavoren-Enkhuizen varen niet in de winterperiode (zie hierna).

ALTERNATIEVEN Je kunt de tocht eventueel met een halve dag verlengen door vroeger naar Den Helder te reizen en al in de vroege namiddag naar Texel te varen en daar te overnachten. Dat geeft je de tijd om ook de rest van dit eiland te verkennen.

BEOORDELING Fietservaring is niet nodig. Er zijn geen steile hellingen en de afstanden zijn niet groot. De tocht verloopt volledig over fietspaden en rustige asfaltwegen.

HOE KOM JE ER?

MET DE TREIN Vanuit Brussel rijdt elk uur een trein naar Amsterdam, waar je overstapt op de trein naar Den Helder (twee per uur). De fiets kan mee op de trein (zie inleiding).

MET DE AUTO Neem vanuit Antwerpen de E19 tot knooppunt Badhoevedorp (nabij Amsterdam), vervolgens de A9 naar Alkmaar en ten slotte de N9 naar Den Helder. Je kunt de wagen achterlaten op het ruime parkeerterrein bij de aanlegsteiger van de boot in Den Helder. Deze is gratis, maar heel druk, wees er dus vroeg bij. Volg de aanduidingen "Texel - Afhalen/wegbrengen".

Overzet naar Texel

VEERBOTEN • Den Helder-Texel: vertrek ieder uur van 06u35 tot 21u35. Op zon- en feestdagen vaart de eerste boot niet en buiten het seizoen (oktober tot april) ook de tweede niet. Tickets bij de aanlegsteiger (voorlopig alleen retourtickets). Info: Teso N.V., tel. (0031) 0222 369691 / 369692, info@teso.nl, www.teso.nl.
• Texel-Vlieland: de boot 'De Vriendschap' vaart van eind april tot eind september. Vertrektijd 17u00. In het voor- en naseizoen zijn er afvaarten

op dinsdag, woensdag, donderdag en zondag en in het hoogseizoen dagelijks.

Tickets bij de aanlegsteiger. Info: tel. (00 31) 0222 316451, info@waddenveer.nl, www.waddenveer.nl.

• Vlieland-Harlingen: afvaarten dagelijks om 07u00, 11u45 en 16u45.

Tickets bij de aanlegsteiger. Info: Rederij Doeksen, tel. (0031) 0517 491500, www.rederij-doeksen.nl.

• Stavoren-Enkhuizen: van 1 april tot midden oktober. In de periode mei t/m augustus wordt dagelijks gevaren, daarbuiten niet. Vertrektijden 10u15 en 14u15. Tickets bij de VVV Stavoren, vlak bij de aanlegsteiger. Info: Rederij V & O, tel. (00 31) 0228 326667, Veerboot@quicknet.nl, www.veerboot.info.

FIETSVERHUUR Rijwielshop Pieters, onder het station van Den Helder. De huurprijs varieert tussen € 5,20 en € 7,60 per dag. In combinatie met een treinticket is het ongeveer € 0,50 per dag goedkoper. Reserveren is aan te raden, zeker voor fietsen met versnellingen. Tel. (0031) 0223 619227.

LOGIES Onderweg zijn voldoende overnachtingsmogelijkheden in hotels, pensions, B & B-adressen en kampeerterreinen. De Waddeneilanden Texel en Terschelling hebben een jeugdherberg. De VVV's zijn zeer behulpzaam bij het zoeken naar logies. Enkele suggesties:

• Den Helder: Hotel Le Saillant, Weststraat 83, tel. (0031) 0223 610212, klein familiehotel met vriendelijke ontvangst en uitstekende keuken;

• Oost-Vlieland: Badhotel Bruin, Dorpsstraat 88, tel. (0031) 0562 451301, fax (0031) 0562 451227, goed toeristenhotel;

• Hindeloopen: Hotel/pension de Twee Hondjes, Paardepad 2, tel. (0031) 0514 522873, klein pension met maar enkele kamers, zeer goed verzorgd, vriendelijke ontvangst en prima ontbijt;

• Medemblik: Tulip Inn Medemblik, Oosterhaven 1, tel. (0031) 0227 543844, post@tulipinnmedemblik.com, www.tulipinnmedemblik.com; goed hotel, groot en daardoor wat onpersoonlijker.

DOCUMENTATIE

KAARTEN • Bij het fietsen van de route zijn de ANWB/VVV toeristenkaarten (1:100.000) van Noord-Holland en Friesland zeer nuttig (te koop bij de VVV Den Helder). Bij de VVV Texel kun je een uitgebreide kaart van het eiland met dorpsplattegronden en achtergrondinformatie kopen en ook de VVV Vlieland heeft een fiets- en wandelkaart.

Enkhuizen, Zuiderzeemuseum

FIETSGIDSEN • Ten zuiden van de Afsluitdijk, tussen Zurich (in Friesland) en Den Oever (in Noord-Holland) volg je de Zuiderzeeroute, een door de ANWB bewegwijzerde en in een topogids beschreven lange fietsronde, te koop bij de VVV Den Helder. De volledige route staat ook beschreven in het Bikeline-gidsje Rund ums IJsselmeer, Verlag Esterbauer.

Turfmarkt in Makkum

- INFORMATIE** • VVV Den Helder, Bernhardplein 18, 1780 AA Den Helder (vlak bij het station), tel. (0031) 0223 625544, fax (0031) 0223 614888, vvv.denhelder@tref.nl.
- VVV Texel, Emmalaan 66, 1791 AV Den Burg, tel. (0031) 0222 312847, fax (0031) 0222 314129, info@texel.net, www.texel.net.
 - VVV Vlieland, Havenweg 10, 8899 BB Vlieland, tel. (0031) 0562 451111, fax (0031) 0562 451361, info@vlieland.net, www.vlieland.net.
 - VVV Harlingen e.o., Voorstraat 34, 8861 BL Harlingen, tel. (0031) 0900 5400001, fax (0031) 0517 415176, info@vvv-harlingen.nl, www.vvv-harlingen.nl.
 - VVV Regiobureau Stichting IJsselmeergebied, Noard, 8710 AB Workum, tel. (0031) 0515 541300, fax (0031) 0515 543605, vvvijsselmeergeb@tref.nl, www.friesland-vvv.net.
 - VVV Hindeloopen, Nieuwstad 26, 8713 JL Hindeloopen, tel. (0031) 0514 522550
 - VVV Stavoren, Stationsweg 7, 8715 ES Stavoren, tel. (0031) 0900 5400001, fax (031) 0515 543605, vvvijsselmeergeb@tref.nl
 - VVV Enkhuizen, Tussen Twee Havens 1, 1601 EM Enkhuizen, tel. (0031) 0228 313164, fax (0031) 0228 315531, vvvenkhuizeneo@hetnet.nl.
 - VVV Medemblik, Dam 2, 1671 AW Medemblik, tel./fax (0031) 0227 542852, info@vvvmedemblik.nl

Fietsen door de duinen op de Waddeneilanden

1. Van Den Helder naar Texel en Vlieland

- TRAJECT:** Veer van Den Helder naar 't Horntje op Texel (20 minuten); fietstocht naar 'Paal 33' in Noord-Texel; veer naar Vlieland (eind april tot eind september); Vlieland Express naar 't Posthuis; fietsrit naar Oost-Vlieland.
- FIETSAFSTAND:** 38 km
- MOEILIJKHEIDSGRAAD:** Gemakkelijke tocht over grotendeels verharde fietspaden en rustige asfaltwegen over vlak terrein.
- BEWEGWIJZERING:** Geen.
- BEVOORRADING:** Den Helder en Oost-Vlieland hebben alle voorzieningen en op Texel gaat de route door of vlak bij Den Hoorn, De Koog en De Cocksdorp, waar winkels, cafés en restaurants zijn. Langs het fietspad door de duinen zijn enkele cafés/restaurants.

De fietstocht

De tocht begint bij het **station van Den Helder** ①. Den Helder is van oudsher een marinehaven en dat is goed te zien. Als je vanaf het station naar de veerhaven rijdt, passeer je het marinemuseum en een onderzeeboot.

De veerboot brengt je in 20 minuten naar **'t Horntje** ②, de haven van Texel. Over een rustig asfaltweggetje met aan de ene kant een vochtige duinvallei met veel riet en aan de andere kant wat heide, rij je naar de dijk (Molwerk). Daarachter ligt de Mokbaai; je kunt er met de fiets niet komen. Je blijft op het fietspad aan de voet van de dijk, en langs vogelreservaat De Petten, een brakwatergebiedje waar sterns en meeuwen broeden op speciaal opgeworpen eilandjes, rij je naar **Den Hoorn** ③. Het witte slanke kerkorentje doet nog steeds dienst als vuurtoren; het centrum is een beschermd dorpsgezicht.

Langs de duinenrand fiets je naar de Staatsbossen, de enige die Texel rijk is. Ze werden omstreeks 1900 aangeplant om de woeste gronden productief te maken en het achterliggende land tegen de wind te beschermen. Je rijdt over een mooi fietspaadje door en langs dit bos en keert het dan de rug toe om in de buurt van Den Burg, het grootste dorp van Texel, op het Waal en Burgerdijkje te komen. In de 15de eeuw, toen Texel maar half zo groot was als nu, was dit de zeedijk. Na de realisatie van de polder Waal en Burg in 1612 verviel de zeewerende functie.

Aan het dijkje liggen ook enkele wielen, plassen die ontstaan zijn bij dijkdoorbraken. De dijk werd hier later omheen gelegd en slingert zich nu in fraaie bochten door het landschap. We volgen hem tot vlak bij **De Koog** ④, een nieuwe badplaats met een gezellige drukte van terrasjes, winkeltjes en restaurantjes. Maar de sfeer van de oude Texelse dorpen als Den Hoorn, Oudeschild of Oosterend ontbreekt.

Van De Koog fiets je terug over een fietspad door de duinen. Aan de landzijde kweekt men bloembollen; in het voorjaar zijn de kleurige veldjes vanaf het fietspad goed te zien en te ruiken. De duinenrij is hoog en is in feite een kunstmatige stuifdijk, in de 17de eeuw aangelegd om Texel te verbinden met

het toenmalige eiland Eierland. Dit lag vlak voor de kust en werd door de Texelaars vooral in mei bezocht om er eieren te rapen.

Achter deze hoge duinen liggen natuurgebieden, 'de Muy' en 'de Slufter'. Daar zijn geen fietspaden, maar als je de trap van één van de uitzichtduinen opklimt, kun je de Slufter in lopen of genieten van het prachtige uitzicht over de weidse Sluftervlakte. Dit unieke natuurgebied heeft een open verbinding met de Noordzee en tijdens een storm kan het hele gebied onder water lopen. Voor broedende en foeragerende vogels is de Slufter zeer aantrekkelijk en in de herfst en winter strijken er vele trekvogels neer. Er groeien heel wat zoutminnende planten.

Het fietspad slingert nu door een afwisselend duinlandschap met struiken en ruige grassen, soms met heide, soms met riet en steeds zie je de vuurtoren van De Cocksdorp voor je. Niet ver daarvan, bij 'Paal 33' ⑤, is de aanlegplaats van de Vriendschap, de boot naar Vlieland.

Hier is geen haven; de boot vaart tot vlak bij het strand. Over een primitieve steiger, bestaande uit planken op boomstammetjes, loop je tientallen meters naar de boot. De ticketverkoop vindt plaats in een soort houten bouwkeet bij 'Paal 33' in de duinen. De Vriendschap is een klein, gepensioneerd vrachtschip, dat in zijn jonge jaren op de binnenwateren van Frankrijk en Polen voer. Er kunnen alleen voetgangers en fietsen mee. De overtocht duurt

Veerboot 'De Vriendschap'
van Texel naar Vlieland

ongeveer een halfuur, maar als schipper Sil op de grote zandplaat tussen Texel en Vlieland zeehonden of eidereenden ziet, kan het gebeuren dat hij de boot een poosje stillegt om je te laten kijken en fotograferen.

De Vriendschap bereikt Vlieland op de Vliehors, een immens grote zandplaat die bijna de helft van het eiland beslaat. Alleen bij westerstormen en springtij komt ze onder water te staan. Aan het eind van de aanlegsteiger wacht een legertruck die tot een soort huifkar op reuzenwielen omgebouwd is, je op: de

'Vliehors Express'. Hij stuift met een behoorlijke snelheid over de zandplaat; je wordt een halfuur lang duchtig door elkaar geschud. Ten slotte moet hij een steile duin op. Je denkt: dat haalt hij niet, maar hij haalt het en levert alle passagiers veilig af bij **Het Posthuis** ⑥. Hier begint het bewoonde gedeelte van Vlieland.

Café-resiaurant 'Posthuis' (1837) was vroeger de verzamelplaats voor de post naar en van het vasteland. Na 1923 verloor het zijn functie; de post ging sindsdien via Harlingen. Het enige dorp op Vlieland ligt aan de oostkant en je fietst ernaartoe over een smal schelpenpaadje door de duinen. Je enige gezelschap zijn de meeuwen. De zee zie je maar zelden, maar je hoort haar voortdurend. Het eiland is zo smal, dat je soms vanaf de hoge duinen zowel de Noordzee als de Waddenzee ziet. Via vochtige duinvalleien en een gemengd bos bereik je **Oost-Vlieland** ⑦.

Het dorp bestaat uit een langgerekte, schaduwrijke dorpsstraat met schilderachtige, lage huisjes. Het beschermde dorpsgezicht met de vele beschermde geveltjes roept de sfeer van begin 20ste eeuw op. Vlieland is vrijwel autoloos; alleen de eilandbewoners mogen er autorijden.

Wegwijzer

Station Den Helder ①: Voor station: rechtsaf (Beatrixstraat);
bij water: linksaf (Weststraat) (Hotel Le Saillant is aan Weststraat);
bij T-kruising: rechtsaf naar Veerhaven en met veerboot naar **'t Horntje ②** (fietsers stappen aan rechterkant van boot in)

Aan rechterkant van veer uitstappen en op het fietspad linksaf;
bij ANWB-richtingbord 8568: weg oversteken en richting Den Hoorn nemen;
bij ANWB paddestoel 21902/001: linksaf (richting De Petten en De Geul);
bij T-kruising: rechtsaf (Mokweg) naar **Den Hoorn ③**.

In Den Hoorn: links aanhouden (De Klif);
bij ANWB paddestoel 21434: rechtsaf (richting Staatsbossen/De Koog) (Rommelpot); bij kruispunt: rechtdoor over fietspad van Staatsbosbeheer;
bij paddestoel 20724: links/rechts (richting De Koog/Den Burg);
direct daarna, bij paddestoel 03854/004 (vroegere paddestoel 23840): rechtsaf (richting Den Burg);
rechtdoor blijven gaan op Rozendijk (verkeersweg met fietspad ernaast);
bij kruispunt 11: Pontweg oversteken en rechtdoor over rustige asfaltweg;
bij kruispunt met Nieuwlanderweg: schuin rechts oversteken (Burgerdijk) (Thysse-route);
bij paddestoel 23847: linksaf (Waal en Burgerdijk);
bij kruising met Nieuwlanderweg: rechtdoor;
bij T-kruising (Pijpersdijk): linksaf en meteen rechts (Waal en Burgerdijk)
bij volgende T-kruising: Thysseroute verlaten en rechtsaf (Oude Dijkje) en meteen links (Waal en Burgerdijk);
bij T-kruising met verkeersweg: linksaf op fietspad, richting **De Koog ④**.

2 km voor De Koog, bij paddestoel 21440: rechtsaf de duinen in (richting De Cocksdorp); (om De Koog te bezoeken hier circa 2km rechtdoor gaan);
Na circa 10km, vlak bij vuurtoren: verkeersweg (Strengweg) schuin rechts oversteken (klinkerwegje langs kampeerplaats De Robbenjager);
bij Vuurtorenweg: linksaf (doodlopende weg richting reddingsboot) tot **Paal 33 ⑤**;
met veer en 'Vliehors Express' naar **Posthuis ⑥**.

Bij het Posthuis: bij paddestoel 21753/001: richting Strand (weg waarover Vliehors Express kwam);
bij paddestoel 21752/001: rechtsaf (richting Dorp) (fietspaadje door duinen);
bij splitsing van fietspaadje, waar zowel links als rechts naar het Dorp gaat: links aanhouden;
bij volgende splitsing: rechts aanhouden (richting bos en vuurtoren);
bij paddestoel 23298/001: scherp rechtsaf (Dorp – 1,7km);
bij paddestoel 23209 en 2321/100: richting Dorp aanhouden;
bij T-kruising en paddestoel 23216/001: linksaf, richting Veerдам;
meteen daarna: linksaf (Dorpsstraat) naar centrum **Oost-Vlieland ⑦**.
Badhotel Bruin is in de Dorpsstraat.

2. Van Vlieland naar Hindeloopen

- TRAJECT:** Boottocht Oost-Vlieland – Harlingen (1,5 uur); fietstocht Harlingen – Zurich – Makkum – Workum – Hindeloopen
- FIETSAFSTAND:** 36 km
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Gemakkelijke tocht over verharde fietspaden en rustige asphaltwegen over vlak terrein.
- BEWEGWIJZERING:** Van Harlingen tot Zurich LF 10b (Waddenzeeroute); van Zurich tot Hindeloopen: de Zuiderzeeroute. Beide routes zijn door de ANWB bewegwijzerd met witte zeshoekige bordjes met opschrift.
- BEVOORRADING:** In Harlingen, Makkum, Workum en Hindeloopen: alle voorzieningen.

De fietstocht

Vlieland is het Waddeneiland dat het verst verwijderd is van het vasteland. Het is druk op de Waddenzee met vissersboten, zeilschepen en enkele *skûtsjes*, de historische Friese tjalken.

Het station van **Harlingen** ① ligt vlak bij de haven. Harlingen is te mooi om er zo maar achteloos aan voorbij te gaan. Maak even een rit door het oudste deel van deze historische Friese havenstad, die nog een open verbinding met de zee heeft. Aan de haven staan oude pakhuizen en deftige huizen van reders en kapiteins van weleer. In de stegen en straatjes daartussen hurken de lage huisjes van de schepelingen.

Langs het stadhuis in een beschermd 18de-eeuws pand rij je terug naar het station. Tot vlak bij de Afsluitdijk fiets je nu aan de buitenkant van de hoge en brede beschermingsdijk. Zo'n vijftien jaar geleden is op de basaltblokken aan de buitenzijde een asfaltbekleding aangebracht, waarover gefietst mag worden. Op de grasmat grazen wel schapen en daarom zijn er op het fietspad herhaaldelijk klaphekken en veeroosters. De schapen hebben in het verkeer op de dijk voorrang en zij schijnen zich van deze machtspositie bewust. Ze

gaan geen stap opzij als je eraan komt.

Het is heerlijk fietsen, zo vlak langs het water met vele zeilboten en surfers. Het krijsen van de meeuwen, het bulderen van de altijd nadrukkelijk aanwezige wind en het klotsen van de golven tegen de dijk zijn de enige geluiden. Door een klaphekje verlaat je de dijk weer om **Zurich** ② binnen te rijden.

Zurich is niet veel meer dan één enkele straat met wat huisjes; het is alleen bekend omdat de Afsluitdijk er begint. De Afsluitdijk ga je niet op

De kade van Harlingen

maar onderdoor, om aan de voet van de IJsselmeerdijk je tocht door het Friese land voort te zetten. Achter de dijk moet het IJsselmeer zijn, maar dat zie je voorlopig nog niet. Je fietst door een landschap van rietkragen, molens en boerderijen op terpen naar **Makkum** ③.

De bloeitijd van Makkum lag in de 15de tot 17de eeuw. Er waren vele scheepswerven en er werd kalk voor de huizenbouw in Amsterdam vervaardigd. Tegenwoordig is Makkum nog steeds vermaard om zijn bont beschilderd aardewerk en je kunt er een aardewerkfabriek bezichtigen.

Over een smal ophaalbrugje rij je het dorp weer uit langs de jachthaven, en je blijft achter de dijk. Bij Gaast, een heel klein dorpje met een minuscuul kerkje, buigt die landinwaarts. Daar is ook een uitkijkpunt, met een mooi uitzicht op de buitendijkse natuurgebieden (sinds 1991 beschermd als natuurmonument). Je fietst door het wijde Friese land, heel groen, veel riet, kleine dorpjes met kerktorentjes die boven de bomen uit gluren. In de verte zie je het stadje **Workum** ④ al liggen, een van de elf Friese steden.

De dijk ligt tegenwoordig zo ver landinwaarts, dat Workum niet meer aan het water ligt. Buitendijks ligt de Markummerwaard, een voormalige *kwelder* die in 1932 bij het land is getrokken. De Zuiderzeeroute gaat Workum niet in, maar het loont de moeite om even een kleine omweg te maken tot op het gezellige marktplein met zijn oude waaggebouw en de grote vierkante Gertrudiskerk. En als je tijd hebt, moet je zeker even het museum Jopie Huisman binnengaan, waar de schilderijen van deze voddenkoopman/schilder worden tentoongesteld. Ze zijn zo levens-

Gezicht op Workum

echt, dat je neiging hebt eraan te voelen of ze wel geschilderd zijn.

Vanuit Workum rij je op een slingerend laag binnendijkje, langs oude windmolens en moderne windturbines, door de polder naar **Hindeloopen** ⑤. Frieslands elfde stad telt nu slechts 850 inwoners, maar als je door de straatjes en steegjes dwaalt en de imposante huizen, de kerk en het museumgebouw ziet, besef je dat het welvarend moet geweest zijn. In de 13de eeuw leefde de stad van handel en zeevaart en ze groeide uit tot een belangrijke Hanzestad. In 1225 kreeg ze stadsrechten. Tussen 1650 en 1790 bezat de stad een koopvaardijvloot van ruim tachtig schepen.

Vroeger werd Hindeloopen ook wel het Friese Venetië genoemd, omdat elk huis per boot bereikbaar was. Het stadje is ook bekend om zijn schilderkunst en zijn klederdracht. In het museum Hidde Nijland kun je zien hoe de Hindeloopers zo'n 250 jaar geleden leefden en het Schaatsmuseum toont je alle wetenswaardigheden over de bekende Elfstedentocht. Door zijn ligging pal aan het IJsselmeer kent Hindeloopen nu een nieuwe bloeitijd als waterrecreatieplaats.

1 Wegwijzer

Harlingen ①: vanaf veerboot linksaf, richting stad (Havenplein);

Voorbij brug: linksaf (Prinsenstraat) en over Prins Hendrikbrug;

na deze brug: rechtsaf (Noorderhaven);

bij tweede straat: linksaf (Zeepziedersstraat);

aan eind: rechtsaf (Zoutsloot);

bij derde brugje: rechtsaf (Karremansstraat);

over brug (Leeuwenbrug): rechtsaf (Noorderhaven);

bij Prins Hendrikbrug: linksaf en dan rechtsaf over volgende brug naar Havenplein;

bij station: linksaf (Hoge Willemskade);

na 600 m: rechtsaf over spoorbaan en LF10b (Waddenzeeroute) volgen met scherpe bocht naar buitenkant van dijk;

na 7 km: schuin links dijk over en deze later door klaphekje verlaten naar **Zurich** ②

Zurich doorrijden en rechtdoor;

als LF 10b naar rechts gaat (richting Den Helder/Amsterdam): deze route verlaten en rechtdoor (richting Makkum);

na ruim 2 km: Zuiderzeeroute (die van rechts komt) rechtdoor volgen naar **Makkum** ③

Makkum over ophaalbrug verlaten en dijk volgen tot **Workum** ④;

bij sluisbrug van Workum: schuin rechts (linker van twee wegen) en lage binnendijk volgen;

bij verkeersweg: fietspad langs deze weg volgen (richting Hindeloopen);

na 1 km: met brugje over slootje en aan overkant verder op vrij liggend fietspad;

Hindeloopen ⑤ binnenrijden over klein brugje (Meenscharsteeg).

Voor haven en centrum: even rechtdoor en daarna rechtsaf. Voor hotel/pension De Twee Hondjes: even rechtdoor en linksaf.

Omgeving Hindeloopen

3. Van Hindeloopen naar Medemblik

- TRAJECT:** Fietstocht Hindeloopen – Stavoren; veer Stavoren-Enkhuizen (1 april tot half oktober, duur: 1,5 uur); fietstocht Enkhuizen – Medemblik.
- FIETSAFSTAND:** 35 km.
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Gemakkelijke tocht over goede fietspaden en rustige asfaltwegen over vlak terrein.
- BEWEGWIJZERING:** LF 10b (Zuiderzeeroute).
- BEVOORRADING:** In Hindeloopen, Stavoren, Enkhuizen en Medemblik: alle voorzieningen.

De fietstocht

Langs lage huisjes rij je **Hindeloopen** ① uit, terug naar de dijk. Je blijft weer aan de voet van de dijk tot Molkwerum, waar je over een fietspaadje naast de verkeersweg doorheen fietst. Maar al snel kun je de verkeersweg ruilen voor een leuk fietspaadje door het vlakke Friese land. De strakke wind, die je waarschijnlijk pal tegen hebt, moet je maar op de koop toe nemen. Het paadje wordt steeds smaller en komt uit bij de haven van het stadje **Stavoren** ②, ook een van de elf Friese steden. Stavoren is een zeer oude stad; haar bloeitijd begon al in de 9de eeuw. Tot de 14de eeuw dreef het volop handel met Scandinavië, Engeland, Frankrijk en Holland. Men zou er in zodanige weelde geleefd hebben dat men stoepen en leuningen met goud bekleedde. Bij de gerestaureerde sluis van de oude haven staat een bronzen beeldje van 'Het vrouwtje van Stavoren', het symbool van de hoogmoed en het verval van de stad. Dat laatste kwam toen de haven verzandde en de Zuiderzee tijdens de Sint-Elisabethsvloed een groot deel van de stad verzwoeg. Een ondiepte voor de kust, het 'Vrouwenzand', herinnert hieraan.

In Stavoren neem je de boot naar **Enkhuizen** ③, aan de overkant van het IJsselmeer. De overtocht duurt ongeveer 1,5 uur en de boot is aanmerkelijk groter dan 'De Vriendschap'. Sommige boten leggen ook aan bij het Zuiderzeemuseum; als je daar naartoe wilt, kun je bij die halte uitstappen. Je kunt in Stavoren een combinatieticket kopen en de route later weer oppakken bij het museum, want daar kom je langs.

Enkhuizen was ooit een rijke Zuiderzeestad. Er zijn ongelooflijk veel smalle, oude straatjes en heel veel oude geveltjes. Sommige hellen zo naar voren dat het lijkt of ze alleen nog door hun burens overeind worden gehouden. Als er geen auto's reden, zou je je eeuwen terug wanen. Die sfeer is goed te proeven tijdens een kleine stadswandeling. Een beschrijving vind je bij de VVV, vlak bij de aanlegplaats van de veerboot in de Keetenpoort. Enkhuizen was ook een grote stad. In 1622 werden bij een volkstelling 22.000 inwoners geteld. Momenteel zijn dat er minder.

Gezicht op Enkhuizen

Vanaf de pont fiets je de stad in, langs de Zuiderhaven, die de oudste van Enkhuizen is (1362). Je passeert het stadhuis, dat een beetje doet denken aan het Koninklijk Paleis op de Dam in Amsterdam, en langs de oude gevangenis, heel idyllisch in een parkje. Dan kom je bij het Zuiderzeemuseum, waar je kunt zien hoe de mensen hier zo'n 250 jaar geleden leefden. Het binnenmuseum is in een paar schitterende oude pakhuizen ondergebracht.

Je verlaat het oude centrum via het stadspark. Dat Enkhuizen zich tegen vijanden over land beschermde zie je, als je even later over de door bomen omzoomde, stervormige vestingwallen de stad uit rijdt.

Ten noorden van Enkhuizen ligt de polder Het Grootslag. Via kaarsrechte wegen langs kaarsrechte sloten met daartussen kaarsrechte, smalle percelen land, fiets je naar **Andijk** ④, een dorp met een kilometerslange lintbebouwing. Dan, eindelijk, bereik je het IJsselmeer en mag je de dijk weer op, die je nu verder blijft volgen, behalve de paar kilometers die je door Wervershoof fietst. Langs het stoommachinemuseum en de 13de-eeuwse dwangburcht Radboud, waar Floris V nog verbleven heeft, fiets je **Medemblik** ⑤ in.

Medemblik is ouder dan Enkhuizen, maar is nooit zo groot geworden. Het oude centrum is kleiner, de haven des te groter. Medemblik beleeft nu een glorie tijd als thuishaven voor zeilboten. De haven ligt in het centrum van de stad en is omzoomd met vele monumentale panden. De masten van de grote driemasters zijn zo hoog, dat ze boven de huizen uitsteken.

Wegwijzer

in **Hindeloopen** ① na houten brugje: linksaf;

bij dijk: linksaf op fietspad onderaan dijk (rechtsaf voor Hidde Nijland Museum);

na bijna 4 km: linksaf naar Molkwerum (fietspad naast verkeersweg);

bij einde dorp: rechtsaf op kronkelend fietspaadje;

aan eind: rechtsaf naar haven van **Stavoren** ②;

Enkhuizen ③: Vanaf aanlegsteiger: rechtsaf (Stationsweg) en meebuigen naar links (Spoorstraat); na brug over Oude Haven: rechtsaf (Dijk), langs water; aan eind: linksaf (Zuiderspui);

aan overkant van smalle Zuiderhaven: linksaf (Zuiderhavendijk);

aan eind van water: rechtsaf (Kalksteiger, later Zwaanstraat en Compagniestraat);

aan eind: linksaf (Wierdijk); kort daarna, bij splitsing: rechts aanhouden (langs Zuiderzeemuseum) en park in; bij T-kruising met asfaltweg (Prins Bernhardlaan):

rechtsaf en meebuigen; meteen daarna: Noorderweg oversteken naar fietspad langs vestingwallen; bij houten bruggetje: rechtsaf en vestinggracht oversteken;

bij druk kruispunt: linksaf (fietspad langs Drechterlandseweg), later rechts door woonwijk; bij rotonde: rechtsaf (fietspad langs verkeersweg);

op T-kruising na 3,5 km: linksaf naar **Andijk** ④;

In **Andijk**: bij T-kruising in centrum: rechtsaf;

bij IJsselmeerdijk: linksaf dijk op; na ruim 4 km: dijk verlaten en over fietspad langs verkeersweg verder (beneden langs dijk); weg blijven volgen door Wervershoof en Onderdijk; na Onderdijk: fietspad langs dijk, eerst rechts, dan links van

weg blijven volgen tot haven van **Medemblik** ⑤; links om haven heen naar centrum. Hotel Tulip Inn staat aan binnenhaven, juist over brug.

4. Van Medemblik naar Den Helder

TRAJECT:	Medemblik – Den Oever (Afsluitdijk) – van Ewijcksluis – Den Helder
FIETSAFSTAND:	51 km.
MOEILIKHEIDSGRAAD:	Gemakkelijke tocht over goede fietspaden en rustige asfaltwegen over vlak terrein.
BEWEGWIJZERING	Tot Den Oever: Zuiderzeeroute; van Den Oever tot de van Ewijcksluis: Wieringenroute; van de van Ewijcksluis tot Den Helder: geen bewegwijzering.
BEVOORRADING:	In Medemblik, Den Oever en Den Helder: alle voorzieningen.

De fietstocht

Deze tocht gaat door de Wieringermeerpolder en over het voormalige eiland Wieringen.

Je fietst langs de binnenhaven van **Medemblik** ①, waar de hedendaagse plezierjachten, het ene nog groter en mooier dan het andere, zich spiegelen in het water. Daar is het oudste deel van de stad, met het oude weeshuis en de kleine huisjes rondom de Bonifaciuskerk.

Je kruist de rails van het nostalgische stoomtreintje van Hoorn naar Medemblik en rijdt langs de molen de stad uit naar de IJsselmeerdijk. Ditmaal mag je niet op: de dijk van de Wieringermeerpolder mag alleen door dieren betreden worden. Er grazen schapen, koeien en zelfs enkele lama's. Je fietst over een rustige asfaltweg met bomen erlangs. De zijwegen zijn al van verre te zien, want daar staan dezelfde bomen langs. De wegen zijn kaarsrecht en in het land zie je telkens een groepje bomen met daartussen een rood pannendak van een boerderij. Alle boerderijen zijn volgens hetzelfde model gebouwd en alle percelen grond zijn even groot (20 ha). Ze zijn allemaal tegelijk gebouwd in de tijd van de inpoldering.

Op de plaats waar de Duitsers enkele weken voor het einde van de Tweede Wereldoorlog de dijk opbliezen, zodat de polder grotendeels onder water kwam te staan, staat een herdenkingsmonument. De twee diepe gaten (*wielen*) zijn vogelbroedgebieden geworden en op de uitgespoelde grond is een bosperceel aangelegd: het Dijkgatbos. Een eindje verder rij je over een kronkelend fietspadje door het Robbenoordbos, een donker, vochtig bos, een welkome afwis-

Over de dijk van het voormalig eiland Wieringen

seling op de toch wel wat saaie, rechte weg door de Wieringermeer.

Bij **Den Oever** ② heb je definitief het IJsselmeer verlaten en kom je terug bij de Waddenzee. Den Oever ligt op het voormalige eiland Wieringen, dat bij de aanleg van de Wieringermeerpolder in deze polder werd opgenomen. Je ziet meteen het verschil: smalle straatjes, kleine huisjes, heel anders dan de grote, eenvormige boerderijen en de lange rechte wegen van de Wieringermeer.

Hier mag je ook weer op de dijk fietsen, zelfs buitendijks, op de asfaltlaag over de basaltblokken. Dan wordt de dijk lager en het fietspad smaller, het basalt maakt plaats voor een grasdijk. De kleiwinputten, waaruit de klei voor de aanleg van de dijk kwam, zijn nu mooie meertjes vol watervogels.

Je gaat even landinwaarts over smalle asfaltwegen tussen meidoornhagen, langs mooie boerderijen. In één ervan is het Wieringenmuseum gevestigd en in een andere het Museum Allerhande, met allerlei spulletjes uit grootmoeders tijd. Heel leuk en gratis bovendien. Je kunt er koffie drinken met een stuk Wieringerkoek.

Al snel fiets je weer op een fietspaadje vlak achter de Waddendijk. Buitendijks ligt het natuurgebied Normerven, een broed- en rustgebied voor vogels, dat je vanaf een vogelobservatiepunt kunt bekijken. Ook hier lopen veel schapen op het fietspaadje en ze gaan geen duimbreed opzij. Er zijn vee-roosters en klaphekjes en het fietspad ligt vol schapenkeutels.

Even verder, aan de buitenkant van de dijk, passeer je een klein gebouwtje uit het begin van de vorige eeuw, de Rijkspeilschaal. In zee staat een grote peilstok, waaraan vroeger vanuit het huisje het waterpeil afgelezen werd en met de hand opgeschreven.

Via het fietspad langs de autoweg over de Amsteldiepdijk fiets je naar de oude **van Ewijcksluis** ③ (1846). De dijk werd in 1925 gebouwd en was een

soort generale repetitie voor de Afsluitdijk. Het Amstelmeer werd erdoor van de Waddenzee gescheiden en het eiland Wieringen met Noord-Holland verbonden. Bij de van Ewijcksluis doorkruist de drukke N99 het landschap. Een wildtunnel laat de dieren veilig oversteken. Een tunnel voor de fietsers zou ook op zijn plaats zijn, het is hier levensgevaarlijk.

De laatste 11 km tot het **station van Den Helder** ④ rij je in de buurt van het Noord-Hollands Kanaal over rustige asfaltwegen en fietspaden. Op het grote stationsplein van Den Helder nodigen de terrassen uit tot een koel drankje voor de terugreis.

Peilhuisje op de dijk langs Waddenzee

Wegwijzer

in **Medemblik** ①: linksaf langs Westerhaven;

aan eind haven: rechts aanhouden;

bij einde stad: verkeersweg (N240) en rails van stoomtreintje oversteken en met bocht naar rechts naar dijk;

na bijna 17 km: linksaf op fietspaadje Robbenbos in;

3 km verder, terug bij dijk: linksaf;

direct daarna, na eerste sluis: rechtsaf (Stompenerweg) (Zuiderzeeroute gaat recht door, nu Wieringenroute volgen);

even verder: linksaf, onder autosnelweg door naar **Den Oever** ②;

bij haven **Den Oever**:

rechtsaf door metalen beschermingsdeur en links langs water;

direct daarna: links naar boven, dijk op en naar links volgen;

voorbij kleiputten: linksaf, dijk verlaten en asfaltbaantje volgen;

100 m voorbij splitsing van Wieringenroute (verkort naar links): rechtsaf (Marskeweg, doodlopende weg);

bij zeedijk: linksaf op fietspad;

na 2 km: over kruin van dijk heen en aan buitenkant verder;

bij drukke verkeersweg: rechtsaf op fietspad ernaast. (Hier maakt de Wieringenroute een volstrekt onnodige lus naar links om later op hetzelfde punt terug te keren). Fietspad volgen tot **van Ewijcksluis** ③;

Voorbij van Ewijcksluis: N99 oversteken en schuin rechts (hier Wieringenroute verlaten en vanaf nu rode aanduiding Den Helder voor fietsers op ANWB-borden volgen);

bij N9: met N99 weg mee over het Noord-Hollandskanaal en dan met grote lus naar de N250, deze volgen langs kanaal;

4 km verder: linksaf (Ravelijnweg);

bij tweede zijstraat: rechtsaf (Schootenweg);

even verder: schuin links (Kievitstraat, wordt Parallelweg);

Parallelweg volgen tot **station Den Helder** ④.

Over de dijk langs de Waddenzee

2

Water, zand, heide, stuwwallen, oude stadjes, dat zijn de ingrediënten van deze driedaagse fietstocht. In de ijstijden werd met geweld de grondvorm van de Veluwezoom en de

NATIONAAL PARK VELUWEZOOM EN IJSSEL

IJsselvallei gelegd. Later, toen het ijs zich had teruggetrokken, boetseerden de rivieren het reliëf met

veel geduld verder. Bij het geven van de 'finishing touch' heeft de mens niet altijd zo'n gelukkige hand gehad, maar toch is de schoonheid van dit oorspronkelijke landschap fascinerend.

De Veluwezoom, een rimpeling uit de ijstijd

Een groot deel van deze *bergen* is ontstaan in de voorlaatste IJstijd. Het ijs duwde grote hoeveelheden grond op tot wat we nu kennen als de Veluwezoom. Met zijn hoogste punt van 110 m behoort de Veluwezoom tot de hoogste gebieden van Nederland. Alleen de heuvels van Zuid-Limburg zijn hoger. Het gebied doet dan ook soms 'on-Nederlands' aan. Bijna 5000 ha vormen het Nationaal Park Veluwezoom, een van de grootste aaneengesloten natuurgebieden van het land. Het bestaat uit uitgestrekte heidevelden en grote bossen en

Nederland mag dan volkomen vlak lijken, er zijn wel degelijk enige heuvels. Een

wordt zoveel mogelijk in de oude staat gehouden of hersteld.

De IJssel en de Oude IJssel

De IJssel is een zijrivier van de Rijn en maakt dus deel uit van de Rijndelta. Hij maakt zich in Westervoort los van de Rijn en stroomt in grote meanders naar het IJsselmeer. Deze snelstromende rivier was in de Middeleeuwen al een belangrijke vaarweg, waarlangs tal van Hanzesteden tot bloei kwamen. De IJssel is aan beide zijden bedijkt tot een winterbed, dat 200 tot 300 m breed is. In deze speelruimte, de *uiterwaarden*, mag de rivier zijn gang gaan en dat doet hij dan ook in de winter en het vroege voorjaar, onder meer door de uiterwaarden helemaal onder water te zetten. De Oude IJssel is veel smaller dan de IJssel. Hij ontspringt in Duitsland en mondt bij Doesburg in de IJssel uit. Hij maakt dus geen deel uit van de Rijndelta, maar heeft toch met de Rijn te maken. Het kilometers brede stroomdal, dat veel te breed lijkt voor zo'n smalle rivier, werd immers tienduizen-

Veluwezoom,
gezicht op de Posbank

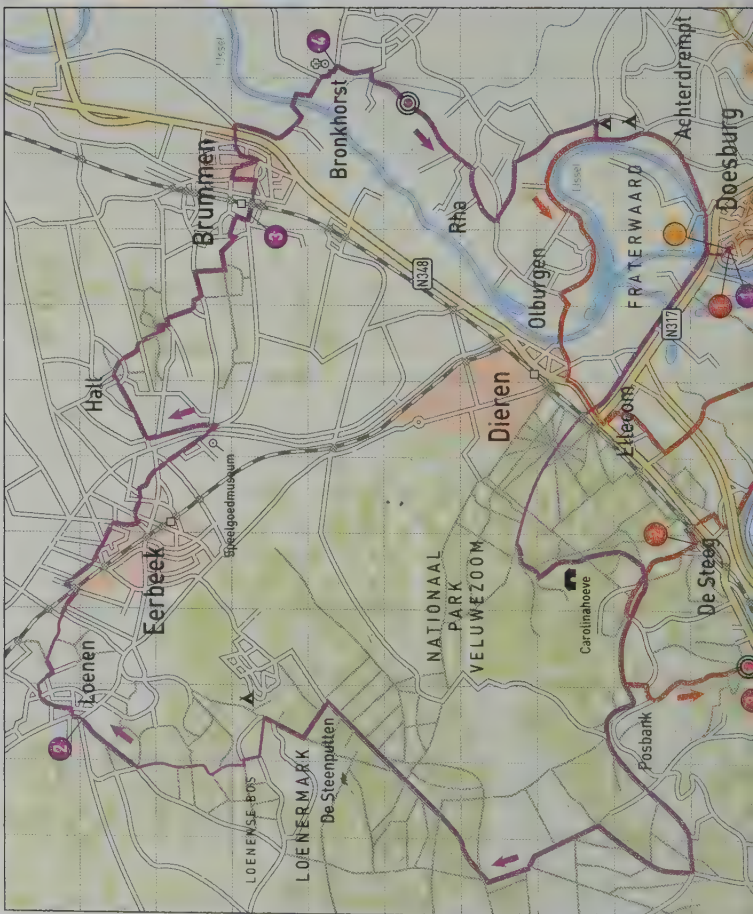

den jaren geleden door de Rijn gevormd, in de periode dat die nog niet door de stuwwallen van de Gelderse Poort heen was gebroken. Uit die tijd dateren ook de rivierduinen, die je vandaag nog steeds kunt waarnemen.

De stad Doesburg ontstond duizend jaar geleden op een oeverwal van de Oude IJssel. Door de strategische lig-

Doesburg, eeuwenoud maar springlevend

ging aan de samenvloeiing van de Oude IJssel en de Gelderse IJssel én aan de Hessenweg naar Münster, kwam Doesburg al snel tot bloei. In 1447 sloot de stad zich aan bij het Hanzeverbond. Als je het stadje binnenrijdt, lijkt het of de tijd er stil heeft gestaan. Het middeleeuwse stratenpatroon is nog volledig intact, het stadhuis was al stadhuis in de 15de eeuw. Het café De Waag ertegenover was al in 1478 het stadsbierhuis en is daarmee het oudste café van Nederland. Ook de mosterdfabriek, die nog steeds op ambachtelijke wijze volgens een eeuwenoud recept mosterd maakt, is uit de 15de eeuw. De hoge toren van de Martinikerk werd uitzonderlijk vaak door de bliksem getroffen en kreeg in 1783 de eerste bliksemafleider van Nederland. Doesburg is dus oud en toch is het geen ingeslapen museum, maar bruist het van leven. Ook kunstenaars voelen zich aangetrokken door de sfeer van de stad. Verschillende van hen hebben zich hier gevestigd en ze houden elke eerste zondag van de maand 'open atelier'.

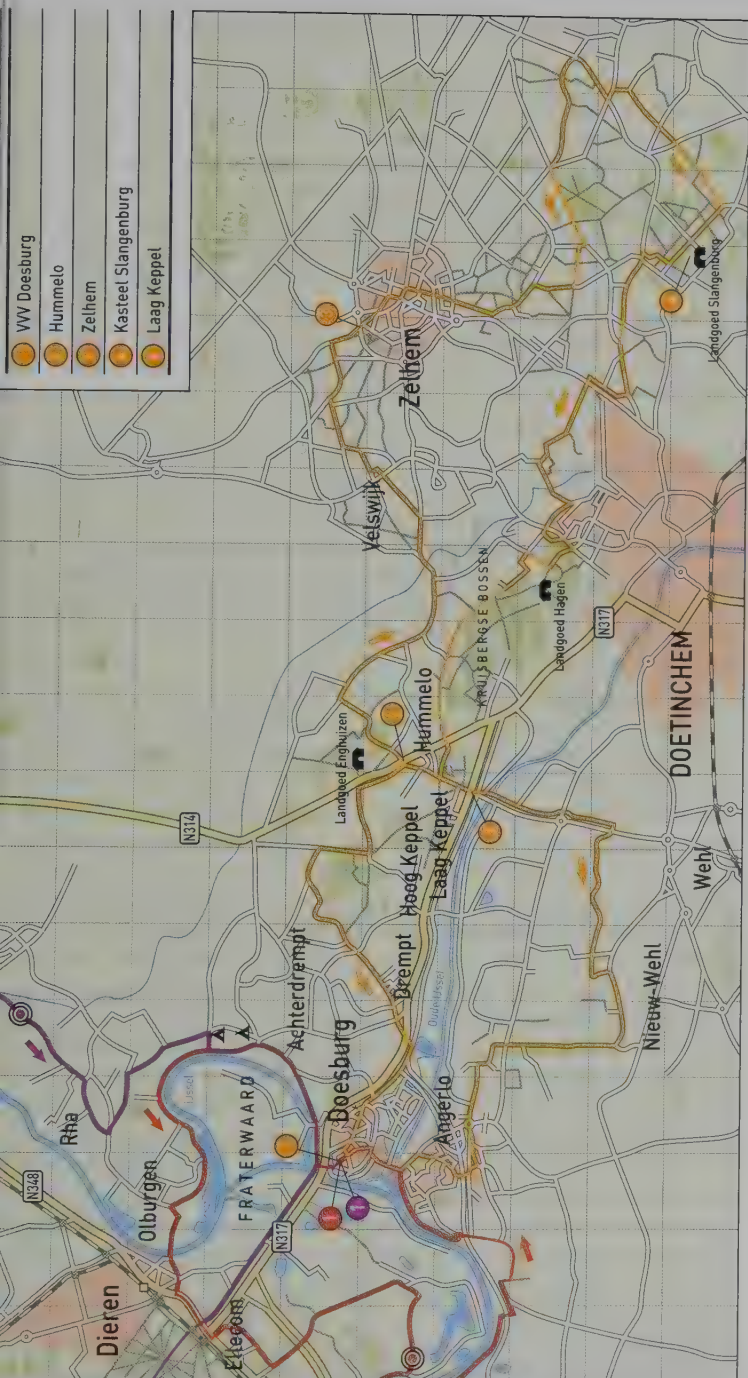

ETAPPE 1

- 1 VW Doesburg
- 2 De Steeg
- 3 Rheden
- 4 Rhedertaag

ETAPPE 2

- 1 VW Doesburg
- 2 Loenen
- 3 Brummen
- 4 Bronkhorst

Nationaal Park Veluwezoom en IJssel praktisch

AARD VAN DE VAKANTIE Vanuit je verblijf in Doesburg maak je drie dagtochten in lusvorm. Op de eerste dag verken je de dijken en de uiterwaarden van de rivier de IJssel en proef je even van de stuwwallen van de Veluwezoom. Op de tweede dag fiets je het Nationaal Park Veluwezoom volledig door en bezoek je het kleinste stadje van Nederland (*Veluwezoomroute*). Op de derde dag verken je het stroomgebied van de Oude IJssel met zijn afwisselende coulissenlandschap, landhuizen en grote boerderijen (*Oude IJsselroute*).

ALTERNATIEVEN De tochten van dag 2 en dag 3 kunnen met ongeveer de helft ingekort worden. Bij de beschrijving staat de afkortingsroute aangegeeld.

BEOORDELING Er wordt steeds gebruik gemaakt van vrijliggende fietspaden en rustige asfaltwegen. De tochten van dag 1 en dag 2 verlopen voor een deel in het heuvelig gebied van de Veluwezoom. Meestal blijft het bij glooiende paden, maar af en toe moet je toch flink op de trappers staan. Een redelijke conditie is daarbij wel nodig. De routes maken gebruik van verschillende (voet)veren over de IJssel. Hou met de vaartijden van deze veren rekening, zodat je niet voor verrassingen komt te staan.

HOE KOM JE ER?

MET DE TREIN Van Antwerpen richting Amsterdam (1 trein per uur) tot Roosendaal en vandaar richting Zwolle (2 treinen per uur). Uitstappen in Dieren. De fiets kan mee in de trein. Vlak bij station Dieren kun je een fiets huren en de 5 km naar Doesburg fietsen. Je kunt ook de bus nemen naar Doesburg en daar een fiets huren. Tussen station Dieren en Doesburg rijdt bus 26 (op werkdagen 1 maal per uur, op zaterdag beperkt en op zondagen helemaal niet). Je kunt ook vanaf station Dieren per treintaxi naar Doesburg. Kaartjes zijn te koop aan het loket van het station. Ze kosten € 3,50 per persoon. Rechtstreeks bij de chauffeur kosten ze € 1 meer. De standplaats is herkenbaar aan een hoge blauwgele zuil. Als er geen taxi gereed staat, vind je in de zuil aanwijzingen om er een op te roepen.

Met de fiets rij je naar Doesburg via de volgende route: steek de (drukke) Burgemeester de Bruinlaan over en even rechtsaf; tweede straat linksaf (Hoflaan); even een rechts/links naar de Doesburgse Dijk; bij de stoplichten nogmaals linksaf (N 317) en deze weg ruim 2 km volgen tot Doesburg.

MET DE AUTO Vanuit Antwerpen op de E19 tot knooppunt Galder. Daar via de A 58 en de A27 naar Utrecht (knooppunt Lunetten) en vervolgens op de A 12 naar knooppunt Velperpoort, voorbij Arnhem. Daar neem je de snelweg richting Zutphen en aan het eind de N 317 naar Doesburg.

FIETSVERHUUR Reserveren is noodzakelijk.

• In Dieren: Noorder Parallelweg 2A, 6951 AA Dieren, tel./fax: (0031) 0313

422128. Prijs ongeveer € 6 per dag. In de zomer elke dag geopend van 9u30 tot 17u30.

- In Doesburg: Fa. Sonneveld, Gasthuisstraat, tel. (0031) 0313 472878. Prijs ongeveer € 6 per dag. Geopend op werkdagen van 9u tot 18u.

VEREN Op deze tocht maak je enkele malen gebruik van voetveren over de IJssel:

- Olburgen – Dieren: vaart van 30 april tot 1 september op werkdagen van 6u45 tot 21u, op zaterdag, zon- en feestdagen van 9u tot 21u; van 1 september tot 30 april op werkdagen tot 19u, op zaterdag tot 16u en op zondag van 10u30 tot 17u.

- Voetveer Rheden – Lathum: vaart alleen van 1 mei t/m 30 september. De vaartijden zijn: mei, juni en september: 8u tot 8u; juli en augustus: 8u tot 20u.

- Brummen – Bronkhorst: vaart van juni t/m augustus dagelijks tot 20u, in mei tot 19u, van 15 december tot 15 februari tot 17u en de overige maanden tot 18u.

LOGIES Doesburg heeft slechts één hotel, even buiten de stad, ongeveer 2 km van het centrum. Er is een groot aantal B&B-adressen (*Bed en Boterham*), waarvan enkele in het historische centrum, enkele zelfs in beschermde panden. Aan de IJssel liggen tussen Doesburg en Olburgen verscheidene campings. De VVV is zeer behulpzaam bij het vinden van passende accommodatie. Een gezellig B&B-adres in het historische centrum van Doesburg is 'De twee Cramers'. Vriendelijke ontvangst en een prima ontbijt.

- Hotel De Roskam, Zomerweg 7, 6984 AB Doesburg, tel. (0031) 0313 472374, fax (0031) 0313 475228

- Bed en Boterham 'De twee Cramers', Gasthuisstraat 26/28, 6981 CS Doesburg, tel. (0031) 0313 479502

DOCUMENTATIE

KAARTEN De volgende ANWB/Falk-kaarten voor vakantie en vrije tijd (schaal 1:50.000) zijn nuttig: nr. 16 – Midden- en Zuid-Veluwe; nr. 12 – Achterhoek.

FIETSGIDSEN We maken gebruik van de ANWB Fietsgidsen *Achterhoek en De Liemers* en *Zuid-Veluwe*.

INFORMATIE • Gelders-Overijssels Bureau van Toerisme, Postbus 96, 7400 AB Deventer, tel. (0031) 0570 680700, fax (0031) 0570 680701, info@gobt.nl, www.overijsseltoerisme.nl.

- VVV Doesburg, Kerkstraat 6, 6981 CM Doesburg, tel. (0031) 0313 479088, fax (0031) 0313 471986, info@vvvdoesburg.nl;

- VVV Dieren, Wilhelminaweg 21, 6951 BM Dieren, tel. (0031) 0313 490888, fax (0031) 0313 490889, info@tvtoys.nl, www.tvtoys.nl;

- VVV Zelhem, Stationsplein 10, 7021 CN Zelhem, tel. (0031) 0314 623811, fax (0031) 0314 624510, vvvzelhem@hetnet.nl;

- Interessante website: www.achterhoektoerisme.nl.

1. Over de dijken en langs de uiterwaarden van de IJssel

- TRAJECT:** Doesburg – Dieren – De Posbank – Rheden – Giesbeek – Doesburg
- FIETSAFSTAND:** 47 km (of 56 km, als het veer Rheden-Lathum niet vaart)
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Gemakkelijke tocht over goede fietspaden en rustige asfaltwegen. Het terrein is vlak, behalve het deel Rheden-De Posbank, waar een stuk geklommen moet worden. Let op de uren van de veren Olburgen-Dieren en Rheden-Lathum. Opgepast: het laatste vaart alleen van 1/5 tot 30/9.
- BEWEGWIJZERING:** Geen.
- BEVOORRADING:** In Doesburg en Rheden: alle voorzieningen. Onderweg enkele café-restaurants.

De fietstocht

Langs de resten van de vroegere stadsomwalling rij je **Doesburg** ① uit, en kom je al spoedig bij de winterdijk van de IJssel, die je geruime tijd gaat volgen. De IJssel maakte hier vroeger een bocht om de Fraterwaard heen. Toen die bocht steeds ruimer werd, heeft men hem ten behoeve van de scheepvaart afgesneden. Het is een dode arm geworden, zeer geliefd bij de watervogels en ganzen die de kleine eilandjes bewonen.

Met de veerpont vaar je naar Dieren. Van het stadje zie je niet veel; je rijdt de plaats meteen weer uit naar Ellecom. Ellecom heeft een mooi oud kerkje; van het oude gebouw uit 1100 is alleen het koor over. De toren dateert uit 1300. Even voorbij het kerkje ga je de Havikerwaard in, een ongerept en verstild polderlandschap. Langs het asfaltweggetje dat zich met grote bochten door de Havikerwaard slingert, staan hier en daar boerderijen en het valt op dat de meeste dezelfde vensterluiken hebben. Dit hele gebied hoort bij landgoed Middachten. Het kasteel Middachten ligt in **De Steeg** [2], aan de beroemde Middachterallee, die je even later oversteekt. De Middachterallee werd in 1751 aangelegd en aan beide zijden voorzien van beukenbomen ter bestrijding van de zandverstuiving van de Veluwe naar de IJssel. De bladeren van deze beukenbomen vormen in de zomer een soort 'tunnel' van groen. Het is er ook op klaarlichte dag zo donker, dat de auto's met de lichten aan moeten rijden.

In De Steeg klim je over een steil pad de stuwwal van de Veluwezoom op. Het fietspaadje slingert eerst in wijde bochten door een mooi oud bos met dikke beukenbomen en brengt je dan plotseling in een wijd, glooiend heidegebied. Dan is **'De Posbank'** niet ver meer, met zijn ruim 100 meter hoogte één van de hoogste punten van de Veluwe. Deze top dankt zijn naam aan de gemetselde bank die hier in 1918 is geplaatst ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de ANWB. De heer Pos was destijds voorzitter. Hoewel het heideveld op deze top eigenlijk Herikhuizerveld heet, wordt het gehele gebied meestal aangeduid als 'De Posbank'.

Het Herikhuizerveld is een uniek, bijna on-Nederlands heidelandschap van

heuvels en dalen, ontstaan in de IJstijd. Het onlangs verbouwde café-restaurant De Posbank is helemaal uit natuurlijke materialen opgetrokken: zwerfstenen om het te steunen, eiken voor het skelet, schapenwol voor de isolatie. Vanaf De Posbank neem je een mooie, kronkelende asfaltweg naar beneden, naar Rheden, terug naar de IJssel. Je passeert daarbij op enkele honderden meters van het **bezoekerscentrum** van het Nationaal Park Veluwezoom, waar je alles over het gebied en zijn ontstaan te weten komt. Daar in de buurt staat ook de meer dan 100 jaar oude historische schaapskooi, van waaruit dagelijks een herder met een kudde Veluwse schapen de heide op gaat.

In **Rheden** ③ neem je het voetveer over de IJssel naar het recreatiegebied Rhederlaag, dat is ontstaan door zandwinningen in een dode arm van de IJssel. Als het veer niet vaart, rij je over een fietspad langs de uiterwaarden tot de verkeersbrug, zo'n 5 km verder en aan de andere kant van de IJssel weer terug naar recreatiegebied **Rhederlaag** ④. Van daaruit blijf je de dijk volgen tot Doesburg, over mooie fietspaden door een afwisselend en weids uiterwaardengebied. Eén maal verlaat je de dijk om door een klein bos langs het landhuis Bingerden te fietsen. Je zou niet zeggen dat het mooie kasteeltje dat je achter een monumentaal hek ziet liggen, pas in 1958 is gebouwd. Het oorspronkelijke Bingerden dateerde uit de 10de eeuw. Het werd verscheidene keren verbouwd en in april 1945 door de terugtrekkende Duitse troepen volledig vernield. In 1958 werd een verkleinde uitgave van het 18de-eeuwse Bingerden herbouwd.

Terug op de dijk zie je de hoge Martinitoren van **Doesburg** ① al voor je liggen. Je fietst het stadje binnen over het sluizencomplex van de Oude IJssel, vlak bij de plek waar de beide IJssels samenvloeien.

De IJssel op weg naar het veer van Dieren

Wegwijzer

Met rug naar **VVV Doesburg** ①: linksaf (Kerkstraat, later Koepoortstraat);
 bij einde straat: rechtsaf op fietspad (richting Dieren/Zutphen);
 even voor stoplichten: linksaf (Verhuellweg);
 bij IJsseldijk: rechtsaf (richting Olburgen/Steenderen);
 na circa 7 km, bij kruising met asfaltweggetje: linksaf (richting veerpont);
 met pont IJssel overvaren en boven aan dijk: linksaf (Lagestraat);
 bij einde straat: rechtsaf (Doesburgseweg);
 bij stoplichten: linksaf (richting Ellecom) (Arnhemse Straatweg);
 na voorrangskruising: eerste straat linksaf (Hofstetterlaan);
 bij einde straat: rechtsaf (Binnenweg);

300 m verder: linksaf en rechts om kerk buigen; bij wegsplitsing even verder: links aanhouden (Buitensingel); na huisnummer 40: linksaf op fietspad (Eikenstraat); bij T-kruising: linksaf op asfaltweggetje; na 4 km, bij T-kruising: rechtsaf op verkeersweg en onder autosnelweg door; 300 m verder: rechtsaf (Oversteeg); even verder, bij voorrangskruising: linksaf (Smitsallee); aan het eind, bij N348: oversteken en linksaf naar **De Steeg** ②;

*Hier kun je, als je de route wilt inkorten en niet wilt klimmen naar de Posbank, rechtdoor blijven rijden naar rotonde **Rheden** ③ en daar linksaf (Groenstraat.)*

In De Steeg: bij stoplichten: rechtsaf (richting Carolinahoeve); bij paddestoel 24530: schuin rechtsaf op fietspad (richting Posbank); na ruim 3 km, bij paddestoel 21172: linksaf naar **Posbank**; bij paddestoel 24533: linksaf (richting Rheden); *(facultatief: na circa 2 km: rechtsaf naar **Bezoekerscentrum Natuurmonumenten en schaapskooi**, circa 500 m verder);*

bij rotonde **Rheden** ③ (Pannenkoekenhuis Strijland): rechtdoor (Groenstraat); bij viaduct autosnelweg: rechtsaf op fietspad; bij paddestoel 24019:

1) indien voetveer Rheden – Lathum vaart: linksaf en overvaren; aan overkant: rechtsaf langs zomerdijk (Marsweg); na circa 2 km, bij kruising voorbij campings: linksaf (**Rhederlaag** ④)

Uitzicht bij de Posbank

2) Indien voetveer niet vaart: rechtdoor (richting Velp); na circa 4 km, bij paddestoel 25308: linksaf (richting Westervoort); bij einde fietspad: linksaf over IJssel; bijna aan eind brug: linksaf op fietspad en meebuigen naar rechts (Bandijk); na bijna 4 km, bij kruising voorbij Lathum: rechtdoor; (**Rhederlaag** ④);

Bij Rhederlaag: vlak na kruising, bij splitsing: links aanhouden; 1 km verder, bij splitsing: links aanhouden; bij verkeersweg: oversteken en rechtdoor op fietspad (Strandpad); 2 km verder, bij einde fietspad: rechtsaf op asfaltweg en meteen linksaf; ruim 1 km verder, ter hoogte van gemaal De Liemers: linksaf op asfaltweg en meteen eraf op fietspad; bij verkeersweg (N338) linksaf en om rotonde heen (richting Doesburg); 100 m verder, even voor gemeentehuis van Angelo: rechtsaf op grindweg door hek (bord met huisnummer 17); 2 km verder, bij asfaltweg: rechtdoor (Bingerdenseweg); 100 m voorbij kruising met de N338: linksaf door draaihekje en dijk volgen; 1 km verder, bij voorrangsweg: linksaf en op sluizencomplex Oude IJssel oversteken; bij voorrangskruising: rechtdoor, parkeerterrein (Kloostertuin) oversteken en schuin links (Kostersteeg); aan het eind: rechtsaf (Kerkstraat) naar **VVV Doesburg** ①.

2. Door het Nationaal Park Veluwezoom en langs Bronkhorst

- TRAJECT:** Doesburg – Dieren – Nationaal Park Veluwezoom – Loenen – Eerbeek – Brummen – Bronkhorst – Doesburg
- FIETSAFSTAND:** 63 km, eventueel in te korten tot ongeveer 40 km
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Goede, gedeeltelijk onverharde fietspaden en rustige asfaltwegen. In het Nationaal Park Veluwezoom heuvelachtig, verder vlak. Let op de uren van het veer Brummen-Bronkhorst.
- BEWEGWIJZERING:** Tussen de Carolinahoeve en Brummen: bordjes van de Veluwezoomroute.
- BEVOORRADING:** In Doesburg, Loenen en Brummen: alle voorzieningen. Onderweg enkele café-restaurants.

De fietstocht

Vanaf **VVV Doesburg** ① rij je in de richting van Dieren, maar voordat je daar bent, fiets je het Sterrebos in. Het Sterrebos is in de 18de eeuw aangelegd en hoort bij landgoed Hof te Dieren. Zijn naam heeft het van het stervormige patroon van de lanen met als centrum de Carolinaberg, waar maar liefst veertien lanen bij elkaar komen.

Naast het soms behoorlijk stijgende fietspaadje zijn veel woelsporen van wilde zwijnen. Je rijdt het Nationaal Park Veluwezoom in en over mooie asfaltfietspaadjes fiets je door een prachtig bosgebied met vele oude beukenbomen naar de **Carolinahoeve**. De midden in het bos gelegen Carolinahoeve is ruim 150 jaar oud. Aan het eind van de 19de eeuw begon de toenmalige boerin voor voorbijgangers dranken te schenken en pannenkoeken te bakken en dat is zo gebleven. De Carolinahoeve is alleen per fiets, te voet of te paard te bereiken.

Vlak bij de **Posbank** kom je de bossen uit en rij je het open heidegebied in. Het fietspaadje golft op en neer door en langs uitgestrekte heidevelden. Af en toe passeer je een jong bos, een stukje terrein dat de bomen op de heide hebben veroverd, of een gebied met stuifzand, waar het zand de strijd heeft gewonnen. Maar meestal is het heide, heide en nog eens heide. Na een tijdje ga je het bos in door een laan met statige beukenbomen. Hier kun je eventueel terugfietsen naar Doesburg.

Later gaat het loofbos over in een dennenbos met een serie kleine heuveltjes, die je allemaal op- en afrijdt naar de Loenermark. De Loenermark was vroeger een gemeenschappelijk heidegebied, waar de bewoners van

Bospad op weg naar de Posbank

Loenen hun schapen lieten grazen. Vergeleken met de grote heidevlaktes waar je eerder doorheen fietste, is dit maar een 'kleintje'. Hier is blijkbaar veel heide ontgonnen tot bos. Over een paar onverharde wegen en leuke, kronkelende fietspaadjes rij je door het bos naar **Loenen** ②.

Bij hotel-restaurant Loenermark kom je bij de drukke Eerbeekseweg. Gelukkig hoeft je er maar even overheen te rijden. Al snel rij je weer op onverharde wegen en smalle asfaltweggetjes. Je kruist de rails van het historische stoomtreintje van Apeldoorn naar Dieren. Dan rij je langs de rand van Eerbeek, over rustige asfaltwegen door een bosrijk gebied naar het Apeldoorns Kanaal. Bij het Speelgoedmuseum/uitspanning De Brug steek je het kanaal over om naar Hall te rijden. Het kleine dorp **Hall** heeft een monumentale kerk uit de 14de eeuw met beroemde plafondschilderingen. Bij dit kerkje neem je het oude kerkenpad, dat de boeren vroeger gebruikten om in Hall ter kerke te gaan. Het is een heel smal asfaltpaadje, dat zich in bijna rechte hoeken door het land slingert. Ook verderop, in het bos van landgoed Leusveld, blijft het

kronkelen. Landgoed Leusveld ligt op een zandrug niet ver van Brummen. Je ziet het mooie landhuis vanaf het pad liggen.

Je fietst **Brummen** ③ door en neemt de **veerpont** over de IJssel naar **Bronkhorst** ④ met zijn 160 inwoners het kleinste stadje van Nederland. Het kreeg in 1482 stadsrechten en is dus ook een oud stadje. Van het vroegere machtige kasteel is alleen de kasteelheuvel over, een natuurgebied. Bronkhorst is bijna een curiosum, want er is geen enkele nieuwbouw. De bestrating bestaat uit oude klinkertjes en de wegwijzers zijn

Nationaal Park Veluwezoom

houten handwijzers. Op het dorpspleintje staan tegenover de 14de-eeuwse slotkapel twee oude herbergen, waarvan één deels uit 1600. In Bronkhorst is ook een Dickens Museum, compleet met Pickwick-club en 'rariteitenwinkel' in navolging van de '*curiosity shop*' waarover Dickens een roman schreef. Hier treedt op verzoek *Scrooge* op, de vrek uit het beroemde kerstverhaal van Dickens: '*A Christmas carol in prose*'.

Langs de Bronkhorster molen fiets je door een afgelegen en ruig uiterwaardengebied met gras en hier en daar wat bomen naar het dorpje **Rhaa**. Ook Rhaa heeft een molen. Deze staat midden in het dorp op een heuveltje. Halverwege de Fraterwaard kom je terug op de IJsseldijk, dezelfde waar je gisteren op reed naar het veer van Olburgen. Nu rij je in de andere richting, terug naar **Doesburg** ①.

Wegwijzer

Met rug naar **VW Doesburg** ①: linksaf (Kerkstraat, later Koepoortstraat);

bij einde straat: ringweg oversteken en schuin links naar boven op voet-/fietspad;

na ruim 2 km, bij stoplicht: rechtdoor aan andere kant van weg op fietspad;

bij stoplicht bij N348: oversteken en rechtsaf op fietspad;

vlak daarna, bij paddestoel 20350: linksaf op fietspad;

ruim 2 km verder, bij paddestoel 23929: rechtdoor (van hieraf de Veluwezoomroute ongeveer 15 km volgen);

bij paddestoel 21063: rechtsaf (laan met dikke beuken erlangs) (richting Eerbeek);

** 1,5 km verder eventueel afkorting nemen (zie onderaan), anders doorfietsen op Veluwezoomroute;*

5,5 km verder, op T-kruising: rechtsaf (onverharde zandweg – geen wegwijzer); daarna Veluwezoomroute volgen tot **Loenen** ②.

bij einde weg: linksaf (Eerbeekseweg);

op de T-kruising onmiddellijk daarna: rechtsaf (richting Beekbergen-Apeldoorn) en meteen rechtsaf (Hoofdweg);

bij de Horstweg: rechtsaf en meteen links (onverharde weg), meebuigen naar rechts;

De molen van Bronkhorst

Veluwezoomroute volgen tot Apeldoorns Kanaal;

bij Apeldoorns Kanaal: kanaal oversteken en linksaf op fietspad langs kanaal;

Veluwezoomroute verder volgen tot T-kruising met Eerbeekseweg: Veluwezoomroute verlaten en linksaf naar

Brummen ③.

In Brummen: over treinrails en met weg meebuigen naar links (Burgemeester de Wyslaan);

bij voorrangskruising: rechtsaf (richting veer Bronkhorst);

500 m verder: linksaf (richting veer Bronkhorst) (Cortenoeverseweg) en meteen daarna naar rechts buigen (Zegerijstraat);

na viaduct onder N348: rechtsaf (richting Bronkhorst) (Bronkhorsterweg), weg volgen naar **veer**;

na oversteek IJssel: rechtdoor naar

Bronkhorst; in **Bronkhorst** ④: rechtdoor (Bovenstraat);
 bij kerkje: linksaf (richting Steenderen)
 bij wegwijzer 'Steenderen 2 km': rechtsaf;
 tegenover de Bronkhorster molen, bij paddestoel 24008: rechtsaf (richting Rhaa);
 300 m verder, na brugje over Grote Beek: linksaf;
 ruim 2 km verder, op T-kruising bij paddestoel 23666: rechtsaf (richting Rhaa) (Rhaabergseweg);
 ruim 1 km verder, bij de Olburgseweg: linksaf (richting Doesburg), fietspad blijven volgen;
 bij paddestoel 24011: rechtsaf (richting Doesburg);
 bij einde fietspad: rechtsaf (Eekstraat);
 bij dijk: linksaf en dijk volgen (richting Doesburg);
 bij einde dijk: linksaf;
 bij einde weg: oversteken en rechtsaf (Verhuellweg), met weg meebuigen onder viaduct door;
 na viaduct: eerste straat links (Koepoortstraat, later Kerkstraat) naar **VW Doesburg** ①.

** Verkorting:*

*Na 1,5 km, bij paddestoel 24522: rechtsaf (Lange Juffer);
 na 1,5 km, bij parking: linksaf (Schaapsallee);
 na 3,5 km: eerste verharde weg rechtsaf (verboden voor auto's, later Priessnitlaan);
 bij einde weg: rechtsaf (Harderwijkerweg);
 bij rotonde: rechtsaf (Domeinlaan), terug op de Veluwezoomroute. De route ongeveer 3 km volgen;
 bij paddestoel 23929: linksaf, Veluwezoomroute verlaten en terugrijden naar Doesburg, zoals je gekomen bent.*

Stuifzandgebied in de Veluwezoom

3. Door het dal van de Oude IJssel

TRAJECT:	Doesburg – Hummelo – Zelhem – landgoed Slangenburgh – Laag Keppel – Doesburg
FIETSAFSTAND:	64 km, eventueel in te korten tot 27 km
MOEILIKHEIDSGRAAD:	Gemakkelijke tocht over goede, soms onverharde fietspaden en rustige asfaltwegen over vlak terrein.
BEWEGWIJZERING:	Bordjes van de Oude IJsselroute.
BEVOORRADING:	In Doesburg en Zelhem: alle voorzieningen. Onderweg enkele café-restaurants.

De fietstocht

Vanuit **Doesburg** ① rij je naar het kerkje van Drempt met zijn 11de-eeuwse toren. Vervolgens fiets je met grote lussen door een kleinschalig landschap van akkertjes en weilanden met rondom bomen en veel meidoornhagen. Langs het natuurgebied Hekenbroek, een rivierkleigebied met mooie bossen, kom je bij kasteel Ulenpas. Het is goed zichtbaar vanaf de weg, maar niet te bezichtigen.

Voordat je bij Hummelo komt, passeer je de ruïnes van kasteel Enghuizen. Alleen het koetshuis staat er nog, van het kasteel is niets meer te zien. (Bij Hummelo kun je de route eventueel inkorten.)

Je laat **Hummelo** ② links, of beter gezegd rechts liggen en fietst verder over slingerende asfaltweggetjes door het mooie afwisselende Achterhoekse landschap. Langs de weg staan grote boerderijen en in de weilanden er omheen zie je dikwijls paarden. ‘*Luctor et Emergo*’, zo heet de molen die je passeert, voordat je via het gehucht Velswijk in **Zelhem** ③ komt.

Ook Zelhem heeft een oude kerk, de Lambertikerk. Bij de bakker in een straatje in de buurt van de Lambertikerk, hangt aan de gevel een beeld van een heks op een bezemsteel. Dat is ‘*Smoks Hanne*’ een heks die volgens de overleveringen rond 1900 in Zelhem woonde. Toen ze eens om middernacht over het dorp vloog, verloor ze een klomp, die zich dwars door de spits van de kerktoeren boorde. Een enkele keer zijn ’s nachts om twaalf uur die gaten weer te zien en vliegt de geest van Smoks Hanne erdoor...

Van Zelhem fiets je naar de bossen van het **landgoed Slangenburgh** ④. Hier zijn de wegen onverhard. Slangenburgh is een 17de-eeuws landgoed. Het kasteel stond oorspronkelijk op een heidevlakte met hier en daar een boerderij. Na de bouw van het kasteel werd het bos fors uitgebreid. Het samenhangende 17de-eeuwse ontwerp van huis en park is goed bewaard gebleven. Vlak na de Tweede Wereldoorlog stond het volledig verwaarloosde kasteel

Gezicht op Doesburg

Slangenburg leeg, nadat het hoofdkwartier van de Duitse Wehrmacht er gevestigd was geweest. Benedictijner monniken huurden het van de Nederlandse staat en boden aan om het kasteel op te knappen en in te richten als gastenhuis in ruil voor een stuk grond voor een benedictijner abdij. En zo werd in de jaren vijftig van de vorige eeuw de Sint-Willibrordusabdij in de bossen van landgoed Slangenburg gebouwd en werd het kasteel een hotel/conferentieoord.

Even verder ruil je de onverharde paden en de bossen van Slangenburg weer in voor smalle asfaltwegen, die zich door het coulisselandschap slingeren. Je rijdt in een boog om **Doetinchem** heen naar de Kruisbergse bossen.

Aan de rand van het bos staan de met prikkeldraad omgeven gebouwen van de penitentiare inrichting Kruisberg. Je fietst er omheen en rijdt dan op een

mooi fietspaadje naast een oude *hessenweg* langs en door het bos. De Romeinen legden hun wegen al aan op de rivierduinen. Deze wegen werden later uitgebreid tot *hessenwegen*. Eeuwenlang trokken Duitse marskramers met hun manden op de rug over de *hessenweg* tussen Zelhem en Doesburg om hun huisnijverheidproducten in het rijke Holland aan de man te brengen. De naam *hessenweg* ontstond pas rond 1800, omdat toen het verkeer in toenemende mate werd beheerst door de zware hessenkarren.

In **Laag Keppel** ⑤ zie je eindelijk de Oude IJssel, in het stroomdal waarvan je al zolang hebt gefietst. Je gaat er met een ophaalbrug overheen. Bij de ophaalbrug staat de oude watermolen, die van 1794 tot 1880 de blaasbalg aandreef voor het vuur van de oudste ijzersmelterij van Nederland. Hier zit immers *ijzeroer*, ijzerertshoudend zand, in de bodem. In 1880 werd de smelterij afgestoten, omdat ruw ijzer uit Duitsland goedkoper was. De gieterij bleef nog ruim een eeuw langer bestaan. Sinds kort heeft de

oude watermolen gezelschap gekregen van een nieuwe spinnenkopwindmolen. Het lijkt wel een miniatuurmolen, maar hij heeft toch de belangrijke taak om de waterstand in de molenkolk op peil te houden.

Kasteel Keppel staat hier vlakbij, heel strategisch op een eilandje in een dode arm van de Oude IJssel. Dit kasteel bewaakte de overgang over de Oude IJssel van de weg Emmerich-Zutphen. Het dateert uit het begin van de 17de eeuw en is vooral bekend geworden doordat Lodewijk XIV, de Zonnekoning, er heeft gewoond. Het kasteel is op afspraak te bezichtigen.

Als je de Oude IJssel bent overgestoken, kom je in een gebied dat 'De Liefers' heet, een rivierkleilandschap. Je rijdt er op smalle, kronkelende asfaltwegen door naar **Angerlo**. In Angerlo fiets je langs het mooie, oude kerkje en dan ben je al bijna bij de sluis over de Oude IJssel bij **Doesburg** ①.

De Waag in Doesburg

Wegwijzer

Met rug naar **VVV Doesburg** ①: linksaf (Kerkstraat);

bij Stadhuis: rechtsaf (Gasthuisstraat, later Kleine Wal);

Oude IJsselroute volgen naar **Hummelo** ②.*

Bij eerste huizen van Hummelo: linksaf (van Heeckerenweg, later Kempermansstraat);

op T-kruising: rechtsaf (Broekstraat);

Oude IJsselroute ruim 4 km volgen;

bij wegwijzer 12452: linksaf naar Velswijk (Eckhorsterstraat, later Bundershof);

bij T-kruising: linksaf;

bij einde straat: rechtsaf (Velswijkerweg) en bij splitsing links aanhouden;

bij T-kruising: rechtsaf (Korenweg);

1 km verder, bij voorrangskruising: rechtsaf (Hengelseweg) naar **Zelhem** ③.

Bij begin dorp: linksaf (Stephanotweg);

kort daarna: rechtsaf (Kerkhoflaan);

aan het eind: rechtsaf (Ruurloseweg);

bij stoplichten: linksaf (Burgemeester Rijpstraat);

voorbij kerk: rechtsaf (Stationsplein) en

Zelhem uitfietsen; Oude IJsselroute ongeveer 12

km volgen tot rotonde, vlak bij kasteel **Slangen-**
burg ④), daar rechtdoor;

Op kruispunt van onverharde

wegen: rechtsaf;

bij paddestoel 21806: linksaf (IJzevoordseweg);

Oude IJsselroute ruim 13 km volgen tot **Laag Keppel** ⑤.

bij stoplichten bij N317: rechtdoor (Keppelseweg) en over Oude IJssel;

Oude IJsselroute bijna 13 km volgen naar Angerlo;

bij rotonde in Angerlo: rechtdoor; 1 km verder, bij huis 'Engel': rechtsaf;

vlak daarna, bij gemeentegrens Angerlo: rechtsaf op fietspad door tunneltje;

vlak daarna, bij T-kruising: rechtsaf;

bij voorrangskruising: linksaf (Didamseweg);

over sluis, bij voorrangskruising: rechtsaf;

vlak daarna: eerste zijstraat linksaf ((Ooipoortstraat, later Kerkstraat) naar **VVV Doesburg** ①.

De IJssel bij Doesburg

**Verkorting bij Hummelo:*

N314 volgen tot centrum Hummelo;

in centrum: rechtsaf naar Laag Keppel (N814);

bij stoplichten bij de N317: rechtdoor en verder zie boven 5>6.

3

Vroeger was Drente een arm en geïsoleerd gebied, vandaag is het nog steeds de dunst bevolkte en minst verstedelijkte provincie van Nederland. Grote natuurgebieden zijn nog

RONDJE DRENTE

ongerept gebleven of worden door natuur-
beschermings-

organisaties in hun oude staat teruggebracht. Maar Drente is ook een oud cultuurland, dat al vroeg door mensen werd bewoond, met vele overblijfselen uit de prehistorie. We rijden drie dagen langs eeuwenoude brinkdorpjes, Saksische hoeves en uitgestrekte landgoederen.

Drente, vroeger en nu

uit uitgestrekte heidevelden, eindeloze moerassen en zompige veengebieden. Er was slechts één zandrug, de Hondsrug, die geschikt was voor bewoning. Daar vestigden zich de eerste bewoners.

Boswachterij Smilde, heideveld

Duizenden jaren geleden bestond Drente grotendeels

Om door de gevaarlijke veen- en moerasgebieden te kunnen trekken, bouwden ze wegen en bruggen.

Vanaf de 17de eeuw werd hier op grote schaal turf gegraven als brandstof, die vervoerd werd over kanalen.

De uitgestrekte heidevelden waren nuttig voor de landbouw. De schapen die er overdag graasden, deden 's nachts hun behoefte op de met heideplaggen bedekte vloer in de stallen. En die plaggen dienden dan weer om de akkers te bemesten.

Met de opkomst van kunstmest verloren de schapen hun nut en werden de heidegebieden op grote schaal ontgonnen voor land- of bosbouw. Een grote ruilverkaveling in de vorige eeuw berokkende veel schade aan de natuur, maar toch is het Drentse landschap uniek gebleven. Wat nog rest aan heidegebieden wordt nu met zorg omringd. Ook de schapen zijn weer in ere hersteld: ze helpen de heidevelden in stand te houden.

Hunebedden en grafheuvels

Omstreeks 3000 voor Christus leefde in Drente een boerenbevolking, die naar de vorm van het aardewerk dat

gebruikt werd, het *Trechterbekervolk* genoemd wordt. Ze bouwden voor hun doden een soort bovengrondse grafkelders, de hunebedden, waarvan er nog zo'n vijftig in het Drentse landschap te zien zijn. Daarvoor gebruikten ze grote zwerfstenen uit de IJstijd, van minstens duizend kilo per stuk. Dit hunebed bedekten ze met een laag zand en lieten aan de zuidkant een opening. Latere volkeren bouwden geen hunebedden meer, maar grafheuvels, zonder kelder van zwerfstenen. Ze zijn minder opvallend en vaak niet meer dan een lichte glooiing in het landschap.

Driedaags circuit langs oude brinkdorpen en Saksische boerderijen (3 dagen, 150 km)

59

In Drente maak je kennis met een uniek soort dorp: het brinkdorp.

Brinkdorpen

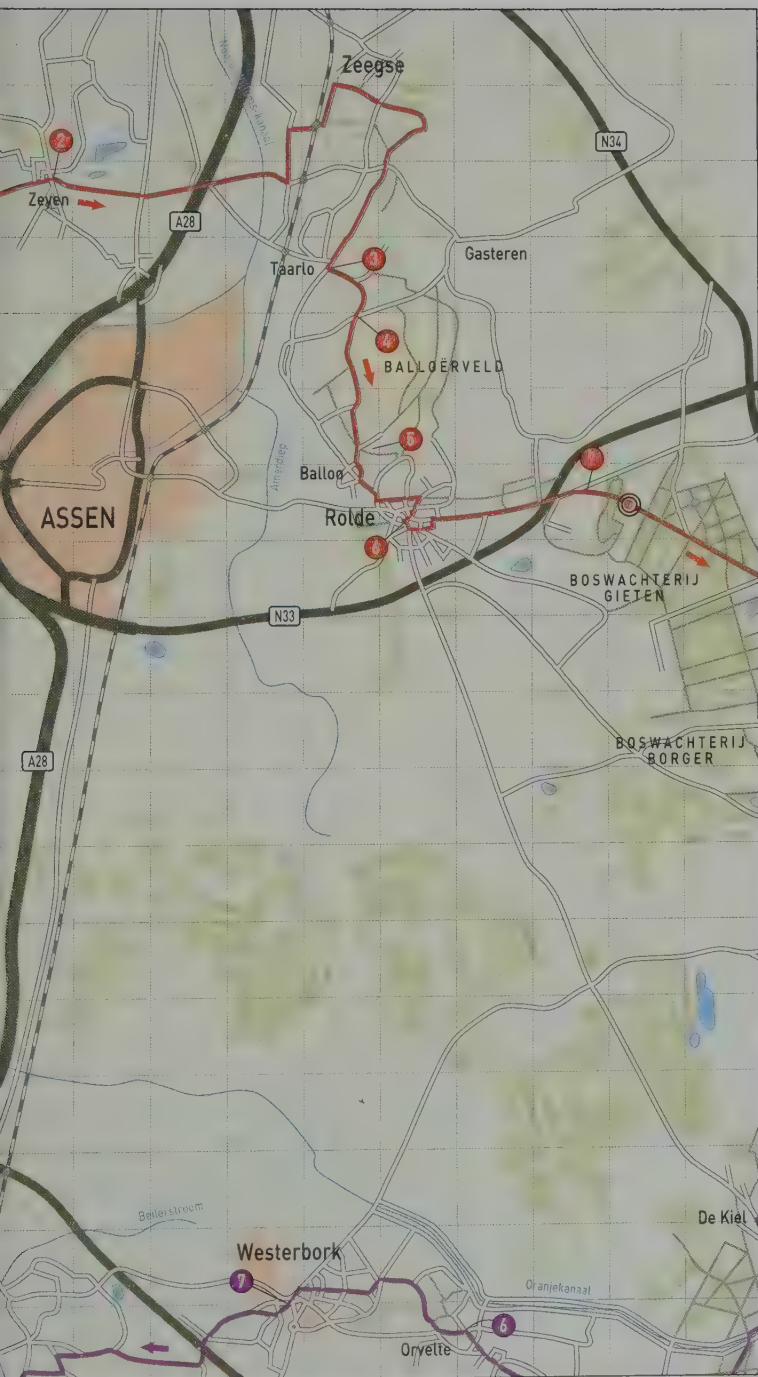
Rondom een brink, dit is grasland waarop het vee geweid werd, werden de boerderijen gebouwd, meestal van het Saksische type met grote strodaken. Ook tegenwoordig is de brink nog steeds het centrum van het dorp. Achter de boerderijen lag de es, het akkerland dat bemest werd door heideplaggen met schapenmest. Hierdoor kwamen de akkers in de loop der jaren steeds hoger te liggen. Soms is de glooiing van de es nog duidelijk te zien. De schapen werden 's morgens uit de stal naar de nabijgelegen heidevel-den gebracht en 's avonds weer terug naar de boerderij. Dit gebeurde over de *schapendrift*, een brede weg. Op de es werd die vaak van een aarden wal met dichte struiken voorzien, om te voorkomen dat de schapen de es op liepen.

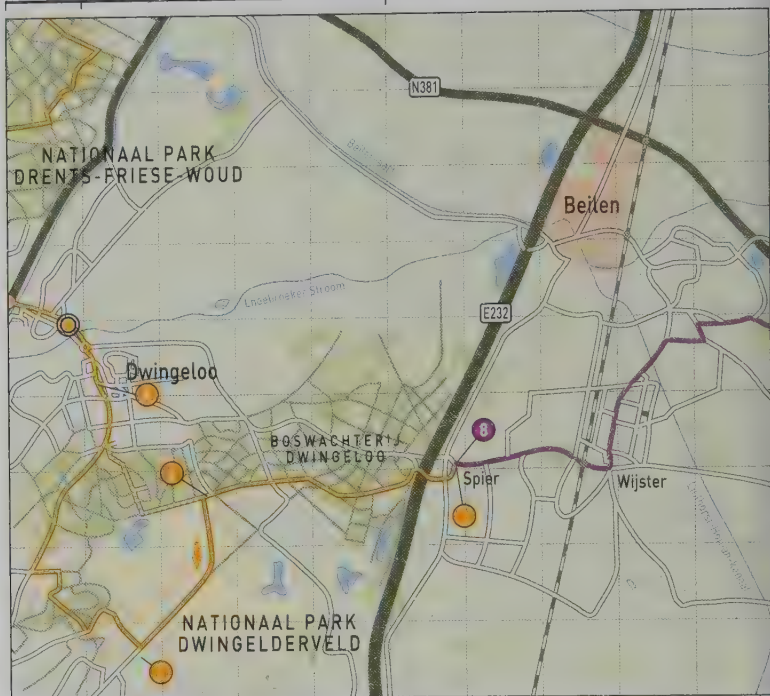
- ⬆ Hunnebedden in Drouwen
- ⇒ Kerkje van Zweeloo

0 1.500 m 7.500 m

0 1.500 m 7.500 m

ETAPPE 1

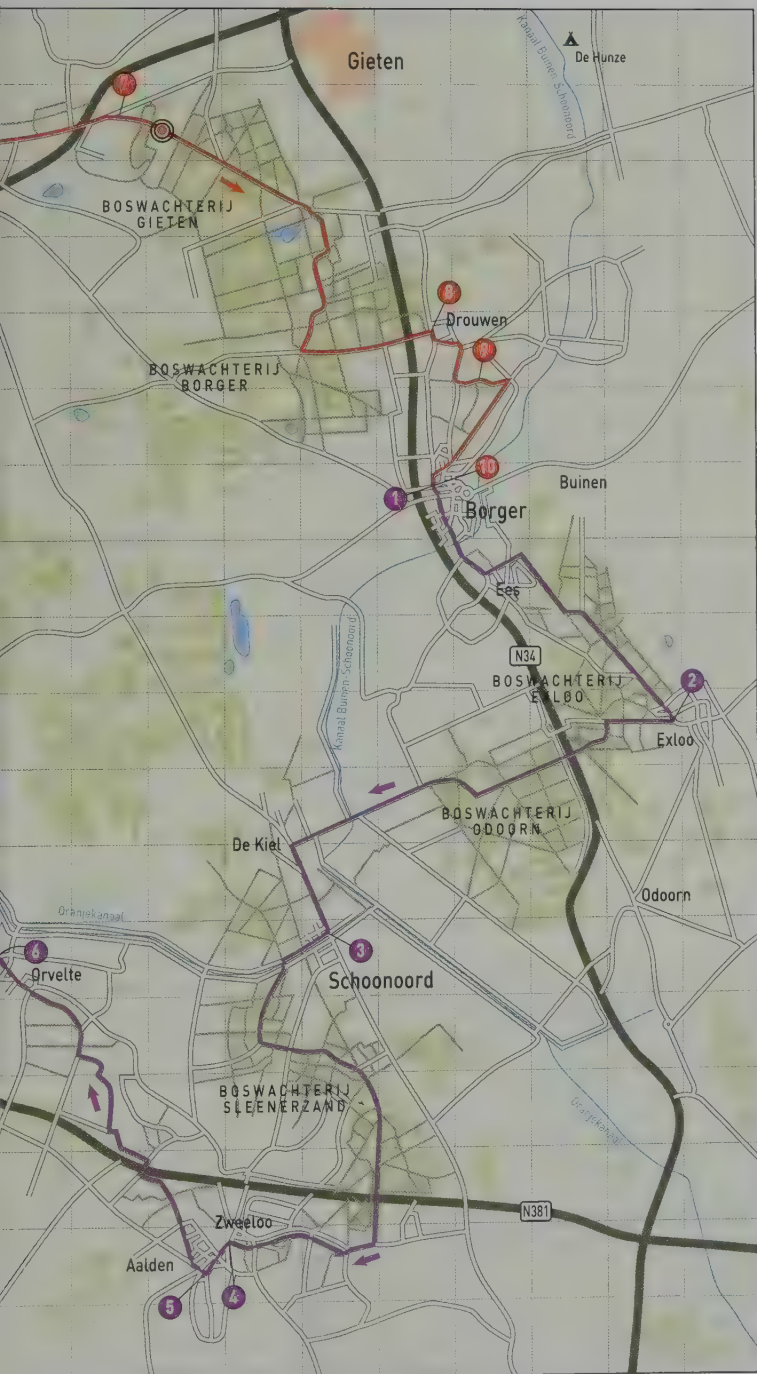
- 1 Norg
- 2 Zeyen
- 3 Taarlo
- 4 Balloërveld
- 5 Infocentrum/Streekmuseum
- 6 Rolde
- 7 Boswachterij Gieter
- 8 Drouwen
- 9 Bronneger, hunebedden
- 10 Borger, Nationaal Hunebedden Centrum

ETAPPE 2

- 1 Borger
- 2 Exloo
- 3 Schoonoord
- 4 Zweeloo
- 5 Aalden
- 6 Orvelte
- 7 Westerbork
- 8 Spier

ETAPPE 3

- 1 Spier
- 2 Radiotelescoop
- 3 Bezoekerscentrum Dwingelderveld
- 4 Dwingeloo
- 5 Diever
- 6 Oude Willem
- 7 Appelscha
- 8 Norg

Rondje Drente praktisch

AARD VAN DE VAKANTIE Deze 150 km lange tocht beschrijft een lus rond de stad Assen. Op de eerste dag rij je van Norg, door een eslandschap, het stroomgebied van de Drentsche Aa en uitgestrekte bosgebieden naar Borger. De tweede dag brengt je door bos en hei en langs enkele brinkdorpen, waaronder het museumdorp Orvelte, naar Spier. Op de derde dag fiets je door de nationale parken Dwingelderveld en Drents-Friese Wold en door het veengebied Fochteloërveen terug naar Norg.

ARRANGEMENT Deze tocht kan, onder de naam 'Saksische boerderijen en brinkdorpen', in zijn geheel als arrangement geboekt worden bij het Noord-Nederlands Bureau voor Toerisme (Vakantiecentrale, tel. (0031) 512 585 085, vvvakanties@nnbt.nl). Prijs (in 2002) voor 4 dagen en 3 nachten in halfpension, bagagevervoer inbegrepen: € 230 p.p. plus € 12 reserveringskosten. Info ook op www.nnbt.nl.

ALTERNATIEVEN Omdat de tocht een circuit is, kun je in principe ook in Borger of Spier beginnen. In alle drie de etappeplaatsen zijn fietsen te huur. Als je met de trein komt, zijn Norg en Borger beide vanaf station Assen in een halfuur per bus te bereiken. Voor Spier moet je vanaf station Beilen een trein-taxi nemen.

BEOORDELING Fietservaring is niet nodig. Er zijn geen steile hellingen en de afstanden zijn niet al te groot. De tocht leidt volledig over – soms onverharde – fietspaden en rustige asfaltwegen. In de tweede helft van augustus staat de heide in bloei, in de herfst zijn de bossen op hun mooist.

HOE KOM JE ER?

MET DE TREIN Assen (of eventueel Beilen) zijn vanuit Antwerpen in ongeveer 4 uur per trein te bereiken met overstap in Rotterdam en Amersfoort. Doordat je in Assen per bus (of vanuit Beilen per treintaxi) verder reist, is het moeilijk om de eigen fiets mee te nemen. Tenzij je er niet tegenop ziet om van station Assen naar Norg of Rolden te fietsen (respectievelijk circa 15 of 6 km) of vanaf station Beilen naar Spier (circa 7 km). Maar fietsen zijn in de fietsprovincie Drente zonder probleem overal te huur (zie hieronder). Voor treininfo, zie ook de inleiding.

MET DE AUTO Vanuit Antwerpen op de E19 tot Breda, vandaar op de A58 en de A27 naar Utrecht, en vervolgens de A28 richting Groningen. Neem afrit 33 (Assen) en rij via de N371 en de N373 naar Norg. Voor Borger neem je afrit 32 (Assen-Zuid) en vervolgens de N33 en de N 857 en voor Spier afrit 29 (Dwingeloo).

FIETSVERHUUR In alle etappeplaatsen zijn fietsen te huur.

• In Norg: Fa. Stellingwerf, Oosteind 25, tel. (0031) 0592 613173;

- In Borger: Fa. Egberts, Hoofdstraat 63a, tel. (0031) 0599 234224;
- In Spier zelf is geen fietsenverhuurder, maar de fietsen worden door de verhuurder van Dwingeloo bij hotel De Woudzoom gebracht, indien je daar met de route start. Fa. Reiber, Brink 23, Dwingeloo, tel. (0031) 0521 591326.

LOGIES In alle etappeplaatsen zijn voldoende overnachtingsmogelijkheden in hotels, pensions, B & B-adressen en kampeerterreinen. De VVV's zijn zeer behulpzaam bij het zoeken naar logies (zie Informatie). Hieronder alvast onze suggestie:

- Norg: Hotel Karsten, Brink 6, 9331 AA Norg, tel. (0031) 0592 613484, fax (0031) 0592 612216, gemoedelijk hotel, goede bediening;
- Borger: Hotel Bieze, Hoofdstraat 21, 9531 AA Borger, tel. (0031) 0599 234321, fax (0031) 0599 236145, info@hotel-bieze.nl, www.bookings.nl/hotels/bieze, comfortabel en degelijk hotel;
- Spier: Hotel De Woudzoom, Oude Postweg 2, 9417 PE Spier, tel. (0031) 0593 562645, fax (0031) 0593 562550, woudzoom@bestwestern.nl, www.bestwestern.nl/woudzoom, goed hotel, luxueuzer dan beide vorige.

DOCUMENTATIE

KAARTEN • Daar de route niet bewegwijzerd is, is het aan te raden volgende *Falkkaarten voor vakantie en vrije tijd* (1/50.000) aan te schaffen: Drente-Noord (nr. 5), Drente-Zuidoost (nr. 8) en Drente-Zuidwest (nr. 6). Te koop bij de NNBT (zie 'informatie'), in de grotere VVV-kantoren en in de gespecialiseerde boekhandel.

INFORMATIE • Noord-Nederlands Bureau voor Toerisme (NNBT), Postbus 330, 9200 AH Drachten, tel. (0031) 0900 9222, fax (0031) 0512 585090, info@nnbt.nl, www.beleefdrente.nl;

• VVV Norg, Brink 1, 9331 AA Norg, tel. (0031) 0592 613128, fax (0031) 0592 614354;

• VVV Borger, Grote Brink 2a, 9531 AL Borger, tel. (0031) 0599 234855, fax (0031) 0599 238217, vvvborger@tref.nl, www.tref.nl/borger-odoorn/vvv;

• VVV Dwingeloo, Brink 1, 7991 CJ Dwingeloo, tel. (0031) 0521 591331, fax (0031) 0521 593711, dwingeloo@vvwester-veld.nl, www.westerveld.nl;

Door de Boswachterij
Sleenerzand

1. Van Norg naar Borger

- TRAJECT:** Norg – Zeijen – Taarlo – Rolde – boswachterij Gieten – Borger
- FIETSAFSTAND:** 42 km
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Gemakkelijke tocht over goede fietspaden en rustige asfaltwegen op vlak terrein.
- BEWEGWIJZERING:** Geen.
- BEVOORRADING:** In Norg, Rolde en Borger: alle voorzieningen.

De fietstocht

De tocht begint onder de eiken van de Brink van **Norg** ①, vlak bij de 13de-eeuwse romaanse kerk. Het is een van de oudste kerken van Drente; ook het interieur is de moeite waard. Op de Brink worden al van oudsher paardenmarkten gehouden. Norg was blijkbaar vroeger een belangrijk dorp, want het heeft niet één maar vijf brinken.

Op een door bomen omzoomde weg rij je naar Peest door een goed bewaard esdorpenlandschap met essen, bosjes en heideveldjes. De akkers en graslanden worden nog voor een deel zoals vroeger bewerkt. Peest bestaat slechts uit enkele gerestaureerde Saksische boerderijen. Langs bloemrijke grasvelden, afgewisseld door cultuurvelden, fiets je naar **Zeijen** ②. Onderweg kun je kennismaken met een eerste hunebed; je moet er wel even voor van de route af.

Aan de andere kant van het Noord-Willemskanaal kom je in het stroomgebied van de Drentsche Aa. Hier zorgen grassen en biezen samen met bontgekleurde bloemen aan de oevers van de beken voor een rijk kleurenpalet. De

Drentsche Aa is de verzamelnaam voor een stelsel van beken in het midden en noorden van Drente. Het is één van de laatste gave stroomdalen van Nederland. De beken kronkelen nog vrij door het landschap.

Als je **Taarlo** ③, een dorp met Saksische boerderijen aan de langgerekte brink, voorbij bent, rij je langs het **Balloërveld** ④, een gebied van heide, zand en naaldbomen. Er zijn meer dan veertig grafheuvels gevonden en ook sporen van 'Celtic fields', met wallen omgeven akkertjes, die al vanaf de IJzertijd bestaan. Op de heide zijn oude karrensporen, waarover eeuwen geleden Duitse kooplieden van Balloo naar Gasteren reden.

De molen van Norg

Drentse schapen helpen bij het in stand houden van de heide. De schaapskooi met informatiecentrum ligt vlak bij de route aan de zuidkant. Voor je Rolde bereikt, passeer je nog het **Historisch Informatiecentrum/ Streekmuseum** ⑤, waar je kunt zien hoe een Drentse boerderij er vroeger uitzag, compleet met 'zandtapijt'. In de Balloërkuil, naast het streekmuseum, werd vroeger recht gesproken. **Rolde** ⑥ is niet alleen bekend door zijn twee hunebedden, maar vooral door het boek 'Bartje' van Anne de Vries, dat zich in deze streek afspeelt. In het dorpscentrum staat een beeldje van dit eigenwijze jongetje en het streekmuseum heeft als tweede naam 'Het dorp van Bartje'. De kerk van Rolde heeft een 'uientoren', die ver boven het zadeldak uitsteekt. Ook Rolde heeft behalve de kerkbrink nog drie andere brinken. Een molen maakt het pittoreske plaatje van dit brinkdorp compleet.

Taarlose Diep

Enkele kilometers voorbij Rolde kom je in de uitgestrekte bossen van het Gieterveld, de **boswachterij Gieten** ⑦ en de boswachterij Borger. Hier hebben de naald- en loofbossen het vroegere heidegebied bijna volledig verdrongen. Hier en daar ligt nog een heideveldje. Aan de andere kant van deze bossen ligt, vlak bij het Drouwenerzand, het kleine dorp **Drouwen** ⑧. Het Drouwenerzand was vroeger een zeer groot stuifzandgebied, dat Drouwen dreigde te verstikken. Door naaldbomen te planten kon dit worden voorkomen. Even verder passeer je het gehucht **Bronneger** met maar liefst **vijf hunebedden** ⑨. Maar de kroon wordt gespannen door **Borger**. Met zijn elf hunebedden, waaronder het grootste van het land, is Borger de onbetwiste 'hunebedhoofdstad' van Nederland. Er is een **Nationaal Hunebedden Centrum** ⑩, waar je kunt zien hoe deze grafmonumenten gebouwd werden.

Borger, de grootste hunebedden van Nederland

Wegwijzer

Norg ①: Vanaf Brink :

linksaf, later fietspad langs de Donderseweg;
 voorbij 'De Vluchtheuvel': eerste fietspad rechtsaf (richting Assen);
 bij einde fietspad: linksaf op fietspad (richting Assen) (Peesterstraat);
 in Peest, bij einde fietspad: linksaf (richting Zeijen);

3 3 in **Zeijen** ②, op splitsing voorbij de brink: links aanhouden (richting Ubbena), later fietspad links van weg (Zevenstroeten);
 bij einde fietspad: voorrangsweg oversteken en rechtdoor (richting Oudemolen);
 op kruising na brug over kanaal: linksaf (Eisenbroeken);
 korte tijd daarna: eerste fietspad rechtsaf (richting Zeegse);
 na 2,5 km, bij einde fietspad: rechtsaf en meteen linksaf (richting Gasteren) (LF Saksenroute);
 bij einde fietspad: linksaf (richting Gasteren);
 meteen daarna, bij einde weg: rechtsaf (richting Oudemolen);
 bij eerste zijweg: linksaf (wordt later fietspad);

3 6 in **Taarlo** ③, bij einde fietspad: rechtdoor en meteen linksaf (Osdijk);
 voorbij brug over Taarlose Diep: voorrangsweg oversteken en fietspad volgen langs **Balloërveld** ④;
 bij einde fietspad: rechtsaf en meteen linksaf (richting Balloo);
 in Balloo, bij kruising: linksaf op fietspad langs verkeersweg (LF Saksenroute verlaten);
 bij einde fietspad: linksaf (Stationsstraat);
 bij einde weg: linksaf (Hoofdstraat) in **Rolde** ⑤.

6 9 waar Hoofdstraat naar rechts buigt: linksaf (Gieterstraat) (richting Gieten);
 na viaduct: rechtsaf door Gieterveld en boswachterij Gieten (Roldertorenroute);
 bij restaurant 't Nije Hemelriek': weg oversteken en eerste fietspad rechtsaf (richting Borger) (Roldertorenroute verlaten);
 na 3,5 km: tweede fietspad linksaf (richting Drouwenerzand);
 bij einde fietspad: rechtsaf/linksaf (richting Drouwenerzand) (Steenhopenweg);
 na 2,5 km, bij einde klinkerpad: rechtsaf op fietspad;
 meteen daarna: eerste weg linksaf (richting Drouwen);
 bij splitsing: rechts aanhouden (Schoolstraat);
 einde weg: rechtsaf en onmiddellijk daarna weer rechtsaf (Kerkweg);
 na 750 m: eerste fietspad linksaf (richting hunebedden);

9 10 Borger: einde fietspad: rechtsaf (Bronneggerstraat) naar Borger;
 op kruising: rechtdoor (Hunebedstraat);
 bij einde straat: linksaf (Hoofdstraat).
 Hotel Bieze ligt iets verder links aan de Hoofdstraat.

Drouwen

2. Van Borger naar Spier

TRAJECT:	Borger – Exloo – Aalden – Orvelte – Westerbork – Spier
FIETSAFSTAND:	54 km
MOEILIKHEIDSGRAAD:	Gemakkelijke tocht over verharde fietspaden en rustige asfaltwegen door vlak terrein.
BEWEGWIJZERING:	Geen.
BEVOORRADING:	In Borger, Orvelte en Spier: alle voorzieningen.

De fietstocht

Van **Borger** ① rij je eerst naar **Exloo** ②. Exloo heeft een schaapskooi, van waaruit elke dag de herder met zijn kudde naar de heidevelden vertrekt en ook daar is een informatiecentrum over hunebedden en grafheuvels, het 'Hunehoes'.

Door de boswachterijen van Exloo en Odoorn fiets je naar De Kiel. De bossen zijn gemengd en er staan opvallend veel beuken. De fietspaden zijn rechtlijnig en ook buiten het bos zijn de wegen recht tot **Schoonoord** ③. Onderweg passeer je het openluchtmuseum 'Ellert en Brammert', volgens de overleveringen twee reuzen die de streek vroeger onveilig maakten. In dit museum worden het wonen en leven van een eeuw geleden getoond.

Voorbij Schoonoord steek je het Oranjekanaal over en dan rij je op fietspaadjes door de bossen van het Zweeloërveld en het Sleenerzand. In het Sleenerzand ligt, even buiten de route, de 'Papenloze kerk'. Dat is een hunebed waar in de tijd van de Reformatie godsdienstoefeningen en hagenpreken werden gehouden zonder katholieke priester (paap). Daar vlakbij ligt de 'Galgenberg', die bestaat uit drie op elkaar gelegen grafheuvels. De Galgenberg was destijds bedoeld als afschrikking voor misdadigers. Ook hier *Celtic fields*, maar die zijn eigenlijk alleen maar vanuit de lucht te zien.

Als je de bossen uit bent, gaat de route door het Noordsleener Veld en het Noorderveld. Je hebt hier mooie vergezichten over het vlakke land. Dan kom je in **Zweeloo** ④, een schitterend brinkdorp met een sierlijk romaans kerkje en vele Saksische boerderijtjes, alles omkaderd door het groen van eikenbomen. Een plaatje!

Even verder ligt **Aalden** ⑤ en dat is zo mogelijk nog mooier. Het centrum van Aalden met prachtige boerderijen rond een fraaie brink, is een beschermd dorpsgezicht. Het 'Hoes van Ol-An' is een pareltje. Geen wonder dat Vincent van Gogh hier graag rondzwierf om te schilderen.

Over veldwegen en mooie fietspaadjes bereik je het dorp **Orvelte** ⑥, waar je een nieuwe verrassing wacht. Orvelte is een levend museumdorp, waar het werken en leven van vroeger herleeft in de rustieke gebouwen rond de Brink. De rietgedekte boerderijen behoren tot de oudste bewaard gebleven Saksische boerderijen. De eeuwenoude panden herbergen ambachtelijke bedrijven. In de jaren '60 van de vorige eeuw is het dorp tot in de kleinste details gereconstrueerd, met het jaar 1830 als uitgangspunt. Onderweg naar de Brink over een smal straatje met hobbelige keitjes kom je langs een 'Slaoperij – Slaop'n en Stoet', oud Drents voor 'Bed and Breakfast'. Het gehele dorp is autovrij. Een dorp om even in rond te wandelen.

Over mooie wegen bereik je even later **Westerbork** ⑦. Ook die naam is bij velen bekend, van het kamp Westerbork: een 'Durchgangslager' voor joden, zigeuners en verzetsstrijders, voordat ze op transport naar de vernietigingskampen gesteld werden. Op de plaats van dit kamp (niet op de route) is het Herinneringscentrum Westerbork ingericht. Waar je wel langskomt is het knipselmuseum en de museumherberg 'De Ar', waar je iets kunt drinken en oud-Drentse gerechten eten. Daarna bereik je over rustige asfaltwegen, via de buurtschap Holthe en het esdorp Wijster en door een open landschap, je overnachtingplaats in **Spier** ⑧.

Wegwijzer

① In **Borger** ①: Vanuit hotel 'Bieze': linksaf; op rotonde: rechtdoor (richting Ees); in Ees, bij paddestoel 21660: linksaf (klinkerstraat); bij paddestoel 20361: richting Ruinen, later schelpenpad (Flintenroute); op kruising bij paddestoel 21639: rechtsaf (richting Exloo); op volgend kruispunt: rechts aanhouden (richting Exloo) (later Boslaan) naar **Exloo** ②

② bij einde weg: rechtsaf (Hoofdstraat), wordt later fietspad (Flintenroute verlaten); na 1 km, bij paddestoel 23324: linksaf (onverhard fietspad door boswachterij Odoorn); na 3 km: op klinkerweg verder (richting De Kiel) (Brammers Hoopstraat); in De Kiel: linksaf op fietspad langs verkeersweg naar **Schoonoord** ③.

③ In **Schoonoord**, bij brug over Oranjekanaal: rechtsaf langs kanaal (Brugstraat); ter hoogte van tweede voetbrug: linksaf op fietspad door Zweeloërveld (Ellertsveldroute). Fietspad zonder afslaan volgen; na ruim 4 km, bij richtingbord 'Papenloze kerk': rechtdoor (richting Sleen); bij einde fietspad: rechtdoor over verharde weg; bij einde weg: rechtsaf naar **Zweeloo** ④;

④ in **Zweeloo**, bij einde fietspad: rechtdoor (Wheem) (einde Ellertsveldroute); bij T-kruising: linksaf naar **Aalden** ⑤;

⑤ in **Aalden**, bij paddestoel 23145: rechtsaf (Molenwijk); aan einde straat, bij molen: rechtsaf (Molenwijk) en meteen linksaf direct daarna: eerste straat schuin rechts (Paardelands Drift); bij einde weg: rechtsaf onder viaduct door en meteen links; bij paddestoel 23974: fietspad naar links (richting Orvelte); bij einde fietspad: rechtsaf; na 500 m: eerste fietspad rechtsaf naar **Orvelte** ⑥.

⑥ In centrum van Orvelte: linksaf; bij paddestoel 24167: rechtsaf; op kruising, bij paddestoel 24166: linksaf (Diekensveenseweg) naar **Westerbork** ⑦;

⑦ in **Westerbork**: doorgaande weg volgen (Julianastraat, later Zandhoekstraat); einde straat: rechtsaf (Hoofdstraat); aan Brink: linksaf (Burg. G.v. Weezelplein) om plein heen en rechtdoor (Oude Beilerweg, later Oude Westerborkseweg); in Holthe, bij einde weg: linksaf (klinkerweg); meteen daarna: eerste weg rechts; bij einde weg: linksaf (Beilerweg) naar Wijster; in centrum Wijster: rechtsaf op fietspad naar **Spier** ⑧.

Voor hotel 'De Woudzoom' rechtdoor.

3. Van Spier naar Norg

TRAJECT: Spier – Dwingeloo – Diever – Appelscha – Norg

FIETSAFSTAND: 53 km.

MOEILIKHEIDSGRAAD: Gemakkelijke tocht over deels onverharde fietspaden en rustige asfaltwegen door vlak en soms licht glooiend terrein.

BEWEGWIJZERING: Geen.

BEVOORRADING: In Dwingeloo, Diever, Appelscha en Norg: alle voorzieningen.

De fietstocht

Spier ① ligt pal tegen de autoweg Groningen-Zwolle en je moet dan ook deze drukke verkeersweg oversteken om je tocht voort te zetten, recht de boswachterij Dwingeloo in. Langs een schaapskooi en enkele grafheuvels kom je bij de **radiotelescoop** ②, die als een reuzenrad hoog boven de bomen uitsteekt. Hier worden radiogolven uit de ruimte opgevangen, waardoor de Melkweg bestudeerd kan worden.

Bij de radiotelescoop ga je de heide op. Nu kun je enkele kilometers genieten van dit unieke natuurgebied. Zo moet vroeger vrijwel geheel Drente eruit gezien hebben: vochtige dopheidevelden met vennen, afgewisseld door droge heideterreinen. De Dwingeloose Heide en de eraan grenzende Kraloërheide vormen samen misschien wel het grootste vochtige heidegebied in Europa. Je fietst erdoor over een kronkelend schelpenpaadje. Als je geluk hebt, kom je een herder met zijn kudde schapen tegen.

In de buurt van het **bezoekerscentrum Dwingelderveld** ③ en de

schaapskooi rij je op een soortgelijk paadje door en langs de Anserdennen naar het Planetron. Deze bossen zijn eeuwen geleden aangelegd op een voormalig stuifzandgebied. Het heuvelachtige terrein en de kleine open stukken in het bos maken de Anserdennen tot een juweeltje. In dit bos ligt 'het Theehuys', de route komt er vlakbij.

Het Planetron is een 'ruimtetheater', waar je op het grootste projectiescherm van Nederland een reis door het heelal kunt maken. Er worden ook sterrenvoorstellingen vertoond. In Drente is door de zeer geringe luchtvervuiling de sterrenhemel helderder dan elders.

Ook **Dwingeloo** ④ heeft een mooie, grote, beschaduwde brink, omringd door boerderijen, oude panden en ook gezellige terrassen, die uitnodigen tot een drankje. Vlak bij de brink staat de kerk, ook al met een 'uientoren'.

Bij Dieverbrug steek je de Drentse Hoofdvaart over en dan ben je al snel in

Dwingelderveld

Diever ⑤, een actief en bruisend brinkdorp. Even buiten het dorp ligt, aan de rand van boswachterij Smilde, het openluchttheater waar dorpingen ieder jaar toneelstukken van Shakespeare opvoeren.

De uitgestrekte bossen van boswachterij Smilde vormen samen met boswachterij Appelscha het **nationaal park Drents-Friese Wold**, een gebied van uitgestrekte bossen, vochtige heideterreinen, beekdalen en essen met houtwallen. Je fietst erdoor op leuke, kronkelende schelpenpaadjes. Midden in deze bossen steek je '**Oude Willem**' ⑥ over, een groot, langwerpige weidegebied met bomen er omheen.

Aan de andere kant van het Drents-Friese Wold ligt **Appelscha** ⑦, alweer een brinkdorp. Even buiten het dorp vind je het Miniatuurpark Appelscha, aangelegd in de vorm van de provincies Friesland, Groningen en Drente en compleet met gebouwen, wegen en kanalen. Alles in miniatuur, een aardrijkskundeles in het echt.

Via Ravenswoud kom je aan het Fochteloërveen, een weids en ongerept hoogveenlandschap, uniek in Noordwest-Europa. Je fietst dwars door deze boomloze, kale vlakte met vochtige en droge heidevelden en 'levend' hoogveen met karakteristieke veenplanten. Het is een van de weinige plaatsen in Nederland waar het hoogveen nog aangroeit. Als het regenachtig of mistig is en de wind

giert over de kale vlakte, zien de eenzame, kromgegroeide bomen er geheimzinnig en spookachtig uit. Dan kun je je goed voorstellen, dat de mensen in de vroegste tijden het hoogveengebied niet in durfden. Nu fiets je erdoor op een comfortabel fietspad.

Even buiten dit veengebied ligt **Veenhuizen**. Meer dan een eeuw lang was Veenhuizen verboden gebied. Als je deze vroegere kolonie voor landlopers en later gevangenisdorp, waar de gedetineerden in het veen te werk werden gesteld, wilt zien, moet je er een kleine omweg voor maken. Het verborgen leven van Veenhuizen is te zien in het Gevangenis museum.

Eenmaal het veengebied uit fiets je over asfaltwegen door bosjes en een mooi esdorpenlandschap terug naar **Norg** ⑧, waar de molen De Hoop je al verwelkomt.

Boswachterij Smilde

Wegwijzer

In **Spier** ①, vanuit hotel De Woudzoom: linksaf en meteen rechtsaf op fietspad (richting Hoogeveen); meteen daarna: eerste fietspad rechtsaf, over autosnelweg (richting Dwingeloo); bij oriëntatiecentrum: rechtdoor en onmiddellijk na dit gebouw: linksaf op fiets-

pad (richting Hoogeveen) (Com. Cramerpad);
na 800 m: eerste (gravel-)fietspad: rechtsaf;
na 5 km: **radiotelescoop** ②;

②-③-④ bij radiotelescoop: linksaf (schelpenfietspad over Dwingeloose Heide);

na 5 km, bij einde fietspad: rechtsaf (schelpenfietspad);

op kruising van fietspaden: rechtsaf;

bij einde fietspad (paddestoel 23144): linksaf (richting Dwingeloo);

500 m verder: rechtsaf (richting Dwingeloo) (onverhard fietspad);

na 3 km, bij einde fietspad: linksaf (fietspad, later verharde weg) naar **Dwingeloo** ③;

④-⑤ in Dwingeloo, bij einde weg: rechtdoor (richting Diever);

buiten Dwingeloo: verkeersweg oversteken en rechtdoor (Dwingelderdijk);

in Dieverbrug: rechtdoor naar **Diever** ⑤;

⑤-⑥ In Diever: hoofdweg blijven volgen;

bij paddestoel 20632: rechtdoor (fietspad, later schelpenpad);

na 3 km, bij paddestoel 23276: rechtsaf (Studentenpad);

na 2 km, bij paddestoel 24362: linksaf;

na 2 km, bij paddestoel 24363: linksaf (richting Appelscha);

⑥-⑦ voorbij open plek (**Oude Willem**) ⑥: eerste verharde fietspad rechtsaf, fietspad zonder afslaan volgen;

na 3,5 km, bij paddestoel 23025, linksaf;

bij einde weg: linksaf en meteen rechts naar **Appelscha** ⑦.

⑦-⑧ In Appelscha: bij einde weg (bij vaart): rechtsaf (richting Smilde);

bij de eerste brug: linksaf over water (richting Ravenswoud);

in Ravenswoud: linksaf (richting Norg) (Compagnonsweg);

even verder: eerste fietspad rechtsaf (richting Norg);

direct na bruggetje: rechtsaf (smal schelpenfietspad);

bij paddestoel 21612: linksaf (richting Norg) en meedraaien naar rechts;

bij paddestoel 21610: rechtdoor;

onmiddellijk daarna, bij paddestoel 21442: rechtsaf (fietspad door Fochtelooër Veen);

bij einde fietspad: rechtdoor (richting Westervelde) (Norgeweg, later Hoofdweg);

voorbij Westervelde, bij voorrangsweg:

linksaf naar Norg;

in **Norg** ⑧, bij brink: rechtsaf.

Typische hoeve in Zweeloo

4

Verschillende grote Europese rivieren zoeken hun weg naar de Noordzee door Nederland. In het Gelders Rivierengebied komen er nogal wat samen, de Maas en de Waal bepalen er het

RONDJE MAAS, WAAL EN LINGE

landschap. De Linge, smal en des te schilderachtiger, is minder bekend dan

haar grote zusters. In deze tocht trek je drie dagen lang over dijken, langs uiterwaarden, door de fruittuin van Nederland. Midden daarin ligt een snoer van vestingstadjes, eeuwen geleden op strategische plaatsen langs de grote rivieren gebouwd.

Drie rivieren, alle drie verschillend

De Maas ontspringt nabij Langres in Noordoost-Frankrijk, worstelt zich een

weg door de heuvels van de Ardennen en stroomt dan rustig door het Nederlandse laagland richting Noordzee. Maar vergis je niet, soms kan de Maas veranderen in een woest kolkende watermassa die dijken en mensen bedreigt. Mede daarom is ze verregaand gekanaliseerd.

De Waal was oorspronkelijk een kleine zijrivier van de Rijn. In de 2de en 3de eeuw brak een zeer natte periode aan en toen de Rijn het vele water niet verwerken kon, werd dit onbeduidende stroompje een machtige rivier. Nu vervoert die al twee derde van al het water dat de Rijn op zijn lange weg van Zwitserland door Duitsland verzamelt. De brede uiterwaarden van de Waal zijn vaak unieke natuurgebieden.

De oorsprong van de Linge is geen romantische bron maar gewoon een overloop, een prozaïsche buis waarmee overtollig water van de Rijn wordt afgevoerd. De Linge is ruim 100 km lang, stroomt in vele bochten door de Betuwe om bij Gorinchem in de Merwede uit te monden. Ondanks zijn bescheiden en prozaïsche afkomst, heeft de Linge zich ontwikkeld tot een romantisch en schilderachtig natuurmonument met veelal beschermde oevers.

Kastelen en vestingen

Het Gelders rivierengebied is van oudsher van strategisch belang. In

de Middeleeuwen verrezen er kastelen om het land tegen vijanden te verdedigen en tol op de rivieren te kunnen heffen. Veel van deze kastelen zijn in de loop der tijden ten offer gevallen aan wapengeweld of overstromingen. Enkele zeer fraaie exemplaren zijn echter bewaard gebleven, zoals kasteel Ammersoyen aan de Maas of slot Loevestein op de plaats waar destijds Maas en Waal samenvloeiden. In dezelfde periode omringden steden zich met muren, vanaf de 16de eeuw werden ze vervangen door vestingwerken. Die vestingen maakten eeuwenlang een wezenlijk onderdeel uit van de Nederlandse landsverde-

Kasteel Ammersoyen

Driedaagse fietslus in het Gelders Rivierengebied (3 dagen, 130 tot 150 km)

75

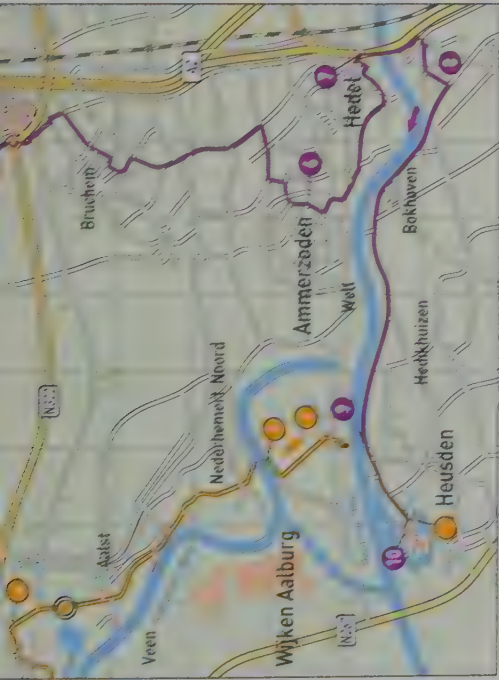
diging. Pas in 1926 werd hun militaire functie opgeheven. Schitterende voorbeelden zijn Gorinchem aan de Merwede, Zaltbommel aan de Waal, Heusden aan de Maas en Woudrichem tegenover slot Loevestein aan de vroegere samenvloeiing van Maas en Waal.

Water, bondgenoot en vijand

Al in de Tachtigjarige Oorlog zetten men water in als onderdeel van de landsverdediging. Door verschillende inundatiesystemen met elkaar te verbinden, ontstonden de 'Hollandse Waterlinies'. Zo'n waterlinie had een aanzienlijke lengte, maar kon toch met weinig manschappen worden verdedigd. Sommige sluizen die oorspronkelijk bedoeld waren om stukken land onder water te zetten, worden nu ingezet om overtollig water af te voeren. Want dit gebied heeft altijd veel te lijden gehad van het water. Nog maar enkele jaren geleden, in 1995, dreigden de dijken van Maas en Waal te bezwijken en moesten duizenden mensen worden geëvacueerd. De laatste jaren is men tot het besef gekomen dat pompen en dijkverhogingen alleen de kern van het probleem niet kunnen oplossen. Om de opvangcapaciteit van de rivieren te vergroten, werden ze uitgediept en werden uiterwaarden verlaagd, waardoor schitterende natte en ruige natuurgebieden ontstonden.

- 📍 De Linge
- ➡️ Bootje aan de Linge-oever

ETAPPE 2

1	Heusden	6	Slot Loevestein
2	Maasveer naar Bern	7	Veer/haven Woudrichem
3	Veer Nederhemert	8	Wilhelminastuis
4	Splitting LF7/LF12 (Aalst)	9	Veer Woudrichem-Gorinchem
5	Natuurgebied Munnikenland	10	Gorinchem

ETAPPE 3

1	Tiel, voetveer
2	Driedijkpunt (Dreumel)

Rondje Maas, Waal en Linge praktisch

AARD VAN DE VAKANTIE Een groot deel van deze driedaagse loopt over rivierdijken. De eerste dag verken je de Linge en zoek je de Waal op bij Tiel. De tweede dag volg je de zuidelijke oever van de Waal, waarna je doorsteekt naar Heusden aan de Maas. Op de derde rij je via het beroemde slot Loevestein terug naar Gorinchem. De tocht duurt, met een halve reisdag erbij, 3,5 dag. De fietsafstand is, afhankelijk van het al dan niet varen van de veren, 130 tot 150 km.

BEOORDELING Deze gemakkelijke fietstocht gaat over fietspaden en rustige asfaltwegen. In de periode dat de fruitbomen in bloei staan, is het gebied van de Linge één uitbundige bloesempracht. De meest geschikte periode is de lente of de zomer, omdat sommige veerboten in de winter niet of slechts beperkt varen. Kijk voor het begin van je tocht na of alle veren varen op het moment dat jij ze nodig hebt. Het veer van Nederhemert over de Afgedamde Maas in etappe 3 vaart niet op zondag. Hou er ook rekening mee dat de veren soms binnenblijven bij extreem stormweer. Je kunt steeds omrijden via een brug, maar soms zeer ver.

HOE KOM JE ER?

MET DE TREIN Vanuit Brussel/Antwerpen rijdt er elk uur een trein richting Amsterdam. Je stapt over in Dordrecht op de trein naar Gorinchem, die tweemaal per uur rijdt. De fiets kan mee op de trein. Je kunt ook een fiets huren in Gorinchem.

MET DE AUTO Vanuit Antwerpen op de E19 tot Knooppunt Zonzeel, dan de A59 tot Knooppunt Hooipolder en vervolgens de A27 tot Gorinchem. In het oude centrum van Gorinchem is het zeer moeilijk om je auto voor drie dagen te parkeren; daarvoor zul je je toevlucht moeten nemen tot het nieuwe deel van de stad, achter het station.

VEREN Info over de veren: bij de VVV's of bij de Vereniging Vrienden van de Voetveren (www.go.to/voetveren, adres (zie p. 19)).

- Van Tiel naar Wamel (etappe 2, ①): voetveer 'Hendrikus' over de Waal. Vaartijden: maandag tot vrijdag van 7u tot 20u20, op zaterdag van 8u30 tot 20u20. Op zon- en feestdagen: tussen 15 mei en 15 september van 10u tot 20u20; tussen 16 september en 14 mei van 13u tot 20u20.
- Van Heusden naar Bern (etappe 3, ②): Bernseveer over de Maas. Vaartijden: elke dag van 6u tot 22u;
- Van Nederhemert-Zuid naar Nederhemert-Noord (etappe 3, ③): veer over de Afgedamde Maas. Vaartijden: juli en augustus van 8u tot 20u, maart t/m juni en september t/m oktober van 8u tot 12u en van 13u tot 18u, november tot februari alleen op afspraak. *Op zondag vaart dit veer niet;*
- Officieel veer van slot Loevestein naar Woudrichem over Afgedamde Maas (etappe 3, ⑦). Vaartijden: van mei t/m september: maandag t/m vrijdag van

11u45 tot 16u45, zaterdag van 13u15 tot 17u15 en zondag van 12u45 tot 16u45; in april en oktober: alleen op zaterdag en zondag; van november t/m maart vaart het niet.

- Klein voetveer van slot Loevestein naar Woudrichem (etappe 3, ⑦). Vaartijden: volgen de openingstijden van slot Loevestein, dat wil zeggen april t/m september zaterdag t/m maandag van 13u tot 17u en dinsdag t/m vrijdag van 10u tot 17u. Van oktober t/m maart alleen op zaterdag, zondag en woensdag van 13u tot 17u;

- Van Woudrichem naar Gorinchem (etappe 3): voetveer over de Merwede. Vaartijden: maandag t/m vrijdag van 7u30 tot 18u, zaterdag van 8u30 tot 17u30 (tussen april en oktober nog een overtocht om 18u), zondag van 13u tot 18u (alleen van april t/m oktober).

FIETSVERHUUR • VVV Rivierenland, Grote Markt 17, 4201 EB Gorinchem, tel. (0031) 0183 631525;

- Havenmeester/Lingenhaven, Eind 5, 4201 CP Gorinchem, tel. (0031) 0183 659314;

De huurprijs is € 6 tot € 7 per dag. Reserveren is aanbevolen.

LOGIES Gorinchem heeft drie hotels (waarvan een in het historisch centrum), en drie pensions in het oude centrum. Tiel heeft een hotel buiten het oude centrum en een B&B in het centrum. Aan de overkant van de Waal, bij het veer naar Wamel, is ook een hotel. In Heusden zijn een hotel en enkele B&B's. De plaatselijke VVV's zijn behulpzaam met het zoeken van geschikt onderdak. Hier volgen enkele suggesties:

- Hotel Café Restaurant 't Spinnewiel, Eind 16-18, 4201 CR Gorinchem, tel. (0031) 0183 631057, fax (0031) 0183 660095, www.hetspinnewiel.nl. Gezellig familiehotel aan de haven, vlak bij het veer.

- Pension Willy, Westwagenstraat 11, 4201 HD Gorinchem, tel./fax (0031) 0183 630076 of (0031) 06 26610817. Ouderwets ingericht, maar gastvrij en vriendelijk, goed ontbijt, woonkeuken voor de gasten, op vrijdag- en zaterdagavond veel lawaai van het eronder gelegen café.

- Pension Kleine Agniet, St. Agnietenstraat 15, 4001 NB Tiel, tel. (0031) 0344 570077, fax (0031) 0344 641006, info@kleine-agniet.nl, www.kleine-agniet.nl. Vriendelijk en gastvrij, prima ontbijt, woonkeuken voor de gasten.

- Hotel-Restaurant-Brasserie 't Veerhuis, Veerweg 2, 6659 KD Wamel, tel. (0031) 0487 501254, fax (0031) 0487 502158, hotel@veerhuiswamel.et-rade.nl, www.hotelveerhuis.nl. Goed alternatief voor overnachting in Tiel, rustig gelegen direct aan de veerpont over de Waal.

- Hotel-Restaurant 'In den Verdwaalde Koogel', Vismarkt 1, 5256 BC Heusden, tel. (0031) 0416 661933, fax (0031) 0416 661295. Een hotel in de hogere prijsklasse in een 17de-eeuws pand in het hart van Heusden.

- B&B Het Koetshuis, Burchtplein 5, 5256 EA Heusden, tel. (0031) 416 660558, fax (0031) 416 660885, koetshuis@cs.com. Prima adres, vriendelijke ontvangst en een vorstelijk ontbijt.

DOCUMENTATIE

KAARTEN • De hele route kan gefietst worden met kaart 21 *Rivierengebied West* uit de serie *Kaarten voor Vakantie en Vrije Tijd* van Falk/ANWB (1:50 000).

• Eveneens nuttig zijn de ANWB fietsroute-atlassen *Utrecht* en *West- en Midden Brabant* (1:75 000).

FIETSGIDSSEN Delen van de voorgestelde route zijn terug te vinden in de volgende fietsgidsen:

- ANWB/VVV Fietsgids *Gelders Rivierengebied*;
- LF 12 Maas en Vestingroute, uitg. Stichting Landelijk Fietsplatform.

INFORMATIE • Gelders Overijssels Bureau van Toerisme, Postbus 96, 7400 AB Deventer, tel. (0031) 0570 680700, fax (0031) 0570 680701, info@gobt.nl

• VVV/ANWB Rivierenland vestiging Gorinchem, Grote Markt 17, 4201 EB Gorinchem, tel. (0031) 0183 631525, fax (0031) 0183 634040;

• VVV/ANWB Rivierenland, vestiging Tiel, Tolhuisstraat 22-26, 4001 LN Tiel, tel. (0031) 0344 677060, fax (0031) 0344 615649;

• VVV Rivierenland, vestiging Zaltbommel, Markt 15, 5301 AL Zaltbommel, tel. (0031) 0418 518177, zaltbommel@vvvrivierenland.nl;

• VVV Heusden, Pelsestraat 17, 5256 AT Heusden, tel. (0031) 0416 662100, fax (0031) 0416 663380, vvvheusden@tref.nl, www.vvvheusden.nl;

• interessante websites: www.vestingsteden.nl; www.vvvrivierenland.nl.

De Waaluitwaarden in Dreumelen

1. Van Gorinchem naar Tiel

- TRAJECT:** Gorinchem – Leerdam – Geldermalsen – Tiel
- FIETSAFSTAND:** 56 km
- MOEILIJKHEIDSGRAAD:** Gemakkelijke tocht over verharde fietspaden en rustige asfaltwegen door vlak terrein.
- BEWEGWIJZERING:** Van de sluis van Asperen ④ tot Geldermalsen ⑤: Lingeroute; vanaf de Bommelweg tot de Waaldijk: Neerijnenroute. Beide routes zijn bewegwijzerd met zeshoekige bordjes met opschrift.
- BEVOORRADING:** Gorinchem, Leerdam, Geldermalsen en Tiel hebben alle voorzieningen. Onderweg enkele café-restaurants.

De fietstocht

De tocht begint bij de **veerpont van Gorinchem** ①. Gorinchem is een mooie middeleeuwse stad aan de monding van de Linge in de Merwede. Aan het einde van de 16de eeuw werd het een vesting en maakte het deel uit van de Hollandse Waterlinie. Oorlogen hebben er in de loop der tijden veel schade toegebracht, waardoor je binnen de stadswallen een mengeling van bouwstijlen aantreft. Als je tijd hebt moet je voor je vertrek zeker de stad bekijken. Er is een wandeling door de stad en één over de wallen.

Langs de oude Lingehaven verlaat je Gorinchem en na korte tijd kom je in het **Lingebos** ②, een klein recreatiebos met een meertje. Dit is een van de weinige bosgebiedjes van deze tocht. Even voorbij Spijk kom je bij de Lingedijk en die blijf je geruime tijd volgen. Het landschap langs de oevers varieert voortdurend: nu eens een vochtig griendengebied, dan weer een weids polderlandschap of appelboomgaarden. Je verlaat de dijk even in de buurt van Heukelum om langs het domein van kasteel Merkenburg te rijden en keert er na korte tijd terug om verder langs de dijk tot vlak bij **Leerdam** ③ te fietsen.

Gorinchem, Dalempoort

Als je Leerdam wilt bekijken moet je even een kilometertje van de route af gaan. Het stadje heeft nog enkele overblijfselen van zijn rijke historie, maar het is in de eerste plaats een 'glasstad'. In de 18de eeuw vestigden de eerste glasblazers zich hier. Op het kerkplein staat een beeld van twee glasblazers en in het Glas Centrum Leerdam demonstreren glasblazers uit de gehele wereld hun kunnen.

Een paar kilometers voorbij Leerdam steek je via de sluizen van Asperen de Linge over. De sluizen dienen nu om de lager gelegen gebieden te bescher-

Gorinchem, molen De Hoop

men, maar zijn in feite – evenals het iets verder gelegen fort Asperen – overblijfselen van de Hollandse Waterlinie. **Fort Asperen** ④ ziet er, met zijn romantische klimopbegroeiing, al lang niet meer krijgshaftig uit. In de zomer worden er tentoonstellingen gehouden maar 's winters is het fort het domein van de vleermuizen.

Op een slingerend dijkje langs griendbossen rijd je naar Acquoy. De stoere kerktoeren van Acquoy staat scheef en kijkt neer op een rijtje schilderachtige dijkhuisjes. Je volgt alle meanders van de Linge naar Renoy en vandaar naar Beesd. De lage fruitbomen staan in lange rijen; het lijkt wel alsof je door een Franse wijnstreek rijdt.

Even voorbij Beesd fiets je de Heerlijkheid Marienwaerd in: reusachtige bomen en prachtige lanen. Het landhuis staat op de resten van een klooster. Langs het Appeldijkje staan de hoogstamfruitbomen tot aan de weg en in het voorjaar rijd je er door een tunnel van bloesems.

Je blijft langs de Linge tot in **Geldermalsen** ⑤, maar dan verlaat je definitief dit mooie riviertje. Langs kronkelende asfaltweggetjes met hier en daar nog een boomgaard rij je door een kleinschalig rivierenlandschap naar de Waal. De Waal is een zeer brede rivier met veel scheepvaart, helemaal anders dan de Linge. Je passeert **Wetland Passewaay** ⑥, een mooi natuurgebiedje waar onder een dikke kleilaag resten van een altaartje en een begraafplaats uit de Romeinse tijd zijn gevonden. In Passewaay fiets je de Waaldijk op en rij je **Tiel** ⑦ binnen.

Wegwijzer

Veerpont in Gorinchem ①: Door de coupure in de wal de stad in (Eind);

bij brug: rechtsaf en meteen linksaf (Appeldijk, later Havendijk);

recht door stad uitrijden (Vijfde Uitgang, later Spijksedijk);

voorbij dijk: rechtsaf (richting Spijk) (Spijksedijk, fietspad met bocht naar rechts blijven volgen); na 2 km, bij T-kruising: linksaf (richting Spijk);

800 m verder: rechtsaf (richting Lingebos) (Haarweg);

na bijna 2 km, bij T-kruising: linksaf (richting Heukelum);

bij einde weg: rechts/links en op Lingedijk rechtsaf;

bij splitsing: links aanhouden (langs rivier blijven);

meteen daarna, als weg naar rechts buigt: rechtdoor op fietspad (Appeldijkje);

2,5 km verder, bij begin Heukelum: rechtdoor (Torenstraat);

bij eerste kruising: linksaf (Marinus Visserstraat, later Kruissteiger);

bij Linge: rechtsaf en Lingewal volgen met bocht naar rechts;

bij voorrangskruising: linksaf (Heidenseweg) en LF 7b ruim 2 km volgen tot N 484

bij **Leerdam** ③.

(om Leerdam te bezoeken: hier even linksaf en later terugkeren);

bij N484: rechtdoor (Zuiderlingedijk) (LF 7b verlaten);

1,5 km verder bij T-kruising: linksaf en meteen voorbij kerk van Asperen rechtsaf (Voorstraat);

even verder, bij kruispunt met voorrangsweg: linksaf (Nieuwe Zuiderlingedijk) en over **sluizen van Asperen** ④;

voorbij sluizen: rechtsaf (**Lingeroute volgen**);

Lingeroute volgen langs Acquoy, Renoy, Beesd en door landgoed Mariënwaerd;

bijna 12 km verder, als verkorting Lingeroute naar links buigt: rechtdoor (op hoofdroute blijven);

Lingeroute volgen door Tricht en Buurmalsen;

bijna 8 km verder, na brug over Linge: rechtdoor, **Geldermalsen** ⑤ in (Rijksstraatweg); **Lingeroute verlaten**.

In Geldermalsen: bij stoplichten: rechtdoor en tweemaal bij rotonde rechtdoor (N830);

2 km verder, als N830 naar rechts buigt: linksaf (richting Est) (Blankertseweg);

na 2 km, op splitsing voorbij autowegviaduct: links aanhouden (Bommelweg);

Neerijnenroute volgen;

na bijna 9 km, bij Waaldijk: linksaf op dijk (Ophemertsedijk) (**Neerijnenroute verlaten**);

Ophemertsedijk volgen tot **Tiel** ⑦.

(Voor pension Kleine

Agniet: Waalstraat

oversteken, op fiets-

pad de stad in, met-

een rechts (Westlui-

densestraat) en

tweede straat links

(St-Agnietenstraat).

2. Van Tiel naar Heusden

- TRAJECT:** Tiel – voetveer naar Wamel (regelmatige vaartijden) – Heerewaarden – Zaltbommel – Ammerzoden – Heusden
- FIETSAFSTAND:** 51 km
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Gemakkelijke tocht over verharde fietspaden en rustige asfaltwegen door vlak terrein.
- BEWEGWIJZERING:** Grotendeels niet bewegwijzerd. Aan het eind volgen we wel twee kleine stukjes LF-route (rechthoekige bordjes met opschrift): van sluis Engelen tot de pont bij Heusden: LF 12b; verder naar en door Heusden: LF 7a.
- BEVOORRADING:** In Tiel, Zaltbommel en Heusden: alle voorzieningen. Langs de route zijn er voldoende cafés en eethuisjes.

De fietstocht

Tiel ① is bekend als Hanzestad, tinstad en fruitstad. Door de gunstige ligging aan de rivier de Waal ontwikkelde de stad zich al vroeg tot een florerende handelsstad. In het streekmuseum 'De Groote Sociëteit' wordt een beeld gegeven van hoe Tiel zich ontwikkeld heeft. Vroeger had de stad veel tingietereien, nu is er nog één, waar je kunt zien hoe op ambachtelijke wijze tin gegoten wordt. Maar Tiel is vooral bekend als fruitstad. Elk jaar wordt er op de tweede zaterdag in september een fruitcorso gehouden. Midden in de stad staat een standbeeld van de bekendste inwoner van Tiel, Flipje het Fruitbaasje. Flipje is al sedert vele jaren in Nederland bekend als mascotte en handelsmerk van een grote jamfabrikant.

Met het **voetveer** vaar je over de Waal en je rijdt dan door een brede strook uiterwaarden naar de zuidelijke Waaldijk, die je geruime tijd gaat volgen. In de uiterwaarden liggen veel grote *wielen*, waar de rivier lang geleden door de dijk is gebroken. De dijk slingert in grote bochten om die natte gebieden heen. Het zijn stuk voor stuk mooie, ruige natuurgebieden geworden met bomen, riet en heel veel water.

De vaargeul met de voorbijvarende schepen is soms ver weg en toch staat dit hele gebied regelmatig onder water. De huizen liggen, veilig weggedoken, vlak achter de dijk. Soms raakt een dakgoot de kruin van de dijk.

Je passeert het **driedijkenpunt** ②, een unieke plaats. Normalerweise kruisen dijken elkaar nooit, maar op dit punt komen de Maasdijk en de Waaldijk samen met de Heerewaardense Afsluitdijk, die rond 1900 beide rivieren van elkaar scheidde. In dit gebied liggen de Waal en de Maas heel dicht bij elkaar. Een eindje verderop staat er zelfs maar één dijk, die de waterkering is van de twee rivieren tegelijk, een unicum. Op deze gemeenschappelijke dijk zie je links in de verte de Maas en rechts dichtbij de Waal.

Je fietst langs het dorp **Heerewaarden**, waar het **Bezoekerscentrum De Grote Rivieren** ③ gevestigd is. Het is geopend van dinsdag tot en met vrijdag en op zondag en je kunt er veel te weten komen over de geschiedenis en de geplande toekomstige ontwikkeling van deze streek. Vroeger stond de Waal in de buurt van Heerewaarden in open verbinding met de Maas, met vele over-

stromingen tot gevolg. Nu wordt deze vrije verbinding in toom gehouden door een kanaal en sluizen, het sluizencomplex St.-Andries.

Over dit sluizencomplex fiets je verder, langs het dorpje **Rossum** ④. Net als het volgende dorpje Hurwenen, ligt het met zijn witte molen 'Vento Vivimus' achter de dijk. Hier rij je vlak langs de Waal, de uiterwaarden zijn smal en de dijk hoog. Daar komt echter weer snel verandering in, als je langs natuurservaat 'Hurwenense Uiterwaarden' fietst, een prachtig ruig natuurgebied in de nu weer zeer brede uiterwaarden. Je ziet de stompe, imposante toren van de Sint-Maartenskerk van Zaltbommel al voor je liggen en korte tijd later fiets je langs de vestingwallen de stad in. **Zaltbommel** ⑤ is een oud stadje met vrijwel ongeschonden vestingwallen. In de laatste 400 jaar is er in het centrum van Zaltbommel zo weinig veranderd, dat de weg nog steeds te vinden is met behulp van de plattegrond van 1650. De door de VVV uitgestippelde stadswandeling maakt gebruik van deze kaart.

Bij Zaltbommel verlaat je de Waal en fiets je op slingerende asfaltbaantjes door de Bommelerwaardpolder naar **Ammerzoden**. Tegenover het schilderachtige **14de-eeuwse ruïnekerkje** ⑥ ligt kasteel Ammersoyen met slotgracht en koetshuis. Deze schitterende vierkante middeleeuwse waterburcht dateert uit 1350.

In Ammerzoden bereik je de Maas. Ook de Maas heeft hier uiterwaarden, compleet met *wielen*, maar anders dan de ruige vlaktes van de Waal. Hier staan koeien te grazen in groene weiden. Als je de rustig voortkabbellende rivier ziet, kun je je bijna niet voorstellen dat deze weilanden regelmatig onder water staan. Je steekt de Maas over bij **Hedel** ⑦ en passeert de **schans Crèvecœur** ⑧.

Die werd hier gebouwd in de Tachtigjarige Oorlog (1587), strategisch bij de monding van de Dieze in de Maas.

Langs de zuidkant fiets je nu over de Maasdijk. Je passeert het **Maasveer naar Bern** ⑨, en rijdt **Heusden** ⑩ in, dat je verwelkomt met drie houten standerdmolens.

Kasteel Ammersoyen

Wegwijzer

Tiel ①: Met voetveer over Waal varen en rechtdoor; bij hotel Het Veerhuis: rechtsaf (Waalbandijk), dijk blijven volgen;

na bijna 7 km: bij **driedijkenpunt** ②: rechts aanhouden en dijk blijven volgen; (voor **Bezoekerscentrum Grote Rivieren** ③: na 2 km schuin links naar Heerewarden);
ruim 6 km verder: St.-Andriessluis over en rechtsaf langs kanaal (Kloosterdijk);
even verder: links aanhouden (richting Rossum), maar op dijk blijven;
dijk 9 km volgen tot begin **Zaltbommel** ⑤.

Bij Zaltbommel: onder spoorweg en autoweg door en rechtdoor (Waalbandijk); na 600 m: rechtdoor (Oenselsestraat); bij T-kruising: rechtsaf (richting Brakel) (Kerkstraat); bij einde straat: meebuigen naar links (Gasthuisstraat, later Gamersestraat); bij einde straat: linksaf (Steenweg); na 1,5 km, bij de derde rotonde: rechtsaf en meteen naar links (richting Bruchem en Hedel); 400 m verder, bij T-kruising: linksaf (richting Bruchem) en meteen daarna rechtsaf; bij de volgende T-kruising: linksaf (richting Hedel), terug naar Steenweg en daar rechtsaf; na 200 m: rechtsaf (Peperstraat); 1 km verder, bij splitsing: links aanhouden (Peperstraat); na 700 m, bij doodlopende weg: meebuigen naar links (Nieuwstraat); even verder, bij kruising: rechtsaf (Viaductweg); 600 m verder, bij splitsing: links aanhouden (Viaductweg, later Veldweg); na ruim 1 km, bij tweede kruising voorbij brugje: rechtsaf (Beemdenseweg); 1 km verder: tweede weg linksaf (Gaardenweg); meteen daarna, bij T-kruising: rechtsaf (Gaardenweg), weg blijven volgen met bochtje naar links naar de **ruïnekerk van Ammerzoden** ⑥;

Bij de ruïnekerk van Ammerzoden: rechtdoor (Meester Lagrostraat); (voor kasteel Ammersoyen: hier linksaf); aan het eind, bij voorrangsweg: linksaf (richting Hedel) (Haarstraat); even verder, bij begin fietspad: rechtsaf (Langedijkstraat); aan het eind: naar links meebuigen en Maasdijk 2,5 km volgen tot **Hedel** ⑦;

In **Hedel** ⑦: bij verkeersweg (Blankensteyn): rechts/links en daarna rechtsaf met brug over Maas; even voor rotonde: rechtsaf (Henriëttewaard), met weg meebuigen; 700 m verder, bij **spuisluis Crèvecœur** ⑧: rechtsaf over sluis en meteen rechtsaf (Henriëttewaard), weg blijven volgen; na ruim 1 km, op T-kruising voorbij sluis Engelen: rechtsaf (**LF 12b volgen**); bijna 8 km volgen tot **pont van Rijkswaterstaat Heusden-Bern** ⑨

bij **pont van Rijkswaterstaat** ⑨: **LF12b verlaten** en rechtdoor op **LF 7a** (rondje Heusden); na 1,5 km, bij eerste molen van Heusden: rechtsaf en meteen achter molen linksaf op fietspaadje naar het centrum van **Heusden** ⑩.

RONDJE HEUSDEN (4,5 KM)

Achter eerste molen: linksaf op fietspaadje om binnenhaventje; aan eind: linksaf (Wielstraat); bij eerste kruising: rechtsaf (Herptsestraat); bij T-kruising: rechtsaf (Putterstraat); aan eind: linksaf (Oude Herptse Poort); aan eind: linksaf (Waterpoort); bij eerste zijstraat: rechtsaf (Molenstraat); bij molen: linksaf (Stadshaven) naar Vismarkt (hier is hotel 'In den Verdwaalde Koogel'); (voor B&B Het Koetshuis: Vismarkt in lengte oversteken en aan eind rechtsaf (Wijksestraat); bij T-kruising linksaf (Wijksestraat) en straat met bocht naar rechts en bocht naar links volgen tot Burchtplein); bij Vismarkt: linksaf (Nieuwstraat); bij eerste kruising: rechtsaf (Botermarkt); bij VVV-kantoor met torentje: linksaf (Pelsestraat, later Lombardstraat); bij einde straat, voorbij brugje: rechtsaf (Demer); na 100 m: schuin links op fietspaadje en verder LF 7a volgen langs de buitenkant van vestingwallen.

3. Van Heusden naar Gorinchem

- TRAJECT:** Heusden – Maasveer naar Bern – veer van Nederhemert – Slot Loevestein – veer naar Woudrichem – Woudrichem – Merwedeveer naar Gorinchem.
- FIETSAFSTAND:** 24 km + eventueel 5 km rondje Heusden.
- MOEILIJKHEIDSGRAAD:** Gemakkelijke tocht over goede fietspaden en rustige asfaltwegen over vlak terrein.
- VEREN:** De veren Heusden-Bern ② en Woudrichem-Gorinchem ⑧ varen regelmatig. Controleer vooral de vaartijden van de veren van Nederhemert ③ en Loevestein-Woudrichem ⑦. Als het veer van Nederhemert niet vaart, moet je een omweg van 5 km maken (over Wellseind). Voor het veer van slot Loevestein naar Woudrichem ⑦ wordt dat 10 km (over de Wilhelminasluis ⑧).
- BEWEGWIJZERING:** Van Heusden tot het Bernseveer: LF 7; van het Bernseveer tot voorbij Aalst: LF en LF 12; van voorbij Aalst tot slot Loevestein: LF 12b; alle bewegwijzerd met rechthoekige bordjes met opschrift.
- BEVOORRADING:** In Heusden, Woudrichem en Gorinchem: alle voorzieningen.

De fietstocht

We beginnen de dag met een rondje Heusden (zie wegwijzer p.72). Heusden had de naam een onneembare vesting te zijn en door de aanwezigheid van de soldaten floreerde de stad in tijden van oorlog, terwijl vrede armoede en verpaupering betekende. Het grote aantal monumenten dat in Heusden bewaard bleef, is te danken aan gebrek aan geld om panden te slopen en er nieuwe voor in de plaats te zetten. In 1968 werd een begin gemaakt met de uitvoering van een ambitieus plan: de restauratie van het complete stadje tot de fiere vesting van weleer, zonder er echter een museumstad van te maken. Als basis diende de stadsplattegrond van 1649. Zoals je kunt zien tijdens je fietstocht door de stad, is deze restauratie zeer succesvol geweest. Zij leverde dan ook in 1980 de hoogste Europese restauratieprijs op, 'Urbes Nostrae' (Onze Steden).

Vandaag is de dag van de pontveren. Vier in getal, tenminste als ze allemaal varen. We rijden van het centrum van **Heusden** ① naar het **Bernseveer** ② over de Maas. De rivier ligt glad als een spiegel in het groene landschap te glanzen.

Ter hoogte van Heusden maakte de Maas eeuwen geleden een bocht

naar het noorden om bij Slot Loevestein met de Waal samen te vloeien. Omdat dit gebied steeds zeer veel te lijden had van wateroverlast, werd aan het eind van de 19de eeuw een geheel nieuwe doorgang voor de Maas gegraven, naar de westelijk gelegen Biesbosch. Die kreeg de naam van Bergse Maas. De vroegere Maasbocht werd in 1904 afgedamd en heet sindsdien Afgedamde Maas.

In Nederhemert-Zuid passeer je de ruïne van kasteel Nederhemert, die in een klein bos verscholen ligt. Aan de overkant van de Afgedamde Maas staat een molen uit 1716.

Die Afgedamde Maas steek je een eindje verder over met het kleine **veer van Nederhemert** ③. Over de oude dijk langs de Afgedamde Maas, die af en toe zo ver van de rivier verwijderd ligt dat je het water nauwelijks ziet, fiets je richting Slot Loevestein. De dorpjes **Aalst**, waar de LF 7 aftakt naar het noorden ④, en Poederloijen laat je rechts, achter de dijk, liggen. Ook hier zijn de uiterwaarden mooie natuur- en recreatiegebieden geworden.

Als je vlak bij Slot Loevestein bent en de torens van dit imposante kasteel al boven de bomen uit ziet piepen, passeer je **natuurgebied Munnikenland** ⑤. Het kreeg zijn naam van de monniken van de abdij van Villers-la-Ville uit België, die in de 13de en 14de eeuw gepoogd hebben dit moerasland in cultuur te brengen. Het water en een torenhoge schuldenlast dwongen hen echter hun arbeid in 1333 op te geven.

Slot Loevestein ⑥ ligt op de plaats waar Maas en Waal samenvloeiden. Het werd in de tweede helft van de 14de eeuw gebouwd. Door deze strategische ligging werd het slot al snel ook gebruikt om vijanden op te sluiten. Toen het in de 17de eeuw door uitgebreide vestingwerken was versterkt, werd Slot Loevestein officieel een staatsgevangenis. De bekendste gevangene was de jurist Hugo de Groot, de grondlegger van het internationaal recht, die er een levenslange gevangenisstraf moest uitzitten. In 1621 wist hij echter, verstopt in een boekenkist, te ontsnappen. Slot Loevestein maakte eveneens deel uit van de Hollandse Waterlinie, waarmee een brede strook land van de Zuiderzee tot de Biesbosch onder water kon worden gezet. Binnen de massieve muren van de vesting staan de Kruittoren en de soldatenhuisjes van weleer, die nu dienst doen als expositieruimte.

Als het **veer naar Woudrichem** ⑦ vaart, kun je vanaf het slot rechtstreeks oversteken naar Woudrichem aan de overkant van de Afgedamde Maas. Als dit niet het geval is, moet je een omweg van ongeveer 10 km maken om via een brug nabij de **Wilhelminasluis** ⑧ in Woudrichem te komen. Een flinke omweg, dat zeker, maar wel een mooie. Je rijdt op een fietspadje boven op

de dijk langs natuurgebied Struikwaard, een jong natuurgebied uit 1995, dat ontstond als gevolg van de aanleg van een nieuwe dijk langs de Afgedamde Maas. Er is zelfs een oeverzwaluwenwand geplaatst, een betonnen imitatie van een steile oeverwand met uitgespaarde gaten voor nesten. De zwaluwen maken er dankbaar gebruik van.

Hurwenense Uiterwaarden

Over de sluis rijd je **Woudrichem** ⑦ binnen. Bij deze sluis begint de vestingmuur met daar bovenop de molen 'Nooit Gedagt'. Woudrichem was oorspronkelijk een vissersplaats, maar ontwikkelde zich door de gunstige ligging aan twee rivieren tot een bloeiende handelsstad. De 14de eeuwse stadsmuren werden eind 16de eeuw door vestingwerken vervangen en sedertdien heeft Woudrichem zijn unieke karakter behouden. In het Visserij- en Cultuurhistorisch Museum kun je kennismaken met de stadsgeschiedenis.

Slot Loevestein

Het vierde **veer** ⑨ van vandaag brengt je over de Merwede terug naar **Gorinchem** ⑩, het beginpunt van deze tocht. Als je voor je vertrek uit Gorinchem geen tijd had gehad om deze vestingstad te bekijken, mag je zeker niet nalaten het alsnog te doen.

Wegwijzer

① ③ Vanaf **molen Heusden** ① via **LF 7a** terug naar het **Bernseveer** ②; met veer Maas oversteken en rechtdoor; indien **veer Nederhemert** ③ vaart: verder LF 7b volgen; (indien dit veer niet vaart: bij N831: rechtsaf; na 2 km: eerste weg linksaf en dijk volgen; 3 km verder, bij molen: rechtsaf en LF 7b verder volgen);

③ ⑥ vanaf **veer van Nederhemert** ③, 6 km LF 7b volgen; bij **wegsplitsing na Aalst** ④: links aanhouden (**LF 7b verlaten** en **LF 12b volgen**); na ruim 6 km, bij N322 (Afsluitdijk): rechtsaf (geen wegwijzer); 500 m verder: eerste weg linksaf (Schouwendijk) en LF 12b verder volgen naar **Slot Loevestein** ⑤.

⑥ ⑦ Bij **Slot Loevestein** ⑤: indien veer naar Woudrichem vaart: 500 m rechtdoor op fietspaadje tot steiger en met **veer naar Woudrichem** ⑦;

*indien veer Woudrichem niet vaart: zelfde weg terug tot de N322; bij N322: rechtsaf (Afsluitdijk); 1 km verder: via **Wilhelminasluis** ⑧ afgedamde Maas oversteken; even verder; bij Knooppunt 69 van fietsroutenetwerk Altena/Biesbosch: rechtsaf (naar knooppunt 74); 2,5 km verder, bij knooppunt 74: rechtsaf (richting knooppunt 78); ruim 1 km verder, bij splitsing: rechts aanhouden naar Woudrichem; bij sluis: rechtdoor (Schapendam) naar haven **Woudrichem** ⑦.*

⑦ ⑨ Woudrichem, in haventje waar **klein veer vanuit Loevestein** ⑦ aanlegt: door coupure richting centrum (Visserdijk); bij T-kruising: rechtsaf naar **Merwedeveer Woudrichem-Gorinchem** ⑨; overvaren naar **Gorinchem** ⑩.

Antwerpen, Gent en Brugge zijn als drie zusters: niet helemaal anders maar ook niet helemaal eender. Het zijn alle drie oude Vlaamse steden met een rijk verleden en vele kunstschaten.

DE DRIE VLAAMSE ZUSTERSTEDEN

Ze zijn alle drie hoofdstad van een provincie en hebben een zeehaven,

hoewel ze niet aan zee liggen. De Schelde verbindt Antwerpen met Gent, Gent en Brugge zijn verbonden door een kanaal. Vijf dagen fietsen over dijken en jaagpaden, kuieren in historische stadskernen en als toegift over de historische Gravejansdijk terug naar Antwerpen.

Drie zeehavens

De haven Brugge lag ooit vlak bij zee, maar heeft niet

zo lang van die gunstige ligging kunnen profiteren. De toegangsgeul, het Zwin, begon snel te verzanden. De haven werd verlegd naar Damme en later naar Sluis, maar steeds weer werd ze onbruikbaar door de oprukkende verzanding. Na het graven van het kanaal Brugge-Oostende begin 17de eeuw moesten de havenactiviteiten bescheiden blijven. Pas met het recente Boudewijnkanaal heeft Brugge een volwaardige zeehaven: Zeebrugge.

Gent moest vanaf de aanvang een kunstmatige toegangsweg naar zee graven. Het middeleeuwse Lievekanaal naar Aardenburg (later Damme) werd onbruikbaar door de verzanding. Een betere optie bleek het kanaal van Gent naar Terneuzen. Dit reikte oorspronkelijk tot Sas van Gent maar werd ten gevolge van oprukkende verzanding doorgetrokken naar Terneuzen. Door een recente verbreding en de bouw van nieuwe sluizen kunnen nu alle zeeschepen de haven van Gent bereiken.

Antwerpen had met de Schelde van oudsher een natuurlijke verbinding met de zee, maar de Westerschelde werd verschillende malen door de Noordelijke Nederlanden afgesloten. Tijdens en na de Tachtigjarige Oorlog duurde dat zelfs twee eeuwen. In 1839 werd de Schelde erkend als internationale vaarweg, maar Nederland mocht tol heffen op de passerende schepen. Sedert het afkopen van dit tolrecht in 1863 zijn de problemen van de Antwerpse haven voorbij.

Polders, dijken en kreken

Reeds in de vroege Middeleeuwen bouwden monniken dijken om de

Vlaamse polders tegen de Noordzee en de Westerschelde te beschermen. Van die historische dijken zijn er nog enkele in het landschap te zien, zoals de *Gravejansdijk* (tussen St-Anna-ter-Muiden bij Knokke en Axel nabij Antwerpen). Maar de zee sloeg regelmatig gaten in deze dijken en drong het moeizaam gewonnen land binnen. Soms was het geen stormvloed die gaten in de dijken sloeg, maar stak de mens ze opzettelijk door. Vooral tijdens de Tachtigjarige Oorlog werd deze inundatietactiek veel toegepast om een vijandelijke opmars te stuiten. Als de dijken later weer gedicht waren en het

Vlaanderen Fietsroute, LF 2 en LF 51 (5 dagen, 275 km)

91

land langzaam opdroogde, bleef het water op de laagste plaatsen staan. Zo ontstonden de kreek van het Vlaamse polderland. Sommige ervan zijn beschermd natuurgebied, andere zijn visvijvers geworden.

De Schelde ontspringt in Noord- De Schelde

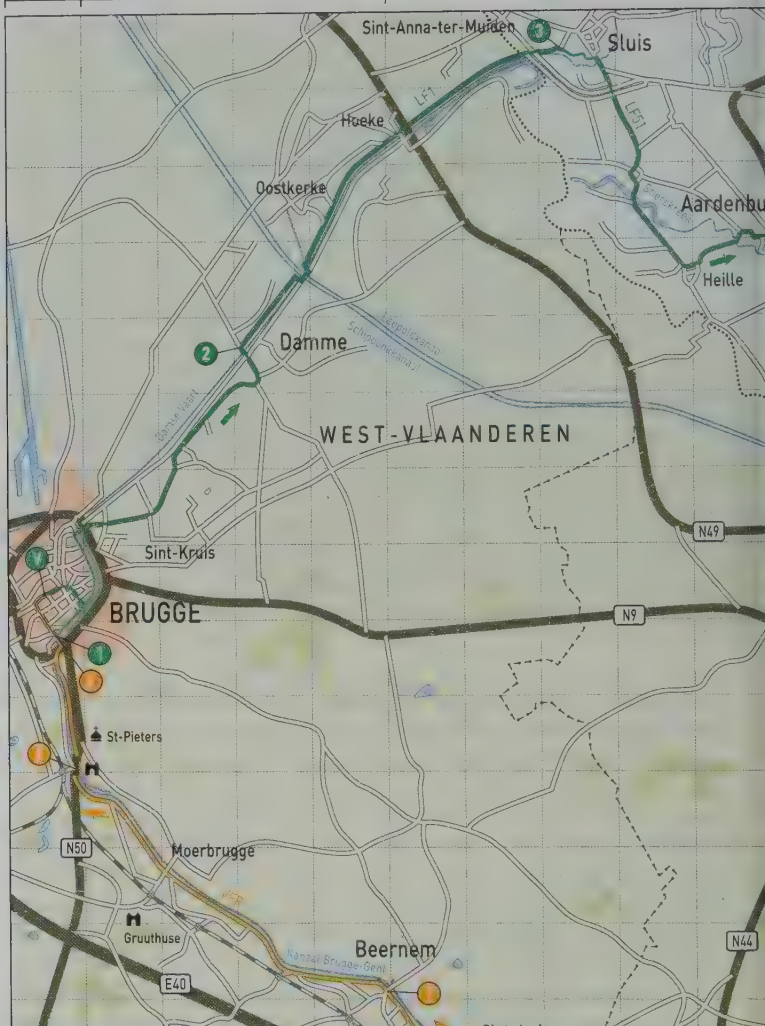
Frankrijk uit een zeer bescheiden

bronnetje in het bos. Dit onbeduidende beekje zwelt tijdens zijn reis door Frankrijk en België aan tot de brede en machtige stroom, waaraan Antwerpen zijn voorspoed te danken heeft. Door haar vele bochten en schilderachtige oevers is de Schelde een geliefd decor voor cineasten. Fons Rademakers koos de Schelde als locatie voor zijn film *Mira*. Ook de bekende tv-serie *Stille Waters* werd aan de Schelde opgenomen. Maar de rivier heeft in de loop der jaren ook voor heel wat overstromingsellende gezorgd. De *wielen*, ronde, diepe putten achter de dijk, zijn daar de zichtbare getuigen van. Na de grote overstroming van 1953 werd een overkoepelend plan voor het gehele Scheldebekken opgesteld, het Sigmaphan. De bestaande dijken werden verhoogd tot 8 m boven het waterpeil en sommige polders werden aangewezen als overstromingsgebied, waar de rivier bij extreem hoog water buiten haar oevers mag treden.

Rupelmonde

0 1.500 m 7.500 m

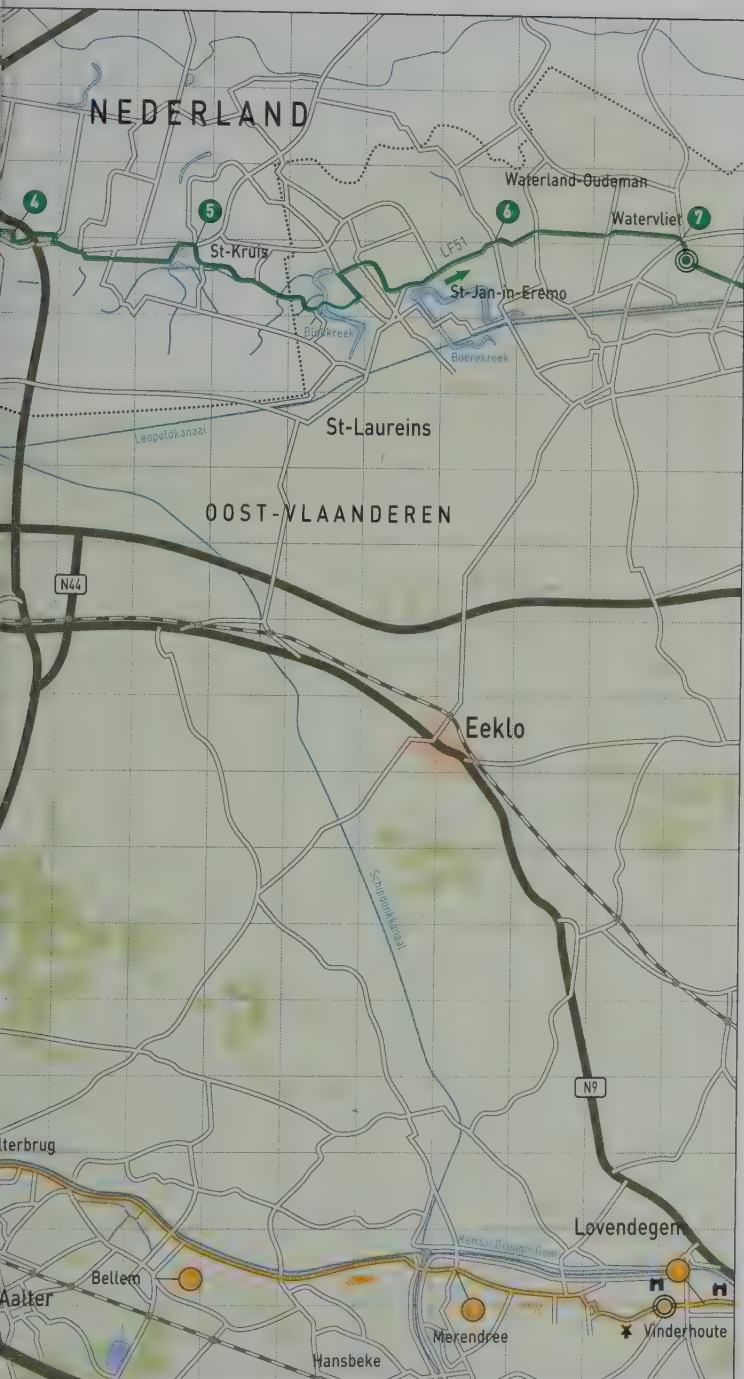

ETAPPE 4

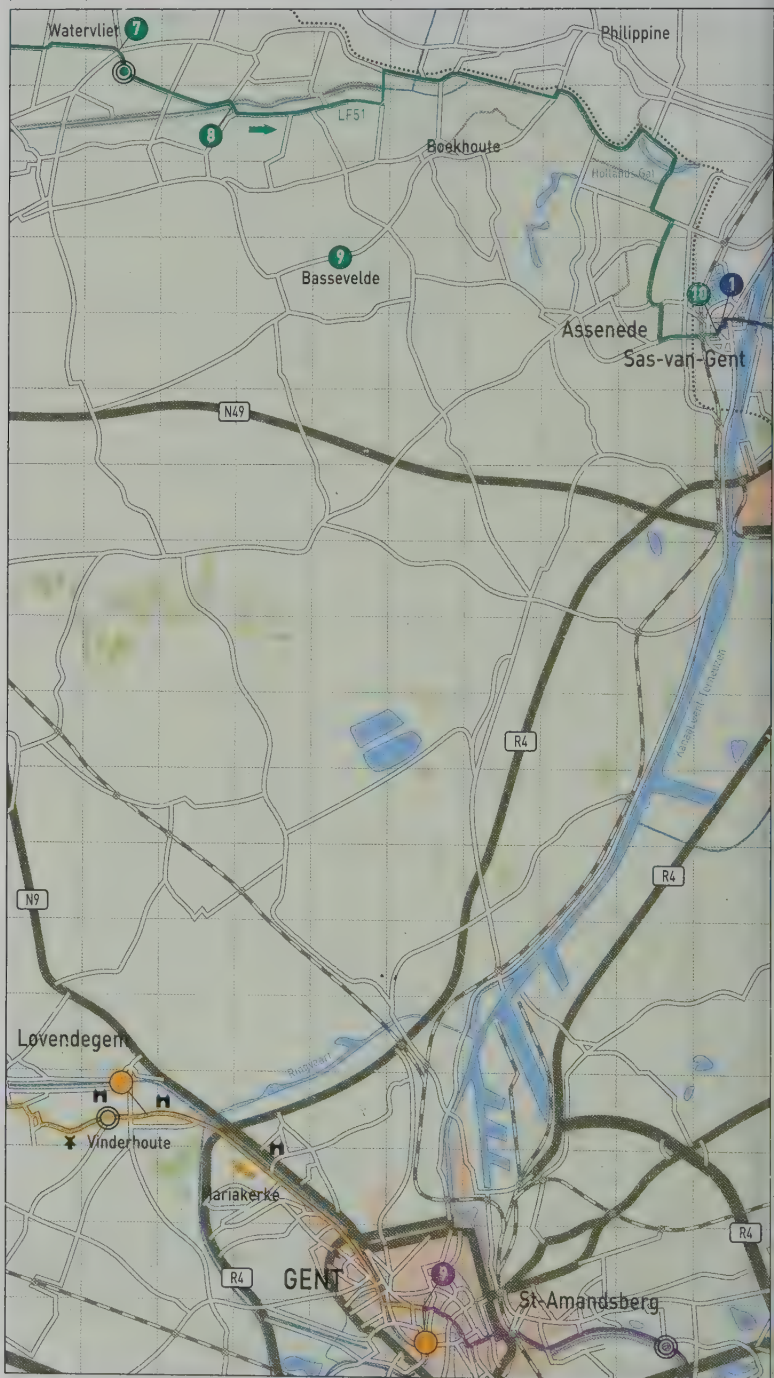
- 1 Brugge, Katelijnepoort
- 2 Damme
- 3 Sluis
- 4 Aardenburg
- 5 Sint-Kruis
- 6 Sint-Jan-in-Eremo
- 7 Watervliet
- 8 Stenenschuurbrug
- 9 Bassevelde
- 10 Sas-van-Gent

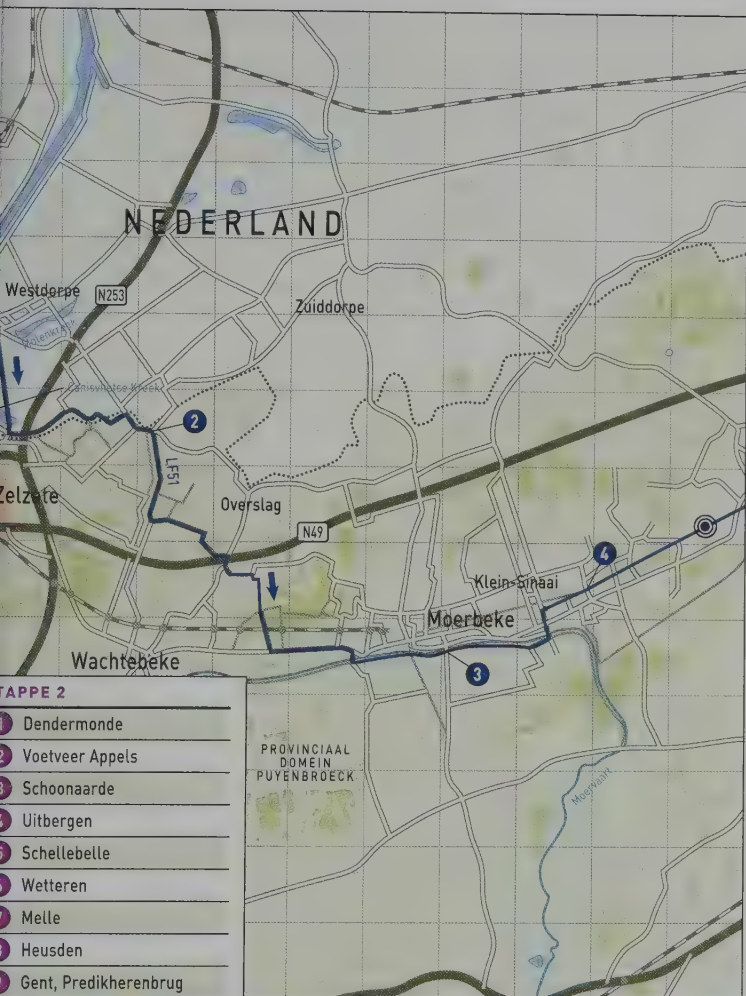
ETAPPE 3

- 1 Gent, Predikherenbrug
- 2 Vinderhoute
- 3 Durmen
- 4 Bellem
- 5 Aalterbrug
- 6 Sint-Joris
- 7 Beernem
- 8 Steenbrugge
- 9 Brugge, Katelijnepoort

0 1.500 m 7.500 m

0 1.500 m 7.500 m

ETAPPE 5

- 1 Sas-van-Gent
- 2 Oudenburgse sluis
- 3 Moerbeke-Waas
- 4 Klein Sinaai
- 5 Stekene
- 6 Sint-Gillis-Waas
- 7 Vrasene
- 8 De Halve Maan
- 9 Zwijndrecht
- 10 Antwerpen, Steen

ETAPPE 1

- 1 Antwerpen, Steen
- 2 Hobokense polder
- 3 Abdij van Hemiksem
- 4 Schelle
- 5 De Notelaar
- 6 Brug van Temse
- 7 De Zilverreiger
- 8 Voetveer Sint-Amands
- 9 Baasrode
- 10 Dendermonde

De Drie Vlaamse Zustersteden praktisch

AARD VAN DE VAKANTIE Vanuit Antwerpen fiets je een lus van vijf dagen naar Dendermonde, Gent en Brugge en weer terug naar Antwerpen. Tussen Brugge en Antwerpen rij je ook door Sluis en Sas van Gent op Nederlands grondgebied. De tocht verloopt deels over autovrije jaagpaden langs de Schelde en diverse kanalen, deels over rustige asfaltwegen. Natuurlijk kun je ook in de etappeplaatsen Dendermonde, Gent en Brugge vertrekken. Ook die zijn uitstekend per trein bereikbaar.

ALTERNATIEVEN Je kunt op dag vier in plaats van in Bassevelde (Assenede) te overnachten, doorfietsen naar Sas van Gent. Hierdoor wordt de vierde etappe met ongeveer 10 km verlengd, maar de laatste dag met ongeveer 16 km ingekort (Bassevelde ligt niet op de route).

BEOORDELING Het parcours van deze gemakkelijke vijfdaagse fietstocht is volledig vlak. De eerste drie dagen fiets je hoofdzakelijk over dijken en jaagpaden, waar gemotoriseerd verkeer geweerd wordt. De laatste twee dagen fiets je over autoluwe landbouwwegen, dijken en een omgevormde spoorwegbedding.

HOE KOM JE ER?

MET DE TREIN Antwerpen is per trein vanuit het gehele land goed bereikbaar. Elk uur is er een internationale verbinding met Amsterdam. De fiets kan mee in de trein. Een fiets kan ook ter plaatse in Antwerpen gehuurd worden.

MET DE AUTO Antwerpen is gemakkelijk te bereiken via de autowegen E313, E19, E34 en N49. Vanuit Nederland: vanuit Breda de E19 volgen. Mogelijkheden om gratis je auto achter te laten:

- Jeugdherberg Op Sinjoorke (zie 'logies')
- Hotel Crown Plaza, op de middenberm voor het hotel (G. Le Grellelaan)
- Linkeroever: Park & Ride parking bij de metrotunnel van tram 3 (Blanceflowerlaan)

VOETVEREN De voetveren over de Schelde en de Rupel varen in principe elke dag op het hele en het halve uur. Van 1 april t/m 30 september van 8u tot 20u en van 1 oktober t/m 31 maart van 8u tot 18u. Deze dienstregeling wordt soepel toegepast. De overzet is gratis, maar de veerman stelt een fooi wel op prijs. Praktische websites over voet- en fietsveren in Vlaanderen zijn: www.fietsvlaanderen.be/veren en <http://www.go.to/voetveren>

FIETSVERHUUR • De Windroos, Steenplein 1, 2000 Antwerpen, tel. (0032) 03 4809388, fax (0032) 03 4809343;

- De Ligfiets (gewone fietsen, lig- en vouwfietsen), Steenhoudersvest 25, 2000 Antwerpen (op 100 m van de route), tel. (0032) 03 2937456, info@ligfiets.be.

LOGIES In de etappeplaatsen zijn voldoende overnachtingsmogelijkheden in hotels, pensions, B&B's en jeugdherbergen. De plaatselijke VVV's zijn behulpzaam bij het vinden van een passende accommodatie. Hieronder volgt alvast een selectie:

HOTELS • Hotel Plaza, Charlottalei 43-49, 2018 Antwerpen, tel. (0032) 03 2872870, fax (0032) 03 2872871;

• City Hotel, Oude Vest 121, 9200 Dendermonde, tel. (0032) 052 203540, fax (0032) 052 203550;

• Aparthotel Castelnou, Kasteellaan 51, 9000 Gent, tel. (0032) 09 2350411, fax (0032) 09 2350404, info@castelnou.be, www.castelnou.be;

• Hotel Cavalier, Kuiperstraat 25, 8000 Brugge, tel. (0032) 050 330207, fax (0032) 050 347199, hotel.cavalier@skynet.be, www.hotel.cavalier.be;

• Westkanterhof, Oude Boekhoutestraat 18 B, 9968 Bassevelde (Assenede), tel. (0032) 09 3738292, fax (0032) 09 3735333, www.westkanterhof.com;

• Hotel Royal, Gentsestraat 11-14, NL-4551 CC Sas van Gent, tel. (0031) 0115 451853, fax (0031) 0115 451796, hotelroyal@zeelandnet.nl;

• Hotel Ocean Garden, Westkade 67, NL-4551 CD Sas van Gent, tel./fax (0031) 0115 453396.

JEUGDHERBERGEN: • Op Sinjoorke, Eric Sasselaan 2, 2020 Antwerpen, tel. (0032) 03 2380273, fax (0032) 03 2481932, antwerpen@vjh.be;

• De Draecke, Sint-Widostraat 1, 9000 Gent, tel. (0032) 09 2337050, fax (0032) 09 2338001, gent@vjh.be;

• Europa, Baron Ruzettelaan 143, 8310 Brugge, tel. (0032) 050 352679, fax (0032) 050 353732, brugge@vjh.be.

Fiets- en voetveer te Schelle

DOCUMENTATIE

KAARTEN Als overzicht kun je een van deze kaarten gebruiken:

- Langeafstandsfietsroutes in Vlaanderen en Wallonië, Nationaal Geografisch Instituut, 1:250.000
- Fietskaart van Oost-Vlaanderen, Geocart, 1:100.000.

FIETSGIDSSEN De volgende topogidsen zijn zeer nuttig:

- Landelijke Fietsroutes (met onder andere de LF-2 Stedenroute), Toerisme Vlaanderen/Nationaal Geografisch Instituut;
- Vlaanderen Fietsroute, Toerisme Vlaanderen/Nationaal Geografisch Instituut;
- LF51-511 Gravejansroute, vzw Grote Routepaden.

INFORMATIE • Toerisme Vlaanderen, Grasmarkt 61, 1000 Brussel, tel. (0032) 02 504 03 90, info@toervl.be www.toerismevlaanderen.be;

• Grote Routepaden, Van Stralenstraat 40, 2060 Antwerpen, tel. (0032) 03 232 72 18, fax (0032) 03 231 81 26, info@groteroutepaden.be, www.grote-routepaden.be;

• Toerisme Provincie Antwerpen (TPA), Koningin Elisabethlei 16, 2018 Antwerpen, tel. (0032) 03 240 63 73, fax (0032) 03 240 63 83, info@tpa.be, www.tpa.be;

• Toerisme Antwerpen, Grote Markt 15, 2000 Antwerpen, tel. (0032) 03 232 01 03, fax (0032) 03 231 19 37, visit@antwerpen.be, www.visitantwerpen.be;

• Toerisme Oost-Vlaanderen, Woodrow Wilsonplein 3, 9000 Gent, tel. (0032) 09 267 70 20, fax (0032) 09 267 71 99, toerisme@oost-vlaanderen.be, www.toerisme.oost-vlaanderen.be;

• Dienst Toerisme Dendermonde, Stadhuis, Grote Markt, 9200 Dendermonde, tel. (0032) 052 21 39 56, fax (0032) 052 22 19 40;

• Dienst Toerisme Gent, Raadskelder (Belfort), Botermarkt 17A, 9000 Gent, tel. (0032) 09 266 52 32, fax (0032) 09 225 62 88, toerisme@gent.be, www.gent.be;

• West-Vlaanderen: Westtoer, Postbus 190, 8000 Brugge, tel. (0032) 050 38 02 96, fax (0032) 050 38 02 92, info@westtoer.be, www.westtoerisme.be;

• Toerisme Brugge, Burg 11, 8000 Brugge, tel. (0032) 050 44 86 86, fax (0032) 050 44 86 00, toerisme@brugge.be, www.brugge.be;

• VVV Zeeuwsch-Vlaanderen, PB 1166, 4530 GD Terneuzen, tel. en fax (0031) 0115 62 10 22, info@vvzv.nl, www.vvzv.nl;

• VVV Sas van Gent, Keizer Karelplein 1, Postbus 19, 4550 AA Sas van Gent, tel. (0031) 0115 45 11 11.

1. Van Antwerpen naar Dendermonde

TRAJECT: Antwerpen – Schelle – veer naar Hingene – Temse – Sint-Amands – veer naar Moerzeke – Dendermonde

FIETSAFSTAND: 58 km

MOEILIJKHEIDSGRAAD: Gemakkelijke tocht over geasfalteerde fietspaden en rustige wegen over vlak terrein. De veerlui helpen bij het in- en uitladen van de fiets.

BEWEGWIJZERING: Rechthoekige metalen borden van Toerisme Vlaanderen. Van Antwerpen tot het veer Schelle-Hingene: LF 2 Stedenroute. Vanaf het veer van Schelle tot Dendermonde: LF 5 Vlaanderen Fietsroute.

BEVOORRADING: Alle voorzieningen in Antwerpen, Hoboken en Hemiksem. Veel restaurants en cafetaria's in Weert en langs de dijk van de Schelde (op maandag is een groot aantal gesloten).

De fietstocht

Als je tijd hebt, moet je zeker niet nalaten om voor je vertrek het historische centrum van Antwerpen te bezoeken. De toeristische dienst heeft schitterende stadswandelingen ter beschikking. Op de Grote Markt staat het stadhuis, omzoomd met mooi gerestaureerde gildehuizen, en ervoor het bekende beeld van Brabo. Rij eens rond de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal, door de smalle oude straatjes er omheen of langs het Vleeshuis. Ook de gezellige Groenplaats nodigt uit tot een drankje.

Je vertrekt bij het **Steen** ① aan de Schelde. Het Steen dateert uit de 12de eeuw. Het was oorspronkelijk een woonkasteel, later een gevangenis. Nu is het Nationaal Scheepvaart Museum erin gevestigd.

Langs het Zuiderterras en de vroegere loskade, die nu dienst doet als parkeerterrein, verlaat je de drukte van de stad. Meteen fiets je door een natuurgebied met een paar waterplassen, de **Hobokense Polder** ②, en even later langs een fort, Fort 8 van de vroegere Brialmont-verdedigingslinie.

Het is wel te merken dat je nog volop in de Antwerpse agglomeratie rijdt: achter de weilanden en de bomen zie je duidelijk de oprukkende industrie. Maar er staan ook heel mooie en oude gebouwen, zoals de **abdij van Hemiksem** ③ uit de 13de eeuw. De cisterciënzers die er oorspronkelijk woonden, werden eind 18de eeuw door de Fransen verdreven. De abdij kreeg daarna een aantal minder verheven bestemmingen, zoals gevangenis en legerdepot. Nu heeft de gemeente Hemiksem er een aantal van haar diensten in ondergebracht en wordt er werk gemaakt van de restauratie van dit mooie gebouw.

Hingene, De Notelaar

Vlak bij **Schelle** ④, waar de Rupel in de Schelde uitmondt, kom je terug bij de rivier. Hier is een veer, dat je naar de overkant van de Rupel brengt. Tussen de Rupel en het er vlakbij gelegen Zeekanaal van Brussel naar de Schelde ligt een stukje 'niemandsland', een natuurgebiedje dat bevolkt wordt door vele soorten watervogels en konikpaarden.

Je steekt het kanaal over via de nieuwe sluis van Wintam en blijft op de Schelde-oever fietsen, nu eens dicht bij het water en dan weer wat verder er vanaf. Langs de Schelde liggen polders en in één ervan staat **De Notelaar** ⑤, het vroegere jachtpaviljoen van het kasteel van Hingene. Het wordt gebruikt als cafetaria en er is een permanente tentoonstelling over de Schelde. Boven heb je een mooi uitzicht op de stroom en het omliggende landschap. Het paviljoen werd ook gebruikt als decor voor de bekende tv-serie *Stille Waters*.

Als je de **brug van Temse** ⑥ voorbij bent, rij je over de oude sluis van Het Sas naar de Oude Schelde, een dode Scheldearm. Het gebied tussen de Schelde en de Oude Schelde wordt Klein-Brabant genoemd. Hier staat het kasteel van Marnix van Sint-Aldegonde, de 16de-eeuwse staatsman-schrijver aan wie het Nederlandse volkslied wordt toegeschreven.

Een eindje verder passeer je het **streekmuseum De Zilverreiger** ⑦ en een schipperskapel uit vroegere jaren. Je keert terug naar de 'levende' Schelde – de schorren zijn hier een natuurreservaat geworden – en bereikt het **voetveer van Sint-Amands** ⑧. Vlak bij dit voetveer ligt het grafmonument van de bekende dichter Emile Verhaeren.

Het veer zet je over de Schelde en op de andere oever fiets je verder langs de volgende meander van de sterk kronkelende rivier. De uitgestrekte hooilanden in deze Scheldebocht zijn bedoeld als overstromingsgebied bij extreem hoog water. De rivier verschuilt zich achter wilgenstruweel en riet, maar verlaat zich door de schepen, die je af en toe voorbij ziet varen. Voorbij deze bocht passeer je de tuinbouw en het glazen dorp van Kastel. Aan de overkant van de Schelde liggen **Baasrode** ⑨ en het natuurgebied Vlassenbroek (een veer leidt er naartoe).

Maar met de Vlaanderen Fietsroute blijf je op de linker Schelde-oever rijden tot **Dendermonde** ⑩. Om de stad in te gaan moet je de Schelde nogmaals oversteken, want Dendermonde ligt aan de overkant. Ditmaal doe je dat gewoon via een brug.

Wegwijzer

In Antwerpen bij **het Steen** ①: vanaf toegang naast de waterkeringsmuur: bordjes van de LF 2 Stedenroute volgen;

na 22 km, bij het veer van **Schelle** ④: de Rupel oversteken en verder de LF 5 Vlaanderen Fietsroute volgen langs Schelde;

na 13 km, bij veer van **Sint-Amands** ⑧: Schelde oversteken en LF 5 op andere oever volgen; 12 km verder, net voor Dendermonde: onder eerste brug door en even verder LF 5 verlaten door juist voorbij tweede brug rechtsaf te nemen (Grembergsesteenweg); bij einde weg: scherp rechtsaf (Martelarenlaan), weg blijven volgen over Schelde;

bij verkeerslicht: kruispunt oversteken en aan overkant direct rechts (Oude Vest), volgen tot in centrum van **Dendermonde** ⑩;

Het Cityhotel ligt 100 m verder aan de rechterkant.

2. Van Dendermonde naar Gent

TRAJECT: Dendermonde – Uitbergen – Wetteren – Melle – Gent

FIETSAFSTAND: 41 km

MOEILIKHEIDSGRAAD: Gemakkelijke tocht over asfaltwegen en meestal verharde dijkpaden.

BEWEGWIJZERING: Borden van de LF 5 Vlaanderen Fietsroute.

BEVOORRADING: In Dendermonde, Wetteren, Melle en Gent: alle voorzieningen; onderweg cafés bij de voetveren in Appels en Schellebelle.

De fietstocht

Dendermonde ① ligt aan de samenvloeiing van de Dender en de Schelde. Het is de stad van het Ros Beiaard en de Vier Heemskinderen. Al sinds de 14de eeuw trekt de Ros Beiaard Ommegang om de tien tot vijftien jaar door de stad. Dendermonde heeft een mooi historisch centrum, de moeite van het bekijken waard. Rij eens langs het Begijnhof. Of bezoek op de Markt de vroegere lakenhal met belfort uit de 14de eeuw, waarin nu het stadhuis is gevestigd. 's Zomers wordt de gevel van dit gebouw getooid met de vlaggen van de Heren van Dendermonde, vanaf het Huis van Bethune tot Keizer Karel.

Over de brug fiets je terug naar de overkant van de Schelde om je tocht over de dijk voort te zetten langs overstromingsgebieden die als hooiland gebruikt worden. Hier wordt zuinig met mest omgegaan, dat kun je wel zien aan de uitbundige flora.

Bij het **voetveer van Appels** ② vind je twee mooie cafés. Je blijft echter aan deze kant van de Schelde en rijdt weldra door het gehucht Waterhoek. Een bordje duidt aan dat Fons Rademakers onder meer hier zijn film *Mira* gedraaid heeft. Je fietst vlak bij de rivier, maar het riet en het wilgenstruweel zijn zo dicht, dat je er maar af en toe een glimp van opvangt.

Even voorbij de brug van **Schoonaarde** ③ verlaat je de Schelde en bevind je je plotseling op heuvelige bospaadjes. Dit is een uitloper van Donk, een zand- en bosgebied rondom een meer. Het meer is zeer geliefd bij watersporters en het bos bij kampeerders en andere recreanten. Je krijgt het echter niet te zien, want de Vlaanderen Fietsroute voert je al snel terug naar de Scheldeover in **Uitbergen** ④.

Bij **Schellebelle** ⑤ is nog een voetveer met café. Weer blijf je aan deze kant, tenzij je naar het centrum van Schellebelle wilt, want dan zet de veerman je gratis over onder het motto: 'Wil je naar Schellebelle, dan moet je belle.'

Rechts van je, tussen Schellebelle en Wetteren, ligt het natuurreservaat de

Kalkense Meersen. Vroeger stroomde de Schelde er iedere winter overheen en was het erg moerassig, maar uitgebreide afwateringswerken hebben daar een einde aan gemaakt.

Even wordt de dijk onderbroken door de kaai van **Wetteren** ⑥, maar dan zet hij zich weer voort zoals daarvoor. Het grootste deel van Wetteren met zijn hoge, smalle Sint-Gertrudiskerk ligt aan de overkant van de Schelde. Even

Schellebelle aan de Schelde

voorbij Wetteren staat, eveneens aan de overkant van het water, een groot passagiersvliegtuig. Het heeft daar geen noodlanding gemaakt, maar is erheen gebracht door een zakenman, die er een restaurant van wil maken.

Je blijft de dijk nog volgen langs **Melle** ⑦ en **Heusden** ⑧. Vooral de dorpskern van Melle is de moeite waard om even in te rijden. Vanaf Heusden moet je de weg delen met het gemotoriseerd verkeer... wel een verschil met de rustige en meestal

verlaten Scheldedijken. Hoewel je al dicht bij Gent bent, blijft de omgeving nog een tijdje landelijk.

Dan zie je aan de horizon de drie bekende torens van Gent verschijnen. De Schelde is hier nog maar 50 m breed en de oevers zijn volledig verzand. Met de Schelde, de Leie, de Lieve, de Ringvaart, de Coupures en de Watersportbaan lijkt het hier één grote puzzel van waterwegen, maar de bordjes van de Vlaanderen Fietsroute loodsen je er zonder problemen doorheen tot bij de **Predikherenbrug** over de Leie, in het historische hart van **Gent** ⑨.

Wegwijzer

Vanaf de Markt van **Dendermonde** ①: rechtsaf naar de Vlasmarkt en de Brusselsestraat; even verder linksaf de Oude Vest in; aan eind: rechtdoor, kruispunt oversteken, naar de grote Scheldebrug toe; aan overkant van Schelde, ter hoogte van Shell-station: scherp linksaf draaien (Grembergsesteenweg); bij Schelde: jaagpad rechtsaf en bordjes van LF 5 volgen; na 12 km, even voorbij brug van **Schoonaarde** ③: rechtsaf en Scheldeoever verlaten (steeds LF 5 volgend); 5 km verder, bij Uitbergen: Scheldedijk opnieuw volgen, later op onverhard dijkpad (steeds op LF 5); Scheldeoever blijven volgen langs Schellebelle, Wetteren en Melle (alle aan overkant); langs Gentbrugge en Sint-Amandsberg bordjes LF 5 blijven volgen tot bij de **Predikherenbrug** over de Leie, in het historische centrum van **Gent** ⑨.

3. Van Gent naar Brugge

- TRAJECT:** Gent – Vinderhoute – Durmen (Merendree) – Aalterbrug – Sint-Joris – Steenbrugge – Brugge.
- FIETSAFSTAND:** 49 km
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Gemakkelijke tocht over jaagpaden en rustige asfaltwegen door vlak terrein.
- BEWEGWIJZERING:** Gedurende het gehele traject volg je de bordjes van de LF 5 Vlaanderen Fietsroute.
- BEVOORRADING:** In Gent en Brugge: alle voorzieningen. Onderweg moet je de route verlaten om iets in te kopen (Bellem, Aalter, Beernem). Tussen Aalter en Sint-Joris passeer je de uitspanning Ten Douwe.

De fietstocht

Gent is een van de oudste steden van Vlaanderen en wellicht de mooiste. In de 9de eeuw al stond er een versterkte plaats aan de samenvloeiing van de Leie en de Schelde, op dezelfde plek waar drie eeuwen later het Gravensteen werd opgetrokken. Door de gunstige ligging werd Gent al snel een bloeiend handelscentrum, befaamd om zijn lakennijverheid. In de 13de eeuw werd het bestaande waterwegennet uitgebreid, zodat het historische centrum omgeven was met een gordel van natuurlijke waterlopen en gegraven grachten. Dat gedeelte wordt nu nog steeds 'de Kuip' genoemd. Lange tijd leken deze waterlopen te voldoen als stadsbeveiliging, maar aan het eind van de 16de eeuw kwam er toch een stadsmuur. Bij saneringswerken in de 19de en de 20ste eeuw werden verschillende oude waterwegen en wallen gedempt en vele oude huizen gesloopt.

Ondanks die modernisering heeft Gent toch een opmerkelijk bouwkundig erfgoed bewaard met prachtige, monumentale gebouwen en schilderachtige hoekjes. Het historisch centrum is één groot kunsthistorisch monument. Voordat je voor de korte etappe naar Brugge vertrekt, loont het de moeite een wandeling door het oude centrum te maken. Vergeet zeker de Graslei niet, de middeleeuwse binnenhaven van Gent. Vanaf de slottoren van het Gravensteen heb je een uniek panorama over de stad met haar drie torens: de St.-Baafskathedraal (met het beroemde veelluik 'De aanbidding van het Lam Gods'), het belfort (met zijn prachtige beiaard) en de St.-Niklaaskerk (waar in de Middeleeuwen de gilden elk hun eigen kapel hadden). Bij de Toeristische Dienst is een folder verkrijgbaar met wandelingen langs de historische plekken van de stad.

Je pikt de Vlaanderen Fietsroute op bij de **Predikherenbrug** over de Leie, hartje **Gent**
 ①. De route zoekt zich een weg naar het

Gent, Gravensteen

kanaal van Gent naar Brugge, waar je vrijwel de hele dag langs zult rijden. Het kanaal werd begin 17de eeuw gegraven om Antwerpen een verbinding met de Noordzee te geven, maar ook Gent en Brugge profiteerden ervan. Later werd het doorgetrokken naar Oostende.

Enkele malen verlaat je het kanaal, de eerste keer bij het gehucht **Vinderhoute** ②, even buiten de stad. Je fietst over het piepkleine dorpspleintje van Vinderhoute en langs enkele typische witte hoeves met rode pannendaken naar de Vlaanderensmolen, aan het riviertje de Oude Kale. Deze stenen molen werd in 1974 grondig gerestaureerd en is een beschermd monument. Dan fiets je in grote bochten door het polderlandschap terug naar het kanaal Gent-Oostende, dat je in de buurt van **Durmen** ③ weer bereikt. Vlak bij Durmen kruis je het Schipdonkkanaal, ook wel het Afleidingskanaal van de Leie

Vinderhoute, typisch Vlaams hoevetje

of de *Stinker* genoemd. Je blijft nu lange tijd op het jaagpad langs het kanaal rijden, door een landschap van weilanden en akkers, soms onderbroken door een bosje of een rij scheefgegroeide populieren. In de verte zie je af en toe een kerktorentje boven het vlakke polderland uitsteken, maar huizen zijn er heel weinig. Even voor **Bellem** ④ passeer je de Spildoornhoeve met een oude duiventoren. Bellem zelf ligt een kilometer verderop. Daar was het Historisch Museum van de Vlaamse Strijd ge-

vestigd, in het geboortehuis van Flor Grammens (een voorvechter van de Vlaamse Beweging). Zijn huis staat er nog, met een herinneringsplaquette, maar de tentoonstelling is overgebracht naar Diksmuide.

Voorbij Bellem ligt het kanaal veel dieper en zijn de oevers begroeid met allerlei bloemen en kruiden. Enkele kilometers verder, bij **Aalterbrug** ⑤, zie je weer tekenen van menselijke bedrijvigheid. Langs het kanaal ligt een industriegebied met onder andere een grote betonfabriek. Na dit minder fraaie deel volgt een mooi stuk langs de Oude Vaart, een afgesneden bocht van het kanaal. Dit is een beschermd landschap én een paradijs voor wandelaars, vissers en natuurlijk fietsers.

Als je weer terug bent op het vertrouwde jaagpad, passeer je de uitspanning Ten Douwe, een van de zeldzame pleisterplaatsen op dit traject. Even verder, ter hoogte van **Sint-Joris** ⑥, verlaat je nogmaals voor korte tijd het kanaal langs een bocht, die in 1987 afgesneden werd. Die oude bocht heet de Miseriebocht. Hij zorgde vroeger blijkbaar voor veel ellende. Ook het dorpje Sint-Joris is de moeite waard om even binnen te rijden. Het classicistische schipkerkje was ooit een drukbezocht bedevaartsoord.

Op het grondgebied van **Beernem** ⑦, net voorbij de Miseriebocht, stonden vroeger niet minder dan negen kastelen, waarvan het merendeel verdwenen is of omgebouwd tot hoeve. De hoeve Kasteelhoek aan de overkant van het kanaal is zo'n overblijfsel. Ter hoogte van deze hoeve rij je door een voormalig militair gebied. Er staan zelfs slagbomen op het jaagpad.

De Graslei, de historische haven van Gent

Na de nieuwe keersluis bij het gehucht Gevaarts, gebouwd om Brugge tegen wateroverlast te beschermen, zet het kanaal zich nog een aantal kilometers rechtlijnig voort tot Moerbrugge. Daarna wordt het minder monotoon, er komen een paar bochten en langs de kanaaldijk staan mooie bomen. Bij **Steenbrugge** ⑧ steek je het kanaal over en passeer je de Sint-Pietersabdij, een mooi voor-

beeld van neogotiek. Verderop liggen, aan de overkant van het kanaal, het omstreden Lappersfortbos en enkele oude schepen die tot hotel zijn omgebouwd, en zo fiets je recht op de **Katelijnepoort te Brugge** ⑨ af.

Wegwijzer

Vertrek bij de **Predikherenbrug te Gent** ① (waar de as Hoornstraat-

Zwartzustersstraat de Leie kruist);

volg de bordjes van de LF 5 die je langs de Coupure de stad uit leiden;

tegenover Nieuwe Vaart: rechtdoor op Trekweg van Drongen;

in **Vinderhoute** ②: Ringvaart oversteken (Speybrug) en kanaal verlaten;

bij Van Vlaenderensmolen: riviertje De Kale oversteken;

even voorbij **Durmen** ③: over viaduct van kanaal van Schipdonk terug naar kanaal Gent-Oostende en jaagpad volgen;

bij **Aalterbrug** ⑤, na oversteken van N44: kanaal verlaten door industriegebied, later langs Oude Vaart;

bij kanaal Gent-Oostende: jaagpad naar links volgen (even verder uitspanning Ter Douwe);

in **St-Joris** ⑥: kanaal gedurende enkele kilometers verlaten langs Miseriebocht;

bij **Steenbrugge** ⑧: kanaal oversteken en op de andere oever verder tot Brugge;

bij de **Katelijnepoort te Brugge** ⑨ rij je rechts de vesten op. Elke straat links voert naar het centrum.

Brugge, Gentpoort

4. Van Brugge naar Bassevelde of Sas van Gent

- TRAJECT:** Brugge – Damme – Sluis (NL) – Aardenburg (NL) – Watervliet – Bassevelde – Sas van Gent (NL).
- FIETSAFSTAND:** 55,5 of 65 km.
- MOEILIJKHEIDSGRAAD:** Gemakkelijke tocht over goede fietspaden en rustige asfaltwegen over vlak terrein.
- BEWEGWIJZERING:** Van Brugge tot Damme: bordjes van de LF 5 en LF 1 (Vlaanderen Fietsroute); van Damme tot Sluis: bordjes van de LF 1 Noordzeeroute. Vanaf Sluis volg je geel-blauwe streepjes van de LF 51 Gravejansroute (1 maal geel-blauw = rechtdoor, 2 maal = afslaan).
- BEVOORRADING:** Alle voorzieningen in Brugge. Winkels, cafés en eetgelegenheden in Damme, Sluis, Aardenburg, Watervliet en Sas van Gent, Café De Roste Muts in St-Jan-in-Eremo.

De fietstocht

Brugge ligt aan een kruising van kanalen. De stad was al in de 13de eeuw omgeven door een stadsomwalling en een gegraven gracht. Van deze 10 km lange vesten is nog 8 km bewaard gebleven, van de negen stadspoorten zijn er nog vier. De grote bloeitijd van Brugge lag in de 14de en 15de eeuw. Handelaars uit heel Europa troffen elkaar in de stad om er te leven en te werken. Maar toen de zeearm het Zwin geleidelijk ging verzanden, stagneerde de economische groei van de stad die eens de welvarendste van Europa was. Doordat de bevolking niet snel meer groeide, breidde de stad zich niet uit buiten de omwalling en vestigden zich geen industrieën binnen de omwalling. Zo bleven het uitzicht en de structuur van de historische stad perfect bewaard. Een wandeling door het centrum voert je van het ene historische monument naar het andere. Zo heeft Brugge talrijke oude kerken binnen de wallen, zoals de St-Salvatoriekathedraal, de Onze-Lieve-Vrouwekerk en de Jeruzalemkerk. Het Begijnhof doet denken aan een oud Vlaams schilderij. Zijn grachten, de *Brugse Reien*, gaven de stad de bijnaam ‘Venetië van het Noorden’. Op de Markt is onder meer het middeleeuwse belfort te bezichtigen. Wil

je nog een van de tientallen musea meepikken, dan zijn het Gruuthusemuseum en het Sint-Janshospitaal niet te versmaden.

We vertrekken bij de **Katelijnepoort te Brugge** ①. Als je de stad via de stadswallen weer uit fietst, kom je langs drie windmolens. In de buurt van de laatste, de Sint-Janshuismolen, staat het geboortehuis van

Brugge, historische gevelrij op de Grote Markt

Hoeve langs de Krinkeldijk tussen Damme en Sluis

Guido Gezelle, dat een museum is geworden. Langs het Zuidervaartje fiets je naar Damme. Het vaartje is maar een paar meter breed en volledig overgroeid met waterplanten. Bij het binnenrijden van Damme passeer je een natuurreservaatje en de resten van de vroegere omwalling.

Damme ② kende zijn bloeitijd in de 13de en 14de eeuw als zeehaven en handelscentrum. Veel van de historische gebouwen dateren uit die tijd. Van de 17de-eeuwse vestingwerken tekenen zich nog de begroeide omwalling en de deels dichtgeslibde gracht duidelijk in het landschap af.

De Damse Vaart, waarlangs je van Damme naar Sluis rijdt, wordt ook wel de Napoleonvaart genoemd, omdat Napoleon het eerste deel van dit kanaal door Spaanse krijgsgevangenen liet graven. Na de val van Napoleon liet koning Willem I de vaart verder afwerken tot Sluis. De zogenaamde *siphons*, op de kruising van de Damse Vaart met het Leopoldkanaal en het Schipdonkkanaal, zorgden ervoor dat het Leopoldkanaal en het Schipdonkkanaal (ook wel *de Blinker* en *de Stinker* genoemd) onder de Damse Vaart doorgevoerd werden. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden ze zwaar beschadigd en de schade is nooit hersteld.

Voorbij de kruising verlaat je de Damse Vaart voor een tijdje en volg je de historische Krinkeldijk, die zich langs de mooie Oosthofhoeve door de polder slingert. Als je, terug bij de Damse Vaart, de Nederlandse grens over bent, rij je vrijwel onmiddellijk **Sluis** ③ binnen.

In Sluis staat de enige belforttoren van Nederland en een mooie molen, 'De Brak'. Sluis is een sfeervol, oud vestingstadje, waarvan je zeker even de sfeer moet opsnuiven, voordat je langs de goed bewaarde vestingwallen verder rijdt. Langs de Kruisdijk en Heille fiets je naar Aardenburg.

Aardenburg ④ is een van de oudste stadjes van Zeeland. Het is ontstaan als Romeinse vesting. In het centrum zijn de restanten van een Romeinse villa blootgelegd. In de tijd dat het Zwin nog niet verzand was, was Aardenburg een zeehaven. Nu zijn de kaden verdwenen en herinnert alleen de Kaaipoort, waardoor je het stadje binnen fietst, nog aan die glorie dagen.

Als je Aardenburg tussen boomgaarden uit gefietst bent, kom je via **Sint-**

Kruis ⑤ in het Krekengebied. De krekten ontstonden in de 16de eeuw, toen de zee via de Westerschelde het land op verschillende plaatsen binnendrong. Naast de stormvloed was de oorzaak gelegen in de vele oorlogen, waarin dijken en afwateringsstelsels verwaarloosd werden en het water bij de minste storm of springtij vrij spel kreeg. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) werden de dijken doorgestoken en het land onder water gezet. Na latere inpolderingen en bedijkingen bleven de krekten als littekens van het strijd- en natuurgeweld in het landschap achter.

Midden in het Krekengebied steek je ongemerkt de Belgische grens weer over. Toen in 1843 de grenspalen werden gezet, heerste er moerasziekte in het Krekengebied. De Nederlandse kolonel Ledel weigerde het Krekengebied en liet het aan België. Dat is de oorzaak van de opmerkelijk rechtlijnige grens ter hoogte van Sint-Laureins.

Je fietst nu langs de grote Boerenkreek, waarvan een deel – aan het Leopoldkanaal – beschermd natuurgebied is. De rest wordt als jacht-, vis- en recreatiegebied gebruikt. Voor het dorpje **Sint-Jan-in-Eremo** ⑥ moet je even naar rechts van de route af. Het dorpsplein met zijn Sint-Jan-de-Doperkerkje en het ommuurde en met een gracht omgeven kerkhof doen bijzonder landelijk aan.

Aan een brug over de Oudemanskreek zie je rechts de beeldengroep ‘Als de vos de passie preekt, boer pas op je ganzen’, van beeldhouwer Chris Ferket. Even verder kom je voorbij De Roste Muis, een café waar veel fietsers op hun tocht door de uitgestrekte polders verpozing zoeken. In de 17de eeuw was het een drankhuis of *geheim* café. Volgens de legende zou de roodharige waardin er boven op de tafels gedanst hebben.

Nadat je het stemmige dorpsplein van **Watervliet** ⑦ – de Stee – bent voorbijgereden, fiets je door de Kristoffelpolder naar het Leopoldkanaal. Dat moest oorspronkelijk een verbinding tussen Zeebrugge en Zelzate worden, maar het is nooit voltooid. Wel deed het dienst als afwateringskanaal van de polders. In 1989 werd het kanaal, door het bouwen van een stuw te Sint-Laureins, in twee panden verdeeld. Het water van het westelijk pand wordt afgevoerd naar de Noordzee, het oostelijke gaat naar de Westerschelde.

Je fietst rechts de **Stenenschuurbrug** ⑧ over en verlaat het kanaal voor de

Noorddijk. Hier kun je – na 1,5 km – de route aan de rechterkant (dit weggetje heet ook Noorddijk) verlaten om te overnachten in **Bassevelde** ⑨.

Slaap je in Sas van Gent, dan volg je de LF 51 nog 12 km verder. De Noorddijk leidt tot bij de Kruisstraat, die je terug over het Leopoldkanaal naar de Nederlandse grens brengt. De

Sas-van-Gent, herberg in de polder

De Moervaart

grens is volledig afgebakend met de typische gietijzeren grenspalen (nr.1 bij het drielandenpunt in Vaals, nr. 365 in het Zwin).

Je volgt de grens van paal 323 tot 315, over het grondgebied van Boekhoute. Het klinkt ongeloofwaardig maar tot vijftig jaar geleden had Boekhoute een rechtstreekse verbinding met de zee via de Braakman, een inham van de Westerschelde. Getuige hiervan is de vissersloep, de *Bou-8* of *Isabella*, die nu bij de kerk (buiten de route) tentoongesteld ligt. Op een doorsteek over de Grote Kil

fiets je nu zuidwaarts via de Maria- en Pennemanspolder **Sas van Gent** ⑩ binnen.

Wegwijzer

① Bij **Katelijnepoort in Brugge** ①: links vesten volgen, samen met bordjes van LF 5;

bij Dampoort, bij verkeerslicht: rechtsaf, Buitenkruisvest oversteken en onmiddellijk een rechts/links naar Zuidervaartje (LF 5, later LF 1) naar **Damme** ②;

in Damme: over (nieuwe) brug Damse Vaart oversteken en onmiddellijk rechtsaf langs Vaart; bij brug even voorbij kruising met het Leopoldkanaal: vaart verlaten en langs Krinkeldijk verder (volg bordjes LF 1 Noordzeeroute tot punt ⑦);

in Hoeke: terug bij Damse Vaart, deze volgen tot **Sluis** ③;

③ In Sluis: stadje verlaten via de Nieuwstraat, later Heileweg;

Gravejansroute volgen langs Kruisdijk en Heille naar **Aardenburg** ④;

Aardenburg verlaten op Gravejansroute (langs Sint-Kruis);

ruim 3 km verder, bij splitsing van LF 51 en LF 511 bij Blokkreek: links aanhouden (LF 51); route vervolgen langs **Sint-Jan-in-Eremo** ⑥ en **Watervliet** ⑦ tot **Stenenschuurbrug** ⑧ over Leopoldkanaal;

⑧ bij **Stenenschuurbrug** ⑧: rechtsaf over brug en linksaf (Noorddijk), nog steeds LF 51 volgend. Vervolgens:

- als je in Bassevelde wilt overnachten: na 1,5 km, bij splitsing: rechts aanhouden op betonweggetje (Noorddijk, later Spoorstraat); bij kruising met N458: rechtsaf (Oude Boekhoutsestraat). 300 m verder ligt hotel Westkanterhof in **Bassevelde** ⑨.

- als je in Sas van Gent wilt overnachten: LF 51 route verder volgen langs Zwarte-sluisbeek en Posthoorn tot in centrum van **Sas van Gent** ⑩.

5. Van Bassevelde of Sas van Gent naar Antwerpen

- TRAJECT:** Bassevelde – Sas van Gent – Moerbeke – Stekene – Vrasene – Zwijndrecht – Antwerpen.
- FIETSAFSTAND:** 75 km (vanuit Bassevelde) of 59 km (vanuit Sas van Gent).
- MOEILIJKEIDSGRAAD:** Gemakkelijke tocht over goede fietspaden en rustige asfaltwegen over vlak terrein.
- BEWEGWIJZERING:** LF 51 Gravejansroute met geel/blauwe merktekens (1 maal geel-blauw = rechtdoor, 2 maal = afslaan).
- BEVOORRADING:** Sas van Gent: alle voorzieningen; winkels en cafés in de dorpskernen van Moerbeke, Stekene, Vrasene en Zwijndrecht.

De fietstocht

De geschiedenis van Sas van Gent is nauw verbonden met die van Gent. Toen vanuit Gent een kanaal naar zee werd gegraven, moest in de Gravejansdijk – die toen een waterkerende functie had – een sluis of *sas* gebouwd worden. Om die kwetsbare sluis te bewaken werd een kleine, voornamelijk militaire nederzetting gesticht: Sas van Gent. Door zijn strategische ligging had Sas van Gent altijd veel te lijden onder oorlogsgeweld. De stad werd dan ook versterkt tot vesting. Van de vroegere vestingwerken zijn nog resten over, zoals de wallen met bolwerken en ravelijnen en een diepe omwallingsgracht.

Even buiten **Sas van Gent** ① kom je langs de Canisvlietse kreek, een overblijfsel van inundaties tijdens de Tachtigjarige Oorlog. Deze kreek is een waar vogelparadijs. Even verder steek je bij de **Oudenburgse sluis** ② voor de laatste maal de Belgische grens over. Deze sluis was eertijds een zeesluis, waarmee de waterloop Langelede in de zee uitmondde. Nu ligt ze midden in het land. Langs de schilderachtige, door platanen omzoomde Langelede fiets je Vlaanderen weer binnen en even later rij je door een bosrijk gebied naar de Moervaart. De Moervaart is een klein kanaal tussen het riviertje de Durme en het kanaal Gent-Terneuzen. Je steekt het over via een mooie oude brug en blijft het een eindje volgen door het land van Waas, het gebied waar het bekende verhaal ‘Van den Vos Reynaerde’ speelt.

Het jaagpad voert onder meer langs **Moerbeke-Waas** ③. Ter hoogte van **Klein Sinaai** ④ ruil je de kanaaldijk in voor de vroegere spoorbedding van de spoorlijn Sint-Niklaas-Zelzate. Het stationnetje van Klein Sinaai is vervallen en verlaten, maar dat van **Stekene** ⑤ wordt gebruikt als heemkundig museum. Tegenover dit stationnetje ligt het natuurgebied De Bormte, ontstaan op de vroegere kleiputten van de daar gevestigde steenbakkerijen.

Nabij **Sint-Gillis-Waas** ⑥ kruist de spoorbedding de eveneens verlaten en tot fietspad omgevormde spoorlijn Hulst-Geraardsbergen. Daarna volg je de bochten van het Afwateringskanaal van de Wase Polders. Dat is een recent gegraven kanaal (1950-1955), dat diep in het landschap ingesneden ligt. De akkers waar je langs fietst, hebben de voor de streek typische bolle vorm,

ontstaan door jarenlang ploegen: hoog in het midden en aflopend naar de zijkanen, waardoor ze op een natuurlijke manier ontwateren.

Als je het kanaal hebt verlaten, fiets je door **Vrasene** ⑦, een langgerekt dorp dat vroeger bekend was om zijn klompennijverheid. Midden in het dorp staat een oude schandpaal.

Door het vlakke polderland rij je langs de gehuchten Vliegenstal en Keet naar de Singelberg, een zandheuvel op de plaats waar vroeger het kasteel van de heren van Beveren stond. Even verder passeer je de kapel van Onze-Lieve-Vrouw van Gaverland, die al sinds de 16de eeuw in de wijde omgeving bekend is als bedevaartsoord.

De volgende verhevenheid in het landschap is **De Halve Maan** ⑧, de restanten van een vroegere schans die deel uitmaakte van de fortengordel rond Antwerpen. Van dit eens zo fiere fort resten alleen wat stukken muur en een waterplas, nu een geliefde plaats voor vissers.

Voorbij deze schans fiets je recht op **Zwijndrecht** ⑨ af. Tot de 19de eeuw was het een rustig polderdorp op de linkeroever van de Schelde, maar door de aanleg van de Waaslandtunnel en later de Kennedytunnel, kwam hier de industriële ontwikkeling op gang. Onderweg naar Zwijndrecht zie je op korte afstand voortdurend de industrie van de Antwerpse haven en in de verte de koeltorens van de kerncentrale van Doel.

Voorbij Zwijndrecht zie je de skyline van Antwerpen voor je opdoemen. Vooral de toren van de kathedraal valt op en weldra brengt de voetgangers-tunnel je onder de Schelde door terug naar je vertrekpunt van deze vijfdaagse fietsvakantie: **het Steen** ⑩ aan de Scheldekaai.

Wegwijzer

Vanuit Bassevelde: links Oude Boekhoutestraat uit tot kruispunt met Stationsstraat (N458); links Spoorstraat indraaien; kruispunt Doodhoekstraatje en Hazenstraat rechtdoor oversteken; kruispunt Schare (café Het Spoor) rechtdoor oversteken; na 1 km rechts Noorddijk opdraaien en LF 50 volgen naar Sas van Gent.

We volgen heel de dag de geel-blauwe tekens van de LF 51;

in **Sas van Gent** ①: Kanaal Gent-Terneuzen oversteken en 1 km verder rechtsaf naar Canisvlietsekreek; na 12 km, bij Oudenburgse Sluis: rechtsaf langs kanaal (Langelede); na 2 km: Langelede verlaten en LF 51 volgen naar Moervaart;

bij Moervaart: kanaal oversteken en linksaf, langs kanaal;

bij brug ter hoogte van Klein Sinaai: linksaf over brug;

even verder, na kruisen van verkeersweg: rechtsaf op oude spoorwegbedding langs **Klein Sinaai** ④, **Stekene** ⑤ en Kemzeke;

na **kruising met andere verlaten spoorbedding** ⑥: met bocht naar Afwateringskanaal van Wase Polders, langs Sint-Gillis-Waas; ter hoogte van **Vrasene** ⑦: Afwateringskanaal verlaten en LF 51 volgen langs Vrasene, Vliegenstal en Melsele naar **Zwijndrecht** ⑨. In Zwijndrecht: Blanceflourlaan nemen naar voetgangerstunnel; door voetgangerstunnel terug naar **Het Steen** ⑩ in Antwerpen.

De Langelede

6

Tijdens deze driedaagse standplaatsvakantie krijg je drie verschillende gezichten van Zuidoost-Limburg te zien: de Kempische naald- en berkenbossen, het plateau van Droog-

OOST-HASPENGOUW EN DE MAASVALLEI

Haspengouw met zijn graan- en bietenakkers en de

uitgestrekte boomgaarden en bloemrijke beekdalen van Vochtig-Haspengouw. De culturele variatie is even groot: bruisende, soms zeer oude steden, verstilte dorpjes met stoere vierkantshoeves en veel, heel veel schilderachtige kastelen. Je ontdekt Tongeren en zijn platteland, maar ook de vergeten Jekervallei en het historische Maastricht.

Het Limburgse landschap

Het is nu bijna niet meer voor te stellen, maar 100

miljoen jaar geleden lag heel Limburg onder de zeespiegel. Afgestorven organismen vormden met klei een kalkachtige modderlaag: de mergel. Het mergelgebied strekt zich ruwweg uit van Val-Meer tot Valkenburg. De Romeinen ontdekten de mogelijkheden van de mergel ('de steen, die je met een mes kunt snijden', zoals Plinius schreef) als bouw materiaal voor hun huizen. Later werd mergel gebruikt als bodemverbeteraar en in de moderne tijd ook als bindmiddel voor cement. In de gangen die door de mergelontginning ontstonden, kweekt men paddestoelen.

Nadat de zee zich teruggetrokken had, voerde de noordenwind zand en leem aan over heel Limburg. De zwaardere zandkorrels kwamen voornamelijk in het noorden (Kempen) terecht en de leem meer naar het zuiden (Haspengouw). In Vochtig-Haspengouw kwam de zandleemlaag terecht op een ondoordringbare kleilaag, waardoor het doorsijpelen van het water verhinderd werd. Er ontstonden vele beken en riviertjes, die het glooiende landschap boetseerden tot wat het nu is.

Limburg en de Romeinen

De Romeinen hebben in Zuid-Limburg duidelijke sporen achtergelaten. Maastricht heette in de Romeinse tijd *Mosae Trajectum* (plaats waar je de Maas kunt oversteken). Nabij de St-Servaasbrug was de Maas doorwaadbaar en de in het Rijnland gelegeerde troepen op weg naar Noord-Gallië maakten hier dankbaar gebruik van. Er kwam een nederzetting en later een ommuurd *castellum*. Ook Tongeren of *Atuatuca Tungrorum* is door de Romeinen gesticht, op een heuvel nabij de kruising van belangrijke heerbanen. De stad werd een welvarend handelscentrum,

↗ Kanne

⇒ Tongeren, de archeologische vindplaats bij de kathedraal

wat nog steeds te zien is aan de resten van de oude stadsmuren, de archeologische opgraving op het Vrijthof en in het wereldberoemde Gallo-Romeins Museum.

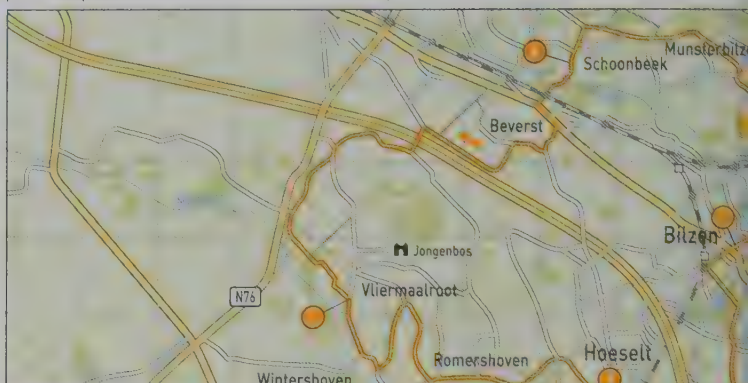
De kortste verbinding tussen *Mosae Trajectum* en *Atuatuca Tungrorum* was de heerbaan naar *Colonia Agrippinensis* (Keulen). Die volgde ongeveer het tracé van de tegenwoordige N79. Er was nog een *diverticulum* (secundaire weg), die minder rechtlijnig was, door het dal van de Jeker. Dat riviertje ontspringt in de buurt van Hannuit, stroomt door Tongeren en mondt in Maas-tricht in de Maas uit. Daarom werd die weg de *Via Jecore* genoemd.

Het Limburgs knooppuntennetwerk Een netwerk van knopen

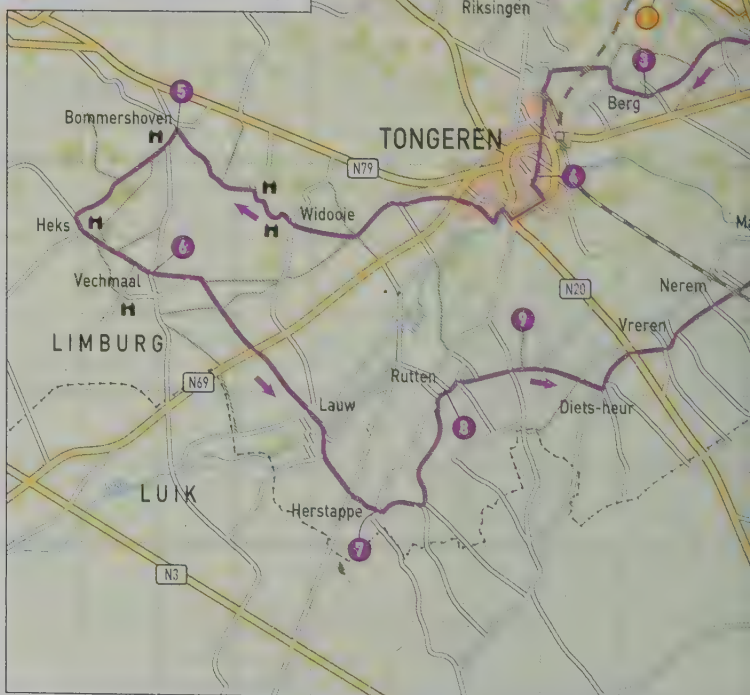
heeft intussen bij fietsliefhebbers grote bekendheid gekregen. Het staat voor comfortabel en probleemloos fietsen. Het grote voordeel is dat je aan de hand van de knooppuntnummers zelf de lengte en aard van je tocht kunt bepalen. De opzet van het netwerk is eenvoudig: het verbindt veilige en fietsvriendelijke wegen met elkaar. Waar ze elkaar kruisen, ontstaan knooppunten, die elk een nummer en een bord kregen. Tussen de knooppunten staan verwijzingsborden met daarop het nummer en de richting van het volgende knooppunt. Op de voornaamste knooppunten vind je informatieborden met overzichtskaarten van het netwerk.

Voor iedere regio (Kempen en Maasland, Limburgse Kempen en Haspengouw) is een fietskaart uitgegeven. Jaarlijks maken meer dan zeshonderd-duizend fietsers gebruik van het 1.600 km lange netwerk, dat ondertussen uitgebreid is naar de aangrenzende regio's in Nederland en Duitsland.

0 1.300 m 6.500 m

ETAPPE 3

- Hove Malpertuus
- Landcommanderij Alden Biesen
- Bilzen
- Kasteel Schoonbeek
- Vliermaalroot
- Hoeselt
- Kluis van Vrijhern
- Kasteel van 's Herenelderen

Oost-Haspengouw praktisch

AARD VAN DE VAKANTIE Je fietst drie dagen in verschillende richtingen vanuit je vaste standplaats in Herderen. Elke dag rij je een lus van ongeveer 60 km, via de knooppunten van het Limburgse fietsroutenetwerk. Op dag 1 fiets je over het plateau van Droog-Haspengouw naar Maastricht, over de Via Jecore rij je naar het Waalse Bassenge (Bitsingen) en terug naar je standplaats. Dag 2 brengt je naar het hart van Tongeren en langs een snoer van kastelen en vierkantshoeves terug naar Herderen. Op dag 3 rij je langs de bekende Landscommanderij van Alden Biesen naar Bilzen en keer je via de Demervallei terug.

ALTERNATIEVEN Je kan deze vakantie doen vanuit eender welke plaats in de omgeving van Herderen. Toerisme Limburg bezorgt je een lijst van verblijfsmogelijkheden. Zo kun je in het naburige Millen logeren in hoevehotel 'De Zwarte Stok' (ook fietsenverhuur). Millen ligt ongeveer halverwege de knooppunten 86 en 87.

BEOORDELING De bewegwijzering en de wegen zijn overal uitstekend. Slechts hier en daar vind je een kort stukje niet verharde weg. De meeste wegen zijn autovrij of mogen alleen door landbouwvoertuigen bereden worden. Neem bij je tochten iets te eten en te drinken mee, want winkels of cafés zijn buiten de dorpskernen niet te vinden. Wegens de vele hellingen is het raadzaam om over een fiets met versnellingen en een goede conditie te beschikken. Op de netwerkkaart staan de hellingen met één tot vier pijltjes aangegeven.

HOE KOM JE ER?

MET DE TREIN IC-lijn Brussel-Tongeren of IC-lijn naar Hasselt en daar IR-lijn naar Tongeren; daar bus 62 Tongeren-Vroenhoven-Maastricht tot halte Tolstraat Herderen. Deze halte ligt 500 m voorbij het hotel. Voor hoevehotel De Zwarte Stok in Millen: bus 39 Tongeren-Val-Meer-Kanne-Vroenhoven tot halte Langstraat. Wie zijn fiets meeneemt op de trein, kan van Tongeren naar Herderen fietsen. Dat kan via de knooppunten 111-107-118-86 tot Genoelselderen en van daaruit naar Herderen (meer dan 10 km) of over het fietspad langs de Tongersesteenweg (circa 8 km). Voor Millen volg je vanaf knooppunt 86 richting 87.

MET DE AUTO Vanaf de E313 afrit 32 nemen en de N79 volgen richting Riemst, na 3 km ligt rechts hotel Hove Malpertuus, Tongersesteenweg 145, Herderen. Vanaf de E40 afrit 29 nemen en via de N69 (richting Tongeren) de N79 nemen richting Riemst.

FIETSVERHUUR

- Tongeren: Toerisme Tongeren, Stadhuisplein 9, 3700 Tongeren, tel. 012 390255, fax 012 391143. Gratis van 1 april tot 30 september.

- Kanne: De Tweewieler, Oudenweg 74, 3770 Kanne, tel. 012 452244;
- Millen: Waterburcht Millen, Kattestraat 22, 3770 Millen, tel. 012 451930;
- Hoevehotel De Zwarte Stok (zie hieronder) heeft fietsen voor zijn gasten beschikbaar.

LOGIES De routes zijn beschreven vanuit Hotel Hove Malpertuus in Herderen, een comfortabel hotel met familiale sfeer. In Millen vind je hotelhoeve De Zwarte Stok, een voormalige vierkantshoeve met een gezellige sfeer. Andere overnachtingsmogelijkheden in de omgeving vind je in de brochure *Vlaanderen Vakantieland* en in de *Logiesgids* van Toerisme Limburg, of bij de lokale VVV's (zie 'Informatie').

- Hotel Hove Malpertuus, Tongersesteenweg 145, 3770 Herderen (Riemst), tel. 012 451538, fax 012 455773, info@malpertuus.be, www.malpertuus.be;
- Hoeve De Zwarte Stok, Langstraat 26, 3770 Millem (Riemst), tel. en fax 012 263540, gsm 0496 287540, hotelhoevedezwartestok@belgacom.net.

DOCUMENTATIE • Fietsroute-netwerkkartaat *Haspengouw* met bijbehorend infoboekje; te koop bij Toerisme Limburg en de lokale VVV's (€ 4,50).

- De folders van de volgende themaroutes op het netwerk kunnen interessant zijn: *De Haspengouwse Kastelenroute* (€ 1,49), *Toeren langs boeren* (€ 2,50) en *Via Jecore*. De eerste twee zijn te koop bij Toerisme Limburg.
- Eventueel: topografische kaarten op 1:50 000, NGI nr. 33 (Sint-Truiden) en nr. 34 (Tongeren).

INFORMATIE • Toerisme Limburg, Willekensmolenstraat 140, 3500 Hasselt, tel. 011 237450, fax 011 237466, info@toerismelimburg.be, www.toerismelimburg.be;

- Toerisme Riemst, Tongersesteenweg 8, 3770 Riemst, tel. 012 451930, fax 012 455960, renilde.gielen@publilink.be, www.riemst.be;

- Toerisme Tongeren, Stadhuisplein 9, 3700 Tongeren, tel. 012 390255, fax 012 391143, toerisme.tongeren@skynet.be, www.tongeren.be;

- Toerisme Bilzen, Landcommanderij Alden Biesen, Kasteelstraat 6, 3740 Bilzen (Rijkhoven), tel. 089 515654, fax 089 412709, toerisme@bilzen.be;

- VVV Maastricht, Het Dinghuis, Kleine Staat 1, 6211 ED Maastricht, tel./fax (0031) 043 3252121, info@vvvmaastricht.nl, www.vvvmaastricht.nl.

Het Albertkanaal bij Kanne

1. Naar Maastricht en de Jekervallei

- TRAJECT:** Herderen – Kanne – Maastricht – Lanaye – Bassenge – Sluizen – Herderen
- FIETSAFSTAND:** 58 km
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Enkele steile stukken, onder meer tussen Lanaye en Eben-Emael, en tussen Sluizen en Elst. Uitstekende, verharde fietspaden.
- BEWEGWIJZERING:** Herderen – Kanne: blauwe borden van het Haspengouws knooppuntennetwerk; Kanne – Maastricht – Petit Lanaye: witte borden met groene opdruk van het Zuid-Limburgse knooppuntennetwerk; Petit Lanaye – Lanaye: RAVeL 1; Lanaye – Eben-Emael: blauwe borden van het Haspengouws netwerk.
- BEVOORRADING:** In Kanne en Maastricht: alle voorzieningen. In Zussen frisdranken en broodjes. Ook winkels en cafés in de dorpen langs de Jeker als Bassenge en Glons.
- ALTERNATIEVEN:** Je kunt de route inkorten door in Kanne direct naar knooppunt 114 te fietsen. Het traject wordt dan 14 km korter, maar je mist Maastricht en het tochtje langs de Maas.

De fietstocht

Vanaf **Hove Malpertuus in Herderen** ① fiets je met een kleine aanlooproute langs Val-Meer naar het netwerk. De mergelstenen **Serverinuskapel in Val-Meer** ② staat aan een gezellig pleintje met platanen en picknickbanken. Met zijn zware romaanse toren is het een van de oudste monumenten van Riemst. Aan een viersprong met lindebomen fiets je voorbij de Jutekapel. De linde wat verderop is een grensboom.

Bolder, huis Lemme

Dit zijn zowat de enige grote oude bomen die je hier te zien krijgt. Je rijdt over smalle landbouwwegen, die alleen door 'aangelanden, ruiters, koetsiers (!) en fietsers' bereiden mogen worden. In **Zussen** ③ kom je voorbij de Hoeve Coenegrachts uit 1646. De gebouwen staan rond een vierzijdig erf. Het poortgebouw heeft een grote boogvormige poort, voorzien van 'loemperds' of 'lomperiken'

om het tegen onhandige manoeuvres van de voerlieden te beschermen.

In de verte zie je Den Observant al liggen, een kunstmatige heuvel nabij Lanaye, waar je straks langs komt.

Eerst daal je het Haspengouwse plateau af naar de Maasvallei en dat is nogal spectaculair. De Plattenberg of de Slingerberg brengt je met een tiental scherpe bochten naar beneden tot het militair begraafplaatsje van Opkanne met 98 witte kruisen maar zonder doden. 98 Belgische soldaten sneuvelden

hier tijdens zware gevechten in de Tweede Wereldoorlog. Eerst werden ze hier begraven, later kregen ze een definitieve rustplaats op de militaire begraafplaats van Veldwezelt.

Even later fiets je de brug van het Albertkanaal over en rij je **Kanne** ④ binnen. Links en rechts zie je welke enorme inspanningen het gekost heeft om de kanaalbedding uit de kalkrotsen te houwen.

Onder de grond van het *witte dorpje* ligt een labyrint van gangen, veroorzaakt door de kalksteenwinning. Ze vormen het grootste ondergrondse museum van Nederland en België. Na reservering kunnen ze onder leiding van een gids bezocht worden.

Maar ook bovengronds is Kanne een pareltje. De Kleine Molenstraat met de 17de-eeuwse watermolen is in zijn geheel beschermd dorpsgezicht. De Heilige Grafkapel, helemaal van mergelzandsteen, was al vanaf de bouw in 1647 een bedevaartsoord. De kanunniken die er verantwoordelijk voor waren, bouwden aan de overkant een rectoraat, het huidige hotel Poswick.

Het **kasteel van Neerkanne** ⑤ ligt al op Nederlands grondgebied. Dit 14de-eeuws kasteel, dat zijn uiterlijk rond 1700 kreeg, werd in 1947 door de stichting 'Het Limburgs Landschap' gekocht en gerestaureerd. Het is nu een restaurant met de adellijke naam 'Chateau de Neercanne'.

Van Kanne is het niet meer ver naar **Maastricht** ⑥. Je fietst zigzaggend langs de Jeker door het oude stadscentrum, naar de oever van de Maas. Je komt daarbij langs een groot aantal bezienswaardigheden, zoals de middeleeuwse Onze-Lieve-Vrouwebasiliek. Aan het gelijknamige plein kun je kiezen uit een tiental etablissementen die met een honderdtal rieten terraszitjes het plein ingepalmd hebben.

De romaanse Sint-Servaas-basiliek aan het Keizer Karelplein is nog ouder. Maastricht heeft vele oude en beschermde gebouwen en er zijn ook enkele vondsten uit de Romeinse tijd te zien. Als je alles in detail wilt bekijken, kun je het beste een van de stadswandelingen doen. De VVV heeft daarvoor brochures beschikbaar.

Maastricht uitrijden doe je langs de oevers van de Maas. Pal op de grens passeer je **de Observant** ⑦, een kunstmatige heuvel die opgebouwd is met dek-lagen van de krijtontginning van de ENCI (Eerste Nederlandse Cement Industrie). De heuvel is nu een natuurreservaat.

Via het sluizencomplex van Ternaaien en de **tuibrug van Lanaye** ⑧ steek je de Maas en het Albertkanaal over en ben je weer in België. Dat begint meteen met een stevige klim, maar je wordt beloond met een schitterend panorama over de Maasvallei en het Mergelland.

Na de afdaling kom je in **Eben-Emael** ⑨ langs een 18de-eeuwse watermolen, die beschadigd en vervallen is. Voor het fort van Eben-Emael moet je even van de route af. Het werd voor de Tweede Wereldoorlog gebouwd en moest de Duitsers uit het land houden. Maar 75 Duitse parachutisten, die uit zweefvliegtuigen midden in het fort landden, veroverden het in enkele uren tijd.

De volgende halte is het toeristisch centrum van de Molen van Broukay. Er zijn tentoonstellingen en je kunt er de Eben-Ezertoren bezoeken. Het is onge-looflijk dat deze geweldige, apocalyptische toren met op de vier hoektorens als monumentale cherubijnen een leeuw, een sfinx, een stier en een adelaar,

door één man is gebouwd. Bouwheer en vredesactivist Robert Garcet heeft er dan ook zijn levenswerk van gemaakt.

Tussen Wonck en Bassenge (Bitsingen) fiets je even naar boven op de flank van de heuvels. Bij de afdaling kom je voorbij de kapel Vi Mosti, door de inwoners eigenhandig met bij elkaar gebedelde bouwmaterialen gerestaureerd. Het dorpsplein van **Roclange-sur-Geer (Rukkelingen)** ⑩ ademt een Franse sfeer met zijn *mairie*, het met bomen omgeven pleintje en de muziekkiosk.

Millen, waterburcht

Van Boirs en Glons fiets je naar **Sluizen** ⑪ en daar ben je weer in Vlaanderen, na de uitstap in Wallonië. In Sluizen verlaat je de Jeker. Aan de kruising van de Viséweg met de Millerweg staat rechts het romaanse Sint-Servatiuskerkje. Het is de moeite waard het te bekijken voordat je aan de klim naar het pittoreske gehucht Elst begint.

Elst ligt op het hoogste punt van Limburg en op de pitte klim volgt een lange afdaling naar Millen. In Millen kom je langs de waterburcht. Het was oorspronkelijk een 13de-eeuwse woontoren, maar werd later verbouwd tot versterkte waterburcht. De burcht was

erg vervallen, maar nu zijn de resten vakkundig gerestaureerd en met moderne technieken aangepast tot *Euroregionaal bezoekerscentrum* met een museum en toeristisch info-café. Van Millen is het niet ver meer naar Herderen ①.

Wegwijzer

① Op de parking van **hotel Hove Malpertuus** ①: rechtsaf, richting Riemst (Tongersesteenweg); eerste straat: linksaf (Albertlaan); bij T-kruising: linksaf (Romeinse Weg); bij kruispunt: rechtsaf (Val-Meerstraat); bij **kapel van Val-Meer** ②: linksaf (Bodemstraat), borden volgen naar knpt. 80; bij knpt. 80: richting knpt. 88 volgen tot **Kanne** ④.

④ in Kanne: afslaan naar knpt. 12 (borden van het Zuid-Limburgse netwerk), richting Maastricht; bij knpt. 12: naar knpt. 03 (aan de rand van Maastricht); bij knpt. 03: naar knpt. 01 (door oude centrum naar Maas); bij **Maas** ⑤: rechtsaf (Maasboulevard); bij sluizencomplex van Ternaaien: sluis naar links oversteken en witte borden van RAVeL 1 volgen (richting Lanaye) tot **tuibrug van Lanaye** ⑧.

⑧ bij de tuibrug van Lanaye: rechtsaf het Albertkanaal oversteken en weg blijven volgen; bij de rue du Beau Caillou: linksaf en de blauwe borden van het Haspengouws netwerk naar knpt. 88 volgen; bij knpt. 88: naar knpt. 114; bij knpt. 114: naar knpt. 87; bij knpt. 87: richting knpt. 86; voorbij Millen en 100 m voor de Tongersesteenweg: betonweg rechtsaf (tegenover voetbalveld); bij tweede straat: linksaf (Albertlaan); bij einde straat: linksaf (Tongersesteenweg). **Hove Malpertuus te Herderen** ① ligt 100 m verder.

2. Tongeren en Vochtig-Haspengouw

- TRAJECT:** Herderen – Genoelselderen – Tongeren – Bommershoven – Vechmaal – Herstappe – Sluizen – Herderen
- FIETSAFSTAND:** 64 km
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Er zitten enkele steile stukjes in het traject, bijvoorbeeld rond Genoelselderen, tussen Genoelselderen en Berg, en tussen Herstappe en Rutten. Verharde fietspaden en betonnen landbouwwegen.
- BEWEGWIJZERING:** Blauwe borden van het Haspengouwse knooppuntennetwerk.
- BEVOORRADING:** In Tongeren alle voorzieningen; in de grotere dorpen vind je wel een café.

De fietstocht

Vanaf **hotel Hove Malpertuus in Herderen** ① bereik je na korte tijd het fiets-routenetwerk. Je fietst langs een grote vierkantshoeve met daarachter een tumulus, die je vanaf de straat bijna niet kunt zien. Over een holle weg rij je naar de Sint-Apolloniakapel, ook wel Witte Kapel genoemd. Dit was ooit een wacht- of vestingtoren die begin 18de eeuw verbouwd werd tot kapel. Wit is het kapelletje al lang niet meer en binnen zijn alle beelden en meubilair verdwenen.

Je blijft op holle wegen en fietst door een coulissenlandschap rond het centrum van **Genoelselderen** ②. In de met meidoorn omheinde hoogstamboomgaarden loopt vee te grazen. Genoelselderen heeft een echt wijnkasteel, een unicum voor Vlaanderen. De Romeinen kweekten al wijndruiven in de streek en in 1990 heeft de familie van Rennes de wijncultuur doen herleven in dit neoclassicistische kasteel. Het is alleen voor groepen en op afspraak te bezichtigen, maar vanaf de weg kun je het romantische kasteel en zijn Franse tuin bewonderen. Door de kornoeljehaag langs de onverharde weg vang je ook een glimp op van de wijngaarden erachter.

Dan verlaat je over een stijgende holle weg Genoelselderen. Boven heb je een prachtig uitzicht op de omgeving. Na de afdaling klim je naar **Berg** ③ via een helling die haar drie pijltjes op de fietsroutekaart ruimschoots verdient.

Berg bestaat uit een aantal boerderijen boven op de heuveltop, een begenadigde plek. Ook hier weer een schitterend uitzicht: in de verte zie je de vierkante toren van de Onze-Lieve-Vrouwebasiliek van Tongeren. Je rijdt er naar toe langs Henis en dan over een verlaten spoorwegbedding.

Tongeren ④ is een uitzonderlijk stadje. De fiets laten staan om een wandeling door de oudste stad van

Widoöie, kasteel Ten Hove

België te maken is een aanrader. De bezienswaardigheden zijn legio: restanten van de Romeinse omwalling met de Lakenmakerstoren en Moerenpoort, het Begijnhof, de Onze-Lieve-Vrouwebasiliek met haar romaanse kloostergang, het Gallo-Romeins Museum, de opgravingen op het Vrijthof en nog veel meer. Informatie kun je krijgen bij Toerisme Tongeren, onder de trappen van het stadhuis vlak bij de Grote Markt. Daar kijkt het imposante beeld van Ambiorix, de held van de stad, sedert 1866 over de stad uit.

Aan de rand van de agglomeratie fiets je over een stuw de Oude Jeker over en rijdt dan stijgend en dalend langs grote, statige hoeves naar Widooie. Als het graan geoogst is, kleuren de bloemen van de bodembedekkers en groenbemesters de akkers in een palet van kleuren. **Bommershoven** ⑤ fiets je binnen langs een kasteel en weer uit tussen een paar grote vierkantshoeves door, waaronder een hele oude. Hoeve 't Biezenhof dateert uit de 13de eeuw, brandde in 1860 volledig af en werd onmiddellijk herbouwd. Over holle wegen rij je helemaal rond het domein van het 18de-eeuwse Kasteel van Hex, oorspronkelijk een jachtverblijf van de prins-bisschop de Velrück. Het heeft een uitzonderlijke rozentuin en is enkele keren per jaar te bezoeken.

In **Vechmaal** ⑥ fiets je alweer langs een mooi kasteeltje, de Heerlijkheid Sattenbergh. Dit kasteeltje is wel te bezoeken, je kunt er zelfs slapen. De eigenares, Marie-José d'Aumale Barones van Hardenbroek-Knicht, runt er een Bed & Breakfast. Wat verder kun je ook gewoon iets eten of drinken in Herberg De Horne en meteen de mooie kruidentuin bewonderen die de herbergier heeft aangelegd. Vlak bij de Sint-Pieterskapel nodigt de eigenaar van Hoeve de Bellefroid of in 't Broeck je middels een spandoek uit om een kijkje op zijn bedrijf te komen nemen. Er zijn hier trouwens meer boerderijen waar bezoekers welkom zijn.

Je rijdt met een grote boog om **Lauw** heen en houdt constant de kerk aan je rechterhand terwijl je stijgend en dalend door het landschap fietst. Op het plateau wisselen holle wegen en rechte betonnen landbouwwegen elkaar af tot in **Herstappe** ⑦. In het kleinste dorpje van België wonen nog geen honderd inwoners. Vanwege zijn taalfaciliteiten voor Franstaligen bleef het een aparte gemeente.

Vorbij Herstappe krijg je weer een paar flinke hellingen te verwerken. Als je weer weilanden en koeien ziet verschijnen, weet je dat je een dorp nadert: **Rutten** ⑧. Rij er even binnen; het heeft een merkwaardige classicistische kerk (1844) met een romaanse westertoren en een prachtige kapelanij in

Maaslandse stijl (1711).

Aan de rand van het dorp is een picknickplaats met infopaneel. Op de hoogvlakte wordt de horizon meermaals onderbroken door grote en kleinere boscomplexen. In het bosperceel links ligt het **kasteel van Hamal** ⑨ waarvan je alleen het intrigerende Dianapaviljoen te zien krijgt.

Sluizen, St-Servatiuskerk

Weldra rij je via een holle weg Vreeren in (alweer een prachtige classicistische kerk, deze uit 1779). Je fietst nu hoog over een viaduct de spoorweg Tongeren-Luik over. De kerktoeren van Nerem en de Onze-Lieve-Vrouwebasiliek van Tongeren zie je op één lijn liggen; in de andere richting de alom aanwezige radiatoren van Elst. Voor je die bereikt, moet je eerst nog door **Sluizen** ⑩ en daarna een kilometerslange helling overwinnen, dezelfde waarlangs je gisteren ook al naar boven geworsteld was. Een eindje voorbij Elst verlaat je het fietsroutenetwerk weer en rij je terug naar hotel **Hove Malpertuus in Herderen** ①.

Wegwijzer

Vanuit **hotel Hove Malpertuus** ①: rechtsaf (richting Riemst) (Tongersesteenweg); bij kruispunt: links oversteken (Tolsstraat); bij volgende kruispunt: linksaf (De La Brassinestraat); bij volgende kruispunt: rechtdoor (Hoogboschveld), blijven volgen naar knpt. 86; bij knpt. 86: naar knpt. 113; bij knpt. 113: naar knpt. 107; bij knpt. 107: naar knpt. 111; bij knpt. 111: naar knpt. 112 (**Tongeren** ④)

In Tongeren: bij knpt. 112: naar knpt. 116; bij knpt. 116: naar knpt. 117; bij knpt. 117: naar knpt. 118; bij knpt. 118: naar knpt. 132; bij knpt. 132: naar knpt. 156; bij knpt. 157: naar knpt. 157 (**Vechmaal** ⑥)

In Vechmaal: bij knpt. 157: naar knpt. 133; bij knpt. 133: naar knpt. 127; bij knpt. 127: naar knpt. 115; bij knpt. 115: naar knpt. 114 (**Sluizen** ⑩);

bij knpt. 114: naar knpt.

87; bij knpt. 87: richting knpt. 80; bij kruispunt met banken (Kruisstraat): rechtsaf (onverharde weg naast voetbalveld); bij T-kruising: rechtsaf (Romeinse weg – geen naambordje); bij T-kruising: linksaf (Val-Meerstraat); bij kruising: linksaf (Romeinse weg); bij T-kruising: rechtsaf (Albertlaan); bij T-kruising: linksaf (Tongersesteenweg); 100 m verderop is **hotel Hove Malpertuus in Herderen** ①.

Genoelselderen, Franse tuin van het kasteel

3. Alden Biesen en Droog-Haspengouw

- TRAJECT:** Herderen – Alden Biesen – Bilzen – Hoeselt – Vrijhern – 's Herenelderen – Genoelselderen – Herderen
- FIETSAFSTAND:** 57 km.
- MOEILIJKEIDSGRAAD:** Hellingen tussen Rijkhoven en Bilzen. Heuvelachtig tussen Vrijhern en Genoelselderen. Overal verharde paden, meestal betonnen landbouwwegen.
- BEWEGWIJZERING:** Blauwe borden van het Haspengouwse knooppuntennetwerk.
- BEVOORRADING:** Bevoorrading mogelijk in Bilzen, Beverst en Hoeselt.

De fietstocht

Als je, na dezelfde korte aanlooproute als gisteren, vanaf **hotel Hove Malper-tuus** ① op het fietsnetwerk start, krijg je meteen een eerste helling te verwerken. Boven zie je de kerktorens van Grote en Kleine Spouwen pal voor je liggen, maar je gaat de dorpen niet in.

Je fietst door een landbouwgebied waar, afhankelijk van het seizoen, allerlei landbouwactiviteiten plaatsvinden. Het oogsten van granen of maïs op de

uitgestrekte akkers gebeurt met reusachtige machines. Ook voor de oogst van de aardappelen worden machines ingezet, maar als deze hun taak hebben volbracht komen de aardappelrapers in actie. Net zoals in vroeger tijden zoeken ze op handen en knieën het veld af naar overgebleven aardappels. Het doet denken aan een oud schilderij.

Nadat je een alleenstaande wilde kastanjeboom die als grensboom dienst doet, bent gepasseerd, brengt een holle weg je toch nog in

de bebouwde kom van Groot Spouwen. Maar niet voor lang, want je rijdt het dorp meteen weer uit om aan de lange, moeizame klim naar Rijkhoven te beginnen.

Daar staat de alom bekende **Landcommanderij van Alden Biesen** ②, een prachtig waterkasteel, dat zich in schoonheid en omvang kan meten met de kastelen aan de Loire. Het werd al in de 13de eeuw gebouwd door de ridders van de Duitse Orde, maar de huidige gebouwen dateren voornamelijk uit de 16de tot 18de eeuw. Na een woelige geschiedenis werden de gebouwen in 1971 door de Belgische staat gekocht en schitterend gerestaureerd. Ook de tuinen in Franse stijl en het Engelse park werden heraangelegd. Het kasteel is nu een multifunctioneel cultuurcentrum van de Vlaamse Gemeenschap en er is een infokantoor van de toeristische dienst gevestigd. De vroegere hoofdingang is kort geleden ingericht als natuureducatief centrum, waar je

Hoeselt, kiosk op de markt

Rijkhoven, Apostelhuys van Alden Biesen

niet alleen op audiovisuele wijze met alle aspecten van het Haspengouwse landschap kennis kunt maken, maar ook kunt genieten van een hapje of een drankje.

Over de centrale weg fiets je naar de andere ingang van het kasteeldomein. Daar moet je even op de trappers om de helling naar de vroegere rentmeesterwoning te overwinnen. Maar daarna kronkelt de weg zich rustigjes, tussen kleine boerderijen en verlaten hoogstamboomgaarden door, naar een holle weg. Die brengt je bij de dijk van de Demer.

Nadat je de rivier hoog op de brug bent overgestoken, rij je het centrum van **Bilzen** ③ binnen. Het loont de moeite de fiets even aan de kant te zetten, bijvoorbeeld op de markt bij het 17de-eeuwse stadhuis, en een wandeling te maken. Als je geïnteresseerd bent in het ontstaan van de Nederlandse taal, is het leuk om het museumpje 'Tesi Samanunga' in het stadhuis binnen te lopen. De Sint-Mauritiuskerk staat tegen het gemeentehuis aan. Maar ook het Park Haffmans is de moeite waard, samen met de Villa Haffmans en de Bilzermolen.

Bij het verlaten van Bilzen merk je meteen het grote verschil in landschap. Gedaan met de vierkantshoeves, hellingen en holle wegen. Je bent nu in het open landschap van de Demervallei met haar vele beken. Je steekt een aantal beken en tenslotte ook de Demer zelf over en rijdt het park van het **kasteel Schoonbeek** ④ in. Het omwalde kasteel is privé-eigendom en dus niet te bezoeken.

Bilzen, villa en park Haffmans

Als je **Beverst** bent doorgefietst, kom je in het uitgestrekte weidelandschap van de vallei van de Winterbeek. Aan de andere kant van de snelweg brengt een kilometerlange kasteeldreef, afgeboord met perelaars, je tot aan de kasteelhoeve Damershof, een groot landbouwbedrijf. Als je boven op de brug

Kapel en grenssteen tussen
Werm en Hoeselt

van de autoweg terugblijkt, zie je in de verte de witte damppluimen van de koeltorens van de centrale van Langerlo, bij Genk.

Het landschap wordt nu echt Kempens: veel berken en coniferen en kleine hoeves met losstaande schuren. In de buurt van **Vliermaalroot** ⑤ zien we tussen het groen het kasteel Jongenbos. Ook dit is privé-bezit en niet te bezoeken. Aan de toegang staat een infobord. Kijk op de onverharde weg rond het kasteel uit voor silexstenen.

Dan begint de weg weer te heuvelen en ook de eerste vierkantshoeves en vakwerkhuisjes verschijnen weer: je fietst Vochtig Haspengouw met zijn boomgaarden en weilanden binnen. Weldra ben je in de buurt van **Hoeselt** ⑥. Als je het stadje met zijn preromaanse Sint-Stefanuskerk, de houten kiosk en de Lourdesgrot wilt bekijken, moet je even naar het centrum rijden. Weer op de route fiets je langs de achtertuintjes van de rijtjes-

woningen naar de **Kluis van Vrijhern** ⑦, een bedevaartsoord met een kapel en andere gebouwen in vakwerk en leem.

Een spectaculaire afdaling brengt je tussen hoeves door naar de onderdoorgang van de Tongersesteenweg en, verder afdalend, bij het **kasteel van 's Herenelderen** ⑧. Het kasteel de Renaissance is een in U-vorm gebouwde waterburcht. Ook hier weer bordjes met verboden toegang; je kunt het kasteel slechts bekijken vanaf de erachter gelegen visvijver.

Via mooie kerkwegels fiets je naar de dorpskom van 's Herenelderen. Bij het verlaten passeer je een modern, loodsachtig gebouw pal naast een landhuis in pastoriestijl.

Vandaar gaat het naar Ketsingen. De Demer, waar je eerder op de dag langs reed, ontspringt hier. Aan de andere kant van de autosnelweg ligt het wijnkasteel van Genoelselderen, dat je ook al gisteren zag. Van Genoelselderen rij je over landbouwwegen langs de Sint-Apolloniakapel terug naar Herderen en **Hove Malpertuus** ①.

Wegwijzer

Vanaf de parking van **Hove Malpertuus** ①: rechtsaf (richting Riemst) (Tongersesteenweg);

bij kruispunt: linksaf (Tolstraat);

bij volgende kruispunt: linksaf (De La Brassinestraat);

bij volgende kruispunt: rechtsaf (Hoogboschveld) en blijven volgen tot knpt. 81;

bij knpt. 81: naar knpt. 89;

bij knpt. 89: naar knpt. 68 (Alden Biezen ②);

bij knpt. 68: naar knpt. 85 (Bilzen ②).

In Bilzen: bij knpt. 85: naar knpt. 84;

bij knpt. 84: naar knpt. 103;

bij knpt. 103: naar knpt. 105;

bij knpt. 105: naar knpt. 106 (Beverst);

bij knpt. 106: naar knpt. 126;

bij knpt. 126: naar knpt. 125;

bij knpt. 125: richting knpt. 123;

bij rotonde: naar centrum van **Hoesselt** ③ (facultatief).

Na bezoek Hoesselt: verder naar knpt. 123;

bij knpt. 123: naar knpt. 119 (Vrijhern ④);

bij knpt. 119: naar knpt. 109;

bij knpt. 109: naar knpt. 110;

bij knpt. 110: naar knpt. 113;

bij knpt. 113: naar knpt. 86 (Genoelselderen);

bij knpt. 86: richting knpt. 87;

bij kruising (Sint-Apolloniakapel): rechtdoor (Hoogboschveld) en fietsroutenet verlaten;

bij kruising met Op Den Drinkaert: rechtdoor (De La Brassinestraat);

bij volgende kruising: rechtsaf (Tolstraat);

bij volgende kruising: rechtsaf (Tongersesteenweg);

250 m verder ligt **Hove Malpertuus** ①.

Beverst, kasteel
van Schoonbeek

7

Wie denkt dat fietsen in de Ardennen alleen maar kan met de alle-terrein-fiets, heeft nog nooit van Rando-Vélo gehoord. Hou je ervan moeizaam hellingen te overwinnen en daarna in een

RONDJE MAAS, LESSE EN SEMOIS

flinke vaart naar beneden te zoeven? Hou je van fietsen langs rivieren, rotsen

en kastelen, over weidse hoogvlakten en door donkere bossen? Dan is dit vijfdaagse circuit tussen de valleien van de Maas, de Lesse en de Semois wat je zoekt. Een unieke tour die je, mits je enig zweet wil storten, gegarandeerd een trance van stilte en 'depaysement' oplevert.

De Ardense wouden

Als je de Ardennen in één woord zou moeten samenvatten, zou dat waarschijnlijk 'woud' zijn. De helft van het gebied bestaat immers uit bossen en vroeger was dat nog veel meer. Oorspronkelijk waren het uitsluitend loofwouden, maar menselijk ingrijpen heeft dit veranderd. In de 17de en 18de eeuw bloeide in de Ardennen de metaalnijverheid. Omdat de Waalse steenkoolbeken nog niet ontdekt waren, werd houtskool gebruikt als brandstof voor de ijzergieterijen. Ook de leerlooiers hadden massa's eikenschors nodig voor de bewerking van hun huiden. Eind 18de eeuw was het oorspronkelijke bomenbestand tot een vierde gereduceerd. De Industriële Revolutie van de 19de eeuw had daarentegen een gunstige invloed. Doordat er veel hout nodig was voor de mijnen en in de bouw, werden de Ardennen in hoog tempo herbebost met snelgroeiende boomsoorten, naaldbomen dus. Deze 'uitheemse' soorten hadden echter minder weerstand tegen ziekten, klimaatinvloeden en vooral stormen, en moesten steeds vervangen worden. Nu de mijnen gesloten zijn, plant men geen naaldbomen meer aan en krijgen de loofbomen nieuwe kansen.

De Lesse en de Semois

De Lesse is een echt Ardense rivier. Ze ontspringt op het plateau van Recogne en stroomt zo'n 70 km verder bij Anseremme in de Maas. In het begin is de Lesse een wild stromende beek, maar later wordt ze een schilderachtig riviertje. Bij Eprave, nadat ze het water van de Lomme heeft opgenomen, wordt ze dubbel zo breed. In Houyet is ze een statige rivier die haar meanders rustig door een aantrekkelijk landschap slingert. De Semois ontspringt in de buurt van Aarlen en stroomt 170 km in België

De Lesse is een echt Ardense rivier. Ze ontspringt op het plateau van Recogne en stroomt zo'n 70 km verder bij Anseremme in de Maas.

Custinne, hoeve langs wild stromend riviertje

Rando-Vélo-circuit in het hart van de Ardennen (5 dagen, 245 km)

131

om in Frankrijk in de Maas uit te monden. Ze begint op de zachte ondergrond van de Gaume en dringt dan de Ardennen binnen. Daar heeft ze eeuwenlang haar bedding in de harde ondergrond uitgeslepen en zo vele schilderachtige meanders gevormd. De bekendste is die van Frahan, die je vanaf het plateau van Rochehaut kunt bewonderen.

In Wallonië zijn twee organisaties **Rando-Vélo en Ravel**

actief in het opzetten van een netwerk van fietsroutes en -wegen. Rando-Vélo (RV) is gegroeid uit een samenwerkingsverband van de Waalse jeugdherbergorganisatie en de Sentiers de Grande Randonnée (de Waalse Grote Routepaden). Rando-Vélo stelt fietsroutes samen op basis van bestaande wegen. Daarbij maakt ze gebruik van verkeersarme, landelijke wegen, maar af en toe zijn er noodgedwongen ook verbindingsstukken langs verkeerswegen. De RV-routes zijn met geelblauwe strepen bewegwijzerd, op dezelfde manier als de langeafstandswandelroutes van GR of LAW. Vijf RV-routes zijn al bewegwijzerd, een zesde is in wording.

RAVeL daarentegen is een netwerk van nieuwe fietswegen die door de Waalse overheid worden aangelegd. De belangrijkste criteria zijn daarbij: geen hellingen van meer dan 3% en geen gemotoriseerd verkeer. De routes lopen hoofdzakelijk over jaagpaden en omgevormde spoorwegbeddingen. De RAVeL-routes zijn bewegwijzerd; er zijn er momenteel vier in heel Wallonië.

0 1.700 m 8.500 m

ETAPPE 5

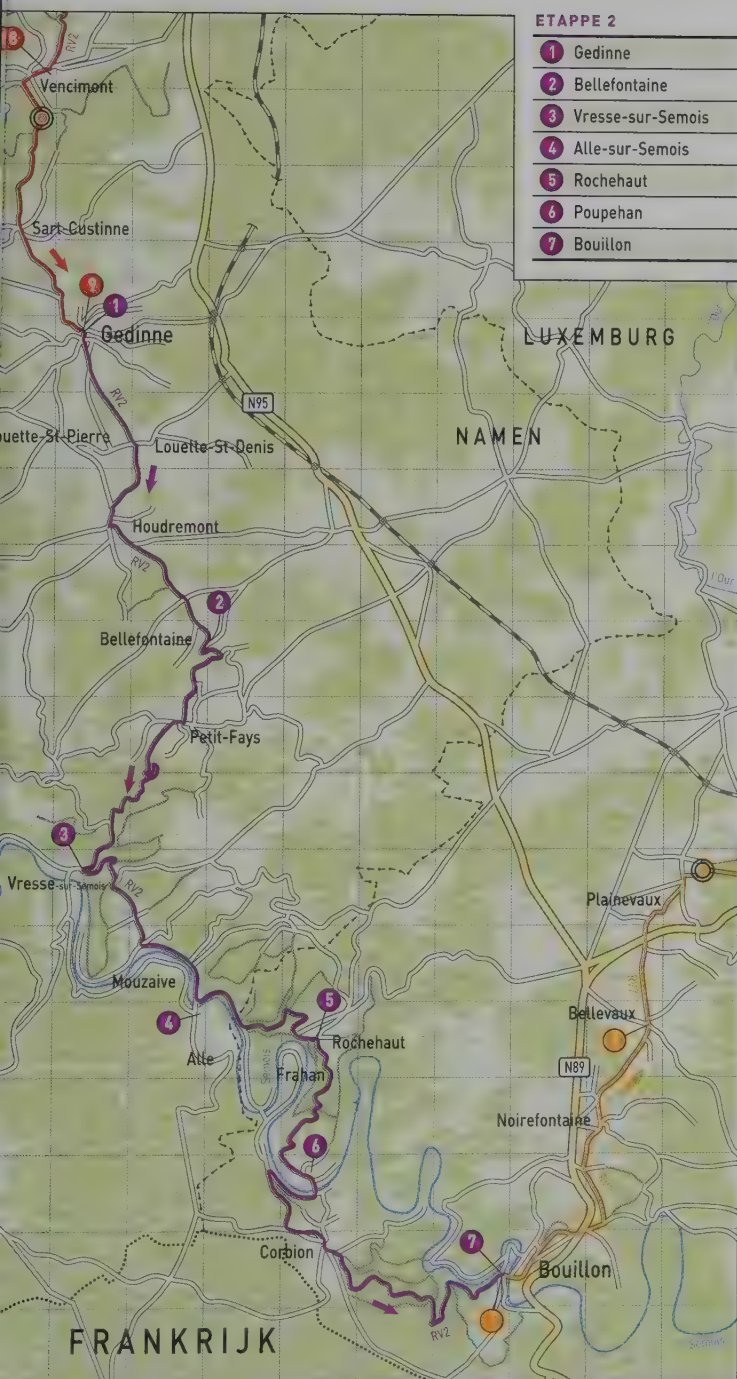
- 1 Rochefort
- 2 Villers-sur-Lesse
- 3 Wanlin
- 4 Houyet
- 5 Gendron
- 6 N910 (nabij Lessebrug)
- 7 Kasteel van Vèves
- 8 Foy-Notre-Dame
- 9 Mariagrot
- 10 Leffe
- 11 Dinant

ETAPPE 1

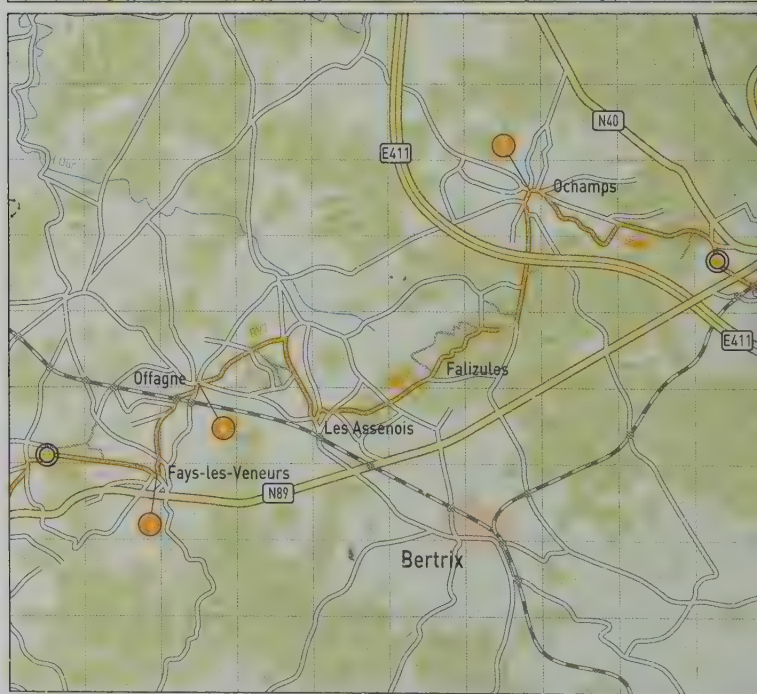
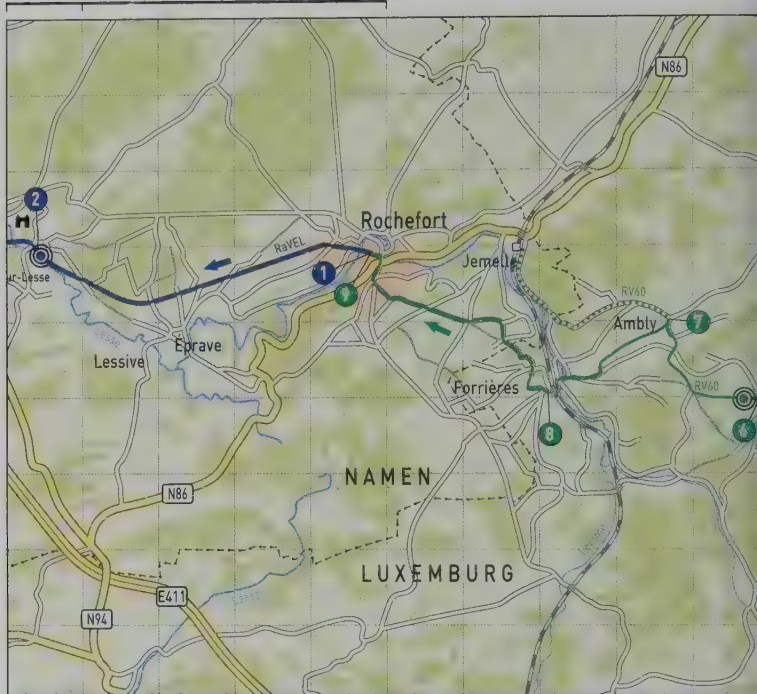
- 1 Dinant
- 2 Anseremme
- 3 Furfooz
- 4 Kasteel van Vèves
- 5 Lessebrug
- 6 Plantis de Mesnil
- 7 Dion
- 8 Vencimont
- 9 Gedinne

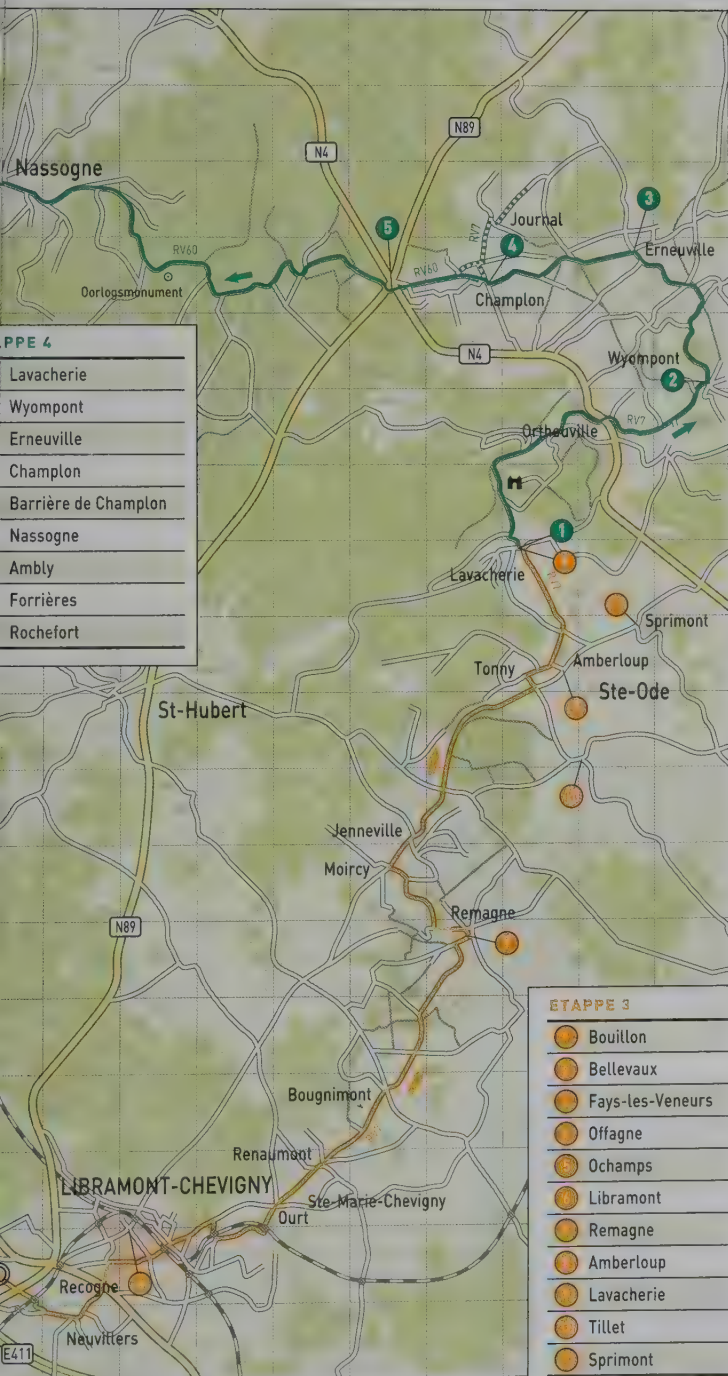
ETAPPE 2

- 1 Gedinne
- 2 Bellefontaine
- 3 Vresse-sur-Semois
- 4 Alle-sur-Semois
- 5 Rochehaut
- 6 Poupehan
- 7 Bouillon

0 1.700 m 8.500 m

Rondje Maas, Lesse en Semois praktisch

AARD VAN DE VAKANTIE Je fietst een circuit van vijf dagen door de Ardennen met Dinant als vertrek- en eindpunt. Slapen doe je onderweg in hotelletjes, B&B's, jeugdherbergen of op campings. De doorkruiste streken zijn zo dunbevolkt dat er in de etappeplaatsen vaak maar één overnachtingsmogelijkheid is. De voorgestelde dagindeling is dan ook naar believen aanpasbaar.

ALTERNATIEVEN • In vertrekpunt Dinant is een station, maar je kunt natuurlijk ook in de andere etappeplaatsen vertrekken. Ook in Jemelle, aan de lijn Brussel-Luxemburg, is een belangrijk station.

- Je kunt de tocht stevig inkorten door in Libramont (dag 3) de trein terug te nemen naar Dinant (1 trein per 2 uur, duur 1u25), of door niet in Dinant maar in Gedinne (dag 2) te starten (Brussel – Gedinne: 1 trein per uur, duur 2u30).
- Je kan de tocht *licht* inkorten door het noordelijke lusje (Dinant-Furfooz-Sorinnes-Dinant), zo'n 35 km lang, te laten vallen en bijvoorbeeld in Houyet te vertrekken.

BEOORDELING Dit is geen gemakkelijke tocht; er moet flink geklommen en gedaald worden en dat gaat er soms steil aan toe. Ook zijn de dagafstanden

noodgedwongen vrij groot. Fietservaring en een goede fiets met versnellingen zijn beslist nodig. Daardoor is de tocht minder geschikt voor kinderen. Het wegdek is overal verhard en in goede staat, de tocht is makkelijk te rijden met een gewone tourfiets.

HOE KOM JE ER?

MET DE TREIN Vanuit Brussel rijdt elk uur een trein in ongeveer anderhalf uur naar Dinant. Ook vanuit Amsterdam kun je elk uur naar Dinant vertrekken met een overstap in Brussel-

Noord (reisduur ongeveer 4u45). De fiets kan mee op de trein; zie inleiding. Langs de route zijn er verder stations in Houyet, Libramont en Forrières. Vlak bij de route: Ciney, Beauraing, Bertrix en Jemelle.

MET DE AUTO Neem vanuit Brussel de E411 naar Namen en Luxemburg, tot afrit 20 (Achène). Van daaruit via de N936 naar Dinant. Je auto achterlaten voor vijf dagen kan met enig zoeken wel in Dinant of Bouillon. Makkelijker is het wel in één van de vele kleinere plaatsjes langs de route, bijvoorbeeld in etappeplaats Lavacherie. Als je je vakantie begint met een overnachting, kun je de auto bij de logiesinstelling achterlaten.

Platte band...

FIETSVERHUUR • Station van Dinant, tel. (0032) 082 222860;

• Station van Jemelle, tel. (0032) 084 245526;

LOGIES Er zijn overnachtingsmogelijkheden in hotels, pensions, B & B adressen en kampeertreinen, maar ze zijn niet overal even dik gezaaid. In Bouillon en Champlon zijn er ook jeugdhoeven. Info: zie inleiding. Enkele suggesties:

• Vencimont (Gedinne): Hotel Le Barbouillon (*), rue Grande 25, 5575 Vencimont, tel./fax (0032) 061 588260;

• Gedinne: Hôtel de la Poste (*), rue de Charleville 15, 5575 Gedinne, tel. (0032) 061 587355, fax (0032) 061 588232,

horest/pages/us/hotels/329.htm;

• Poupehan (Bouillon): Hotel La Chaire à Prêcher (**), rue du Pont 1, 6830 Poupehan, tel. (0032) 061 466154;

• Bouillon: Relais Godefroy, Quai de la Tannerie 5, 6830 Bouillon, tel. (0032) 061 466204, fax (0032) 061 464205, relaisgodefroy@skynet.be, www.relais-godefroy.be (aan de Semois);

• Bouillon: Le Feuillant (Auberge du Panorama) (***), rue Au-Dessus de la Ville 23, 6830 Bouillon, tel. (0032) 061 460462, fax (0032) 061 468074, feuillant@panotamahotels.be, panoramahotels.be;

• Bouillon: Auberge de jeunesse, 16 Route du Christ, 6830 Bouillon, tel. (0032) 061 46 81 37, fax (0032) 061 46 78 18, bouillon@laj.be

• Amberloup (Ste-Ode) (***): Hotel Moulin des Trois Ponts, Route de Lavacherie 23, 6680 Amberloup, tel. (0032) 061 688358, fax (0032) 061 680035, moulin-3ponts@cyber-relais.be, moulin-3ponts.cyber-relais.be;

• Tillet (Ste-Ode): Chambres d'hôtes Theo Octave, Rechimont 2, 6680 Tillet, tel. (0032) 061 688118 ;

• Sprimont (Ste-Ode): Chambres d'hôtes La Pommeraie, Sprimont 41, 6680 Sprimont, tel. (0032) 061 688611, fax (0032) 061 688695, d.jusseret@pi.be;

• Champlon: Hostellerie de la Barrière de Champlon, Route de la Barrière 31, 6971 Champlon, tel. (0032) 084 455155, fax (0032) 084 455922, logis@skynet.be; www.logis.be;

• Champlon: Auberge de jeunesse, rue de la Gendarmerie 4, 6971 Champlon, tel. (0032) 084 45 52 94, fax (0032) 084 45 70 45

• Rochefort: Hôtel Lafayette (*), rue Jacquet 87, 5580 Rochefort, tel. (0032) 084 214273, fax (0032) 084 221163, Hotel.Lafayette@swing.be, user.swing.be/lafayette.

• Rochefort: Hôtel Central (***), Place Albert 1er 30, 5580 Rochefort, tel. (0032) 084 211044, fax (0032) 084 222219.

DOCUMENTATIE

KAARTEN • De hele route is te volgen op de topografische kaarten nrs. 114, 117, 118 en 115 van het NGI op schaal 1:100 000, of op de Michelinkaart nr. 214 op schaal 1:200.000.

• De delen van de route die over Rando-Vélo

Frahan, brug over de Semois

routes lopen vind je terug in RV-topogidsen. Deze gidsjes bestaan uit losbladige fiches met kaartjes op 1:50 000, een beknopte technische informatie en bevoorradingsindicaties. We gebruiken de deeltjes 'RV 2 Hoegaarden-Dinant-Bouillon' (dag 1 en 2) en 'RV 7 Bouillon-Champlon-Visé (dag 3 en 4). Van de RV 60 (dag 4) bestaat nog geen topogids. Te koop in de toeristische boekhandel of bij Grote Routepaden in Antwerpen (zie inleiding).

INFORMATIE • Office du Tourisme Wallonie-Bruxelles (OPT/Belsud), Grasmarkt 61, 1000 Brussel, tel. (0032) 02 5040390, fax (0032) 02 5040270, info@opt.be, www.belgie-toerisme.net;

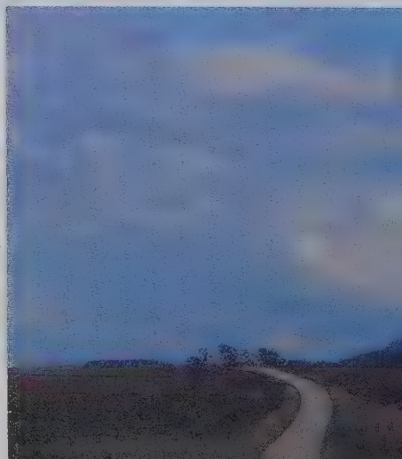
• Fédération du Tourisme de la Province de Namur, avenue Reine Astrid 22, 3000 Namen, tel. (0032) 081 749900, fax (0032) 081 749929, tourisme@ftpn.be, www.ftpn.be;

• Fédération Touristique de la Province de Luxembourg Belge, quai de l'Ourthe 9, 6980 La Roche, tel. (0032) 084 411011, fax (0032) 084 412439, info@ftlb.be, www.ftlb.be;

• Maison du Tourisme, rue Cadoux 8, 5500 Dinant, tel. (0032) 082 222870, fax (0032) 082 227788, info@dinant-tourisme.be, www.dinant-tourisme.be, www.dinant.be;

• Syndicat d'Initiative, Esplanade Godefroid, BP 13, 6830 Bouillon, tel. (0032) 061 466257, fax (0032) 061 464212, info@bouillon-sedan.org, www.sedan-bouillon.org;

• Rando-Vélo: Les Sentiers de Grande Randonnée (SGR), BP 10, 4000 Luik, info@grsentiers.org, www.randovelo.org.

Fietspiste in Rochefort

1. Van Dinant naar Gedinne

- TRAJECT:** Dinant – Furfooz – Feschaux – Dion – Vencimont – Gedinne.
- FIETSAFSTAND:** 51km.
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Heuvelachtig traject, enkele stevige beklimmingen én afdalingen. Over het algemeen rustige asfaltwegen.
- BEWEGWIJZERING:** Dinant tot Lessebrug bij Vèves: geen; Lessebrug tot Gedinne: geel/blauwe strepen van de RV2 (éénmaal geel-blauw = rechtdoor, tweemaal geel-blauw = afslaan).
- BEVOORRADING:** In Dinant en Gedinne: alle voorzieningen; onderweg enkele cafés en restaurants, onder andere in Feschaux (eethuis Au Petit Caporal) en Vencimont.

De fietstocht

Dinant ligt langgerekt op beide Maasoevers in de schaduw van zijn citadel. Door haar strategische ligging tussen de Maas en een hoge rotswand, heeft de stad veel oorlogsgeweld over zich heen gekregen. De citadel werd verschillende malen volledig verwoest maar telkens weer hersteld. In 1466 maakte Karel de Stoute haar met de grond gelijk en in 1703 deden Franse troepen hetzelfde. In 1820 bouwden de Nederlanders de citadel weer op en tot de onafhankelijkheid van België zat er een Hollands garnizoen. Ook in de beide wereldoorlogen van de vorige eeuw kregen de stad Dinant en de citadel het zwaar te verduren.

Door haar prachtige ligging is Dinant helemaal op het toerisme gericht. Het schilderachtige silhouet van de citadel, balancerend op de rotspunt boven de kerk met haar uivormige torenspits, is bekend. Dinant is ook de geboorteplaats van Adolph Sax, de uitvinder van de naar hem genoemde saxofoon.

Vanuit **Dinant** ① volg je de Maas in zuidelijke richting tot vlak bij Anseremme, waar de Lesse in de Maas stroomt. De hoge, vrijstaande rots waar je langs komt, heet de *Rocher Bayard*. Hij kreeg die naam omdat hij volgens een legende van het massief is gespleten door een hoefslag van het paard van de Vier Heemskinderen, het Ros Beiaard. In werkelijkheid liet koning Louis XIV deze rots loshakken om de weg naar Anseremme te verbreden.

Even voor **Anseremme** ② verlaat je de Maas om de Lesse te gaan volgen. Na een tijdje be-

Langs de Lesse

Furfooz

gint de weg lichtjes te stijgen. De Lesse is hier een vrij rustige rivier, die in wijde meanders door een aantrekkelijk en vredig landschap slingert. Bij Walzin, met een van de mooiste kastelen van de Ardennen, hoog op een rots boven de rivier, verlaat je de Lesse en klim je de vallei uit naar **Furfooz** ③.

Het schilderachtige, voorvaderlijke dorpje Furfooz is bekend om zijn nationale park, dat zich tussen het dorp en de Lesse uitstrekt. Het is in feite één groot openluchtmuseum met hoge rotsen, grotten en holen, die in de oertijd als woon- of begraafplaats dienden.

Langs het massieve **kasteel van Vêves** ④, met zijn vijf onregelmatige torens hoog gelegen op een rots, keer je terug naar de Lesse, waar je de **Lessebrug** ⑤ oversteekt.

Aan de overkant van de rivier begin je nu aan een lange klim uit het dal langs de N910. In totaal moet je 200 m klimmen over een afstand van 7 km. Het loont beslist de moeite hier af en toe eens achterom te kijken. Eindelijk wordt je geduld beloond: in **Plantis de Mesnil** ⑥ verlaat je de grote weg naar het lager gelegen dorpje Mahoux. Afdalend kun je nu voluit genieten van het panorama: langs minuscule, afgelegen dorpjes als Finnevaux en Feschaux gaat het naar **Dion** ⑦. Je bent hier op slechts 1 km van de Franse grens.

Van Dion fiets je, rustig stijgend, met een grote boog om Beauraing heen, steeds met een mooi uitzicht op de kerk van Winenne. In Javingue steek je de Hilau over, een zijrivier van de Lesse. Daarna volgt een venijnig klimmetje naar het mooie dorpje Sevry, waar je even stevig kunt uitblazen. Er staat een kerk links én rechts van de route...

Nu volgt een bijzonder aangename, moeiteloze en rustgevende 10 km dwars door het uitgestrekte bos van Beauraing.

Via de rue Grande fietsen we **Vencimont** ⑧ binnen. Het vredige dorpje Vencimont ligt, beschermd door beboste heuvels, in de vallei van de Houille, een zijrivier van de Maas. Vanaf de Sint-Antoniuskapel heb je een mooi uitzicht op het dorp. De rotsformaties rond Vencimont hebben mooie namen: *Tête de Chien*, *Chambre du Curé*... Je vindt er ook een restaurant, een warenhuis en

een leuk café, waar je je boterhammen mag opeten. De waard is een echte Waal, die zijn uiterste best doet in het Nederlands. Er zijn kamers boven en overnachting is mogelijk in dit rustige dorpje.

In Vencimont steek je de Houille, een zijrivier van de Maas, over en volgt hem stroomopwaarts. Zo klim je door het bos van Sart-Custinne, dwars door de volledig verlaten dorpskom. Door open gebied bereik je **Gedinne** ⑨, waar je heel goedkoop kunt overnachten in Hotel de la Poste (zo'n € 25 voor volpensioen). Na een korte dorpswandeling kun je 's avonds verbroederen in het gezellige café van het hotel.

Wegwijzer

Dinant ① verlaten langs de Maas in zuidelijke richting (oostelijke oever); na het viaduct, bij garage R. Colin: jaagpad langs Maas nemen (Maas rechts houden);

in het zicht van spoorbrug, vóór stenen brug: linksaf (rue des Forges);

na een kleine 2 km: Lesse oversteken en linksaf volgen;

bij volgende brug: Lesse nogmaals oversteken en rechtsaf weg langs rivier blijven volgen;

na circa 1 km, nabij het kasteel van Walzin: linksaf (richting Dréhance);

op kruispunt even voor Dréhance: rechtsaf naar Furfooz;

na 1,5 km: rechtsaf tot in dorp van **Furfooz** ③.

Furfooz inrijden (rue du Camp Romain) en op kruispunt in centrum:

linksaf;

na ruim 2 km, bij N910: rechtsaf N910 volgen tot **kasteel van Vèves** ④

N910 blijven volgen tot bij **Lessebrug** ⑤;

bij brug: Lesse oversteken en geel-blaauwe bewegwijzering van RV2 volgen tot **Plantis de Mesnil** ⑥;

daar: N910 linksaf verlaten en RV2-bewegwijzering; je steekt onder meer de N95 en de N40 over en komt dan in de buurt van **Dion** ⑦;

bij **Dion**: RV2-bewegwijzering blijven volgen naar **Vencimont** ⑧;

in Vencimont: RV2-bewegwijzering volgen naar **Gedinne** ⑨.

(Hôtel de la Poste

ligt in de rue de

Charleville).

Door het woud van
Gedinne

2. Van Gedinne naar Bouillon

TRAJECT: Gedinne – Bellefontaine – Vresse s/Semois – Alle – Rochehaut – Bouillon.

FIETSAFSTAND: 38,5 km.

MOEILIJKEIDSGRAAD: Enkele stevige stijgingen en steile afdalingen, over het algemeen rustige asfaltwegen.

BEWEGWIJZERING: Het gehele traject is bewegwijzerd met de geel-blauwe strepen van de RV2.

BEVOORRADING: In Gedinne, Vresse en Bouillon: alle voorzieningen. Ook cafés en restaurants in onder meer Alle en Rochehaut.

De fietstocht

Gedinne wordt als het ware omarmd door de Houille. Er stromen twee armen van de rivier door de stad. In deze streek groeien zeer veel wilde bosbessen en op de eerste zondag van augustus wordt het *Fête de la Myrtille* gevierd. Buiten het dorp, vlak bij de Franse grens, ligt de rots *Croix-Scaille*, met zijn 502 m het hoogste punt van de provincie Namen. In het *Musée de la Plume d'Oie* worden oude schoolvoorwerpen tentoongesteld.

Van **Gedinne** ① fiets je over kleine, rustige wegen door groene bossen, soms onderbroken door weilanden, naar het kleine dorpje Louette-St-Denis. Na Houdremont volgt een steile afdaling naar **Bellefontaine** ②. Het parcours loopt heel de tijd over kleine rustige baantjes. Bellefontaine heeft, zoals de naam zegt, een mooie bron en... een Lourdesgrot.

Je klimt nog eens naar Petit-Fays en daalt langs een kronkelend weggetje door de woeste *Gorges Sauvages* af naar de vallei van de Semois. De grot van de Roche Mouselle ligt op 700 m naast de route. Deze mooie afdaling brengt je plots in **Vresse-sur-Semois** ③.

Voor het eerst merken we iets van toeristische drukte. Vresse is het kunstenaarscentrum van de Beneden-Semois, een plek waar schilders komen

wonen en werken. De Sint-Lambertusbrug uit 1774 met haar drie bogen is een van hun geliefkoosde onderwerpen. In Vresse heeft lange tijd de tabaksteelt gefloreerd, maar nu zijn er nog maar een paar telers. In het tabaksmuseum kun je zien hoe het hier vroeger in de tabaksteelt toeging.

De RV2 voert niet door het centrum van Vresse maar snijdt een meander van de Semois af. Weer klimmen dus, op de N943, en wel tot op de *Col de la Haisette* (277 m). In een ommezien ben je weer beneden aan de Semois en fiets je langs de oever tot in **Alle-sur-Semois** ④.

Vresse-sur-Semois

Alle was ooit het centrum van de leisteenwinning maar door de Portugese en Spaanse concurrentie verdween deze mijnindustrie. Je kunt met een gids een voormalige leisteengroeve bezoeken en in het *Musée Ardoisalle* de werktuigen bekijken die de vroegere leisteenarbeiders (de *scailtons*) hanteerden. Ook in Alle was vroeger veel tabaksteelt. Langs de wegen staan de droogschuren, waarvan er nog maar enkele in gebruik zijn. De oude wasplaats aan de Semois is gerestaureerd.

Ook vóór ons wacht nog een hele karwei. Van Alle naar Rochehaut fiets je door een zeer afwisselend landschap: de Semois heeft vele meanders en een groot verval. De weg wordt drukker, maar blijft doenbaar. Nu pas verlaat je de provincie Namen en kom je in Luxemburg.

Bij de point-de-vue van het balcon van **Rochehaut** ⑤ geniet je van het opmerkelijkste uitzicht van de streek. De Semois stroomt om een vooruitstekende heuvelrug heen, door weiden omzoomd, en tot aan de einder zie je niets dan bossen. Beneden ligt Frahan, omarmd door de rivier, aan je voeten. Het gehele dorp is sedert 1994 bij wet beschermd: alleen schaliën mogen als dakbedekking gebruikt worden en voor de gevels natuursteen. Dit onbedorven plekje behoort nu tot de Waalse monumenten. De ene automobilist na de andere stopt hier, stapt uit, even kijken, fotograferen...

Rochehaut zelf is een klein dorp met slechts een paar honderd inwoners, aan de rand van een plateau. De parochiekerk is samen met het ommuurde kerkhof sedert 1977 een beschermd monument.

Van Rochehaut daal je af naar de volgende meander van de Semois. Daar ligt **Poupehan** ⑥, een gezellig plaatsje dat leeft van het toerisme. Het dorp werd onsterfelijk in de Belgische geschiedenis als samenzweringsplek van voor-aanstaande christen-democraten. In een buitenverblijf beslisten ze hier ooit over de devaluatie van de Belgische frank.

In Poupehan steek je de brug over en vat de slotklim aan, die de allure heeft van een kleine col. Sportliefhebbers die iets te bewijzen hebben, kunnen hier eens goed hun gang gaan. Het gaat 5 km stevig bergop en als je bij de kerk van Corbion boven denkt te zijn, wacht je nog een venijnig stukje extra. Onderweg kom je langs de *Chaire à Prêcher*, waar volgens de overlevering Pieter de Kluizenaar de burgers van Bouillon opriep om Godfried, heer van Bouillon, te vergezellen op zijn kruistocht.

Na Corbion is het gedaan met klimmen en daalt de weg zacht en gelijkmatig, 8 km lang, af naar **Bouillon** ⑦. Via een tunnel rij je de stad binnen die zich op beide oevers van de Semois ontwikkeld heeft. Langs die oever staat ook het hotel Godefroy.

Wegwijzer

- In **Gedinne** ①: RV2-bewegwijzering volgen naar **Bellefontaine** ②;
 - in Bellefontaine: RV2-bewegwijzering volgen naar **Vresse** ③;
 - in Vresse: RV2-bewegwijzering volgen naar **Rochehaut** ⑤;
 - in Rochehaut: RV2-bewegwijzering volgen naar **Bouillon** ⑦.
- (Hotel Godefroy ligt aan de oever van de Semois).

3. Van Bouillon naar Ste-Ode

- TRAJECT:** Bouillon – Bellevaux – Offagne – Ochamps – Libramont – Remagne – Lavacherie (Ste-Ode).
- FIETSAFSTAND:** 66,5 km.
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Golvend parcours over rustige asfaltwegen.
- BEWEGWIJZERING:** Geel-blaauwe strepen van de RV 7.
- BEVOORRADING:** In Bouillon en Libramont: alle voorzieningen; in Ochamps is een café, in Lavacherie een supermarkt en een café.
- LOGIES:** Aan het eind kun je overnachten in Amberloup (hotel), Tillet of Sprimont (chambres d'hôtes), alle drie in de gemeente Ste-Ode.

De fietstocht

Bouillon ligt schilderachtig in een meander van de Semois. Het robuuste middeleeuwse kasteel domineert het stadje en een groot deel van de vallei. De geschiedenis van de stad en de burcht is onafscheidelijk verbonden met Godfried van Bouillon, de roemruchte ridder die in 1096 de eerste kruistocht naar het Heilige Land leidde. Geïnspireerd door Pieter de Kluizenaar verkocht Godfried het kasteel om zijn expeditie naar Palestina te financieren. Hij keerde er nooit van terug.

De 340 m lange burcht werd slim en strategisch gebouwd boven op de lange bergrug in de meander: dikke muren, bruggen, uitkijktorens, schietgaten en kantelen. Na Godfrieds vertrek kende ze een bewogen geschiedenis van verwoesting en wederopbouw. Het kasteel heeft nu het uiterlijk dat het in de 16de eeuw had. Het is dagelijks te bezichtigen. De geschiedenis van de kruistochten en van Godfried van Bouillon wordt in een hypermodern spektakel (ook in het Nederlands) tot leven geroepen in de *Archéoscope Godefroid de Bouillon*, ondergebracht in een prachtig klooster uit 1633. Ook het *Musée Ducal* is gewijd aan de eerste kruisvaarder.

Je verlaat **Bouillon** ① over de mooie stenen boogbrug van Cordemois en klimt over een steile weg het dal van de Semois uit. De Chapelle de Buhan is een eerste rustplaats.

Dan fiets je, steeds stijgend en weer dalend, over volledig verlaten wegen door bossen, akkers, weilanden en plantages met kerstboompjes van 15 cm hoog. Regelmatig zijn er mooie uitzichtpunten. Je passeert enkele gave dorpjes zoals Noirefontaine en **Bellevaux** ②. Het kleine kerkje van Bellevaux in de rue St-Joseph staat van onder tot boven in de schaliën. De vierkante geblokte toren heeft

Lavacherie, de Ourthe Occidentale

ook een schouw, een duidelijk signaal dat de gelovigen geen kou hoeven te lijden.

Boven op de kerk van Plainevaux prijkt een haan, vermoedelijk een Waalse, die ons een gunstige wind belooft. Buiten het dorp krijg je een fraai uitzicht op de spitse kerktoeren van Nollevaux. Je doorkruist een prachtig stuk bos, terwijl je in de diepte **Fays-les-Veneurs** ③ ziet liggen. Hier jagen ze niet op konijnen, maar op herten en everzwijnen; je kunt alleen maar hopen dat je ongedeerd blijft.

Voorbij **Offagne** ④ doorkruis je over smalle, verkeersvrije wegen een uitgestrekt militair domein. De frambozenstruiken langs de weg zijn rijk beladen met smakelijke vruchten. Dan volgt weer een mooi bos tot vlak bij **Ochamps** ⑤. Daar ontmoet je de Lesse weer, die hier niet veel meer is dan een pas ontsprongen beekje.

Bij café La Rivièra gaat het rechtsaf en opnieuw volgt zo'n prachtig stuk onge-rept natuurgebied, weiden met trekpaarden van extra zwaar kaliber. Bij het passeren van een boerderij met zeventien loslopende honden zien we een bordje '*promenade des sources de Lesse*'.

De vlakte van Recogne is een plateau van ruim 450 m hoog. Ze vormt een waterreservoir in het midden van de Ardennen, waar nog meer rivieren ontstaan, zoals de Westelijke Ourthe, de Lomme, de Sûre en de Vierre, een zijriviertje van de Semois. Vanaf deze hoogvlakte kun je ver over de glooiingen van de Ardennen uit kijken.

Libramont ⑥ is een echt verkeersknooppunt en speelt een belangrijke rol als landbouwcentrum. De *Foire de Libramont* is een van de belangrijkste landbouwtentoonstellingen van West-Europa. Het stadje beschikt zelfs over een klein vliegveld. Vroeger woonden hier slechts een paar honderd inwoners en viel Libramont onder de parochie Saint-Pierre-en-Ardenne, maar na de komst van de spoorweg is het explosief gegroeid en heeft het Saint-Pierre helemaal opgeslorpt.

De route gaat niet naar het centrum van Libramont, maar blijft in de buitenwijken. Je fietst verder over een schitterend weggetje naar Ourt. Na korte tijd passeer je een desolaat, vervallen stationsgebouw, dat zo uit de Far West lijkt weggeplukt. Even verder kruis je volledig overwoekerde treinrails. Het blijkt een oude verbinding te zijn van Libramont naar Bastogne en Gouvy. Wordt de bedding binnenkort een nieuwe fietsroute?

Ondertussen ontvouwt zich een ander landschap. Opener, weidser, weiden afgezoomd met donkere bosstroken. De rust is totaal. Bij het binnenrijden van Ourt kunnen we niet naast de geel-blaauwe bewegwijzering zien; hier is duidelijk een ijverige schilder aan het werk geweest.

We genieten van het uitzicht op het hoogplateau; je kunt kilometers ver kijken. Toeristische voorzieningen zijn er niet, alleen eenzame wegen met minuscule dorpjes. In Bognimont passeer je de kerk en de *école communale*, waarna je zo weer het openliggende landschap in glijdt.

Op weg naar Remagne fiets je door een monumentale dreef en vlak voor het binnenrijden van het dorp steek je een beek over: l' Ourthe Occidentale. Koeien lopen los op de weg en je moet weleens laveren tussen landbouwmachines voor je de prachtig geplaveide kerk van **Remagne** ⑦ bereikt.

Voorbij Remagne blijf je een tijdje in het dal van de Westelijke Ourthe. Je steekt het riviertje verschillende keren over, onder meer in Moiricy, waarna je op de linkeroever gaat rijden. De N826 is tamelijk verlaten en prima berijdbaar, 1 procentje naar beneden. Voorbij Genneville kom je weer aan de rechterkant van de Ourthe.

Een eindje voorbij de brug van Tonny ligt **Lavacherie** ⑨. Daar in de buurt opende een Brabantse edelman in 1571 een ijzergieterij, een eerste poging tot industriële ontwikkeling van de streek. Ze bracht het dorp tot het eind van de 18de eeuw enige welstand.

Je bent nu in de gemeente Ste-Ode. Overnachten kan in **Amberloup** ⑧, **Tillet** ⑩ of **Sprimont** ⑪.

Wegwijzer

① ② In **Bouillon** ①: vanaf Place Arnold: rechtsaf (rue du College);
 bij eerste zijstraat: linksaf (rue de la Poste, later rue de la Station);
 bij tweede zijstraat: linksaf (rue des Champs);
 bij einde straat: meebuigen naar links (route du Christ);
 bij splitsing: links aanhouden (route du Christ) langs jeugdherberg en RV 7-wegwijzers volgen naar **Bellevaux** ②;

② ⑧ in Bellevaux: RV 7-bewegwijzering volgen naar **Fays-les-Veneurs** ③, **Offagne** ④, **Ochamps** ⑤, **Libramont** ⑥, **Remagne** ⑦, en **Lavacherie** ⑨.
 (Hotel-restaurant Ancien Moulin des 3 Ponts ligt 2,3 km vóór Lavacherie, in **Amberloup** ⑧)

De Ourthe in het woud van Anlier

4. Van Ste-Ode naar Rochefort

- TRAJECT:** Lavacherie (Ste-Ode) – Wyompont – Champlon – Nassogne – Ambly – Forrières/Jemelle – Rochefort.
- FIETSAFSTAND:** 42 km.
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Tot Barrière de Champlon vele korte klimmetjes, later overwegend afdalingen.
- BEWEGWIJZERING:** Tot Champlon: geel-blauwe streepjes van de RV 7; van Champlon tot Ambly: geel-blauwe streepjes van de RV 60; van Ambly naar Rochefort: geen bewegwijzering.
- BEVOORRADING:** In Nassogne en Rochefort: alle voorzieningen; supermarkt in Lavacherie, bakker in Champlon.
- ALTERNATIEF:** Tussen Ambly en Rochefort loopt onze hoofdroute over Forrières. Wie echter het station van Jemelle, op de lijn Brussel-Luxemburg, moet hebben, kan een noordelijke variant volgen (zie kaartje). Die voert over iets drukkeren wegen.

De fietstocht

Na **Lavacherie**① wordt het dal van de Ourthe dieper en de rotswanden steiler. Daar mag je straks over klimmen. Hoog boven je hoofd ligt, verscholen in het bos, het *Chateau de Céli*, en even verder maakt de rivier een scherpe bocht om de *Rocher du Coucou* heen. Aan weerskanten van de Ourthe liggen de uitgestrekte bossen van het woud van Freyr. De Ourthe is hier al een echte rivier geworden; aan het water liggen een mooie picknickplaats en een rustige camping.

Je blijft in het dal van de Ourthe langs Ortheuville, maar bij de stenen brug in **Wyompont**② verlaat je de rivier. Op dit kruispunt voegt de RV 60, die van Bastogne komt, zich bij onze RV 7. Nu volgt een klim, aanvankelijk zacht, maar dat duurt niet lang.

De klimmetjes volgen elkaar op door een open landschap en langs verloren gehuchtjes als Tresfontaine en Erneville. Je passeert enkele kapelletjes en een verlaten café dat 'Les Quatre Vents' heet. De stormwind die je hier soms van de hellingen blaast, heeft daar beslist iets mee te maken. De klim naar 500 m hoogte wordt regelmatig verlengd door tussentijdse afdalingen.

Erneville③ ligt aan de Romeinse heirbaan Aarlen-Tongeren. Bij het wat vervallen kapelletje van St-Quirin draai je linksaf de N843 op. Er is nu weer wat autoverkeer, maar er is hier geen alternatief.

Voorbij de kerk van **Champlon**④ is er een bakkerij en dat kan nodig zijn. In de rue Grande passeer je het monument van 1914-1918. Hier gaat de RV 7 naar rechts (naar Luik), maar wij gaan rechtdoor op de RV 60. In de tuin van de jeugdherberg nodigen enkele banken uit voor een rustige picknick.

Bij de **Barrière de Champlon**⑤ is het even puzzelen om het zeer ingewikkelde kruispunt te passeren, maar de geel-blauwe bewegwijzering loodst je er goed overheen. En zo rij je het uitgestrekte woud van St-Hubert in. Hier leven veel herten, reeën en everzwijnen; misschien zie je er wel een.

De afdaling naar Nassogne is heerlijk lang en de weg zeer comfortabel. Hal-

verwege steek je het riviertje de Wamme over. Als je niet te snel rijdt, zie je de observatieposten van de jagers langs de weg.

Aan de andere kant van het woud doemt de kleurrijk beschilderde watertoren van **Nassogne** ⑥ op. Hier vinden we een prima picknickplaats en een camping. Dit kleine stadje was al bewoond lang voordat de Romeinen in de streek kwamen. In de 7de eeuw trachtte de Schotse monnik Monon de streek te bekeren, maar hij werd vermoord. Zijn gebeente bleef bewaard en nog steeds gaan de bewoners van Nassogne eenmaal per jaar met vele pelgrims in processie naar de schilderachtige St-Mononkerk.

Via de rue de Lahaut dalen we scherp af tot in de dorpskom, waar genoeg tavernes, restaurants en winkels te vinden zijn. In taverne 'les Tilleuls' onder aan het kerkje kun je een wildpastei of een *assiette ardennaise* eten.

Buiten Nassogne heb je een prachtig uitzicht op het veel lager gelegen dal van de Lesse. Na een bordje '*circulation locale, excepte vélos et cavaliers*' duik je met grote snelheid naar beneden, tot aan een bordje met het veelzeggende opschrift '*le vieux bon Dieu, altitude 290 m*'. Je bevindt je op de *promenade de la Hagette*; in de prachtige vallei zie je het kerkje van **Ambly** ⑦ al liggen.

Ambly is de wieg van de *tricycle*, een soort koersdriewieler die eruitziet als een ligzif fiets, met achterwielen die zeker een meter uit elkaar staan.

Over een rustige landweg rijdt je verder naar **Forrières** ⑧, aan het riviertje de Lomme. Dat ontspringt in het woud van St-Hubertus en vloeit bij Eprave, in de buurt van Lessive, in de Lesse. Je passeert het stationnetje van Forrières (op de lijn Namen-Luxemburg) en verlaat de drukke N899. Kilometers lang fiets je door de open velden op de flanken van de vallei, tot je langs de rue de l'Air Pur uiteindelijk **Roche fort** ⑨ binnenrijdt. Vergeet niet er de trappist te drinken die de naam van de stad draagt.

Wegwijzer

In **Lavacherie** ①: RV 7-bewegwijzering volgen naar **Wyompont** ②; in Wyompont: RV 7- en RV 60-bewegwijzering volgen naar **Champlon** ④;

in Champlon: RV 60-bewegwijzering volgen naar **Barrière de Champlon** ⑤ en **Nassogne** ⑥.

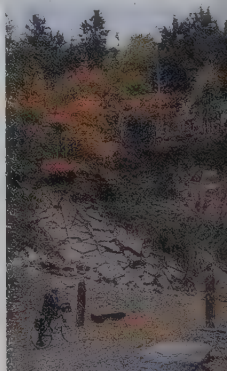

In Nassogne: naar centrum (rue de Lahaut) en rechtdoor (rue Saint Fiacre); bij bordje '*circulation locale, excepte vélos et cavaliers*': rechtdoor naar beneden; bij N 889: oversteken en rechtdoor naar centrum van **Ambly** ⑦;

in Ambly (rue Principale), bij standbeeld Albert I: linksaf (chemin entre deux Bances, later route d'Ambly);

bij N 889: rechtsaf en weg blijven volgen tot **Forrières** ⑧;

in Forrières: met N889 rivier Lomme oversteken, langs station en buiten dorp rechtsaf (rue de Roche fort); bij bordje 'Chapelle de Cocher, altitude 250': rechtdoor (Sur-Chanty), weg steeds blijven volgen tot **Roche fort** ⑨.

5. Van Rochefort naar Dinant

- TRAJECT:** Rochefort – Villers-sur-Lesse – Houyet – Gendron – Foy-Notre-Dame – Leffe – Dinant.
- FIETSAFSTAND:** 46 km.
- MOEILIJKHEIDSGRAAD:** Tot Houyet vlak; daarna klimmen en dalen, soms steil; meestal rustige wegen, af en toe een verkeersweg.
- BEWEGWIJZERING:** Van Rochefort tot Houyet volgen we de RAVeL, een oude spoorbedding (niet of slecht bewegwijzerd; van Houyet tot Foy-Notre-Dame: eigen route zonder bewegwijzering; van Foy-Notre-Dame tot Dinant: geel-blaauwe streepjes van de RV 2.
- BEVOORRADING:** In Rochefort en Dinant: alle voorzieningen; cafés in Villers-sur-Lesse en Houyet; enkele restaurants langs de route.
- ALTERNATIEF:** Tussen Gendron en Vèves kun je een fikse klim vermijden via een variant (zie kaartje)

De fietstocht

Rochefort ligt aan de rivier de Lomme. Vroeger verdween de Lomme hier onder de aarde in een opening in het kalkmassief, de *Trou Maulin*, waarop nu de fraaie kapel van Loreto staat. Op die plek heeft de rivier een heel grottenstelsel uitgegraven van een wilde en chaotische pracht. De inwoners hebben in vroeger jaren de *Trou Maulin* afgesloten met een dijk, zodat de rivier gedwongen werd om het stadje heen te vloeien.

Nu ligt Rochefort heel schilderachtig in een meander van de Lomme. Hoewel de rivier alleen nog bij extreem hoge waterstand over de dijk heen de grotten in kan stromen, vloeit er in de grotten toch een onderaardse rivier. De grotten kunnen bezichtigd worden.

Tijdens de laatste wereldoorlog werd Rochefort zwaar gehavend. Het 13de-eeuwse Saint-Rémyklooster, waar de bekende Rochefort-trappist en kazen worden gemaakt, ontsnapte aan de vernieling. Vlak bij dit klooster ligt een grote marmergroeve, die al vanaf 1250 wordt geëxploiteerd. Het blauwe en roze marmer werd onder meer gebruikt bij de bouw van de Sint-Pietersbasiliek van Rome. Boven de stad liggen de zandstenen ruïnes van het Gravenkasteel.

In **Rochefort** ① vertrekt de RAVeL-route naar Houyet, over een voormalige spoorlijn. Het spoorlijntje, dat natuurlijk helemaal vlak is, volgt ongeveer de loop van de Lesse. De RAVeL, 18 km lang, fietst als een trein. Na 200 m rij je via de voormalige spoorwegbrug de Lomme over en bij de schaarse kruispunten ga je gewoon rechtdoor. Je passeert verbouwde stationnetjes, picknickbanken en schuilhutjes met het opschrift *chemin de fer*.

Je rijdt door de Famennestreek. In een zalig tempo – wie wist dat de Ardennen zo vlak konden zijn? – geniet je van de uitzichten in het Nationaal Park van de Lesse en de Lomme. In Eprave mondt de Lomme in de Lesse uit.

Op een bord lees je de bezienswaardigheden in de buurt van de route: de tui-

nen van Chevetogne, het Gallo-Romeins archeopark van Malagne, de grotten van Han en van Lorette-Rochefort, het feodaal kasteel van Lavaux-Ste-Anne... Er is zelfs een *Musée du Cyclisme* in Lavaux-Ste-Anne (tel. 084 389071). Na een bruggetje vervolg je je weg op de Chemin de la Collyre in **Villers-sur-Lesse** ②. Je rijdt een stukje vlak naast de Lesse, onverhard maar toch vlot befietsbaar. Er zijn tal van bruggetjes over de rivier gelegd. Na een rotspartij en een bocht krijg je een schitterend kasteel in het vizier: het koninklijk paleis van Ciergnon, waar koning Leopold III zich na zijn troonsafstand in 1950 terugtrok.

Overall staan nu bordjes langs de RAVeL. In **Wanlin** ③ lees je dat je je slechts op 152 m hoogte bevindt. Wat verder rij je vlak naast een grote zagerij van natuursteen. Blokken van enkele tonnen, stenen van 3 à 4 kubieke meter liggen hier netjes op elkaar gestapeld. Beneden is er een café (La Romagne) met friterie en een levensmiddelenzaak. Op pinksterzondag steken de *Skassiss* (steltlopers) in Wanlin de Lesse over. Dit oude gebruik is sinds 1962 in ere hersteld.

Kasteel van Vêves

Voorbij het gewezen stationnetje van Pont d'Havenne duik je in een lange verlichte spoorwegtunnel, alsof je even in de koelkast gaat zitten. Uiteindelijk kom je in **Houyet** ④: een kerkhof, een kerk, een echte spoorweg, een mooie speelweide en een picknickplek aan het water. Hier stroomt het rustige riviertje de Hilau in de Lesse en hier beginnen jaarlijks duizenden aan de afvaart van de Lesse. In het café recht tegenover het station, dat wordt uitgebaat door een sympathieke, getoeeerde motorfanaat uit het Leuvense, komt koning Albert tijdens zijn motortochten door de Ardennen wel eens iets drinken. Overnachten is mogelijk, als je eerst even opbelt.

In Houyet steek je de Lessebrug over en neem je de N929 en later de iets drukker N94. In mooie

haarspeldbochten op een autoweg omzoomd door muurtjes, die je het 'Ronde-van-Frankrijkgevoel' geven, klim je naar boven en daalt dan steil tot vlak bij het riviertje de Yvoigne. Na dit riviertje klim je het dalletje weer uit, eerst steil met haarspeldbochten en dan lange tijd over een vals plat. Als beloning volgt een spectaculaire en lange afdaling door de velden via het gehucht Lavys naar het dorpje **Gendron** ⑤, dat wat verloren op de groene flanken van de Lessevallei ligt.

Dan gaat het verder in lange slingers die soms verraderlijk glad kunnen zijn, over een rustig weggetje van nauwelijks 2 m breed naar de **N910**, nabij de Lessebrug waar je de eerste dag overheen reed ⑥. Ditmaal steek je de Lesse niet over, maar klim je op dezelfde weg die je nog kent van de eerste dag, het Lessedal uit naar het sprookjesachtige **kasteel van Vêves** ⑦, dat je ook al hebt gezien. Hier pikken we de geel-blaauwe bewegwijzering van de RV2 weer op. Schuin ertegenover ligt, tegen de andere heuvelwand, grotendeels verborgen in de bossen, het neogotische kasteel van Noisy.

Je klimt nu verder tot in Boisses, met een mooie boerderij en een kapelletje,

en daalt dan weer naar Foy-Notre-Dame. Tijdens de afdaling krijg je een spectaculair panorama op het dorp.

Foy-Notre-Dame ⑧ is befaamd om zijn fraaie renaissancekerk, waarvan de zoldering uit 145 vakken bestaat, die unieke schilderijen op hout van de school van Rubens omlijsten. Ze werd in 1623 gebouwd in gepatineerde baksteen. De sierlijke klokkentoren is versierd met kleine torentjes. Vanuit Dinant kronkelt een door oude *potaies* (kapelletjes op een voetstuk) bewegwijzerde pelgrimsweg door de velden naar deze kerk. Ook vanuit Rochefort en Houyet worden pelgrimstochten georganiseerd. Er staan dus meer horecazaken dan gewone huizen in het dorp. Onder de kerk is een heel gezellig restaurant, de *Taverne au Maronnier*, en een *repos du pèlèrin*.

Van Foy-Notre-Dame slingert de weg zich stijgend en weer dalend door de weiden naar Sorinnes. Met een zeer scherpe bocht verlaat je bij een **Mariagrot** ⑨ die tegelijkertijd een schuilhut is met tafels en zitbanken, de hoogvlakte. Dan rij je over een kronkelend weggetje door het vriendelijke dal van het riviertje *Fond de Leffe* tot aan de Maas. Die bereik je vlak bij Dinant, in het mooie dorpje **Leffe** ⑩, waar de ruïne staat van een premonstratenzerabdij. Hier wordt het bekende bruine en blonde abdijbier gebrouwen. Langs de Maas is het nog maar een klein stukje terug naar **Dinant** ⑪. Tijd voor een Leffe!

Wegwijzer

In **Rochefort** ①: langs avenue de Forest naar voormalig station (bordjes Gare volgen); bij bordje 'réservé aux piétons et personnes handicapés': achter station smal asfaltweggetje nemen (= RAVeL) treinbedding 7 km volgen naar **Villers-sur-Lesse** ②; in Villers-sur-Lesse: rechtdoor (Chemin de la Collyre) langs Lesse, RAVeL-route verder volgen tot **Houyet** ④.

In Houyet: brug oversteken en N929 naar rechts volgen; na 3 km: linksaf op N94 (richting Dinant-Celles); na ruim 3 km, na restaurant 'le Grand Virage' na een stuk vals plat: linksaf, dalen door Lavys naar **Gendron** ⑤;

Variant direct naar Vèves: in Gendron kun je ook rechtsaf (vóór het kerkje), een landelijke weg in. Na 700 m, bij Y-splitsing rechts houden. Je komt uit op de N910, die je linksaf neemt tot het kasteel van Vèves ⑦. Hiermee bespaar je jezelf een fikse klim.

In Gendron: rechtdoor ('route paysage insolites') en verder dalen naar **N910, vlak bij Lessebrug** ⑥; bij N910: rechtsaf tot **kasteel van Vèves** ⑦;

vanaf het **kasteel van Vèves** ⑦: rechtsaf, RV2-bewegwijzering volgen naar **Foy-Notre-Dame** ⑧; in Foy-Notre-Dame: RV2-bewegwijzering volgen naar Sorinnes; drukke baan Ciney-Dinant oversteken, richting Thynes; bij T-splitsing, een eind voorbij het kerkhof, rechtsaf; bij een ingewikkeld kruispunt bij **Mariagrot** ⑨: bewegwijzering faalt hier; je moet een zeer scherpe bocht linksaf nemen om de hoogvlakte te verlaten; RV2 bewegwijzering volgen tot **Leffe** ⑩ aan de Maas; bij de Maas: linksaf en terug naar **Dinant** ⑪.

8

Luxemburg is al lang bekend als wandelparadijs, maar sinds enkele jaren bouwt het groothertogdom ook aan een netwerk van fietswegen. Het omvat nu al 460 km veilige paden van

G.H. LUXEMBURG EN KLEIN ZWITSERLAND

goede kwaliteit, veelal langs rivieren en over voormalige spoorbeddingen. We combineren een

aantal routes tot een driedaagse lus vanuit Luxemburg-stad. We fietsen door de valleien van de Alzette en de Sûre, ontdekken Klein Zwitserland met zijn woeste Mëllerdall en genieten van het lieflijke Gudland.

Klein Zwitserland

Het Luxemburgse *Klein Zwitserland* is misschien

wel de mooiste brok natuur van het Groothertogdom. Het ligt tussen Reisdorf, Larochette, Junglinster en Echternach en wordt doorsneden door de rivieren de Sûre, Ernzt Blance en Ernzt Noire. De diep ingesneden dalen, de beboste heuvels en de grillige rotsformaties

vormen een landschap zonder weerga. Natuurmonumenten dragen er klinkende Letzeburgse namen. Zo is de *Schiessentümpel* een waterval in de Ernzt Noire. Uitstekende rotsen heten *Predigtstull* of *Perekop*. Smalle rotskloven dragen namen op -*schlöff* (Weerschrumbschlöff, Zigzagschlöff, Sieweschlöff). Een rotsformatie heet *Kalekap* en een *lay* is een rotswand (Schelmenlay, Rammelay enzovoort).

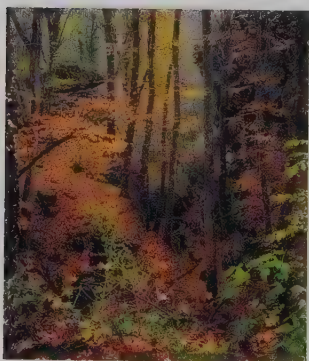
Erg mooi is het Mëllerdall of 'dal van de molenaars'. De bodem bestaat er grotendeels uit poreuze zandsteen, die zeer aan erosie onderhevig is. Zo is een grandioos landschap geboetseerd van reusachtige rotsblokken, met

bomen en varens begroeide kloven, watervallen, holen en rotsspleten. De prehistorische mens vond er al een overvloed aan wild, visrijke watertjes en natuurlijke schuilplaatsen. Er is een schat aan overblijfselen uit die tijd teruggevonden. Ook de Romeinen hadden in de buurt van Beaufort een nederzetting.

Luxemburg, eeuwenoude vestingstad

Op de kruising van twee wegen bij de Alzette bouwden de Romeinen al een versterkte plaats met een verdedi-

gingstoren. In de 10de eeuw zag graaf Siegfried de strategische waarde van de plaats in en bouwde er op de Bockrots een kasteel, de *Lucilinburhuc*, waaraan de naam van de stad is ontleend. Dit kasteel werd steeds uitgebreid met muren, poorten, verdedigingstorens, onderaardse kazematten, bas-

Klein Zwitserland

tions en forten tot één van de machtigste vestingen van Europa, die de bijnaam 'Gibraltar van het noorden' kreeg. Eind 19de eeuw moest de vesting ontruimd worden ten gevolge van het verdrag van Londen, waarbij Luxemburg tot neutraal gebied werd verklaard. Grote delen werden ontmanteld; een deel van de kazematten is later weer blootgelegd. De opgravingen in de *Lucilinburhuc*, de kazematten, de restanten van de vestingwerken en het aangrenzende historische stadscentrum zijn in 1994 door de UNESCO op de lijst van werelderfgoederen geplaatst.

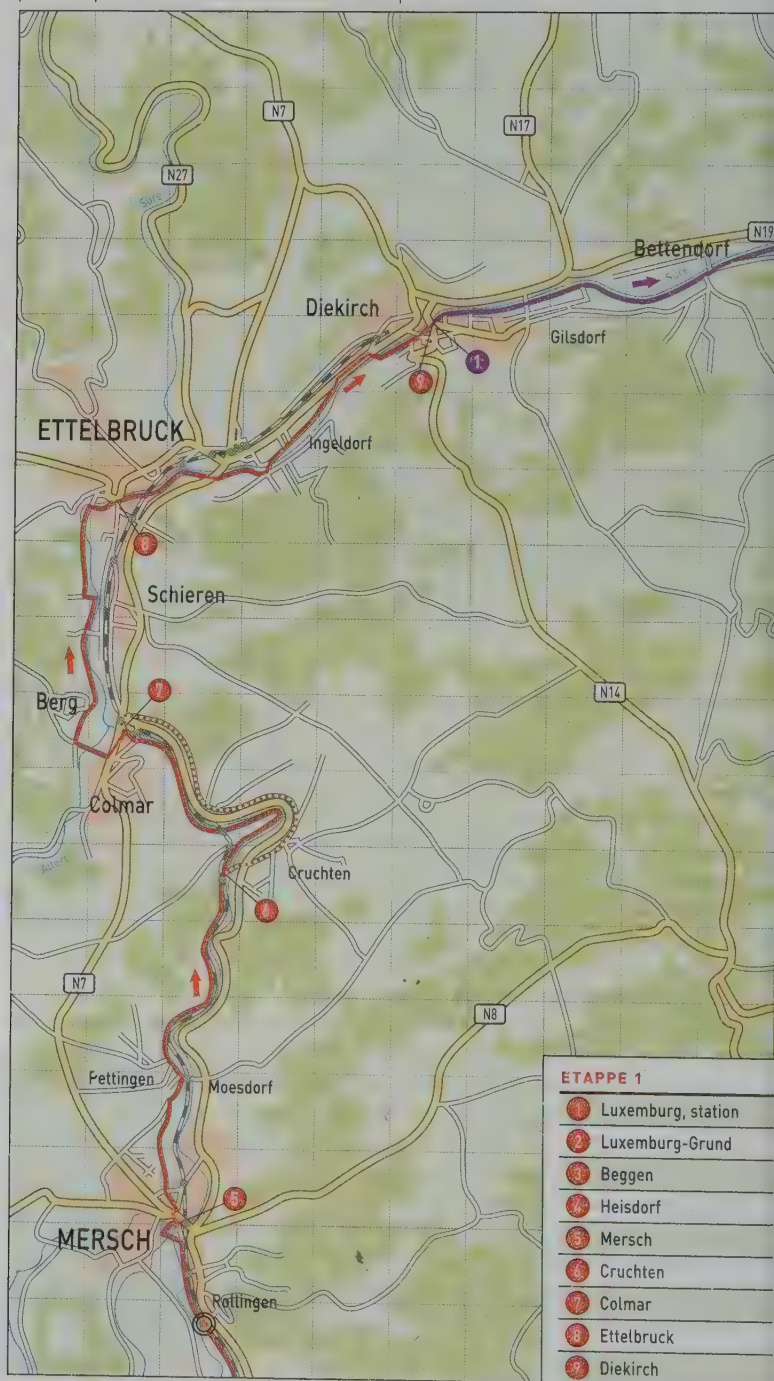
Het Luxemburgse fietsroutenetwerk Luxemburg op de fiets

is 460 km lang, maar zal eindelijk 900 km omvatten. Het bestaat enerzijds uit nieuwe paden langs jaagpaden en over voormalige spoorbeddingen, anderzijds uit rustige landelijke wegen. Ze zijn voorzien van een verhard wegdek en garanderen de grootst mogelijke veiligheid. De vrijliggende paden maken het fietsers mogelijk zich overal in het Groothertogdom te verplaatsen, ver verwijderd van het autoverkeer. De routes zijn genummerd van 1 tot 23 met ervoor de letters PC (*pistes cyclables*) en zijn bewegwijzerd. Verschillende PC-trajecten op deze tocht zijn pas afgewerkt tegen de lente 2003; we geven dit aan in de beschrijving samen met eventuele alternatieven.

Luxemburg, station

0 1.100 m 5.500 m

ETAPPE 1

- 1 Luxemburg, station
- 2 Luxemburg-Grund
- 3 Beggen
- 4 Heisdorf
- 5 Mersch
- 6 Cruchten
- 7 Colmar
- 8 Ettelbruck
- 9 Diekirch

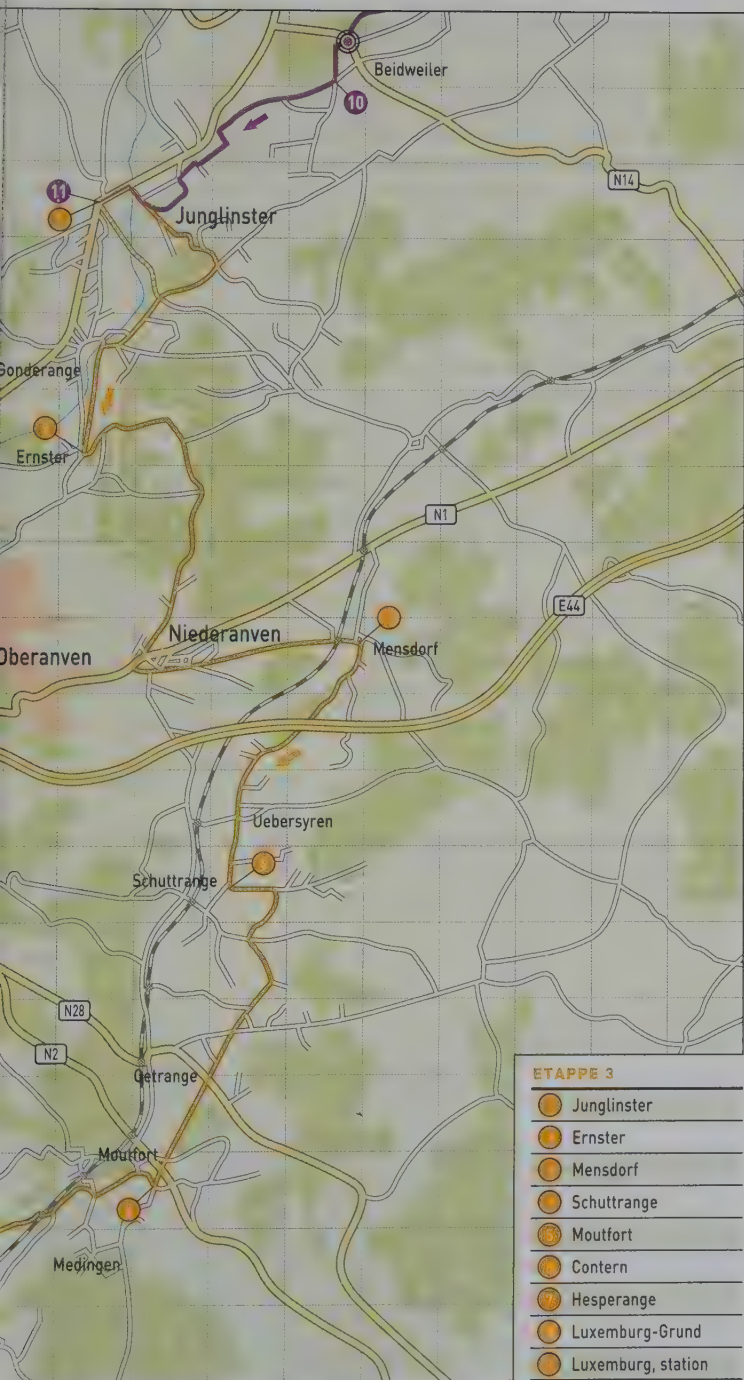

0 1.100 m 5.500 m

ETAPPE 1

- 1 Luxembourg, station
- 2 Luxemburg-Grund
- 3 Beggen
- 4 Heisdorf
- 5 Mersch
- 6 Cruchten
- 7 Colmar
- 8 Ettelbruck
- 9 Diekirch

Luxemburgse rivieren en Klein Zwitserland praktisch

AARD VAN DE VAKANTIE Het vertrek- en eindpunt van deze driedaagse fietslus is de stad Luxemburg, waar logies in alle prijsklassen en een goede treinverbinding voorhanden zijn. We volgen grotendeels de *pistes cyclables* (PC) van het Luxemburgse fietsroutenetwerk.

De eerste en de laatste etappe zijn minder dan 50 km lang, de tweede (moeilijkste) is bijna 60 km. Het is een goed idee om voor het vertrek in Luxemburg te logeren.

ALTERNATIEVEN Doordat de tocht een lus is, kun je ook op andere plaatsen starten. Automobilisten willen misschien, vanwege de parkeermogelijkheden, liever in Diekirch beginnen.

Voor het steilste deel van de tocht, door Klein Zwitserland (etappe 2), stellen we bij de beschrijving een comfortabeler alternatief voor. Je kunt de tweede dagetappe ook lichter maken door te overnachten in Echternach. Het traject Diekirch-Echternach is slechts 28 km; de volgende dag moet je dan eerst 22 km naar Junglinster fietsen en nog eens 46 km tot Luxemburg.

BEOORDELING De route is grotendeels bewegwijzerd, de wegen en fietspaden zijn overal verhard. Dit is een fietstocht voor ervaren fietsers. De delen door de rivierdalen van de Alzette en de Sûre zijn redelijk vlak met hier en daar een helling, maar vooral tijdens de tweede etappe door Klein Zwitserland moet er stevig geklommen en steil gedaald worden. Daardoor is de route ook minder geschikt voor kinderen.

HOE KOM JE ER

MET DE TREIN Vanuit Brussel is er een maal per uur een rechtstreekse trein naar Luxemburg, reisduur 2u40. Vanuit Amsterdam kun je ieder uur naar Luxemburg reizen met een overstap in Brussel-Noord, reisduur ruim 6 uur.

De Krekelsbiërg in Uebersyren

MET DE AUTO • Vanuit Brussel naar Luxemburg: volg de E40 naar Luik, vervolgens de E25 langs Bastenaken en Aarlen naar Luxemburg. Parkeren in het centrum van Luxemburg is niet eenvoudig, maar wellicht lukt het in de buurt van de jeugdherberg (rue du Fort Olisy 2).

• Vanuit Brussel naar Diekirch: volg de E40 naar Luik, de E42 via Verviers tot afrit 15 (St-Vith), de N62 naar Luxemburgse grens en de E421 naar Diekirch. De auto kan achtergelaten worden op de parking van het sportpark aan de overkant van de Sûre (N14, richting Larochette).

• Vanuit Amsterdam: A2/E25 via Maastricht naar Luik; verder zoals boven vermeld naar Luxemburg of Diekirch.

FIETSVERHUUR • In Luxemburg-stad: neem vanaf de hoofdingang van het station rechts de avenue de la Gare. Die komt uit op het viaduct naar het centrum. De fietsverhuurder bevindt zich beneden in het oude stadsdeel Grund, na 200 m op de fietsweg naar Hesperange. Adres: Vélo en Ville, Bisserwee 8, Luxemburg-Grund, tel. (00352) 47 962383;

• Camping de la Sûre, Diekirch, tel. (00352) 809495;

• Trisport, Route de Luxembourg 31, Echternach, tel. (00352) 720086;

• Syndicat d' Initiative, Ancienne Gare, Reisdorf, tel. (00352) 86778 of (00352) 86698.

LOGIES Onderweg zijn volop overnachtingsmogelijkheden in hotels, jeugdherbergen en campings. Het ONT (Office National du Tourisme) geeft enkele brochures over accommodaties uit, waaronder een hotel- en een camping-brochure. Hierna vind je een selectie.

HOTELS • Hotel de la Gare, avenue de la Gare 73, 9233 Diekirch, tel. (00352) 803305;

• Star Hotel, avenue de la Gare 2-4, 9233 Diekirch, tel. (00352) 803636-0, www.starhotel.lu;

• Hotel Au Beau Séjour, Esplanade 12, 9233 Diekirch, tel. (00352) 803403, hotelbeausejour@hotmail.com;

• Hotel Du Parc, avenue de la Gare 28, 9233 Diekirch, tel. (00352) 803472-1, info@hotel-du-parc.lu, www.hotel-du-parc.lu;

• Hôtel Parmentier, rue de la Gare 7, 6117 Junglinster, tel. (00352) 787168, www.parmentier.lu;

• Hôtel La Cascade, rue de Pulvermühle, 2356 Luxembourg, tel. (00352) 428736, www.le-relais-gourmand.com.

JEUGDHERBERGEN Je kunt de tocht zo indelen dat je elke avond in een jeugdherberg logeert. De kwaliteit van de Luxemburgse jeugdherbergen is niet altijd wat we er in België of Nederland van verwachten. Info: www.youthostels.lu.

• rue du Fort Olisy 2, 2261 Luxembourg, tel. (00352) 226889 / 221920, luxembourg@youthhostels.lu;

• rue G.-D. Josephine-Charlotte, 9013 Ettelbruck, tel. (00352) 812269, ettelbruck@youthhostels.lu;

- rue de l'Auberge 6, 6315 Beaufort, tel. (00352) 836075, beaufort@youth-hostels.lu;
- rue André Duchscher 9, 6434 Echternach, tel. (00352) 720158, echter-nach@youthhostels.lu;
- rue de Gonderange 2, 6161 Bourglinster, tel. (00352) 780146, bourglin-ster@youthhostels.lu.

CAMPINGS • Kockelscheuer, 22, route de Bettembourg, 1899 Luxembourg, tel. (00352) 471815;

- Krounebiërg, Boîte Postale 35, 7501 Mersch, tel. (00352) 329756;
- Kalkesdelt, rue du camping 22, 9022 Ettelbruck, tel. (00352) 812185;
- Camping de la Sûre, Route de Gilsdorf 34, 9234 Diekirch, tel. (00352) 809425;
- Camping de la Sûre, rue de la Sûre 23, 9390 Reisdorf, tel. (00352) 836246;
- Petite Suisse, rue de Consdorf 25, 6551 Berdorf, tel. (00352) 790207;
- Alferweiher, Alferweiher 1, 6412 Echternach, tel. (00352) 7202710;
- Garden Park Consdorf, route de Luxembourg 27, 6210 Consdorf, tel. (00352) 790040.

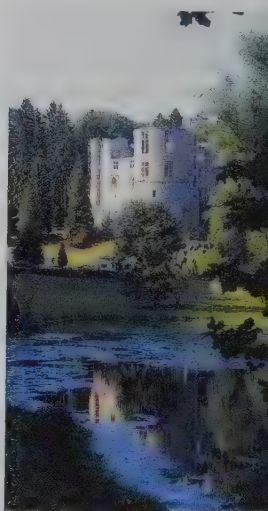
DOCUMENTATIE

KAARTEN • Zeer nuttig zijn de twee topografische kaarten 'Luxembourg Sud' en 'Luxembourg Nord' (1:50 000), uitgegeven door de Administration du Cadastre et de la Topographie en te koop in de toeristische boekhandel. PC-routes worden vermeld, hoewel de recentste routes niet opgenomen zijn.

FIETSGIDSEN • Vélo Tour Luxembourg, uitgeverij Guy Binsfeld: beschrijft fietstochten gebaseerd op het fietsnetwerk. Als bijlage een kaart waarop alle bewegwijzerde PC's aangegeven staan.

INFORMATIE • Office National du Tourisme (ONT): B.P. 1001, 1010 Luxembourg, tel. (00352) 42828220, info@ont.lu, www.ont.lu;

- Luxemburgse Dienst voor Toerisme (ONT): Kortenberglaan 75, 1000 Brussel, tel. (02) 646 03 70, fax (02) 648 61 00, info@visitluxembourg.be
- Luxemburg Nationaal Verkeersbureau: Nassaulaan 8, NL-2514 JS Den Haag, tel. (0031) 70 364 90 41, fax (0031) 70 356 33 03, info@verkeersburo-luxembourg.nl.
- Lëtzebuërger Vëlos-Initiativ, rue Vauban 6, 2663 Luxembourg, tel. (00352) 26431122, lvi@pt.lu;
- Luxembourg City Tourist Office, Place d'Armes, 1136 Luxembourg tel. (00352) 222809, fax (00352) 467070, touristinfo@luxembourg-city.lu, www.luxembourg-city.lu/touristinfo, www.lcto.lu ;
- Syndicat d'Initiative, B.P. 30, 6401 Echternach, tel. (00352) 720230.

Het kasteel van Beaufort

1. Van Luxemburg naar Diekirch

- TRAJECT:** Station van Luxemburg – Luxemburg-Grund – Mersch – Ettelbruck – Diekirch.
- AFSTAND:** 47 km.
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Eén noemenswaardige helling tussen Mersch en Pettingen. Voor de rest vlak tot licht golvend. Grotendeels vrijliggende fietspaden of autoluwe weggetjes.
- BEWEGWIJZERING:** We volgen de PC 15 (*piste cyclable*). Bewegwijzering is al deels aangebracht, maar zou tegen juni 2003 helemaal af zijn.
- BEVOORRADING:** Luxemburg, Dommeldange, Mersch, Ettelbruck en Diekirch: alle voorzieningen.

De fietstocht

Als je in het **station van Luxemburg** ① aankomt, kun je meteen de perrons af. Aan de achterkant van het station begint een fietsweg naar **Grund** ②, de historische benedenstad van Luxemburg en uitgangspunt van onze fietstocht. Je kunt echter beter de fietsweg naar het centrum nemen, want in die naar Grund liggen 45 kleine trappen. Net over het viaduct richting centrum, achter het Nationaal Monument van de Eenheid, verwijst een fietsbord naar Grund. Op het plein van de citadel is een lift die naar de benedenstad voert.

Links van de liftoegang, boven op het citadelplein, ligt de Chemin de la Corniche, een wandel- en fietsstraat op de rand van het ravijn met in de diepte het dal van de Alzette en onze fietsweg. Aan het eind van dit straatje ligt de Bockrots. Hier bouwde graaf Siegfried in 963 zijn kasteel, de oorsprong van het moderne Luxemburg. Eeuwenlang werd de burcht verder uitgebreid. Bij de ontmanteling van de vesting in 1867 werden de gebouwen afgebroken; het bleek echter onmogelijk de kazematten op te blazen zonder schade aan te richten aan bepaalde stadsdelen.

Het zou jammer zijn deze wirwar van onderaardse gangen, met trappen en nissen die 40 m diep in de rots uitgehouwen zijn, niet te bezoeken. De toeristische dienst organiseert iedere dag om 15 uur een wandeling met gids in de vesting. Het traject door de gangen maakt overigens deel uit van de 3 km bewegwijzerde Wenzel-wandeling, die je langs de belangrijkste resten van de vestingwerken leidt.

Luxemburg, het groothertogelijk paleis

In het verlengde van de Bockrots liggen zowel het historische als het winkelcentrum. Onder meer door zijn uitgesproken reliëf is Luxemburg een opvallend mooie stad. Ook een ritje in het door de UNESCO tot werelderfgoed verklaarde centrum is dus een aanrader. Je vindt er onder meer het schitterende groothertogelijk paleis in Spaanse renaissancestijl, de O.L.-Vrouwe-kathedraal en middeleeuwse huizen langs de oever van de Alzette.

Vanuit Grund fiets je vervolgens onder langs de *Corniche*, de wand van de indrukwekkende Bockrots. Boven je hoofd torenen autoviaducten die het dal op grootse wijze overspannen. Het kleine Spaanse torentje steekt eigenwijs omhoog uit de middeleeuwse stadsmuur.

Je verlaat het oude stadsdeel door de Porte d'Eich en rijdt even later door een stadspark aan de Alzette naar Dommeldange en vervolgens naar Walferdange, bekend om zijn rozenkwekerijen. Dit is het *Gudland* of 'goede land'. Deze bekoorlijke streek in het midden van het Groothertogdom strekt zich uit tot aan de Belgische grens. Er zijn heel wat resten van Romeinse thermen en villa's gevonden. Kastelen en kasteelruïnes herinneren aan de vele oorlogen

Mersch, plein voor het Kasteel

en belegeringen. Het landschap is zacht glooiend en overwegend groen, maar in het voorjaar hult het zich op vele plaatsen in een feestkleed van bloesems van de bloeiende fruitbomen, vooral appelbomen.

In **Beggen** ③ kom je terug bij de Alzette en nu blijf je in het dal van deze rivier. Je fietst nu eens links, dan weer rechts van het water, deels over een oude spoorbedding. In het lieflijke landschap van het Gudland fiets je langs **Heisdorf** ④, Steinsel, Lorentzweiler en Lintgen tot bij **Mersch** ⑤.

Op het marktplein van Mersch staat

een toren met peervormig dak, het enige overblijfsel van de Michaelskerk, die verscheidene malen door oorlogsgeweld of door de bliksem werd verwoest. Ertegenover ligt het feodaal kasteel met een prachtige zonnewijzer tegen de toren. Ook dit kasteel werd vele malen verwoest en weer opgebouwd. Het is nu het gemeentehuis. Op de binnenplaats staat een gerestaureerde 16de-eeuwse vestingtoren. Vlak bij het marktplein staat de nieuwe neo-Griekse Michaelskerk uit 1850 met een schitterend interieur en een eindje verder liggen de resten van een Gallo-Romeinse villa uit de 1ste eeuw. Als je Mersch verlaten hebt, klim je naar Pettingen. Dit is puur Gudland, de tijd lijkt er stil te staan. Het dorpje bestaat uit enkele oude boerderijen, die slaperig bij de ruïne van een vierkante burcht samentroepen.

Je rijdt terug naar de Alzette en zet de tocht voort langs de spoorweg. Net voor het station van **Cruchten** ⑥ beschrijft de Alzette een scherpe bocht. De spoorweg verdwijnt in een tunnel en gaat naar de andere kant van de rivier, maar het fietspad blijft aan dezelfde kant van het water en brengt je, licht glooiend langs een beboste flank, naar **Colmar** ⑦.

In Colmar stroomt de Attert in de Alzette en aan de overkant van de Attert, in Colmar-Berg, staat het sprookjesachtige groothertogelijk kasteel, omgeven door een groot park. Het is niet te bezichtigen.

Je vervolgt je tocht steeds in de buurt van de Alzette naar Ettelbruck, over een leuk weggetje dat zich door het landschap slingert. Je komt langs het kasteel van Birtrange en het idyllische dorpje Grentzingen met een alleenstaande kapel.

Bij **Ettelbruck** ⑧ vloeit de Wark in de Alzette, die op haar beurt een eindje verder in de Sûre uitmondt. Ettelbruck is tijdens de laatste wereldoorlog zwaar beschadigd; er zijn slechts enkele oude gebouwen bewaard gebleven. Van Ettelbruck tot Diekirch wordt de Sûre je begeleider.

Diekirch ⑨ is een gezellige kleine stad met oude straatjes rond het grote plein in het centrum. In het oude stads gedeelte staat de St-Laurentkerk (1467), een beschermd historisch monument. Ze werd gebouwd op de overblijfselen van een Romeinse villa. In de crypte onder de vloer van de kerk zijn de resten van deze villa te zien. In de villa zijn mozaïeken gevonden; ze worden bewaard in het Stedelijk Archeologisch Museum. Een ander museum is het Nationaal Historisch Militair Museum, waar de slag in de Ardennen van 1944-1945 herleeft.

Wegwijzer

Bij de verschijning van dit boek is de fietsroute PC 15 waarschijnlijk volledig bewegwijzerd. Hier volgt alleen een beknopte wegwijzer.

Bij **station Luxemburg**

①, tussen trein- en busstation: glazen lift naar boven, over voetgangersbrug, glazen lift naar beneden; achter station: linksaf fietsweg 'Centre 1,1 km' (rue de Bonnevoie, avenue du Charles de Gaulle); bij afgrond: linksaf Boulevard d'Avranches en rechtsaf over viaduct; na monument Nationale Eenheid: rechtsaf (fietsweg Grund); op citadelplein: lift naar benedenstad **Grund** ②.

In Grund: fietspad richting Beggen;

bij uitgang tunnel in Beggen: links fietsweg naar **Beggen** ③; bij voetbalstadion Beggen: recht door (rue Henri Dunant, rue de l'Eglise); op einde, bij kerk van Walferdange: linksaf (rue de la Gare);

Diekirch, Fontaine des Ânes

op rotonde: rechtdoor (verkeerswijzer Luxemburg 7 km); juist voor brug over Alzette: rechtsaf, smalle passage naar sportpark;
 bij voetbalveld: rechts langs voetbalveld;
 bij einde sportpark: straat naar links, rechts meedraaien, parallel aan Alzette;
 na parkind: links naar Alzette, pad draait op oever rechts rond gebouw;
 bij andere zijde gebouw: links naar rotonde;
 voorbij rotonde: PC 15 'Alzette' naar **Heisdorf** ④.

Bij Heisdorf: PC 15 volgen langs spoorweg;
 bij einde fietspad: linksaf (voorlopig veldweg) (fietsborden PC 'Mersch'), PC 15 volgen via Lintgen en langs spoorweg naar **Mersch** ⑤;
 (om Mersch te bezoeken linksaf door park);

na brug: fietspaadje tussen haag en gebouw;
 op verkeersweg: schuin oversteken en straat omhoog door woonwijk;
 bij einde: rechtsaf (rue de Beringen), en schuin links (rue Pettingen);
 na burchtruïne Pettingen: rechts (Chemin Essingen), steeds links van spoorweg blijven;
 bij spoorwegbrug: naar andere kant spoorweg;
 bij **station Cruchten** ⑥: rechtdoor (doodlopende weg, wordt fietspad);
 bij CR115: weg kruisen, op PC 15 over spoorwegtunnel en links van Alzette verder;
 na autowegviaduct: rechts naar beneden naar **Colmar** ⑦.

In Colmar: bij N2:
 linksaf;
 na 200 m: rechtsaf (verkeerswijzer Berg 1 km);
 op volgend kruispunt: rechtsaf naar Berg;
 voor toegangspoort kasteel:
 rechtsaf, PC 12 'Attert' (CR345, links van Alzette) naar **Ettelbruck** ⑧;
 bij eerste huizen van Ettelbruck:
 rechts over houten fiets-voetgangersbrug naar sportcentrum;
 bij sportcentrum: PC 16 'Sûre Moyenne' volgen naar **Diekirch** ⑨.

Fietsweg langs de Alzette naar Grund

2. Van Diekirch naar Junglinster

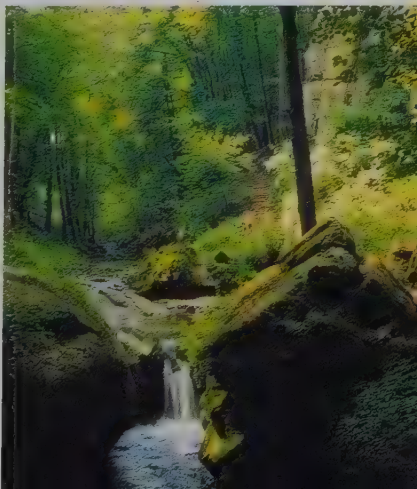
- TRAJECT:** Diekirch – Reisdorf – Beaufort – Berdorf – Echternach – Consdorf – Junglinster.
- AFSTAND:** 58 km.
- MOEILIJKHEIDSGRAAD:** De rit vanuit Reisdorf door 'Klein Zwitserland' is een ware slijtageslag: twee maal kilometerslang klimmen en afdalen. Tussen Echternach en Consdorf ligt een 10 km lang vals plat en ook naar Junglinster gaat het enkele malen goed op en neer. Goede geasfalteerde paden en rustige wegen.
- BEWEGWIJZERING:** Van Diekirch naar Reisdorf: PC 16; van Reisdorf naar de Echternacher See geen bewegwijzering; van de Echternacher See naar Junglinster: PC 02.
- ALTERNATIEVEN:** Vooral het deel van Reisdorf naar Berdorf is zeer steil. Er zijn twee alternatieven. Ofwel volg je in Reisdorf verder de PC 03 langs de Sûre naar Echternach (op het fietspad naast de autoweg). Je mist dan Klein Zwitserland. Ofwel blijf je tot Grundhof langs de Sûre en fietst daar over de CR121 het dal van de Ernz Noire in. Na enkele kilometers overstappen op de CR364 en route vervolgen naar Berdorf. Je mist dan wel Beaufort, maar niet het spectaculaire landschap van het Möllerdall rond Berdorf.
- BEVOORRADING:** In Diekirch, Reisdorf, Beaufort, Berdorf en Echternach: alle voorzieningen.

De fietstocht

Van **Diekirch** ① fiets je verder langs de Sûreoever naar Bettendorf en **Reisdorf** ②. Hier begint een zeer zwaar traject door Klein Zwitserland naar Echternach (er zijn echter twee alternatieven, zie hierboven).

De weg neemt meteen Alpenallures aan en slingert in vele bochten naar **Bigelbach** ③. Langs een opvallende kegelvormige heuvel met beboste kroon fiets je het dorp door. Als je achterom kijkt, begrijp je waarom deze streek Klein Zwitserland genoemd wordt. Je blijft steeds stevig klimmen langs bossen en door landbouwgebied naar **Beaufort** ④.

Beaufort ligt op een hoogvlakte, omgeven door dichte bossen en buitengewone rotsformaties. Bij de stad staat, in een sprookjesachtig decor aan de oevers van het riviertje Haupesbach, de imposante ruïne van een middeleeuwse versterkte burcht. Een genummerde rondgang maakt de vroegere indeling van het

fort duidelijk. De oude martelkamer is bewaard gebleven. Op de heuvel achter de ruïne staat een 17de-eeuws renaissancekasteel (niet te bezichtigen). Voorbij Beaufort golft de weg eerst nog wat op en neer over het plateau, maar dan daalt ze steil met haarspeldbochten af in het dal van het riviertje Ernz Noire. Langs de weg liggen spectaculaire rotsformaties en aan het riviertje staan enkele watermolens.

Je klimt gestadig het **dal van de Ernz Noire** ⑤ weer uit in de richting van Berdorf; het laatste deel in de bossen is onbeschrijfelijk mooi. De weg klieft zich door steile rotswanden zoals de *Weerschirmschloeff* en de *Binzeltschloeff* en langs de *Perekop*. Dat laatste is een uitstekende rots met een uitzichtplatform, waar je op een ijzeren trap naar toe kan klimmen.

Berdorf ⑥ ligt boven op het plateau. Van hieruit kun je in alle richtingen wandelingen maken naar deze spectaculaire rotsformaties. De Saint-Jeankerk heeft een bijzonder altaar: het rust op een enorme monoliet met beelden van vier goden uit de Romeinse tijd: Apollo, Hercules, Minerva en Juno.

Van Berdorf fiets je in een lange afdaling, opnieuw langs spectaculaire rot-

sen, door de bossen naar de Sûre.

Je passeert de *Predikstuhl*, een met een ijzeren leuning beschermd platform op een rots. Je kunt erop klimmen via een smalle trap in een rotsspleet. Een wandelpad leidt naar de bekende *Gorge du Loup*.

Als je beneden aan de Sûre bent gekomen, volg je deze tot in **Echternach** ⑦. Deze oude en schilderachtige stad is wereldbekend door de eeuwenoude *Springprocessie*, die ieder jaar ter ere van St.-Willibrord op de dinsdag na Pinksteren

Berdorf, de Sûre

wordt gehouden. Oude patriciërshuizen, nauwe straatjes, stadswallen... de stad heeft haar middeleeuwse karakter goed behouden.

De benedictijnerabdij werd in de 7de eeuw door de Ierse monnik Willibrord gesticht. Zijn stoffelijke resten worden in een prachtige sarcofaag in de crypte van de imposante basiliek bewaard. Op het abdijplein is een abdijmuseum. De Petrus en Pauluskerk staat op een heuvel midden in de stad en geldt als de oudste uit de streek. Op deze heuvel is ook een klein Romeins fort gevonden. Op het marktplein staat het 15de-eeuwse stadhuis. In het prehistorisch museum van Echternach herleeft het oude verleden van het Mëlldall.

Langs een beekje fiets je Echternach uit, naar de **Echternacher See** ⑧. Bij dit kunstmatig aangelegde meer bevinden zich de resten van een Romeinse villa. Rond het meertje is een fietspad aangelegd met een lengte van 4 km. Een eindje voorbij het meer rij je een eenzame beboste vallei in. Je klimt, omringd door enorme rotswanden, langzaam het dal uit en net voor je het plateau bereikt, ga je op een zeer smalle passage tussen twee rotswanden door. Een unieke ervaring!

Op het plateau klim je gestadig verder naar het mooie dorp **Consdorf** ⑨. Van de ernstige beschadigingen die het opliep tijdens de Tweede Wereldoorlog is niets meer te zien. Na deze lange klim volgt een mooie afdaling over een voormalige spoorweg, compleet met tunnel en tot café omgebouwde stationnetjes, via Bech naar **Beidweiler** ⑩. Vanaf Beidweiler begin je weer te klimmen; over een omhaagde landweg rij je door een landschap dat een beetje Engels aandoet, naar **Junglinster** ⑪.

Wegwijzer

① ② Van **Diekirch** ①: PC 16 bewegwijzering volgen tot **Reisdorf** ②; in Reisdorf, na fietstunnel: rechtsaf op CR128 (richting Bigelbach);

Alternatieven Reisdorf-Echternach voor minder ervaren klimmers:

1. *rechtdoor, de PC 03 langs de Sûre volgen naar Echternach;*
2. *PC 03 volgen tot Grundhof; daar rechtsaf op CR121 naar kruising met CR364 in dal van de Ernz Noire* ⑤; *hier verder aansluiten op hoofdroute.*

② ④ bij wegsplitsing: linksaf op CR128a (richting Bigelbach); in **Bigelbach** ③, op splitsing na kerkje: rechts omhoog, weg met bocht mee volgen; bij einde weg: linksaf op CR128; bij splitsing: rechtdoor naar **Beaufort** ④;

④ ⑤ op kruispunt: rechtdoor (CR364, richting Berdorf); (voor bezoek ruïne: rechtsaf);

⑤ ⑦ bij **kruising met CR121** ⑤ in dal van de Ernz Noire: CR364 blijven volgen naar **Berdorf** ⑥; in Berdorf: CR364 (richting Echternach); bij einde weg: rechtsaf (fietspad langs verkeersweg aan Sûre) naar **Echternach** ⑦.

⑦ ⑧ Doortocht van Echternach: wandelpromenade op oever Sûre; vóór brug over Sûre: rechtsaf (rue du Pont); na parking: rechtsaf langs abdijmuur (rue des Ecoliers); bij fontein: linksaf (Place du Marché); (voor bezoek abdij en orangerie: bij fontein rechtsaf); op markt: links terugdraaien (rue de la Montagne, later Hoovelek); vóór hoofdweg: rechtsaf langs stadsmuur (rue Hoovelecher Burchmauer); op kruising met verkeersweg naar centrum: linksaf (rue de Luxembourg); bij volgende verkeerslichten: oversteken naar overzijde (rue de Luxembourg); na 100 m: schuin links (rue des Romains);

⑧ ⑩ bij **meer van Echternach** ⑧: rechtsaf en PC 02 volgen naar **Consdorf** ⑨; (voor ruïne Romeinse villa: bij meer linksaf); in Consdorf: PC 02 volgen via Bech naar **Beidweiler** ⑩;

⑩ ⑪ in Beidweiler: PC 02 volgen naar **Junglinster** ⑪.
voor centrum: *bij eerste huizen, rechts naar beneden en op verkeersweg links;*
voor hotel Parmentier: *bij verkeerslichten links, 100 m.*

3. Van Junglinster naar Luxemburg

- TRAJECT:** Junglinster – Ernster – Schuttrange – Moutfort – Contern – Hesperange – Luxemburg.
- AFSTAND:** 46 km.
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** In het Syredal: veel korte klimmetjes en afdalingen; verder redelijk vlak. Goede, geasfalteerde fietspaden en rustige wegen. Vóór Hesperange 2 km over drukke verkeersweg.
- BEWEGWIJZERING:** De hele route is bewegwijzerd. Van Junglinster tot Ernster: PC 02; van Ernster tot Contern: de Veloswee Syrdall (fietspad Syredal: bewegwijzerd met dezelfde borden als de PC, maar wegwijzers verwijzen telkens naar het volgende dorp); van Contern tot Hesperange: bewegwijzerde fietsweg; van Hesperange tot Luxemburg: PC 01.
- ALTERNATIEVEN:** Vanuit Ernster kun je rechtstreeks naar Luxemburg rijden over de bewegwijzerde PC 02, en zo 2 km drukke CR226 tussen Contern en Hesperange vermijden. Je kort de etappe drastisch in en mist de mooie tocht langs de Alzette.
- BEVOORRADING:** In Junglinster en Hesperange (na 35 km).

De fietstocht

Het uitzicht van **Junglinster** ① wordt beheerst door de hoge zendmasten van Radio Luxemburg. Maar het stadje heeft ook een mooie barokkerk met opvallend mooie muurschilderingen. De schilder maakte ze in de nog natte pleisterlaag, waardoor een heel speciaal effect werd verkregen.

Vanuit **Junglinster** ① fiets je via Gonderange en een klein stukje spoorbedding naar **Ernster** ②. Het landschap is heel anders dan gisteren. Langgerekte heuvels, nu eens bedekt met weiden, dan weer met bossen of akkers, volgen elkaar op. Soms krijg je het gevoel dat je in Schotland aan het fietsen bent, dan weer doet de omgeving denken aan de Ardennen of Limburg.

Niederanven is een residentiële gemeente, maar met oude wortels. Al in de vijfde eeuw was dit plaatsje bij de Romeinen bekend onder de naam *Andethanna* en een niet onbelangrijke halte aan de heerweg tussen Aarlen en Trier. In **Mensdorf** ③ bereik je het dal van de Syre, een zijrivier van de Sûre. Door dit dal fiets je langs het kleine dorp Uebersyren naar **Schuttrange** ④. Aan de overkant van de Syre ligt het kasteel van Munsbach.

Je verlaat nu het dal en rijdt over een wat hoger gelegen weg naar **Moutfort** ⑤. Er moet wel weer even op de trappers gestaan worden, maar als beloning krijg je mooie uitzichten op de dorpjes in het dal met lage huisjes rondom kerkjes. Dit is blijkbaar de aanvliegroute van de nabijgelegen luchthaven van Luxemburg. Het lawaai van de af en aan vliegende machines vormt een schril contrast met het vredige landschap.

Voorbij Moutfort keer je terug naar de Syre. Je steekt de rivier over en klimt met een paar flinke bochten de vallei uit tot **Contern** ⑥. Langs een paar

mooie, gerestaureerde boerderijen bereik je de verkeersweg naar Hesperange. Op deze drukke weg rijden de auto's je met grote snelheid voorbij. Je kunt een stuk van deze weg afsnijden op een klein asfaltweggetje door het bos, maar bij Itzig kom je er onvermijdelijk op en moet je het laatste stukje naar **Hesperange** ⑦ tussen het drukke verkeer fietsen.

Hesperange ligt aan de Alzette, tegen een heuvel. In de Middeleeuwen werd hier een kasteel gebouwd om de toegang tot het dal van de Alzette te beheersen. In de 17de eeuw verwoestten Franse troepen het kasteel. De ruïnes domineren nog steeds het stadsbeeld van Hesperange.

Van Hesperange naar Luxemburg gaat het over het fietspad langs de Alzette, een herademing na het drukke verkeer. De Alzette heeft zich diep ingegraven in haar vallei en kronkelt in grote bochten door het groen. Het dal wordt steeds smaller en er duiken meer en meer rotswanden op. Hier en daar zie je wat bebouwing en een enkele watermolen, maar verder is het, toch al dicht bij de stad Luxemburg, heerlijk rustig.

Als het riviertje de Petruche in de Alzette is gestroomd, kronkelen rivier en vallei de stad in, recht naar de centrale wijk **Grund** ⑧ waar de tocht begon. Langs dezelfde weg rij je terug naar het **station van Luxemburg** ⑨.

Wegwijzer

① ② ③ In **Junglisten** ①: route PC 02 volgen naar **Ernster** ②;

in Ernster, op pleintje: scherp links, (bord met afstandstabel Veloswee Syrdall) en fietsweg volgen via Niederanven naar **Mensdorf** ③;

③ ④ ⑤ in **Mensdorf**: over spoorweg, fietsweg via Uebersyren naar **Schuttrange** ④; in Schuttrange: fietsweg naar **Moutfort** ⑤; in Moutfort: fietsweg richting Syren en vervolgens naar **Contern** ⑥;

⑥ ⑦ ⑧ in **Contern**: fietsweg richting Hesperange; bij verkeersweg CR226: linksaf (richting Hesperange); na 300 m: rechtsaf (asfaltweggetje; fietsen toegestaan), steeds rechtdoor; bij einde weg, op rotonde in Itzig: rechtdoor (richting Hesperange); bij einde weg: rechtsaf, richting centrum van **Hesperange** ⑦;

⑦ ⑧ ⑨ na 300 m: rechtsaf, fietsweg (PC 01) tot **Grund** ⑧;

⑧ ⑨ ⑩ in **Grund**, bij brug over Alzette: rechtdoor (gang in rots), lift naar boven; op plein Citadel: oversteken en links naar viaduct (eenrichtingsverkeer); na viaduct: links fietspad (Boulevard d'Avranches); bij verkeerslichten: fietspad naar rechts (avenue Charles de Gaulle); bij verkeerslichten: fietspad naar rechts (nog steeds avenue Charles de Gaulle, wordt verder rue de Bonnevoie); na 300 m, bij einde fietspad: rechts glazen lift naar boven; na voetgangersbrug: lift naar beneden naar **station van Luxemburg** ⑨.

Fietsweg tussen Hesperange en Grund

9

Westwaarts van Londen creëerde de Thames het klassiek-Engelse rivierlandschap dat we kennen van Britse tv-reeksen als 'Inspector Morse'. In de lange versie verkent deze trip de

VAN OXFORD OF WINDSOR NAAR LONDON CITY

rivier van de historische universiteitsstad Oxford tot op de Londense South

Bank. In zijn korte versie wordt het een grootstadstrip met dure ingrediënten als Eton College, koninklijke paleizen als Windsor Castle en Hampton Court, uitgestrekte wildparken en historische oeverstadjes. Koninklijk en academisch Engeland in één trip, verbonden door een soms idyllisch jaagpad.

De koninklijke Thames

De Thames ontspringt in de Cotswolds in het graafschap Gloucestershire en stroomt dwars door Engeland om voorbij Londen in de Noordzee uit te monden. 340 km doet hij over dat traject, maar bevaarbaar is hij pas vanaf Lechlade ten westen van Oxford. Op zijn laatste traject, tussen Teddington Lock en de zee, is hij een echte getijderivier. Bij eb komen strandjes bloot waarover je kunt lopen.

De Thames ontspringt in de Cotswolds in het graaf-

Shepperton Ferry

Langs de Thames liggen de belangrijkste paleizen van de Britse monarchen: Windsor Castle, Richmond, Hampton Court, Whitehall en Greenwich. Tot in de 19de eeuw controleerde de stad Londen de drukke scheepvaart over de Thames van Staines tot de monding en haalde er veel van zijn welvaart uit. De industriële revolutie en de overbevolking maakten dat de rivier vanaf halverwege de 19de eeuw steeds meer vervuild raakte. In 1858 stonk hij zo erg, dat het nabije House of Commons moest worden afgesloten met desinfecterende doeken. In 1974 werd de

Thames Water Authority opgezet en werd de vervuiling drastisch aangepakt. Ook overstromingen waren een probleem. In 1953 stierven nog driehonderd mensen toen een stormtij het Thames-estuarium binnendrong. Daar kwam een eind aan met de bouw van de Thames Flood Barrier in Woolwich, ten oosten van Londen.

Meer info over de Thames kun je vinden bij het Environment Agency, tel. (0044) 0845 933 31 11, of op de website visitthames.co.uk.

Aan de westrand van de Londense agglomeratie, in Windsor en Richmond, liggen twee uitgestrekte parken die ontstaan zijn uit koninklijke jachtgebieden. De vorsten lieten er wild uitzetten en bouwden er ook een of meer landhuizen (*lodges*). Daardoor bleven deze gebieden gespaard van verkaveling en is het landschap er de laatste twee eeuwen weinig veranderd.

Windsor Great Park is 20 km² groot. In de 18de eeuw toverde de hertog van Cumberland het om in een parklandschap, met bospartijen, vijvers en aangelegde natuur. Maar er zijn ook vele pure graslanden, waar schapen en vee grazen.

Richmont Park – op zo'n 14 km van de Londense City – is 10 km² groot. Koning Charles I pikte het land in 1632

Jachtgebieden in de grootstad

- 📍 Oxford, Christchurch College
- ⇒ Windsor Park

van boeren en kasteelheren en omheinde het als koninklijk jachtterrein. Het bestaat grotendeels uit wilde graslanden en eikenbossen. Naast vossen, dassen, adders enzovoort leven er zo'n zeshonderd herten, die je vaak van dichtbij kunt zien. Bordjes waarschuwen om (vooral de mannelijke) herten niet te benaderen van mei tot juli, en evenmin in de bronstijd (oktober).

De parken zijn in principe open van zonsopgang tot zonsondergang. Ze zijn autovrij, op de auto's van parkpersoneel en enkele verkeerswegen na. Fiet-sen mag op alle geasfalteerde wegen en op aangeduide fietspaden.

De Londense Southbank

Eeuwenlang was de Southbank helemaal ingenomen door pakhuizen en

fabrieken. Tot begin jaren '90 lagen die er vervallen bij. Nu zijn ze gerenoveerd of afgebroken en vervangen door glanzende nieuwe architectuur. Winkelgalerijen, cultuurpaleizen, sjeke woongelegenheden... de Southbank is zeer in trek. Een wandeling langs de Thamespromenade brengt je langs een hele reeks attracties. Vanaf Westminster Bridge passeer je het *London Eye* (het reuzenrad met gesloten cabines), de gerenoveerde *Gabriel's Wharf*, de prachtige OXO-tower uit 1930, het Bankside Power Station waarin sinds 2000 het *Tate Modern* museum ondergebracht is (gratis) en het *Globe Theatre* (een reconstructie van het vier eeuwen oude Shakespeare-theater). Na Southwark Bridge volgt een complex van steegjes tussen hoge pakhuizen. In Clink Street vind je het Prison Museum en wat verder de kleine kathedraal van Southwark. Na London Bridge gaat het via Tooley Street naar *Hay's Galleria*, een voormalig dok dat nu met glas overdekt en gerenoveerd is. Terug bij de rivier passeer je het oorlogsschip HMS Belfast en krijg je een mooi zicht op de Tower of London op de andere oever.

Londen, gezicht op de City vanop de Southbank

Thames Valley Cycle Route praktisch

AARD VAN DE VAKANTIE De Thames Valley Cycle Route loopt van Oxford tot voorbij Londen, steeds in de buurt van of langs de Thames. De hele trip is makkelijk in vier dagen af te leggen, maar het traject tussen Reading en Windsor loopt voornamelijk door *commuter area*, tamelijk dichtbebouwd gebied met nogal wat moderne industrie. Daarom springen we meteen over naar het traject Windsor-Londen. Ingeval je dus maar twee dagen ter plaatse kunt blijven, kies je voor de etappes 3 en 4.

Reizen in Engeland is duur en dat geldt voor de trein ter plaatse, het logies, het eten enzovoort. Zowel in als buiten Londen kun je in de pubs terecht voor lekkere en betaalbare warme maaltijden ('s middags en 's avonds tot 21u30).

ALTERNATIEVEN • Etappe 3 (52 km) en etappe 4 (28 km) kunnen makkelijk anders ingedeeld worden. Tussen Windsor en Londen vind je immers overal ruim logiesmogelijkheden (hotels, B&B's). Vraag logieslijsten bij de toeristische diensten.

- Heb je dubbel zoveel tijd, dan kun je eerst het traject Oxford-Reading fietsen. Op dag 1 bezoek je dan Oxford per fiets en rij je 46 km tot ergens in de ongerepte Chilterns, waar je overnacht. Op dag 2 fiets je door naar Reading (12 km), waar je de trein neemt tot bij Windsor. Op dag 3 pik je dan de route naar Londen op. In dat geval is het interessant de avond ervoor in Oxford aan te komen en er te logeren.

- Als je ter plaatse een fiets zou huren, moet je die nadien nog terugbrengen. Om overbodige treintrips te vermijden, kun je dan overwegen de trip omgekeerd te maken: van Londen naar Windsor of Oxford.

ROUTE We volgen de Thames Valley Cycle Route, een bewegwijzerde langeafstandsfietsroute in het Britse National Cycle Network, uitgestippeld en aangelegd door Sustrans. De bewegwijzering bestaat uit kleine blauwe zelfklevers of metalen bordjes waarop een rood vierkantje staat met daarin een wit cijfer. Van Oxford tot Reading volgen we NCN-route nr. 5, van Windsor tot Londen nr. 4. De bewegwijzering is behoorlijk, maar laat toch hier en daar verstek gaan. We vangen dat op in onze wegwijzer bij de etappes, maar raden toch aan de betreffende Sustranskaarten aan te schaffen (zie 'Documentatie'). Sustrans werkt op verschillende plaatsen aan verbeteringen aan de route; trajecten kunnen dus veranderen (info p.14).

BEOORDELING De eerste etappe (van Oxford door de Chilterns) is nogal heuvelachtig. Vanaf Reading tot London blijf je in de Thamesvallei en is het zo goed als vlak. Etappes 1 en 2 gaan meestal over autoluwe landelijke weggetjes of langs fietspaden. Etappes 3 en 4 gaan grotendeels over jaagpaden langs de Thames of door grote parken, soms geasfalteerd, meestal goed verhard met grind. In Londen moet je soms wel over drukke lanen (je kunt er meestal op de busstrook rijden, zo ben je altijd beschermd), maar gezien de extreme voorzichtigheid van de automobilisten tegenover fietsers valt dat erg mee. Daarom vinden wij deze route veilig genoeg om met grotere kinderen te rijden.

0 2.500 m 5.000 m

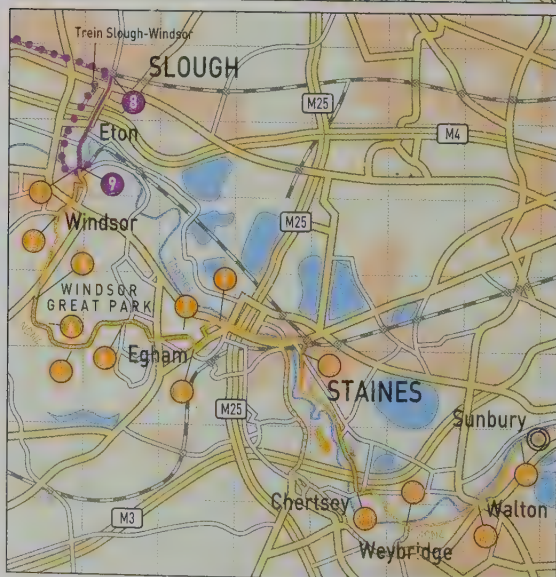

ETAPPE 2

- 1 Checkendon
- 2 Stoke Row
- 3 Gallowstree Common
- 4 Kidmore End
- 5 Tanner's Farm
- 6 Caversham Bridge
- 7 Reading, St-Laurence's Church
- 8 Station Slough
- 9 Eton/Windsor, Thamesbrug

ETAPPE 1

- 1 Oxford, Carfax Tower
- 2 Sluisje Iffley
- 3 Radley, kerkje
- 4 Abingdon
- 5 Sutton Courtenay
- 6 Appleford-on-Thames
- 7 Long Wittenham
- 8 Sinodun Hills
- 9 Brightwell, kerk
- 10 Wallingford
- 11 Crowmarsh Gifford
- 12 Ipsden
- 13 Checkendon
- 14 Larchdown Farm
- 15 Stoke Row

Verwacht niet vier dagen midden in de natuur te zitten, al zijn het traject door de Chilterns (etappe 1) en vele trajecten langs de Thames en door de grote parken wel van een zalige rust. Maar daarnaast heb je ook alle grootstadsingrediënten, zoals luxewijken, oude middeleeuwse stadjes, industrie en zo voort. Hoe dichterbij Londen nadert, hoe meer je vlak naast de Thames rijdt.

HOE KOM JE ER?

MET DE TREIN • Vanuit Brussel-Zuid rijdt er zowat om het uur een Eurostar-trein naar London Waterloo. De rit duurt iets meer dan 2,5 uur. Voor wie zijn fiets niet wil meenemen, is de Eurostar de snelste en goedkoopste oplossing. De fiets meenemen is echter niet eenvoudig. Alleen een vouwfiets kan mee als handbagage, andere fietsen moeten ingepakt worden en op voorhand in het vertrekstation afgeleverd worden (binnen 24 uur wordt hij afgeleverd in het station van aankomst). Je kunt je fiets dus niet meenemen met de trein waarmee je zelf reist. De prijs bedraagt € 25 in de richting Brussel, € 20 in de richting Londen. Info bij de Belgische of Nederlandse spoorwegen: zie inleiding ("Vervoer").

MET DE BOOT Vanuit Calais vaar je met de Seacat van Hoverspeed Fast Ferries in 1 uur naar Dover. De fiets kan gratis mee als hij op de auto staat en ook als je als voetganger een vijfdaagse retour neemt. Bij een dagretour als voetganger betaal je € 4,68 extra voor de fiets (H/T). Er zijn gemiddeld 12 afvaarten per dag. Info: Hoverspeed, Natiënkaai 9, 8400 Oostende, reserveringen en informatie: tel. (00800) 1211 1211 (ook vanuit Nederland) of tel. (0032) 059 559911, www.hoverspeed.com.

MET DE AUTO • Vanuit Calais met de Seacat van Hoverspeed Fast Ferries naar Dover. Het goedkoopst en eenvoudigst is echter je wagen achter te laten op de onbewaakte parking bij de Hoverspeed terminal in Calais en als voetganger met je fiets over te steken. Aan de overkant kun je dan met de trein verder naar Windsor of Oxford.

- Wil je de auto meenemen naar Engeland, dan kun je in Calais ook de Shuttle (autotrein door de kanaaltunnel) naar Folkestone nemen.
- In Oxford kun je de wagen achterlaten in het 'motor-camp' van kampeerpark Touch Woods (Abindon Rd), of gratis op één van de *park & rides* aan de stadsiand (Redbridge en Seacourt worden aangeraden, Thornhill niet).
- In Windsor zul je moeten zoeken naar een plaatsje aan de stadsiand om je auto voor enkele dagen achter te laten of anders een parking (niet gratis) nemen in het centrum of in Eton.

MET DE TREIN IN ENGELAND • Van Dover naar Londen Victoria: info: www.connex.co.uk of National Rail Enquiries, tel. 0044 8457 48 49 50.

- Van Londen Victoria naar Londen Paddington kun je makkelijk fietsen.
- Van Londen Paddington naar Windsor of Oxford: de trein van Londen naar Oxford vertrekt in Paddington station en doet een reeks stations op de fietsroute aan, onder meer Slough (voor Windsor), Maidenhead en Reading. Paddington is een schitterend station voor fietsers, helemaal vlak, je rijdt er gewoon binnen tot op de trein. De fiets meenemen is gratis, maar kan niet op

sommige spitsuurtreinen. Je kunt hem gewoon op het entreeplatform zetten, maar wees op tijd, want de trein loopt goed vol. Een ticket London-Oxford kost enkel 15,50 £, heen en terug op dezelfde dag 18,40 £ (off peak zelfs maar 15,60 £). Ook in het weekend is er een trein om het halfuur. Info: Thames Trains, tel. (0044) 0800 358 35 67 of www.thamestrains.co.uk.

• Voor Windsor: trein Londen-Oxford nemen tot Slough; daar kun je overstappen op een trein naar Windsor of anders deze enkele kilometers fietsen (zie wegwijzer etappe 2).

FIETSVERHUUR • Oxford: Bike Zone in Market Street kan fietsen verhuren voor enkele dagen, hoewel ze eigenlijk meer geschikt zijn voor stadsgebruik (10 £ per dag, 20 £ per week). Info: tel. (0044) 01865 728877, fax (0044) 01865 793140, www.bikezoneoxford.co.uk.

• Windsor: Alexander Gardens, tel. (0044) 01753 830220.

LOGIES De hele as van Oxford tot Londen is zeer populair bij zakenlui en (buitenlandse) toeristen. Overal is er veel logies, in alle soorten en categorieën, maar bijna altijd duur tot zeer duur naar onze maatstaven. In de categorie B&B kun je nog enigszins betaalbaar logies vinden. We raden je aan logieslijsten aan te vragen bij de toeristische diensten van de betreffende steden of hen een B&B in het centrum van de stad te laten boeken. Je vindt alle logiesadressen ook op hun websites. Hieronder enkele suggesties.

OXFORD • Falcon Private Hotel, 88-90 Abingdon Road, OX1 4PX, tel. 01865 511 122, reservations@thefalconhotel.freemove.co.uk

• Becket Guest House, 5 Becket Street, OX1 1PP, tel. 01865 724 675

• Jeugdherberg: 2A, Botley Road, OX2 0AB, tel. 01865 727 275, oxford@yha.org.uk, www.yha.org.uk

ETAPPE 1 — B&B Little Gables, 166 Crowmarsh Hill, Crowmarsh Gifford (Wallingford), OX10 8BG, tel. 01491 83 78 34.

• Checkendon: B&B David Horton, Larchdown Farm, White Hall Lane, Checkendon RG8 0TT, tel. 01491 68 22 82, larchdown@onetel.net.uk, www.milford.co.uk/go/larchdown.html. 35 £ voor een 'single room'. Omgebouwde, afgelegen hoeve met een erg gastvrije familie, verzorgde kamers en badkamers. Waar voor je geld!

• Woodcote (ruim 2 km ten westen van Checkendon): B&B Mrs. Howard Allen Hedges, South Stoke Road, Woodcote, tel. 01491 68 04 61, 17-20 £.

• Nettlebed (5 km ten oosten van Stoke Row): B&B Park Corner Fram House, Park Corner, Nettlebed RG9 6DX, tel. 01491 64 14 50.

ETAPPE 2 • Clarence Hotel: 9 Clarence Road, Windsor, Berkshire SL4 5AE, tel. 01753 86 44 36, comfortabel hotel in het stadscentrum, 40-54 £ voor een 'single room'.

• The Crown & Cushion Inn, 84 High Street, Eton (Windsor), Berkshire SL4 6AF, tel. 01753-86 15 31. Een fenomeen! Slapen in een middeleeuwse herberg vlak bij de Thamesbrug, nette kamers met hellende houten vloeren boven de pub. Op de deur hangt een zelfklever 'Cyclists welcome'. In de pub kun je warm eten. Prijs: 40 £ voor B&B.

- Jeugdherberg: Edgeworth House, Mill Lane, Windsor, Berkshire SL4 5JE, tel. 01753 86 17 10, www.yha.org.uk

ETAPPE 3 • Riverside Hotel, 23 Petersham Road, Richmond TW10 6UH, tel. en fax 020 8940 1339, riversidehotel@yahoo.com, www.a1tourism.com/uk/riversid.html, 65 £ voor een 'single room'. Vriendelijk en net hotel in een Victoriaans huis met uitzicht op de Thames.

- B&B Mrs. P. Crocker, Upper Richmond Rd West, Richmond TW10 5DY, tel. 020 8876 0327, 30 £ voor een 'single room'

LOGIES IN LONDEN Overnachten in Londen is zeer duur. Een doorsnee hotelkamer in het centrum kost al gauw 100 tot € 175. In de brochure *London, where to stay on a budget* vind je echter kamers tussen € 50 en € 100 in de hele agglomeratie. Interessant is om in de 'dorpen' in de rand te logeren. Een B&B in Greenwich (DLR-station Cutty Sark Gr) heb je al voor minder dan € 50. De brochure en andere logieslijsten kun je krijgen bij de Britse dienst voor toerisme (zie inleiding), en op de website www.londontown.com (ook speciale aanbiedingen). Hieronder enkele betaalbare suggesties.

- De Travel Inn-keten heeft vijf eenvoudige, moderne hotels in Londen, bijvoorbeeld het County Hall vlak bij Waterloo station (Belvedere Road, tel. (0044) 0870 238 3300), London Tower Bridge (Tower Bridge Road, tel. (0044) 0870 238 3303) of London Docklands (Royal Victoria Dock, tel. (0044) 0870 242 8000). Prijs: ongeveer 75 £ voor een kamer voor 2 volwassenen en 2 kinderen (zonder ontbijt), maar speciale aanbiedingen vanaf 50 £. Centrale reserveratie: tel. (0044) 1582 567890, www.travelinn.co.uk.
- Bed & Breakfast GB biedt B&B's aan in het centrum en de rand vanaf 20,50 £. Info: tel. (0044) 01491 578 803, bookings@bedbreak.demon.co.uk, www.bedbreak.com.
- Hotel Ibis, 30 Stockwell St., Greenwich, tel. (0044) 020 8305 1177, vanaf 65 £ voor een tweepersoonskamer
- B&B Mrs. Wade, 81 Greenwich South Street, Greenwich, tel. (0044) 020 8293 3121, Matilda.Wade@btopenworld.com, vanaf 35 £ in 'single'.
- B&B Greenwich Parkhouse Hotel, 1-2 Nevada St., Greenwich, tel. (0044) 020 8305 1478, vanaf 33 £ voor een 'single room'.
- Rotherhithe YH, Salter Road, London SE16 5PR, tel. 020 7232 21 14, rotherhithe@yha.org.uk, www.yha.org.uk. Nieuwe jeugdherberg in Oost-Londen, op de zuidelijke Thamesoever, metro: Rotherhithe.
- St-Pancras YH, 79-81 Euston Rd, London NW1 2QS, tel. (0044) 020 7388 9998, stpancras@yha.org.uk, www.yha.org.uk. Nieuwe jeugdherberg nabij de British Library, metro Euston/King's Cross.

KAMPEREN Tussen Oxford en Londen zijn er een vijftiental campings langs de Thames. In Little Wittenham en Hurley kun je zelfs je tentje opzetten op het eilandje bij de sluis. Je vindt alle adressen in de folder 'River Thames Camping' van het Environment Agency, tel. 0845 933 31 11, www.environment-agency.gov.uk.

DOCUMENTATIE

KAARTEN • Voor het traject Oxford – Londen (Putney Bridge): *Thames Valley Cycle Route*, kaart op schaal 1:100.000, uitgegeven door Sustrans. De trajectkaartjes geven alleen een strook links en rechts van de route te zien. Te koop in de toeristische boekhandel of via www.sustrans.co.uk.

• Vanaf Putney Bridge tot Londen centrum: *London Thames Cycle Route*, stadskaart op schaal 1:20.000, uitgegeven door Sustrans. Te koop in de toeristische boekhandel of via www.sustrans.co.uk.

• *Stanford's Map of the River Thames (Lechlade to Hammersmith)*, 1:50.000, interessant voor beeld van de rivier en de route erlangs (5 £).

FIETSGIDSEN • *The Ultimate London to Oxford Classic Bike Route*: dit handige zakboekje beschrijft een circuit van Londen naar Oxford en terug; met schematische etappekaartjes, alle praktische info en een summiere toeristische beschrijving. Uitg. Excellent Books, Wakefield, 7,95 £, ook te koop via www.sustrans.co.uk.

INFORMATIE • Oxford Tourist Information centre: 15-16 Broad Street, Oxford OX1 3AS, tel. 01865 726871, fax 01865 240261, tic@oxford.gov.uk, www.visitoxford.org.

• Royal Windsor Information Centre: 24 High Street, Windsor, Berkshire SL4 1LH, tel. 01753 743900, fax 01753 743904, windsor.tic@rbwm.gov.uk, www.windsor.gov.uk

• Richmond Information Centre: Old Town Hall, Whittaker Av., Richmond TW9 1TP, tel. 020 8940 9125, fax 020 8940 6899, information.services@richmond.gov.uk, www.richmond.gov.uk

• Reading Visitors Centre: Church House, Chain Street, Reading RG1 2HX, tel. 0118 956 6226, touristinfo@reading.gov.uk, www.readingtourism.org.uk

• De London Tourist Board heeft een kantoor in Waterloo Station (niet ver van de route), enquiries@londontouristboard.co.uk, www.visitlondon.com. Je kunt ook terecht in het Britain Visitor Centre, 1 Regent Street, Piccadilly Circus, London SW1Y 4XT.

• Greenwich Tourist Information Centre: Pepys House, 2 Cutty Sark Gardens, tel. 0870 608 2000, tic@greenwich.gov.uk, www.greenwich.gov.uk.

INTERESSANTE WEBSITES

• www.londontown.com (officiële site van de stad en van de London Tourist Board, met informatie over logies, transport, bezienswaardigheden enz.).

• www.knowhere.co.uk (The Knowhere Guide, bijzondere leuke site waaraan internetgebruikers zelf informatie bijdragen over alle gemeenten van Groot-Brittannië, ook over die van de Londense agglomeratie).

• www.sustrans.co.uk (introdunctie van het 'National Cycle Network', aankoop van Sustrans-uitgaven, route-aanpassingen).

1. Van Oxford naar Stoke Row

- TRAJECT:** Stadsrondrit in Oxford – Oxford – Abingdon – Wallingford – Ipsden – Stoke Row.
- AFSTAND:** Stadsrondrit: 2,1 km. Etappe: 46 km.
- MOEILIJKHEIDSGRAAD:** Van Oxford tot voorbij Wallingford: halfverhard jaagpad en vrij vlakke wegen; halfbebouwd gebied, vrij rustige wegen met autovrije stukken; van Wallingford tot Stoke Row: een paar flinke klimmen en afdalingen, rustige landelijke wegen.
- BEWEGWIJZERING:** We gebruiken de NCN-route nr. 5 (zelfklevers en bordjes met rood vierkantje en daarin witte 5) als leidraad, maar wijken er regelmatig van af. Volg de wegwijzer.
- KAART:**
- *Oxford Cycle Map*: gratis fietskaart van de stad Oxford, onder meer te verkrijgen bij Bike Zone (zie 'Fietsverhuur').
 - NCN-kaart '*Thames Valley Cycle Route*' van Sustrans (zie 'Documentatie')
- EINDPUNT:** In Stoke Row is geen logiesmogelijkheid. Ofwel maak je de etappe korter en slaap je in Wallingford of Crowmarsh Gifford. Of je kiest een van de B&B's nabij Stoke Row, in Checkendon (2 km van de route), Woodcote of Nettlebed (5 km van de route).
- BEVOORRADING:** Alle voorzieningen in Oxford, Abingdon en Wallingford. Pubs met eetmogelijkheid: bij de sluis van Iffley, het station van Radley (The Bowyer Arms), in Abingdon bij de Thames (The Nag's Head), Sutton Courtenay (The Swann), Long Wittenham (The Plough Inn), Brightwell (Red Lion) en tegenover de kerk van Checkendon (The Four Horseshoes). Dorpswinkels onder meer in Long Wittenham en Checkendon.

De fietstocht

STADSRONDRIT OXFORD Oxford is een erg levendige stad en daar is de universiteit (*colleges*) niet vreemd aan. In de autovrije centrumstraten lopen en fietsen honderden mensen. Overal zijn er koffiebars, stalletjes met eten en prullaria. Huizen en winkels hebben een hoog Laura Ashley-gehalte. De Carfax Tower bij het begin van High Street is wat rest van een 14de - eeuwse kerk; je kunt de trappen beklimmen voor een heerlijk stadsgezicht. Cornmarket Street is dé winkelstraat van Oxford. Aan het eind passeer je de Saxon Tower, ooit een uitkijkpost en het oudste gebouw van de stad. In Broad Street zitten we midden in de universitaire microcosmos die Oxford zo kenmerkt (en die we kennen van de *Morse*-feuilletons!). Links ligt Balliol College, met zijn mooie gotische gebouw uit 1263 een van de oudste. Wil je gaan kijken, dan kost dat 1,50 £, maar een blik werpen kan nooit kwaad. Rechts vind je The Oxford Story, een spektakeltentoonstelling over de ge-

schiedenis van de stad. Achteraan links en rechts ligt in al haar glorie de Bodleian Library, een van de grootste bibliotheken van de wereld. Daarachter kun je niet naast het schitterende ronde gebouw met zijn witte koepeltorentje kijken: het Sheldonian Theatre, ook bekend uit *Morse*. Al deze 17de-eeuwse gebouwen zijn te bezoeken

In New College Lane lijkt het wel alsof we de 17de eeuw binnenrijden. Eerst onder een sierlijk bruggetje door, dan stuiten we op het New College, in de 14de eeuw gebouwd rond een prachtige binnentuin, en vervolgens het klassieke Queens College.

Na de drukke High Street (kijk even links naar het Magdalen College met zijn prachtige kerktoeren), rij je de bijna landelijke rust van Merton Street in. Dit straatje ziet er puur 17de-eeuws uit, met onder meer Merton College (met gotische kerk) en Corpus Christi College. Via Oriel Street en Saint Mary's Passage komen we op een van de heilige plekken van de universiteit terecht: Radcliffe Square. Kijk even goed rond op dit vierkante plein. Rechts van je ligt de universiteitskerk van St-Mary-the-Virgin. De linkerzijde van het plein wordt ingenomen door het Brasenose College, de rechterzijde door het elitaire All Souls College met zijn rij torens. Midden op het plein prijkt de Radcliffe Camera, een intrigerend rond gebouw, een 18de-eeuwse uitbreiding van de Bodleian Library.

In de middeleeuws aandoende Market Street vind je de toegang tot de Covered Market, een kleine 18de-eeuwse winkelstad met onder meer bekende koffiehuisen.

De dagtocht start bij de **Carfax Tower in Oxford** ①. Langs St-Aldates daal je af naar de Thames, maar eerst passeer je links het bekendste college van Oxford: Christchurch College. Voor de hoofdingang houdt een 'bulldog' met een bolhoed nieuwsgierigen tegen (een bezoek kost 4 £). Christchurch, gesticht in 1525 door kardinaal Wolsey, is een kleine stad in de stad. Het heeft onder meer een eigen kathedraal en kunstgalerij. Verderop kan je door een poort

Oxford, Balliol College

het domein in. Om de sfeer te snuiven kun je hier even Christchurch Meadow, het reusachtige park tussen de rivieren Cherwell en Thames, in lopen.

Bij Folly Bridge, een middeleeuwse boogbrug, bereik je de Thames. Het bekiezelde jaagpad leidt je Oxford uit, langs de *boathouses* van de universitaire roeiclubs en mooie *riverside pubs* als de Isis Tavern. Met grasveld en houten banken, zoals Morse ze graag heeft.

Na het allerlieftlijkste **sluisje van Iffley** ② verlaat je de rivier voor lange tijd, maar je blijft altijd in zijn vallei. Het gebied waar je door trekt is *commuter area*, relatief dichtbebouwd, maar altijd rustig. In **Radley** passeer je het beroemde *Radley College* (links) en zijn typische oud-Engelse kerkje ③.

Door grindwinningen en moerasgebieden kom je weer in de buurt van de Thames. **Abingdon** ④ rij je binnen langs Abbey Meadow, een parkje met een idyllische zijarm van de Thames, en door een middeleeuwse poort. Abingdon (gejumeleerd met St-Niklaas) is een oud marktstadje. In het midden van de Market Place staat de County Halle. Abingdon was ooit de hoofdstad van het graafschap Berkshire. De NCN-route leidt je dwars door het stadje, langs de kerk en de prachtige Thamesoever, waar je kunt verpozen in *The Old Anchor Inn*.

Buiten Abingdon zie je voor het eerst de reusachtige elektriciteitscentrale van **Didcot** met zijn vier koeltorens. Om die te vermijden verlaten we de NCN-route. Je rijdt nu door landelijker gebied, langs het schilderachtige **Sutton Courtenay** ⑤. Neem even de tijd voor de prachtige *green*, het kerkhofje of een van de eeuwenoude pubs.

Langs de muren van een 14de-eeuwse abdij rij je de velden in, op weg naar het nog landelijker **Appleford-on-Thames** ⑥. Een stationnetje, drie hoeves, wat chic gerestaureerde boerenhuizen en een kerkje met stenen toren: dat is dit piepkleine dorpje. Achter de kerk vloeit de Thames en via een van de mooiere trajecten van deze etappe rijden we, over voetpaden door de velden, naar **Long Wittenham** ⑦. In het Pendon Museum is de Engelse 'countryside' op schaal gereconstrueerd. Er is zelfs een Post Office annex dorpswinkel.

Tussen de prachtige vakwerkhuisjes met strooien daken en langs het schitterend gelegen kerkje van St-Mary's rij je nu op een vreemde ronde heuvel af. Je

Sutton Courtenay

klimt naar de top, waarop een paar eenzame bomen staan. Op de top van de **Sinodun Hills** ⑧ (je kunt er via een wandelpad heen) zijn resten van een kamp uit de IJzertijd te zien. Je krijgt er een ongeëvenaard uitzicht over de Thames-vallei en de Chilterns.

Je daalt nu weer pijlsnel af, de vallei in. In de bermen van de weggetjes hangen honderden kilo's heerlijk zoete bramen, hier en daar ook sleedoornpruimpjes en wilde appeltjes. **Brightwell-cum-Sotwell** ⑨ is een dubbeldorp, opgetrokken langs één lange straat vol cottages en vakwerk. In Sotwell passeer je Mount Vernon, het huis van dr. Edward Bach van de gelijknamige therapie (te bezoeken).

Wallingford ⑩ is een middeleeuws marktstadje. Je passeert eerst de uitgestrekte *green*; de tafels van 'The Coach and Horses' staan er onder een eikenboom. Ook de Market Place ligt rechts van de hoofdweg, te midden van piepkleine straatjes. In het midden staat een mooi 18de-eeuws stadhuisje. Maar Wallingford is ook bekend om zijn *Castle*, een middeleeuwse vesting die door Cromwell vernield werd.

Je rijdt Wallingford uit over de 300 m lange brug over de Thames. Na **Crowmarsh Gifford** ⑪ rij je de *Chilterns* in, en dat is te merken: het start meteen met een lange, steile klim. De Chilterns is een 833 km² grote *area of outstanding natural beauty*. Aan zijn heuvels dankt dit gebied tussen Oxford en Londen zijn landelijkheid.

Je bent er helemaal alleen op de landelijke wegen, het is zo goed als stil. Links in de diepte zie je de Lonesome Farm liggen, voor doemt een lange heuvelrij op en rechts reikt het zicht over de Thamesvallei tientallen kilometers ver. Dat zie je goed als je even halt houdt ter hoogte van Hailey Farm. Het piepkleine **Ipsden** ⑫ heeft zelfs geen kerk, de *village hall* is een houten barak onder de bomen.

Na een klim volgt een bos, zo gaat dat hier, en daar vliegt weleens een patrijs of fazant kijdend weg als je eraan komt. In de flanken van de holle wegen zie je het krijt zitten, dat verantwoordelijk is voor de typische flora. En als je goed oplet, kun je in de Chilterns rode wouwen zien overvliegen.

Als je de hoge top, net voor *Garsons Farm*, bereikt hebt, moet je eens achterom kijken: aan je voeten ligt de Thamesvallei waar je vandaag doorfietste, in de verte schitteren de koeltorens van Didcot.

De NCN-route leidt je naar **Stoke Row** ⑬, het grootste dorp in de buurt. Als je in Checkendon slaapt, moet je langs kleine weggetjes door het woud. Je passeert rechts de afgelegen pub *The Black Horse*, oer-Engels en met... banken op een grasveldje. Maar eten doe je uitgebreid en betaalbaar in de rustieke *The Four Horseshoes* tegenover de kerk van **Checkendon** ⑭.

Wegwijzer

STADSTOUR OXFORD

Vertrek bij Carfax Tower ① in High Street;

wandelstraat Cornmarket Street in;

na Saxon Tower: rechtsaf Broad Street; aan eind rechtsaf, Catte Street;

eerste links New College Lane (bruggetje onderdoor);

kronkelt een paar keer naar links en naar rechts, wordt Queens Lane;

aan eind: even links (High Street) en direct weer rechts (Merton Street);
 aan eind: 90 graden mee naar rechts volgen;
 op Oriël Square: klein straatje helemaal rechts (Oriël Street) nemen tot bij High Street;
 High Street oversteken en aan overkant steegje in (Saint Mary's Passage);
 op Radcliffe Square: rond Radcliffe Camera draaien;
 aan andere kant van Radcliffe Camera: helemaal links Brasenose Lane in;
 Turl Street kruisen en volgen (Market Street);
 bij Cornmarket Street: links tot bij High Street en Carfax Tower ①.

Vertrek in **Oxford** bij **Carfax Tower** ①;

met rug naar toren: afdalende straat recht voor (St-Aldates) inrijden;
 na 900 m, bij oude brug (Folly Bridge): links Thames-jaagpad na brug oprijden;
 je bent nu op de 'Informal riverside route' van het NCN;

even voorbij de **sluis van Iffley** ② komen de 'Informal route' en de NCN-route samen en kun je de bewegwijzering 'NCN5' volgen;

op verkeersweg in **Radley**: opgepast, ter hoogte van het **kerkje** ③ slaat de NCN-route links af (Church Road) en maakt een ommetje langs Radley station; je kunt echter ook de verkeersweg rechtdoor blijven volgen tot je de NCN-bewegwijzering weer tegenkomt;
 in de buurt van Abingdon, aan het eind van een lang breed fietspad, kom je bij een T: hier links ('Abbey Meadow'), bruggetje over en rechtsaf, het park door;

in **Abingdon** ④: NCN-bewegwijzering blijven volgen richting Didcot; voorbij het waterzuiveringsstation wordt het een smal fietspad, verderop een 'bridle way';
 je komt bij een verkeersweg (Drayton Road): linksaf volgen;
 1 km verder, bij een T, gaat de NCN-route naar rechts naar Didcot;
 wij nemen hier echter links en volgen een alternatieve, niet-bewegwijzerde route naar **Sutton Courtenay** ⑤;

even verder, bij **kerkje van Sutton Courtenay** ⑤, net voor herberg 'The Swann': schuin rechts een klein straatje in;
 mee volgen naar links (Church Mere Road), wordt een kiezelstraatje;
 ter hoogte van een vijver links en een vijver rechts draait de weg naar rechts: hier rechtdoor smal voetpad volgen ('footpath');
 aan eind, bij betonweggetje: links, rond vijver;
 bij verkeersweg (B 4016): rechtsaf, weg volgen naar links en naar rechts;
 na brug over spoorweg, bij Y-splitsing: links Church Street van **Appleford-on-Thames** ⑥ in rijden;

in **Appleford**: rechts van kerkje in rijden (pijl 'Bridle way' naar Long Wittenham);
 smal voetpad draait links achter kerk, volgen;
 bij grote eik midden in veld: rechts volgen;
 na bruggetje: links, geasfalteerd pad;

vanaf hier volg je weer de NCN-bewegwijzering;
je rijdt **Long Wittenham** ⑦ binnen;

In Long Wittenham, bij grote Y: grote weg rechtdoor;
even voorbij kerkje, bij volgende Y: rechts en bewegwijzering volgen ('Little Wittenham');

bij T in Little Wittenham: rechts richting Wallingford;

NCN 5 volgen langs **Sinodun Hills** ⑧ naar **Brightwell-cum-Sotwell** ⑨;

bij **kerk in Brightwell** ⑨: links (Brightwell Street, verderop Sotwell Street) en straat 1,5 km volgen;

bij verkeersweg A 4130: rechts naar **Wallingford** ⑩ en **rond punt van Crowmarsh Clifford** ⑪;

na **rond punt van Crowmarsh Clifford** ⑪: verder NCN-bewegwijzering volgen tot **Ipsden** ⑫;

even voorbij Ipsden, bij kruispunt: links richting Stoke Row en Checkendon, NCN-bewegwijzering volgen;

boven op heuvel passeer je Garsons Farm (links);

even verder, bij T: rechtsaf, laatste stuk;

even verder: kruispunt oversteken;

je passeert een camping en manege The Black Horse;

even verder bij Y: NCN gaat naar links tot **Stoke Row** ⑬;

Voor Larchdown Farm moet je bij deze Y naar rechts;

beneden bij kruispunt: rechts omhoog, richting Checkendon ⑬;

na 500 m: straat links nemen (White Hall Lane);

na circa 1 km, bij Y: rechts naar Larchdown Farm ⑭.

Appleford-on-Thames

2. Van Stoke Row naar Reading en Windsor

- TRAJECT:** (Checkendon) – Stoke Row – Kidmore End – Reading (stadsrondrit) – trein naar Slough – Eton/Windsor.
- AFSTAND:** Stoke Row – Reading: 12 km; stadsrondrit Reading: 2 km; Slough – Eton/Windsor: 3,5 km.
- MOEILIJKHEIDSGRAAD:** Stoke Row – Reading: grotendeels afdalend, landelijke wegen; Slough – Eton/Windsor: vlak maar drukke verkeersweg, deels zonder fietspad.
- BEWEGWIJZERING:** Stoke Row – Reading: NCN-route nr. 5 (zelfklevers en bordjes met rood vierkantje en daarin witte 5); stadsrondrit Reading: geen; Slough – Eton/Windsor: geen.
- KAART:**
- NCN-kaart 'Thames Valley Cycle Route' van Sustrans (zie 'Documentatie')
 - Stadsplannetje van Reading en folder 'Heritage Walk' (gratis bij de toeristische dienst)
- ALTERNATIEVEN:** Het is mogelijk om de NCN-route nr. 5 van Reading tot Windsor per fiets te volgen (38 km), maar die loopt niet altijd over mooie of rustige wegen en regelmatig door woonwijken.
- BEVOORRADING:** Dorpswinkel in Stoke Row. Pubs in Stoke Row (Cherry Tree), Gallowstree Common (Reformation) en Kidmore End (New Inn). Alle voorzieningen in Reading, Slough, Eton en Windsor.

De fietstocht

NAAR READING Checkendon ① is een van die typisch Engelse plattelandsdorpjes die bevolkt worden door gegoede stedelingen die hier wonen en slapen. 'Best kept village 1996', zegt een trots bordje. Schitterend gerestoreerde cottages met scheve muren en strooien daken, een levendig dorpschooltje, een prachtig kerkje met een park als kerkhof, daarachter een klassiek landhuis... TV-kijkers herkennen de sfeer van *Midsomer Murders*.

Stoke Row ② heeft, zoals vele dorpen hier twee kerkjes. Dit dorp met zijn uitgestrekte groene ruimten, cottages en de schitterende Cherry Tree Pub, is bekend om de *Maharajah's Well*. De bron, een geschenk van de maharadja van Benares aan de inwoners van Stoke Row, is 120 m diep.

Hier begint een 12 km lange afdaling naar Reading en de Thames. Je suist door het uitgestrekte Busgrove Wood, puur beukenwoud. Grijze eekhoorns springen voor je wielen weg en als je stil bent kun je in de berm menselijk klinkende zuchtjes en kreetjes horen. Kraaien?

Gallowstree Common ③ krijg je vanaf de route niet te zien. **Kidmore End** ④ daarentegen rij je dwars door: een schitterend kerkje zonder echte toren, afgesloten met een hut van coniferen, een landelijke pub.

Je bent nu uit de bossen; tussen de hagen daal je, helemaal alleen, af tot bij **Tanner's Farm** ⑤. Een voetpad brengt ons het stadsgebied van Reading in. Je

fietst door een golfterrein en een villawijk, en komt – steeds steiler afdalend – terecht in een stadspark. Het ligt op de valleiflank van een zijriviertje van de Thames en geeft een overzicht over heel **Reading** ⑦ en de Thamesvallei. Londen komt dichterbij...

STADSRONDRIJF READING Reading is een industriestadje, met veel 19de-eeuwse resten én moderne technologie, maar ook met een gezellige historische kern. Je vertrekt bij de Town Hall en de **St-Laurence's Church** ⑦. Het oude kerkhofje onder de bomen doet vreemd aan in deze grote stad. Door het Forbury-park (links ligt het Abbey Gatehouse) rij je naar de ruïnes van de middeleeuwse St-Jamesabdij waaromheen Reading gegroeid is. Ze staat hier al 900 jaar, vandaag wandel je langs de gotische spitsbogen in het gras. Een zijkanaaltje van de River Kennet brengt je naar King's Road en via de kronkelende Minster Street bereik je Readings tweede kern: Minster Church. In de schaduw van de kerk is de toeristische dienst gevestigd. Broad Steet is de gezellige winkelwandelstraat van Reading, de plek voor een koffie en een sandwich. Buttermarket Street, omringd door de meest diverse bouwstijlen, brengt je weer bij **St-Laurence's Church** ⑦.

VAN READING NAAR WINDSOR In de NCN-route nr. 5 tussen Reading en Windsor zitten best mooie stukken, onder meer rond Sonning langs de Thames en tussen Wargrave en Maidenhead. Voorlopig loopt dat 38 km lange traject echter te veel over drukke wegen en – vooral in Maidenhead – door uitgestrekte woonwijken. Om die te vermijden nemen we de trein van Reading naar Slough, waar je desgewenst kunt overstappen naar Windsor (nog één halte). Treininfo: zie 'Praktisch'.

Van het **station van Slough** ⑧ kun je ook makkelijk naar Eton en Windsor fietsen (3,5 km). Het eerste deel is niet erg aantrekkelijk, maar na de M4-autoweg rij je over een goed fietspad tussen de *college playing fields* van Eton. Als je **Eton** nadert neemt de 18de- en 19de-eeuwse collegestijl – vaak in rode

Reading, voormalig sluizenmuseum

9 baksteen – toe. Bij het vermaarde *Eton College* ben je er: de wieg van politiek en economisch Engeland. Je rijdt door de fijne High Street, langs de etalages van oud-Engelse winkeltjes (studentenaccessoires, uniformen) en uitheemse eethuizen. Jongens in lange zwarte jas en stijf wit hemd schuifelen nerveus langs de gevels.

Dan kom je bij de **oude Thamesbrug**, die Eton met **Windsor** verbindt. Voor je, op de heuvel, ligt het majestueuze Windsor Castle. De brug zelf is auto-vrij en 's avonds aardig verlicht; ze lijkt wel een mediterrane stad.

Wegwijzer

Terug naar NCN-route: **Checkendon** ① uit rijden over dezelfde weg;

beneden niet links afslaan, maar recht-door klimmen;

tijdens klim zie je weer NCN-bewegwijzering ("5"), volgen naar **Stoke Row** ②;

in Stoke Row, even voorbij tweede kerkje (links): rechtsaf en NCN-bewegwijzering volgen naar **Gallowstree Common** ③;

in Gallowstree Common: verkeersweg oversteken en NCN-bewegwijzering volgen naar **Kidmore End** ④;

bij **kerk van Kidmore End** ④: recht-door en NCN-bewegwijzering volgen naar Chalkhouse Green en verder naar **Tanner's Farm** ⑤;

even voorbij **Tanner's Farm** ⑤: weg verlaten en recht-door smal verhard pad inrijden, NCN-bewegwijzering blijven volgen naar Reading;

je gaat dwars door een golfterrein en rijdt verderop een park in;

even voorbij het park ontbreekt de bewegwijzering: als je beneden vanuit de Hemdean Road op de drukke Church Street uitkomt (op de hoek links staat Caversham Library), moet je naar rechts;

mee volgen naar links en **Caversham Bridge** ⑥ over de Thames over;

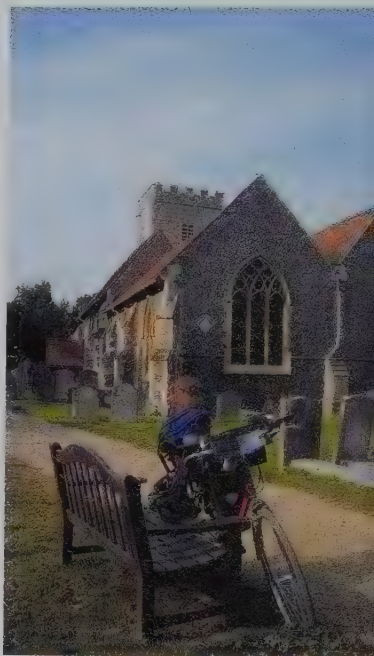

aan andere kant van Thamesbrug:

ofwel *fietsbewegwijzering 'Town centre'* volgen,

ofwel na brug 180 graden terug naar Thamesoever en die rechtsaf (zuidoost) volgen;

ter hoogte van boogbrug: jaagpad rechts verlaten (George Street);

Idyllisch Engeland...

boven, bij grote rotonde: schuin links oversteken, onder spoorwegbrug;
 bij volgende rotonde: voor Reading station hier linksaf;
 voor stadscentrum: straat oversteken, even fietsstrook mee volgen naar rechts
 ('Town centre') en bij hoek straat rechts in (Valpy Street);
 bij T: links naar **Town Hall** en St-Laurence's Church te **Reading** ⑦.

STADSTOOR READING

Bij **St-Laurence's Church** ⑦: smal steegje links ervan inrijden;
 je rijdt over kerkhofje;
 straat (The Forbury) oversteken en rechtdoor park in;
 in park: naar rechts, kiosk links van je houden;
 in hoek rechts achteraan: bruggetje onder en rechts door Abbey Ruins rijden;
 aan eind, bij kanaal: straatje rechtsaf naast kanaal nemen en mee volgen naar
 rechts;
 je rijdt over terras van een gebouw, trappen op, tot bij King's Road;
 King's Road rechts nemen;
 eerste straat (Duke Street) links negeren;
 waar voetgangersgedeelte begint: schuin links Minster Street in;
 even verder: rechts (Chain Street), fiets aan de hand;
 aan eind: rechts (Broad Street);
 waar voetgangersgedeelte eindigt: links (Buttermarket Street);
 je bent weer bij **St-Laurence's Church** ⑦.

VAN SLOUGH NAAR ETON/WINDSOR

Bij verlaten van **station van Slough** ⑧: rechts (Brunel Way);
 direct, bij drukke weg: rechts (William Street);
 bij grote rotonde: rechtdoor (Windsor Road, A332);
 na 1 km: autoweg M4 onderdoor;
 even verder, bij rotonde: links blijven (fietspad), dit is Slough Road richting Eton
 (B3022);
 na circa 1 km, na bocht naar links, rij je Eton binnen;
 bij Y direct na bocht: rechtdoor High Street (Eton) in rijden;
 aan eind afstappen (eenrichtingsstraat) en rechtdoor tot bij **Thamesbrug** ⑨;
 voor **Windsor**: brug oversteken.

Sonning,
 kerkje

3. Van Windsor naar Richmond-upon-Thames

- TRAJECT:** Eton/Windsor – Windsor Great Park – Staines – Chertsey – veer van Shepperton – Walton – Sunbury – Hampton – Kingston – Richmond.
- AFSTAND:** 52 km.
- BEOORDELING:** Door Windsor Park en de Thamesboorden, een van de mooiste trajecten van Engeland.
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Enkele klimmen in Windsor Park, daarna vlak en grotendeels langs de Thames. Een groot deel van deze route loopt door parken of over jaagpaden en is dus autovrij. Hier en daar moeten kleinere agglomeraties doorkruist worden, maar dat kan op een veilige manier.
- GOED OM WETEN:**
 - Ter hoogte van de vele sluizen langs de Thames mag je niet fietsen; neem altijd de fiets aan de hand. Verder fietsen de trajecten langs de Thames lekker vlot.
 - Controleer voor je vertrek de vaartijden van het veer van Shepperton (zie wegwijzer ⑫).
- BEWEGWIJZERING:** We gebruiken NCN-route nr. 4 (zelfklevers en bordjes met rood vierkantje en daarin witte 4) als leidraad, maar wijken er regelmatig van af. Volg de wegwijzer.
- KAART:**
 - Stadsplan van Windsor en *'Footpath map'* van Windsor Park (voor 0,50 £ elk te koop bij de toeristische dienst in High Street)
 - NCN-kaart *'Thames Valley Cycle Route'* van Sustrans (zie 'Documentatie')
- ALTERNATIEVEN:** Windsor Park is 's avonds gesloten; gebruik in dat geval de verkeersweg over Old Windsor.
- EINDPUNT:** Bij Teddington Lock ⑪ verlaat de NCN-route de Thamesoever om door Richmond Park te trekken en pas bij het Wetlands Centre in Barnes weer de Thamesoever te bereiken. Moet je verder dan Richmond, dan kun je de NCN 4 door Richmond Park volgen (zie ook etappe 4). Moet je in Richmond zijn, volg dan bij Teddington Lock gewoon rechtdoor het Thames Path tot Richmond ⑩.
- BEVOORRADING:** Alle voorzieningen in Eton/Windsor, Staines, Kingston en Richmond. Winkel en teahouse in Windsor Park. Pubs onder meer bij Bishop's Gate (The Fox and Hounds), Chertsey Bridge (King Fisher Inn), Sunbury Lock (The Weir), bij het veer van Shepperton, voorbij Walton Bridge (Angler's Pub) en bij Hampton Court Bridge.

De fietstocht

Windsor ① ligt onder constant vuur van vliegtuigen die naar Heathrow duiken. Maar als de koningin ermee kan leven, waarom wij niet? We beginnen de trip met een kleine stadsrondrit. Thames Street, aan de overkant van de Tha-

mesbrug, is een straat met zeer oude huizen; een ervan werd ontworpen en bewoond door Christopher Wren.

Een fikse klim brengt je bij Windsor Castle, het epicentrum van de Britse monarchie. In dit uitgebreide kasteelcomplex van de *Windsors*, dat er uitziet als een burcht en negen eeuwen oud is, woont koningin Elisabeth II. Het kasteel kan elke dag bezocht worden (11 £).

In de middeleeuwse straatjes eromheen spelen Union Jack- en monarchieprullaria de boventoon. Op Castle Hill valt verschillende keren per dag het verkeer stil: dan komt een verse lading *guards* aangemarcheerd, een evenement dat de vele buitenlandse toeristen niet onberoerd laat.

In de toeristische dienst tegenover Castle Hill kun je een stadsplattegrond en een kaart van Windsor Park kopen (0,50 £). En verderop in High Street moet je nog langs de fijne Guildhall en St-John's Parish Church (met erop geen Britse Union Jack maar de Engelse vlag). Aan het eind van High Street begint *Windsor Great Park*, hier helaas niet toegankelijk voor fietsers.

We zoeken dus een andere uitweg uit Windsor. Langs meer proletarische wijken bereik je de NCN-route en de **toegang tot Windsor Great Park ②**. We rijden er zo'n 6 km lang door. Van hieruit leidt een halfverhard fietspad, 3 m breed, de uitgestrekte open ruimte in. Zalig zweven is dat in dit licht golvende graslandschap, met hier en daar een eenzame eik. Kijk eens achterom; je hebt een prachtig gezicht op het kasteel.

Na de A332 ga je het park weer in via de automatische poort van **Ranger's Lodge ③**. Een brede, roodgeasfalteerde weg brengt je tot bij **The Village ④**, een dorpje dat in 1951 werd gebouwd voor het parkpersoneel. Leuk is het om in de tuin van de Post Office annex dorpswinkel van thee met *scones* te genieten.

In de verte links zie je *Copper Horse*, het reusachtige standbeeld van koning George III. Tegen de bosrand ligt een oude kapel, behorend bij de Royal Lodge, die je niet kunt zien. Verderop passeer je **Cumberland Lodge ⑤**, de residentie van de hertog van Cumberland, ook *The Butcher* genaamd vanwege het bloedbad dat hij aanrichtte tegen de Schotten in Culloden.

Langs de weg staan zeer oude eiken en het krioelt er van de eekhoortjes. De roze gebouwen die je verderop tegenkomt, horen bij de Royal Lodge.

Even verder verlaat je Windsor Park door de **Bishop's Gate ⑥** en rij je een uitgestrekt residentieel woudgebied in. Tussen de dure villa's, vaak al zeer oud en mooi, stoot je op **Coopers Hill Air Force Memorial [7]**. In de vierkante zuilengalerij van dit merkwaardige monument (1953) staan de namen van twin-

Windsor, gezicht op het kasteel

Windsor Park, Post Office

tigduizend gesneuvelde luchtmachtsoldaten ingeschreven. Een bezoek is alleen al de moeite om het indrukwekkende panorama over de Thamesvallei dat je vanaf de toren hebt.

Een steil bospad leidt je nu naar het Runnymede-natuurreservaat en even over de drukke **A30** ⑨ tot bij de scheepswerfjes aan de Thames. Je volgt nu het Thames Path, hier een smalle voetweg langs oevervilla's, via **Bellweir Lock** ⑩ tot in **Staines** ⑩.

Het voormalige markstadje Staines is de eerste grote voorstad van *suburban London*. Veel moderne flats, lichte industrie en verkeerswegen, hoewel je in Church Street nog een glimp kunt opvangen van hoe het was. Hier kiezen we voor het Thames Path, dat over de noordelijke oever tot in Shepperton voert. Eerst is het een breed asfaltpad, later een grindpad en nog verder een rustige oeverstraat. Je zoekt langs mooie oevervilla's en cottages, met veel boten en jachten.

Penton Hook Lock is een heel mooi sluisje met een lieflijk sluiswachtershuis. De tientallen Thamessluzen worden beheerd door de Environment Agency en bij elke sluiswachter kun je informatie over de rivier krijgen en kaarten kopen.

Je passeert het piepkleine dorpje Laleham (waar een camping bij hoort) en bereikt na een heerlijke rit **Chertsey Bridge** ⑪. De elegante brug is origineel 18de-eeuws. Chertsey op de andere oever is, als je tijd hebt, een schitterend 18de-eeuws stadje. Achter de kerk vind je de resten van een middeleeuwse abdij en er is een interessant stadsmuseumje (gratis).

Het Thames Path wordt nu een smal voetpad, maar nog vrij goed berijdbaar. De oevers zijn hier idyllisch, een klassiek Engels rivierlandschap met veel groen, bossen en een breder wordende Thames. Je passeert Shepperton Lock en bereikt het **veer van Shepperton** ⑫. Als je belt, zet de veerman je over met zijn motorsloep, waarna je je weg op de zuidoever voortzet naar **Walton Bridge** ⑬. Het jaagpad is nu een breed, halfverhard pad in overvloedig groen geworden.

Even verder, op een schitterende plek bij de rivier, vind je The Angler's Pub. Je kunt er zeer goed eten of Affligem drinken op het oeverterras. Ik kreeg er zelfs mijn thee gratis, uit sympathie.

Sunbury ligt op de noordelijke oever; je krijgt de mooie jaren-dertig-bebouwing te zien bij **Sunbury Lock** ⑭. En het wordt steeds mooier. Het gezicht op

Hampton, ook op de andere oever, met zijn spitse kerktoeren aan het water en de elegante Garrick's Villa, is pure Engelse romantiek. Ondertussen schuiven lange roeiboten voorbij.

Bij **Hampton Court Bridge** ⑮ wisselen we weer van oever en rijden het kasteeldomein binnen. Het somptueuze *Hampton Court*

Hampton Court Palace

Palace, ook het Versailles van Londen genoemd, bestaat uit twee zeer verschillende paleizen. Vooraan staat het stoere kasteel dat kardinaal Wolsey in 1514 net buiten Londen liet bouwen. Tien jaar later schonk hij het aan Hendrik VIII, die er zijn favoriete residentie van maakte. Nog een eeuw later liet William III architect Christopher Wren, die ook Londen herbouwde, een eleganter paleis aan de achterkant bijbouwen. De Franse siertuin die we doorkruisen is ook door Wren aangelegd. We trekken door het koninklijk park, terug naar de rivier.

Kingston-upon-Thames ⑩, op 16 km van de City, was ooit een goor industrieel oord, maar dat is allemaal verdwenen. Nu is er *riverside dining* in het groen en een goed bewaard middeleeuws centrum. Als er markt is op de driehoekige Market Square, lijkt het wel de Provence. De brede vierkante toren aan het eind is de Guildhall, het gildehuis. In het 19de-eeuwse Markthuis vooraan zit nu de toeristische dienst, maar ook een heel goed koffiehuis. Leuk voor de middaglunch. De All Saints' Church, verstopt tussen de huizen links, was de plaats waar de Angelsaksen in 900 al hun koningen kroonden. Terug bij de rivier passeer je Turks Boatyard, een scheepswerf uit 1710. **Teddington Lock** [17] is een scharnierpunt. Hier verlaat de NCN-route de Thames voor lange tijd, om Richmond Park op te zoeken. Voor Richmond zelf blijf je het jaagpad volgen. **Ham House** ⑩ kijkt over de rivier uit. Dit bijzonder fijne landhuis in Stuart-stijl werd in 1610 gebouwd en je kunt het bezoeken (je kunt er ook koffie drinken).

De Thames is hier een brede rivier geworden; vanaf Teddington Lock is er ook getij. Bij het voetveer naar Twickenham verschijnen, hoog op de valleiflank, Richmond-upon-Thames en zijn grootse gebouwen uit het interbellum.

Richmond Bridge ⑩ is van steen en de oudste brug over de Thames. Vanaf een schitterende esplanade kijkt de Old Town Hall (nu Museum van Richmond en toeristische dienst) uit op de rivier. Er heerst een gezellige, ietwat mondaine drukte. Er zijn eettentent met terrasjes, jongeren zitten met de voeten in het water, plezierboten nemen je mee voor een cruise op de rivier en je kunt er fietsen huren. Even verderop aan de Thameskade ligt The White Cross, een pub waar je lekker kunt eten, warm en koud, slaatjes en kazen.

Wegwijzer

Bij **Thamesbrug Eton-Windsor** ①: Windsor binnengaan;
 bij eerste kruispunt: je kunt hier rechtsaf NCN-route nr. 4 volgen, maar wij rijden Windsor binnen;
 rechtdoor (Thames Street), meevolgen naar boven en naar rechts en naar links;
 rechts bevindt zich treinstation "Windsor and Eton Central", boven links Windsor Castle;
 rechtdoor High Street volgen;
 even verder, op plein: rechts naar beneden (Sheet Street);
 even verder: rechts (Victoria Street);
 na 500 m: links (St-Leonard's Road);
 na 500 m: drukke A 308 kruisen, rechtdoor rijden (St-Leonard's Road);
 na 500 m, bij rotonde: meedraaien naar rechts;
 na 250 m komt van rechts (Bulkeley Av.) de NCN-bewegwijzering nr. 4 en 52 erbij;

direct hierna: **klein straatje** ② schuin links inslaan;

Windsor Park in rijden via NCN-route nr. 4;

bij A 332: even rechts en links door automatische poort (**Ranger's Lodge** ③) weer het park in;

door het park volgen we NCN nr. 4, maar deze is niet bewegwijzerd;

over brede rode asfaltweg naar boven;

tweede straat links in (pijl 'The Village');

je passeert de 'Park Post Office' en 'General Store' van **The Village** ④;

volg nu pijlen 'Cumberland Lodge';

je kruist twee dwarsstraten, daarna komt er van rechts een straat bij;

afslag voor **Cumberland Lodge** ⑤ negeren;

bij T: links;

bij roze gebouwen links: rechtsaf tot **Bishop's Gate** ⑥;

park verlaten door automatische poort;

vanaf hier is de NCN 4 weer bewegwijzerd;

volgen langs het **Memorial van Coopers Hill** ⑦ tot bij de drukke **A30 expressweg** ⑧;

bij A30: bewegwijzering gaat even rechtsaf tot bij rotonde, daar 180

graden terug en langs de A30 (Runnymede Road) in zuidoostelijke richting;

voorbij bocht kun je de weg weer links oversteken (NCN-route verlaten) en over een asfaltpad door een natuurreservaat rijden;

aan eind: verkeersweg A308 oversteken, rechtdoor (Yard Mead);

bij Thames: jaagpad rechts nemen;

Bellweir Lock ⑨ passeren en onder brug van M25 door;

bij volgende brug ben je in **Staines** ⑩; hier verlaten we de NCN 4 voor geruime tijd;

even vóór brug: rood klinkerpad rechts;

linksaf en brug oversteken;

aan overkant, bij Y: links (Bridge Street);

na kerk: rechtsaf (Church Street);

bij Clarence Street: rechtdoor;

even verder bij Y: rechts brede Thames Street volgen;

bij verkeerslichten: rechtdoor;

bij volgende verkeerslichten: weg oversteken naar andere kant en juist voor spoorwegbrug rechts Thames Path op (breed asfaltpad, later een grindpad);

Thamesoever volgen;

je passeert Penton Hook Lock en Laleham, vanaf hier loopt de route over een straat;

Thames Path gaat onder brug van M3;

je passeert Chertsey Lock en even verder **Chertsey Bridge** ⑪

bij **Chertsey Bridge** ⑪: je kunt eventueel de B375 nemen om een Tha-

mesbocht af te snijden, maar je kunt ook rechtdoor het Thames Path volgen (wordt een smal voetpad); na 1,5 km: pad komt uit op een straat (eenrichting), rechtdoor blijven rijden; bij Shepperton Lock: rechtdoor;

bij **Shepperton Ferry** ⑫: via het voetveer de Thames oversteken (weekdagen in winterperiode: 8-18 u, zaterdag 9-17u, zondag 10-17u; april t/m september: zelfde aanvangsuren maar alle dagen tot 18u; je moet bellen om de veerman te roepen, alleen op het kwartier; prijs: 1 £, fiets 0,50 £; info: tel. 01932 254844, www.pushtheboatout.com).

op andere oever (Weybridge): oeverpad linksaf volgen, vanaf hier ben je weer op NCN-route 4;

je gaat tweemaal onder een smalle brug door en komt bij **Walton Bridge** ⑬;

rechtdoor oeverpad blijven volgen; je passeert **Sunbury Lock** ⑭, Hampton (aan de overkant) en Molesey Lock;

bij **Hampton Court Bridge** ⑮, rivier oversteken en over jaagpad op andere oever (NCN 4) verder rijden tot **Kingston Bridge** ⑯;

Alternatief door Hampton Court Park (fietsen mag overal waar asfalt ligt): na brug rechts door poort van kasteel; voor hoofdgebouw van kasteel: linksaf, onder poort door; je rijdt door rozentuin;

aan andere kant: rechts door poort (pijl 'Kiosk'), asfaltpad;

bij volgende poort: rechts ('Cycles not permitted', dus te voet), langs achterkant van kasteel;

ter hoogte van ingang kasteel: schuin rechts, brede laan rechts van de kroon;

klein bruggetje over en door smeedijzeren poort;

paadje verder volgen;

bij asfaltweg (hier kun je terug fietsen): naar links;

achter hoevegebouw asfalt mee volgen naar rechts;

bij kruispunt: rechtdoor, op loods af;

bij de gebouwen: even naar rechts;

na 100 m: links door zwart ijzeren poortje (van 7u tot zonsondergang), pad tussen houten afsluitingen tot bij Thamesoever;

Thames Path links volgen.

Bij **Kingston Bridge** ⑯: oversteken; vanaf hier kun je NCN 4 volgen tot **Teddington Lock** ⑰;

Alternatief door centrum Kingston: na brug, bij kruispunt: rechts centrum in (Thames Street);

op Market Place: linksaf en op hoek mee naar links (Church Street, fiets aan de hand); even verder linksaf (Wood Street), Clarence Street oversteken, en rechtdoor Wood Street vervolgen; je bent weer op NCN 4.

Bij **Teddington Lock** ⑰ verlaat de NCN-route de Thamesoever om door **Richmond Park** te trekken en pas bij het **Wetlands Centre** in **Barnes** weer de Thamesoever te bereiken. Moet je verder dan **Richmond**, dan kun je de NCN 4 door **Richmond Park** volgen (zie etappe 4). Moet je in **Richmond** zijn, volg dan bij **Teddington Lock** gewoon rechtdoor het **Thames Path**, langs **Ham House** ⑱ tot **Richmond Bridge** ⑲.

4. Van Richmond naar London City

- TRAJECT:** Richmond Bridge – Ham House – Richmond Park – Roehampton Gate – Barnes – Putney Bridge – Fulham – Chelsea – Westminster Bridge – Tower Bridge.
- AFSTAND:** 28 km.
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** In Richmond Park: enkele flinke klimmen, maar grotendeels goed verharde en autovrije straten. Traject door Barnes, veelal door rustige buitenwijken; daarna langs de Thames tot Putney Bridge; van Putney tot Westminster Bridge: door relatief rustige stadsstraten, soms langs drukke boulevards (gebruik de 'bus lanes'!); van Westminster Bridge tot Tower Bridge: stadscentrum, soms autovrije straten.
- BEWEGWIJZERING:** Van Richmond Park tot Tower Bridge gebruiken we NCN-route nr. 4 (zelfklevers en bordjes met rood vierkantje en daarin witte 4) en wijken er nauwelijks van af. Vanaf Putney Bridge rijden we in stadsgebied en hoewel de bewegwijzering in orde is, moet je haar nauwgezet volgen. Daarom beschrijven we dit traject ook in de wegwijzer.
- KAART:**
- Folder 'Cycling in Richmond Park' (toeristische dienst van Richmond)
 - NCN-kaart 'Thames Valley Cycle Route' van Sustrans (zie 'Documentatie')
 - Vanaf Putney Bridge: NCN-kaart 'Londen Thames Cycle Route' van Sustrans (zie 'Documentatie')
- EINDPUNT:** Bij Chelsea Bridge ① kun je uitlooproutes direct naar Victoria Station en Paddington Station kiezen (zie kaart 'London Thames Cycle Route'). Slaap je in Greenwich, dan kun je van de Tower Bridge de NCN-route nr. 4 verder volgen tot Greenwich (8 km).
- ALTERNATIEVEN:**
- Vanuit Richmond kun je ook langs de zuidelijke Thamesoever een heel mooi traject fietsen via Kew Bridge naar Barnes en bij het **Wetland Centre** ⑦ aansluiten op de NCN 4. Je mist dan Richmond Park.
 - Van Westminster Bridge tot Tower Bridge kun je ofwel de NCN-route volgen, ofwel het Thames Path langs de rivier volgen (maar vaak fiets aan de hand).
- BEVOORRADING:** Alle voorzieningen in Richmond en Barnes. Vanaf Putney Bridge ben je in stadsgebied en vind je alle voorzieningen.

De fietstocht

Richmond ① was ooit een koninklijke residentie en er valt heel wat te zien. Vraag een stadsplattegrondje bij de toeristische dienst in de Old Town Hall.

Richmond Park

Rond Old Palace Yard vind je de resten van het paleis van de Tudor-koningen, onder meer het Gate House. Je kunt het bereiken vanaf Richmond Green, of vanaf het jaagpad als je vóór de spoorbrug rechts de Old Palace Lane in slaat. Je rijdt terug de Thames af naar het **veer van Twickenham** ② en even voor Ham House zoek je de lange toegangsdroef van het kasteel op, die een schitterend fietspad geworden is. In de volksmond heet ze ook de *Melancholy Walk*. Ze leidt tot bij de uitgestrekte Ham Common. Een *common* of *green* was ooit de gemeenschappelijke weidegrond in het centrum van het dorp; wij zouden het een *brink* noemen.

Bij **Ham Gate** ③ klim je over een steil fietspad **Richmond Park** in. In de zomer is dit uitgestrekte park open tot 's avonds, anders gaat het al dicht om 16u. Een bordje waarschuwt dat je niet al te dicht bij de herten moet komen, vooral niet van mei tot juli en in oktober.

Over een asfaltstraat – helemaal autovrij en alleen – zweef je langs **Isabella Plantation** ④. Met wat geluk zie je tussen de hoge varens de geweien van mannetjesherten. In de bronstperiode heb je dat geluk zelfs niet nodig; je hoort ze aan alle kanten burlen en ze gaan niet weg als je eraan komt. Op wat grotere afstand kun je hele kudde zien grazen.

Hier krijg je ook een goed idee van wat Richmond Park is: een heidegebied bedekt met varens, berken en stokoude eiken. Het is erg heuvelachtig en op de meest verrassende plaatsen wachten je schitterende vergezichten. Een typisch, oer-Engels Surrey-landschap dat de laatste driehonderd jaar nauwelijks veranderd is.

Voorbij de **autoparking** ⑤ passeer je de White Lodge, gebouwd door koning George II. Nu is de Royal Ballet School er gevestigd. Plots, op de weg naar **Roehampton Gate** ⑥, duiken de torenflats van de Londense agglomeratie op. De NCN-route zoekt nu een weg door het *suburbia* van de Londense voorstad Barnes. Via Roehampton Golf Course en Barnes Common bereik je het hart van dit mooi bewaarde voorstadje. Als je bij de rotonde even Station Road

volgt, kom je bij Barnes Green en het schitterende St-Mary's kerkje met zijn originele 15de-eeuwse bakstenen toren. Nog iets verder van de route, Barnes High Street in, kom je bij The Terrace, het ongeëvenaarde Thamesfront van Barnes. De oude pub The Bull's Head is een *pint* waard.

Terug op de NCN-route bereik je al snel de ingang van **The Wetland Centre** ⑦. Het Wetland Centre, geopend in 2000, ligt in een S-bocht van de Thames, op de plek waar vroeger *Thames Water* vier grote waterreservoirs had. Die worden nu terug aan de natuur gegeven; de vochtige omgeving is omgetoverd tot

Barnes, Wetland centre

een merenlandschap waar tientallen soorten watervogels leven. Een wandelpad leidt je door een tropisch woud of een Scandinavisch bos en er is zelfs een Falklandeiland. Er zijn watervallen, torens met schitterende uitzichten over de Thames en de rest van Londen en nog veel meer attracties. De hele operatie kostte 16 miljoen pond en is betaald uit de opbrengst van de luxeflats die op de Thamesoever opgetrokken zijn.

Een bezoek kost je zo'n 2 uur, een

ticket kost 6,75 £ en er is een hypermodern bezoekerscentrum (info: tel. 020 8409 4400, www.wetlandcentre.org.uk).

Even verder bereik je eindelijk weer de Thames; een breed, halfverhard jaagpad voert je naar **Putney Bridge** ⑧. Dit is het epicentrum van de *rowing clubs*; de oever wordt ingenomen door bootwinkels en hangars waar de lange smalle roeiboten opgeslagen liggen. Bij de helling is het een drukte van belang; roeien lijkt hier een echt sociale gebeurtenis te zijn.

De NCN-route steekt hier de Thames over. Links ligt het Bishop's Park, vooraan het All Saints-kerkje met een uitzonderlijk oud kerkhofje onder de bomen. Vanaf de Thamesoever heb je er een schitterend uitzicht op Putney en verstopt in het park zelf ligt Fulham Palace, tussen 704 en 1973 de woonplaats van de bisschop van Londen. Nu is het een museum.

Je rijdt nu de voorstad **Fulham** binnen. Smalle straten, hoge bebouwing en een metrostation in typische gele zandsteen wijzen erop dat je echt de grootstad bereikt hebt. Door straten met mooie Victoriaanse huizen, vaak in serie geschakeld, rij je om Hurlingham Park heen en kom je in **Wandsworth** ⑨ terecht. Dat is een heel ander, proletarischer Londen en het verkeer is er heel wat drukker.

Ooit komt er een Thames-oeverpad van Hurlingham Park naar Chelsea, maar zolang dat er niet is, loopt de NCN-route door relatief rustige woonstraten. Je passeert het Chelsea College of Art and Design en rijdt dan rond Chelsea Creek, ooit het haventje van Chelsea. In Lots Road staat de prachtige elektriciteitscentrale van Londen Transport uit 1904, en Chelsea Wharf, nu omgebouwd tot bedrijvent centrum. Loop even het parkje *Old Ferry Wharf* in; je hebt er een mooi uitzicht op de Thames.

Tussen Battersea Bridge en **Albert Bridge** ⑩ ligt het oude hart van **Chelsea** ⑪.

Londen, Houses of Parliament

Rij na het kerkje en het standbeeld van Thomas More bijvoorbeeld eens linksaf Cheyne Row in. In de smalle 19de-eeuwse straatjes ontdek je prachtige Victoriaanse burgerhuizen in donkere baksteen en, op nr. 24, het huis van auteur Thomas Carlyle.

Achter de mooie gevels van Cheyne Walk, weer langs de Thames, woonden nog meer beroemdheden, zoals George Eliot en Mick Jagger (in de jaren '70). De rivier ziet er hier majestueus uit. Strandjes, woonboten, steigers... eb en vloed spelen hier nog een rol. Aan de overkant liggen **Battersea Park** met zijn *vredespagode* en het indrukwekkende Battersea Power Station. De elektriciteitscentrale met haar vier witte schoorstenen ligt al vele jaren stil; kenners zullen haar herkennen van de platenhoes van Pink Floyd.

Na **Chelsea Bridge** ⑫ rij je door Lupus Street de Londense binnenstad in. Ooit een wat vervallen buurt, maar nu zijn de vele Georgiïaanse huizen met twee zuiltjes en een vestibule ervoor veelal mooi gerestaureerd. Ook het kerkje van Saint George's en het plein erachter doen verfrissend Engels aan. Na Vauxhall Bridge Road passeer je het Tate Britain Museum en bereik je weer de Thames. Pauzeer even op **Lambeth Bridge** ⑬; het gezicht op Westminster en de City zul je niet vaak gezien hebben.

Bij **Westminster Bridge** ⑭ kom je in de wondere wereld van de 'nieuwe' South Bank terecht. Of je nu de wandelpromenade langs de Thames volgt (vaak fiets aan de hand), of de NCN-route door de achterstraatjes, er is heel wat te zien (zie p. 158).

Aan het eind links staat een spiksplinternieuw, helemaal rond gebouwd, volledig in glas: de zetel van de greater

Londen, St-James's Park

London Authority. Je hebt nu de indrukwekkende **Tower Bridge** ⑩ bereikt. De peperkoekstijl is niet middeleeuws, zoals je zou kunnen denken, maar neogotiek uit 1894. De laatste jaren wordt het monument verkocht als *The Tower Bridge Experiment*, waarbij je onder meer de machinekamer bezoekt (ticket 6,50 £).

Loop eens over de brug: je krijgt er een overzicht over de *Tower of London*. Dit Kremlinachtige burchtcomplex gaat terug tot de vroegste tijden van de Engelse geschiedenis. In de 11de eeuw al zette Willem de Veroveraar er een toren neer om de stad in het oog te houden. Hier ook liet Henry VIII Anna Boleyn onthoofden en liggen nog steeds de kroonjuwelen (ticket 11,50 £).

Wegwijzer

Wil je door Richmond Park, volg dan de verder bescheven route.

*Alternatief: in **Richmond** ① kun je desgewenst het Thames Path op de zuidelijke oever blijven volgen, via Kew Bridge tot Chiswick Bridge;*

daarna zo snel mogelijk oeverpad ruilen voor verkeersweg ernaast (A3003, Mortlake High Street);

in Barnes, na spoorbrug, rechtsaf Thames verlaten (Barnes High Street);

*rechtdoor door Barnes rijden; A306 oversteken en via ingang van **Wetland Centre***

⑦ Thames-oever weer bereiken.

ROUTE DOOR RICHMOND PARK

Bij **Richmond Bridge** ①: rij terug langs jaagpad op zuidelijke Thames-oever in richting van Teddington Lock tot bij **veer naar Twickenham** ②, net voor Ham House;

ter hoogte van **veer naar Twickenham** ②: oever verlaten en links paadje nemen, over bruggetje (pijl 'Ham House', over houten plankenpad; bij hoek van kasteeldomein (Ham House): rechtdoor weggetje naast muur volgen; aan eind: even rechts en weer links en fietspad volgen; straat (Sand Lane) oversteken en fietspad verder volgen; bij grote straat (The Common): linksaf, je zit weer op NCN 4; bij verkeerslichten: verkeersweg oversteken en rechtdoor Richmond Park in (Ham Gate Avenue); vanaf hier volg je de NCN 4-wegwijzers (summier, maar te volgen) richting 'Central London';

vanaf **Ham Gate** ③ is er een fietspad naast de weg; even verder, bij kruispunt: rechtdoor (wegwijzer '**Isabella Plantation**' ④); vanaf hier is het autovrij; na 1,5 km, bij **carpark** ⑤ met drankenstalletje, linksaf; na 1,5 km, bij verkeersweg: rechts naar **Roehampton Gate** ⑥; *(een variant leidt hier rechtdoor naar East Sheen en Mortlake);*

bij **Roehampton Gate** ⑥: park verlaten en NCN-bewegwijzering volgen naar Barnes en **The Wetlands Centre** ⑦, waar je de Thames-oever bereikt;

bij Thames oever: Thames Path rechtsaf volgen tot **Putney Bridge** ⑧;

Putney Bridge oversteken;

even na brug: rechtsaf (High Street); meedraaien naar links (Ranelagh Gardens); tweede links na spoorwegbrug (Napier Avenue); aan eind: rechts (Hurlingham Road); aan eind park: rechts (Broomhouse Lane)

na 500 m: links (Sullivan Road);

bij T: even rechts en weer links (Hugon Road);

bij **Wandsworth Bridge Road** ⑨: rechtdoor (Stephendale Road);

straat volgen naar links, na 600 m bij T: rechts (Bagley's Lane);

bij T (Chelsea College of Arts & Design): links (Townmead Road);

na spoorbrug, bij T: links (Harbour Avenue); bij rotonde: links en even verder rechts (Lots Road);

bij drukkere straat: rechtdoor (Chayne Walk);

verkeersweg op noordelijke Thamesoever blijven volgen, voorbij Battersea Bridge, tot **Albert Bridge** ⑩;

*Tussen Battersea Bridge en Albert Bridge kun je linksaf (Cheyne Row) om **Chelsea** ⑪ te bezoeken. Je kunt ook rechts Albert Bridge over om je route op de andere oever te vervolgen door Battersea Park (eind 2002 was deze route echter gesloten).*

bij **Albert Bridge** ⑩: verkeersweg op noordoever (Embankment) blijven volgen tot volgende brug (**Chelsea Bridge** ⑫);

(Bij Chelsea Bridge begint linksaf een fietsroute naar Victoria Station en Paddington Station).

Voor Central London blijf je NCN 4 volgen, dit is rechtdoor de ver-

keersweg op noordoever (Grosvenor Road);

na spoorbrug: links (Lupus Street);

meedraaien naar rechts, na 800 m mee naar rechts (Bessborough Street) en naar links (Drummond Street);

bij Vauxhall Bridge Road: even rechts en direct links (John Islip Street);

na 400 m schuin links (Marsham Street);

bij Horseferry Road: rechts en over **Lambeth Bridge** ⑬ Thames over;

bij rotonde aan overkant van Lambeth Bridge: schuin links (Lambeth Palace Road);

aan eind: links (**Westminster Bridge Road** ⑭);

(Voor centraal London: hier Westminster Bridge oversteken).

Westminster Bridge Road direct rechts oversteken en klein straatje aan overkant in (wordt verder Belvedere Road);

volg nu NCN 4-wegwijzers via **London Bridge** ⑮ tot bij **Tower Bridge** ⑯.

*Alternatief langs Thamesoever: tot bij Westminster Bridge rijden en over trappen naar wandelpromenade langs rivier afdalen ('Thames Path'); volg bewegwijzering van Thames Path tot **Tower Bridge** ⑯. Dit zal evenwel deels te voet moeten, daar fietsen op de wandelpromenade zelf niet toegestaan is.*

10

In de overwegend vlakke kuststreek van oostelijk Kent heeft het National Cycle Network verschillende langeafstands-fietsroutes uitgezet. We combineerden er enkele en verbonden

TUIN VAN ENGELAND FIETSROUTE

ze tot een vierdaagse lus, met vertrek in

Dover, Folkestone of Ashford. Je fietst over krijtrotsen, door ongerept platteland, langs beroemde parken en tuinen én dwars door historische stadjes als Rye, Canterbury en Sandwich.

Het landschap van Kent

hoge hagen, bomenrijen of houtkanten afgebakende velden en weiden, worden af en toe onderbroken door bospercelen. Het land-

Het vlakke land tussen Lydd en Rye

Kent heeft een uitgesproken coulissenlandschap. Met het landschap lijkt wel een puzzel, waarbij die hagen- en bomenrijen de puzzelstukjes aaneensluiten. De groot-scheepse landbouwhervormingen van 1700, vastgelegd in de *Enclosure Acts*, zijn de oorzaak van de versnipperde structuur van de landbouwgronden. Kronkelige paden, holle wegen, veelhoekige bosjes en grillige hagen zijn er het gevolg van en maken fietsen in Kent zo aangenaam verrassend. Daarbij is het platteland van Kent nauwelijks verstedelijkt. Buiten steden en dorpen kom je meteen en zonder overgang in de schaars bewoonde *countryside*.

Het Royal Military Canal en Romney Marsh

Het Royal Military Canal verbindt de kuststeden Hythe en Rye, van zee tot zee. Het werd in 1804 gegraven als

militaire verdedigingslinie tegen een eventuele invasie van Napoleon vanuit Frankrijk. Ook kon de legerleiding over dit kanaal soldaten en oorlogsmaterieel snel vervoeren. Het volgt ongeveer de historische kustlijn en beschrijft een flauwe bocht rond de polders van Romney Marsh. Dat gebied bestond in de Middeleeuwen uit een groot moeras, waaruit enkele heuvels als eilandjes omhoog staken. De oude stadjes Lydd en Old Romney liggen op zo'n heuvel. Er waren enkele vaargeulen en Appledore was de voornaamste haven. Al vanaf de vroege Middeleeuwen wierp men dammen op en groef men grachten om het land droog te leggen. Nu bestaat Romney Marsh uit vruchtbare polders vol tarwe en weidegebieden, begraaasd door schapen van het Romney-ras, die het hele jaar door zonder enige beschutting buiten kunnen blijven. De schilderachtige kanaaloeveren zijn beschermd natuurgebied.

Fietscircuit langs de kust van en dwars door Oost-Kent (4 dagen, 171 km)

203

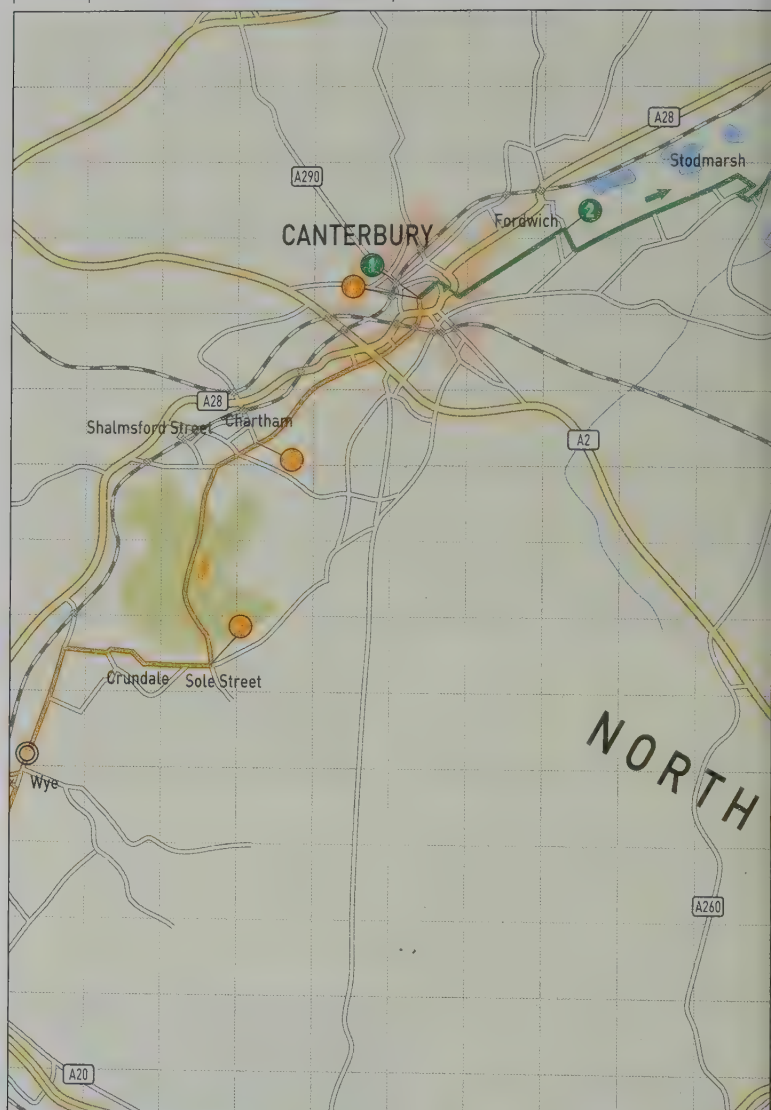
Met deze wat Frans aandoende naam Cinque Ports

worden *zeven* stadjes aan de oost-kust van Kent aangeduid. Oorspronkelijk waren het er vijf: Sandwich, Dover, Hythe, New Romney en Hastings. In de 11de eeuw sloten deze havensteden een overeenkomst met koning Edward the Confessor. Zij zouden manschappen en schepen leveren en kregen in ruil vrijstelling van sommige taksen én toestemming om zelf hun rechtspraak te organiseren. Later werd de alliantie uitgebreid met Rye en Winchelsea. Edward I legde in 1278 de rechten en plichten van deze alliantie vast in een handvest. Vanaf 1708 was Walmer Castle de residentie van de Lord Warden, de officiële vertegenwoordiger van the Cinque Ports bij het Britse rijk. De onlangs gestorven koningin moeder (*Queen Mum*) bezat lange tijd deze ceremoniële titel.

- ⇧ Langs het Royal Military Canal
- ⇒ De haven van Folkstone

0 1.800 m 9.000 m

ETAPPE 1

- 1 Dover
- 2 Folkestone
- 3 Hythe
- 4 Royal Military Canal
- 5 Burmarsh
- 6 St-Mary in the Marsh
- 7 Old Romney

ETAPPE 4

- 1 Canterbury
- 2 Fordwich
- 3 Grove
- 4 Preston
- 5 Wingham
- 6 Sandwich
- 7 Deal
- 8 Walmer Castle
- 9 St-Margaret's at Cliffe
- 10 Dover

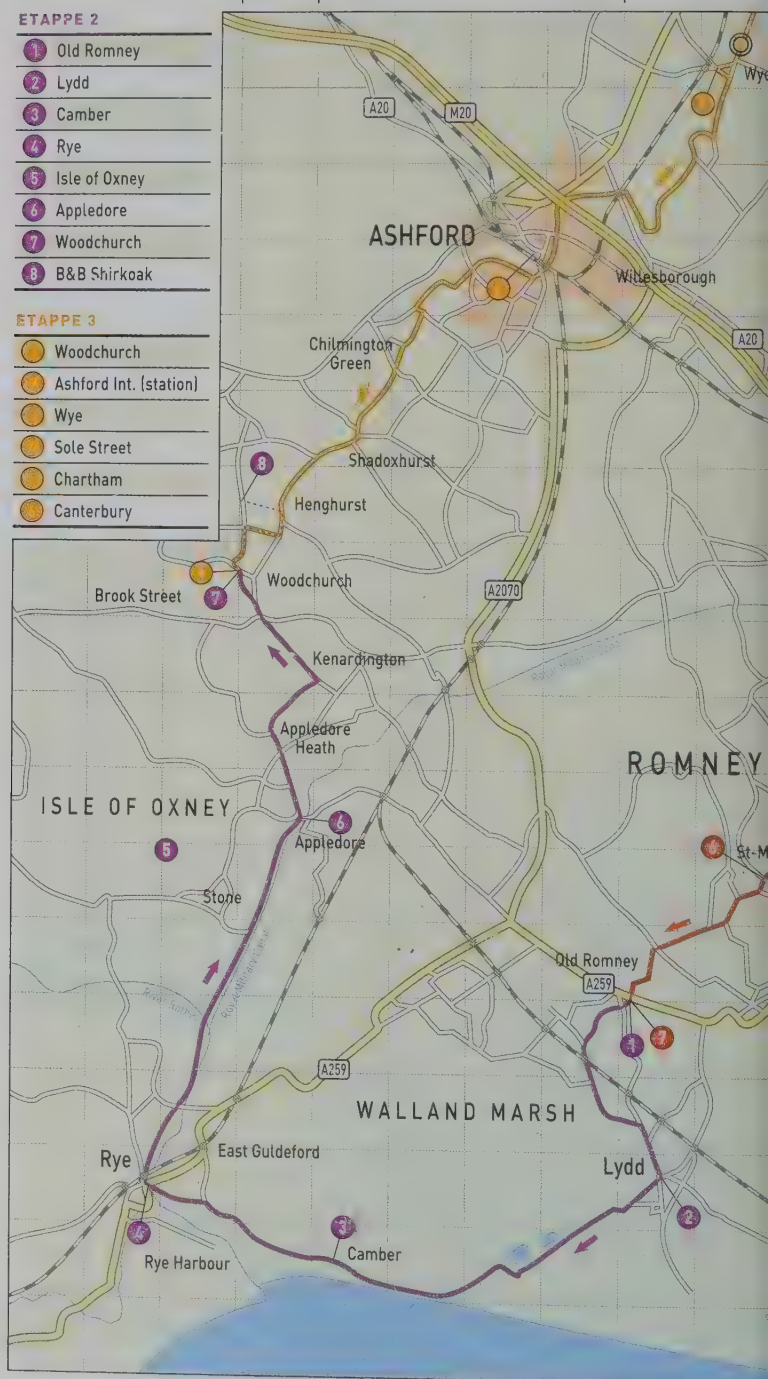
0 1.800 m 9.000 m

ETAPPE 2

- 1 Old Romney
- 2 Lydd
- 3 Camber
- 4 Rye
- 5 Isle of Oxney
- 6 Appledore
- 7 Woodchurch
- 8 B&B Shirkoak

ETAPPE 3

- Woodchurch
- Ashford Int. (station)
- Wye
- Sole Street
- Chartham
- Canterbury

ETAPPE 1

1	Dover
2	Folkestone
3	Hythe
4	Royal Military Canal
5	Burmarsh
6	St-Mary in the Marsh
7	Old Romney

De Tuin van Engeland fietsroute praktisch

AARD VAN DE VAKANTIE Dit is een rustige fietsvakantie over een overwegend vlak parcours en met vrij korte etappes, waardoor je ruim de tijd hebt om de historische stadjes op je weg te bekijken. De havens Dover en Folkestone liggen op de route, zodat je voet aan wal kunt zetten en meteen kunt gaan fietsen. Wie met de trein (Eurostar) reist, kan de tocht in Ashford International (zie dag 3) beginnen en beëindigen. Let op, de laatste etappe (Canterbury-Dover) is de langste, zo'n 50 km. Zorg dat je tijdig in de haven bent. Hoe je ook naar Engeland reist, tel op zijn minst een halve dag extra om goed en wel op je bestemming te raken.

BEOORDELING De wegen zijn over het algemeen verkeersarm. De bewegwijzering van het National Cycle Network (NCN) is betrouwbaar. Het parcours loopt grotendeels over vlak terrein met enkele beklimmingen. De enige moeilijkheid is het verplichte links fietsen, waardoor extra oplettendheid nodig is.

HOE KOM JE ER?

MET DE BOOT Vanuit Calais vaar je met de Seacat van Hoverspeed Fast Ferries in 1 uur naar Dover. De fiets kan gratis mee als hij op de auto staat en ook als je als voetganger een vijfdaagse retour neemt. Bij een dagretour als voetganger betaal je € 4,68 extra voor de fiets (/T). Er zijn gemiddeld twaalf afvaarten per dag. Info: Hoverspeed, Natiënkaai 9, 8400 Oostende, reserveringen en informatie: tel. (00800) 1211 1211 (ook vanuit Nederland) of tel. (0032) 059 559911, www.hoverspeed.com.

MET DE TREIN • Vanuit Brussel-Zuid rijdt ongeveer elke twee uur een Eurostartrein door de kanaaltunnel naar Ashford International. De rit duurt 1u15. De fiets kan onder bepaalde voorwaarden mee. Info bij de Belgische of Nederlandse spoorwegen: zie inleiding ('Vervoer').

- Je kunt met de gewone trein naar Calais en je fiets meenemen, om daar de Seacat te nemen, maar dat is een complexe trip.
- Info over de treinen in Kent: www.connex.co.uk of National Rail Enquiries, tel. 0044 8457 48 49 50.

MET DE AUTO • Vanuit Calais met de Seacat van Hoverspeed Fast Ferries naar Dover. Het goedkoopst en eenvoudigst is echter je auto achter te laten op de onbewaakte parking bij de Hoverspeed-terminal in Calais en als voetganger met je fiets over te steken. Info: zie hierboven 'Met de boot'.

- Wil je de auto meenemen naar Engeland, dan kun je in Calais ook de Shuttle naar Folkestone nemen. Info: zie inleiding ('Vervoer'). Om hem in Folkestone vier dagen achter te laten, kun je bijvoorbeeld een klein dorp in de buurt opzoeken.

FIETSVERRUUR • Andy's Cycle Shop, London Road 156, Dover, tel. (0044) 01304 204401;

- Cycle Mart, London Road 61, Dover, tel. (0044) 01304 225063;
- Activ, Sandgate Road 145, Folkstone, tel. (0044) 01303 240110;
- Renham Cycle Centre, Grace Hill 17, Folkstone, tel. (0044) 01303 241884;
- Cycle Mart, New Rents 12-16, Ashford, tel. (0044) 01233 662800;
- Trev's Cycle Center, High Street 3a, Ashford, tel. (0044) 01233 641310;
- House of Agnes, St Dunstan's Street 71, Canterbury, tel. (0044) 01227 472185;
- Trev's Cycle Center, Stour Street 22-24, Canterbury, tel. (0044) 01227 787880;
- Cycle Mart, Lower Bridge Street 19, Canterbury, tel. (0044) 01277 761488.

LOGIES Onderweg zijn voldoende overnachtingsmogelijkheden in hotels en B&B's. Enkele adressen, verspreid over het hele circuit:

- Dover: Esther House, Barton Road 55, tel. (0044) 01304 241332;
- Folkestone: Abbey House Hotel, Westbourne Gardens 5-6, tel. (0044) 1303 55514;
- Burmarsh: Dolly Plum Cottage, Burmarsh Road, tel. (0044) 01303 874558 (duur en fietsonvriendelijk, 1 km van de route);
- St Mary-in-the-Marsh: The Star Inn, tel. (0044) 01797 362139;
- Old Romney: The Rose & Crown Inn, tel. (0044) 01797 367500;
- Rye: Lorelei House, Military Road, tel. (0044) 01797 224229;
- Stone in Oxney: Cliff Farm, tel. (0044) 01797 280331, pat@cliff-farm.co.uk (1 km van Royal Military Canal);
- Appledore: Horne's Place, Appledore Heath, tel. (0044) 01233 758305 (middeleeuws huis met middeleeuwse kapel);
- Woodchurch: Shirkoak Farm, Bethersden Road, tel. (0044) 01233 860056, shirkoakfarm@aol.com (2 km van de route);
- Ashford: Dalmeny House, Magazine Road 18, tel. (0044) 01233 627596;
- Ashford: Quantock House, Quantock Drive, tel. (0044) 01233 638921, tucker100@madasafish.com;
- Wye: New Flying Horse Inn, Upper Bridge Street, tel. (0044) 01233 812297;
- Wye: Mistral, Oxentum Road 3, tel. (0044) 01233 813011;
- Chartham: Upper Mystole Farm, Pennypot Lane, tel. (0044) 01227 730589 (met avondmaal);
- Canterbury: Abberley House, Whitstable Road 115, tel. (0044) 1227 450265;
- Canterbury: Guest House Clare Ellen, Victoria Road 6, tel. (0044) 01227 760205;
- Wingham: B&B Dambridge Oast, Staple Road, tel. (0044) 01227 720082 (5 km van de route);

Stodmarsh, tussen Canterbury en Sandwich

- Sandwich: Hotel Fleur de Lis, Delf Street, tel. (0044) 01304 611131;
- Deal: Sondes Lodge, Sondes Road, tel. (0044) 01304 368741.

DOCUMENTATIE

- KAARTEN** • Op de kaart 'Garden of England Cycle Route' zijn de NCN-routes 1, 2 en 18 ingetekend. De kaart wordt uitgegeven door Sustrans, heeft een schaal 1:100 000 en geeft details van stadsdoortochten evenals info over pubs, winkels en postkantoren. Alleen de corridor van de NCN-routes is erop te zien. Opgepast: het traject Rye-Ashford staat er niet op. Te koop in de reisboekhandel of via internet: www.sustrans.org.uk;
- Topografische kaarten van het gebied: Landranger nrs. 179 en 189 van Ordnance Survey, schaal 1:50.000;
 - De Cycling Map 'East Kent' van Ordnance Survey is handig voor de doortocht door Ashford en Canterbury.

- INFORMATIE** • British Travel Centre: Louisalaan 140, 1050 Brussel, tel. 02 646 35 10, brochurelijn tel. 02 626 25 94 (24u/24), fax 02 646 39 86, british.be@bta.org.uk, www.visitbritain.com
- Kent Tourism Alliance: 12/13 Sun Street, Canterbury, Kent CT1 2HX, England, tel. (0044) 01622 696165, fax (0044) 01227 471725, tourism@kent.gov.uk, www.kenttourism.co.uk
 - Dover : Tourist Information Centre, Townwall Street, tel. (0044) 01304 205108, tic@doveryuk.com (op zondag geopend);
 - Rye : The Heritage Centre, Strand Quay, tel. (0044) 01797 226696, ryetic@rother.gov.uk, www.rye-tourism.co.uk,
 - Ashford: Tourist Information Centre, Churchyard 18, tel. (0044) 01233 629165, tourism@ashford.gov.uk;
 - Canterbury: Tourist Information Centre, Sun Street 12/13, tel. (0044) 01227 378101, canterburyinformation@canterbury.gov.uk, www.visitcanterbury.co.uk, (ook op zondag geopend);
 - Sandwich: Tourist Information Centre, Cattle Market, tel. (0044) 01304 613565,

WEBSITES

- www.kenttourism.co.uk is de bijzonder goede website van de toeristische dienst van Kent (in het Nederlands!). Je vindt er onder meer alle logiesmogelijkheden.
- www.kent.gov.uk/sp/cycling: alles over fietsen en fietsroutes in Kent

Deal, Walmer Castle

1. Van Dover naar Old Romney

TRAJECT: Dover – Folkestone – Hythe – Burmarsh – Old Romney.

AFSTAND: 42 km.

MOEILIKHEIDSGRAAD: De eerste 10 km stijgt je langzaam naar 150 m en dan daalt je weer snel. De rest van de etappe verloopt vlak door Romney Marsh. Afgezien van de drukte om uit Dover te geraken, fiets je over verkeersarme wegen, voor de helft zelfs over aparte fietspaden tussen weilanden.

BEWEGWIJZERING: NCN-route nr. 2 van Sustrans, goed bewegwijzerd (behalve bij het binnenkomen in Folkestone-stad): blauwe bordjes met rode nummer 2 of alleen een rode 2-sticker.

BEVOORRADING: In Dover: alle voorzieningen; even buiten Dover: kruidenierswinkel in Aycliff; net voor Folkestone: pub met restaurant; in Folkestone en Hythe: alle voorzieningen; tearoom Lathe Barn net voor Burmarsh.

De fietstocht

Dover ①, met de bekende en veelbezongen *White Cliffs*, is al meer dan tweeduizend jaar de poortwachter van Engeland. Het is de enige van de Cinque Ports-havens die nog steeds een echte zeehaven heeft. Het beeld van de stad wordt gedomineerd door het kasteel, dat eeuwenlang Englands eerste verdedigingsvesting tegen indringers was. In Dover Castle (op dag 4 kom je er langs) zijn tentoonstellingen te zien over de slag bij Waterloo en de geschiedenis van het *Queen's Regiment*.

Dover is een oude stad, die al door de Romeinen bewoond werd. In 1970 vond men in de stad resten van een Romeinse villa met uitzonderlijk goed bewaarde muurschilderingen. Rondom deze villa is een museum gebouwd. Interessant is ook de lange in de klippen uitgehouwen trap die diende als wegverkortings naar de stad voor de Engelse troepen in geval van een aanval door Napoleon. Het Tourist Information Centre ligt vlak bij de aanlegplaats van de boten.

Door druk verkeer verlaat je de stad, maar enkele kilometers verder fiets

Dover

Capel-le-Ferne, Memorial Battle of Britain

Folkstone

je al over een grindpad naar een mooi wandelpark, het Samphire Hoe Country Park. Dan begin je aan een lange, gestage klim naar Folkstone. Onderweg passeer je een in de vorm van een propeller aangelegd park, het oorlogsmonument Memorial of The Battle of Britain. In een eremuur is de beroemde uitspraak van Sir Winston Churchill ingebeiteld: *'Never in the field of human conflict was so much ought by so many to so few.'*

Met flinke snelheid suis je even later naar de haven van **Folkestone** ②, waar veel plezierboten in een beschermde kom voor anker liggen. De eens zo bloeiende haven straalt vergane glorie uit. De boten naar Frankrijk zijn verdronken door de Kanaaltunnel. Er ligt een Russische onderzeeër, die bezocht kan worden.

De stad zelf, met de mooie Leas Promenade, ligt zo'n 60 m hoger op de klippen. Sedert 1885 transporteert de *Leas Lift* stadsbewoners van en naar het havengebied. Deze lift maakt op ingenieuze en tegelijkertijd eenvoudige wijze gebruik van waterkracht (dagelijks open van 9 tot 18u).

Langs de kust rijd je via het Lower Leas Coastal Park naar Sandgate. Het Lower Leas Coastal Park, met zijn picknickplaatsen en speeltuigen voor kinderen, ligt vlak bij het strand.

Van Sandgate fiets je over de dijk naar **Hythe** ③, een van de leden van de Cinque Ports-alliantie. Het is een gezellig, oud plaatsje. De crypte van de St-Leonard kerk vol schedels en beenderen is een druk bezochte attractie.

Bij Hythe kom je bij het **Royal Military Canal** ④ en je volgt het een eindje. Aan het kanaal ligt het stationnetje van de miniatuurtreintjes van de Romney, Hythe & Dymchurch Railway, die met verkleinde locomotieven en kleine open coupés naar Dungeness, aan het uiterste puntje van de Romney Marsh, rijden.

Even verder bereik je de Romney Marsh, het vroegere moerasland, dat met behulp van wallen en afwateringsgrachtjes drooggelegd werd. Er liggen ontelbaar veel kanaaltjes in het wijde, ongeschonden landschap met kwakende

kikkers en pluizige schapen. Je kunt deze grachtjes herkennen aan de velden wiegende rietstengels, die als een onregelmatig spinnenweb in het oneindige laagland liggen. De schapen houden het gras kort en de weilanden liggen erbij als golfterreinen.

Vanaf de kronkelende landweg heb je af en toe een mooi uitzicht op de heuvel van Isle of Oxney, destijds een eiland in een eindeloos moeras. Langs de tot tearoom omgebouwde boerderij Lathe Barn, waar je een heerlijke *after-noon tea* of een lichte maaltijd kunt gebruiken, rij je verder naar het vredige dorpje **Burmarsh** ⑤. De lage huisjes liggen om het oude kerkje gegroepeerd. Verder in de Marsh kom je langs het 12de-eeuwse Normandische kerkje van **St-Mary in the Marsh** ⑥, midden in een verstilde, landelijke omgeving. Het is altijd geopend. Ertegenover ligt de Star Inn, een pub met overnachtingsmogelijkheid.

Het kerkje van **Old Romney** ⑦ is zo mogelijk nog landelijker gelegen. Het is helemaal omgeven door weiden met schapen. Spijtig genoeg raast de A259 er heel dicht voorbij. Als je deze drukke weg bent overgestoken, bereik je The Rose & Crown Inn, een gezellige pub met B&B-mogelijkheid, avondmaaltijd en lunch.

Wegwijzer

Vanaf Esplanade in **Dover** ①: bewegwijzering van **NCN-route nr. 2** volgen;

bijna 13 km verder, bij **Folkstone** ②: B2011 oversteken en rechtdoor;

bij T-splittings: linksaf en naar haven afdalen (Wear Bay Road);

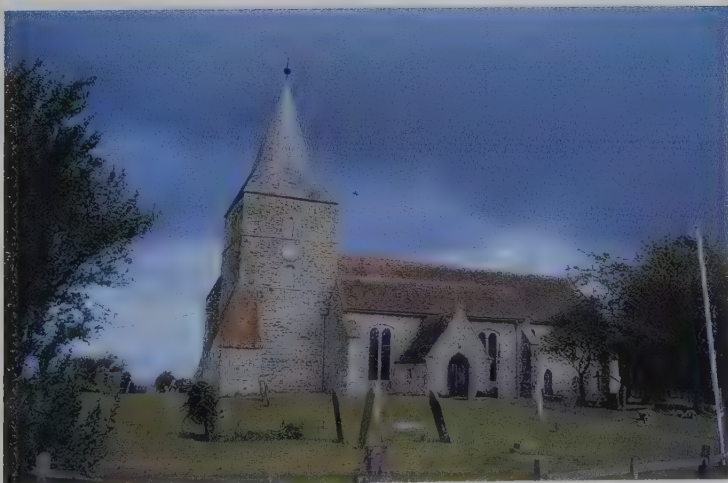
NCN-route 8 km volgen tot **Hythe** ③;

bij einde fietspad langs zee in Hythe: rechtsaf (Stade Street);

voor brug van **Royal Military Canal** ④: linksaf (Portland Road) en kanaal volgen;

NCN-route verder volgen langs **Burmash** ⑤ en **St. Mary-in-the-Marsh** ⑥ tot **Old Romney** ⑦.

St-Mary-in-the-Marsh

2. Van Old Romney naar Woodchurch

- TRAJECT:** Old Romney – Lydd – Camber – Rye – Appledore – Woodchurch.
- AFSTAND:** 39 km.
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Volledig vlak parcours over verkeersarme wegen.
- BEWEGWIJZERING:** NCN-route nr. 2 tot Rye; van Rye tot Appledore: geen bewegwijzering; van Appledore tot Woodchurch: regionale fietsroute nr. 11. De NCN-routes zijn bewegwijzerd met blauwe bordjes met het rode nummer 2 of met alleen een rode 2-sticker. De regionale fietsroute is bewegwijzerd met bordjes en sticker met het cijfer 11.
- BEVOORRADING:** Rye: alle voorzieningen; pubs in Lydd, Camber, Rye en Appledore.

De fietstocht

Van **Old Romney** ① vervolg je je weg door het moerasland (Walland Marsh) naar **Lydd** ②. De kerk van Lydd wordt ook wel de *cathedral of the marsh* genoemd en je ziet de toren al van heel ver. Op het kerkhof staan oude grafstenen schots en scheef in het gras. Vlak bij de kerk staat onder een boom een

Eenzaam fietsen tussen
Lydd en Rye

gezellig snoep- en krantenwinkeltje, the Galleon. Het is in een heel oud pand gevestigd. Er staan trouwens veel oude huizen in Lydd, die hun oorspronkelijke stijl en karakter goed bewaard hebben. Lydd is een van de Cinque Ports, maar ligt nu een paar kilometers landinwaarts.

Je rijdt nu terug naar de zee, die je bereikt in **Camber** ③, een wat rommelige familiebadplaats. Dan fiets je over een grindpad door een wei vol schapen naar het historische stadje **Rye** ④. Vanaf het pad heb je een mooi uitzicht op dit voormalig havenstadje, dat nu zo'n 3 km van de zee ligt. Ook Rye behoort bij de Cinque Ports-alliantie en was destijds een belangrijke zeehaven. Uit die tijd dateert de Ypres Tower, het middeleeuwse verdedigingsfort. Door het kanaal dat Rye met de zee verbindt, varen nu alleen nog plezierboten.

Rye is een schilderachtig historisch stadje met smalle steegjes en straatjes, gezellige pannenkoekenhuisjes en de beroemde eeuwenoude pub Mermaid Inn, waar je uitstekende visgerechten kunt eten.

Door de Landgate, de enige nog overgebleven stadspoort, fiets je terug naar het Royal Military Canal. Dit kanaal werd in 1804 gegraven en diende om het land te verdedigen tegen een eventuele aanval van Napoleon en om soldaten en oorlogsmaterieel snel te kunnen vervoeren. Je fietst achter een hoge berm, zodat je het kanaal en de oevers nauwelijks te zien krijgt. De oevers zijn beschermd natuurgebied en eigendom van de National Trust, een organisatie die ijvert voor het behoud van historische monumenten.

In het kanaal liggen twee sluizen. Bij de tweede sluis monden de rivier de Rother en enkele 'waterings' in het kanaal uit. *Waterings* dienen om overtol-

lig water naar zee af te voeren. Het Vlaams klinkende woord *watering* en ook de in deze streek gebruikte woorden *sluice* en *dyck*, herinneren aan de Vlamingen en Nederlanders die in de Middeleeuwen hielpen bij de drooglegging van de moerassen.

Het landschap is hier adembenemend mooi. Zover het oog reikt zie je alleen golvende tarwevelden en weiden met hier en daar een boerderij en verder stilte en rust. Het voormalige eiland **Isle of Oxney** ⑤ rijst steil omhoog aan de oever van de River Rother. En ook het kanaal loopt vlak langs de steile heuvelflanken.

Het schilderachtige dorpje **Appledore** ⑥ was voor de drooglegging van de Romney Marsh de haven van dit gebied. Het bleef tot 1700 een haven met scheepswerven en een bloeiende textielnijverheid. Net zoals in Rye is het prettig wandelen in en rond het langgerekte dorpscentrum. Langs The Street vind je winkels, enkele pubs, zoals The Black Lion en ook de gezellige tearoom Bayleaves. Tussen Applemore en Woodchurch ligt, even buiten de route, een heel merkwaardige B&B, Horne's Place. Aan dit eeuwenoude, mooi gerestaureerde huis is een middeleeuwse kapel vastgebouwd.

Langzamerhand verandert het landschap: het weidse polderlandschap van de Romney Marsh maakt plaats voor de bossen van het Great Heron Wood. Vlak bij Woodchurch kun je het *South of England Rare Breeds Centre* bezoeken, een boerderij waar zeldzame rassen van boerderijdieren worden gefokt. Het is maar een kleine omweg. Even later bereik je **Woodchurch** ⑦.

Rye, haven

Appledore

Wegwijzer

Vanuit **Old Romney** ①: bewegwijzering van **NCN-route nr. 2** volgen naar **Lydd** ②; 14 km verder, vlak bij **Rye**, bij A259 New Road: linksaf over brug; bij T-kruising ④: *om Rye te bezoeken hier linksaf*; om verder naar Appledore te rijden: rechtsaf (**NCN-route verlaten**);

na brug over spoorlijn: rechtsaf (Military Road) en kanaal volgen; na 9 km, bij kanaalbrug: linksaf naar centrum van **Appledore** ⑥ (The Street); bij kruispunt: *voor B&B Horne's Chapel in Appledore hier rechtsaf*; voor Woodchurch: rechtdoor en regionale fietsroute nr. 11 volgen tot **Woodchurch** ⑦.

Voor B&B Shirkoak: in **Woodchurch** ⑦: rechtsaf (Front Street) (richting kerk); ter hoogte van kerk: rechtsaf (The Green); bij T-kruising: linksaf (richting Shadoxhurst) en bewegwijzering van NCN-route nr. 18 volgen; eerste weg linksaf tot bij **B&B Shirkoak** ⑧.

3. Van Woodchurch naar Canterbury

- TRAJECT:** Woodchurch – Ashford – Wye – Sole Street – Chartham – Canterbury.
- AFSTAND:** 37 km.
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Tussen Wye en Canterbury een steile en een minder steile klim.
- BEWEGWIJZERING:** Grotendeels NCN-route nr 18 (blauwe bordjes met het rode nummer 18 of stickers)
- BEVOORRADING:** In Woodchurch, Ashford, Wye en Canterbury: alle voorzieningen.

De fietstocht

Woodchurch ① heeft, zoals zovele dorpen, een *village green* waar cricket gespeeld wordt. In Kent is cricket veel populairder dan voetbal.

Doortocht door Ashford

Fietsroute nr. 18 voert je door een groen en rustgevend landschap met weinig bebouwing. Je merkt het nauwelijks als je de buitenwijken van Ashford binnenfietst, want groen blijft de huizen omringen. Als vanzelf kom je bij de rivier de Great Stour terecht, die zich in allerlei bochten door de stad wringt. Je rijdt geruime tijd door het Victoria Park en fietst dan onder de Eurostar-spoorlijn door naar het **station van Ashford International** ② en het centrum van de stad.

Ashford is een oud stadje: al in 1243 kreeg het bij koninklijk charter de officiële status van marktplaats. De veemarkt is een van de belangrijkste van het land. De stad is een plezierige mengeling van oud en nieuw, met als opmerkelijkste monument de

St-Mary's Church.

Door de aanleg van de kanaaltunnel en de ontwikkeling van de Eurostar-spoorlijn is Ashford echter in snel tempo aan het veranderen. De fietsroute volgt ongeveer de loop van de Stour door de stad, maar omdat het fietspad naast de rivier nog niet klaar is, lukt dat niet helemaal.

Een voerlopige omleiding brengt je in Willesborough. In de witte windmolen van Willesborough is het Ashford's Industrial History Museum gevestigd. Hier loopt de NCN-route samen met het langeafstandswandelpad Stour Valley Walk. Links en rechts van de rivier duiken de eerste heuvels van de North Downs op, een heuvelgebied dat zich in een langgerekte strook van zo'n 20 km breed van Dover tot vlak bij Londen uitstrekt. Dit gebied is erkend als een *area of outstanding natural beauty*, weliswaar een categorie lager dan een National Park, maar landschappelijk gezien toch zeer mooi.

In de verte is de kerktoeren van Wye al te zien, maar hoog tegen een heuvelflank tekent zich een nog veel opvallender beeld af: een witte reuzenkroon. De bodem van dit gebied is zeer kalkhoudend en dus wit van kleur. Door de grasbegroeiing volgens een bepaalde tekening te verwijderen ontstaan reu-

zenfiguren. Er zijn ongeveer 25 van dergelijke figuren in Engeland bewaard gebleven en deze kroon, de *Kings's Crown*, is een van de belangrijkste. Hij is ruim 60 m² groot en werd gemaakt ter gelegenheid van de kroning van koning Edward VII in 1902. In de honderd jaar van zijn bestaan was de kroon door erosie aangetast, maar een groot-scheepse reddingsactie heeft dit unieke monument kunnen herstellen.

Wye ③ is een aantrekkelijk historisch stadje aan de voet van de heuvels van de North Downs. Het ontstond bij een doorwaadbare plaats aan de rivier de Stour en ontwikkelde zich daardoor tot een levendige marktplaats. Het is ook nu een gezellig maar druk plaatsje.

Voorbij Wye moet de Stour zich door een steeds nauwer dal een doorgang banen door de North Downs. Er blijft geen plaats over voor fietsers. Die moeten met een steile klim de heuvel op naar het gehuchtje **Sole Street** ④. Maar dan volgt als beloning een lange afdaling door een groot bosgebied, Denge Wood, tot vlak bij **Chartham** ⑤.

Ook **Canterbury** ⑥ ligt aan de Stour, maar zolang het geplande fietspad langs de Stour nog niet gereed is, moet je langs een omleidingroute de stad binnenrijden.

Canterbury, gezicht op de kathedraal

Wegwijzer

① In het centrum van **Woodchurch** ①: rechtsaf (Front Street) (richting kerk);

ter hoogte van kerk: rechtsaf (The Green);

bij T-kruising: linksaf (richting Shadoxhurst) en bewegwijzering van **NCN-route nr. 18** volgen naar Ashford;

in **Ashford**: op T-kruising na Chilmington Green: linksaf (Chart Road);

op T-kruising: rechtsaf (Bucksford Lane en Singleton Hill);

op T-kruising: rechtsaf (Tithe Barn);

op T-kruising: linksaf (Knoll Lane);

bij kruispunt: Brookfield Lane schuin rechts oversteken (Clockhouse, Ford Way);

fietspad volgen door Victoria Park langs de Great Stour;

3 km verder, voorbij spoorlijnviaduct: (voor **Ashford International Station** ② linksaf), voor Wye rechtdoor NCN-route 18 volgen;

② bij Mace Lane: met fietspad, links naast Stour, Mace Lane oversteken;

Canterbury, River Stour

bij brug over Stour: zolang fietspad onder de M20 nog niet klaar is, omleiding volgen;

omleiding: rechtdoor Heathfield Road (wegwijzer Kennington);

bij T-kruising: rechtsaf Canterbury Road (A28) (op rechervoetpad blijven);

na brug over M20: rechtsaf (bordje Willesborough nr. 18);

bij splitsing fietspad: links aanhouden;

bij T-kruising: rechtsaf (Willesborough Road);

na spoorwegbrug: linksaf (Blackwell Road North) en vanaf hier NCN-route 18 volgen tot **Wye** ③.

In Wye bij T-kruising: linksaf en bijna onmiddellijk rechtsaf (Church Street);

bij kerk: rechtsaf (High Street) en kort daarna linksaf (Olantigh Road) en NCN-route 18 volgen;

bij T-kruising na afdaling door bos in buurt van **Chartham** ⑤: voorlopige omleiding: rechtsaf (Mystole Lane);

op kruispunt: rechtdoor (Cockering Road);

bij einde straat: smal pad tot kruispunt en daar rechtsaf (Wincheap Road);

na 300 m: rechtsaf (Hollow Lane) en wegwijzers naar centrum van **Canterbury** ⑥ volgen.

Canterbury, kathedraal

4. Van Canterbury naar Dover

- TRAJECT:** Canterbury – Fordwich – Preston – (Wingham) – Sandwich – Deal – Dover.
- AFSTAND:** 50 km.
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Twee beklimmingen, de eerste in Fordwich, de tweede tussen Kingsdown en St Margaret's at Cliffe.
- BEWEGWIJZERING:** NCN-route nr 1 (blauwe bordjes met het rode nummer 1 of met alleen een rode 1-sticker).
- BEVOORRADING:** In Canterbury, Sandwich, Deal en Dover: alle voorzieningen.

De fietstocht

Canterbury ① ligt aan de voet van de North Downs en heeft een lange en veelbewogen geschiedenis. De stad staat in het teken van de kathedraal die majestueus boven de huizen uittorent. Dit imposante bouwwerk is in verschillende fasen gebouwd. Het oudste deel dateert uit de 11de eeuw en iedere eeuw werd er een stuk bijgebouwd (of verbouwd volgens de heersende bouwstijl). Toch geeft het geheel een indruk van stijleenheid.

De kathedraal is vooral bekend door de moord in 1170 op Thomas à Becket, een van de eerste aartsbisschoppen van Canterbury, die later heilig is verklaard. De schitterende poort die toegang geeft tot het kathedraalplein, de Christ Church Gate, is uit de 16de eeuw.

Behalve de kathedraal zijn er nog vele andere mooie oude kerken, kloosters en niet-kerkelijke gebouwen. Een typische curiositeit vormen de Canterbury Tales. Hier worden de vertellingen van Chaucer rond pelgrims die op weg zijn naar het graf van Thomas à Becket, in originele tafereelen tot leven gewekt. Canterbury is ten slotte ook een gezellige en erg fietsvriendelijke stad.

Via de Northgate verlaat je de stad en

over een fietsgrindpad rij je door een bosrijk gebied terug naar de Stour.

Fordwich ② ligt vlak bij Canterbury en was vroeger de haven van deze stad. Al het materiaal voor de bouw van de kathedraal werd via Fordwich aangevoerd. Het is een oud stadje en heeft het kleinste stadhuis van Engeland, dat uit 1474 dateert.

Na Fordwich fiets je door een dicht bos, het Trenlypark Wood, maar als je het bos uit bent, kun je genieten van grootse panorama's over de Stour, zijn vijvers en moerasgebieden. In **Grove** ③ draait de route definitief weg van het laagland van de Stour. Je fietst nu door een fruitstreek, over de enige weg die erdoor loopt. Deze slingert zich in grote bochten door het gebied. Beuken- en meidoornhagen langs de weg beschermen de uitgestrekte appelboomgaard.

De Stour River in Fordwich

den tegen de wind. In **Preston** ④ kun je rechts afslaan, als je overnacht in de B&B te **Wingham** ⑤.

Bij het naderen van Sandwich komen de twee koeltorens van de kerncentrale van Pegwell Bay in zicht. Een mooier gezicht vormt Richborough Castle, de grote en opmerkelijk goed bewaarde ruïne van een Romeinse vesting. Hier landde Caesar in 55 voor Chr. maar hij slaagde er niet in de streek te onderwerpen. Keizer Claudius had twaalf jaar later meer succes. Hij onderwierp de

Sandwich

Angelen en Saksen en liet op deze plaats een belangrijke haven aanleggen. Richborough Castle werd in 275 na Chr. door de Romeinen gebouwd om het veroverde Zuidoost-Engeland te verdedigen tegen vijandige invallen.

Even later bereik je **Sandwich** ⑥, vroeger een van de belangrijkste havens van de Cinque Ports-alliantie, die bruiste van havenactiviteiten. Het is nog steeds een zeer aantrekkelijk stadje. Er zijn veel overblijfselen uit de glorie tijd te zien, waaronder het Old Dutch House, een 16de-eeuws huis in Vlaamse stijl. Een deel van de vroeger

14de-eeuwse stadsmuren is bewaard gebleven. Aan de oever van de Stour tegenover het Bell Hotel kun je de plezierjachten op de Stour bewonderen. De zee is niet veraf en bij laagtij vallen aan de oevers blinkende modderbulten droog.

Je fietst Sandwich uit door de Barbican, de enig overgebleven stadspoort, die aansluit op de voormalige tolbrug over de River Stour. Hier werd nog tot 1977 tol geheven en op een paneel onder de overwelling kun je de toltarieven van 1905 napluizen.

Door een wandelpark rij je over een voormalige tolgeweg door een open landschap van weiden en graanvelden naar Sandwich Bay Estate, een exclusieve villawijk aan de kust. Er staat nog een tolhuisje met slagboom. De duinen en het helmgras hebben hier plaats gemaakt voor gazonnetjes en golfterreinen. Langs de kust bereik je **Deal** ⑦. Het strand van Deal bestaat niet uit zand, maar uit ronde bruine keien. Een echte haven is er niet: de vissersboten liggen op het strand zij aan zij te wachten op hoog water. Als ze na de visvangst terugkomen, worden ze met een elektrische lier aan land getrokken. Langs de promenade, The Marina, staan crèmekleurige huisjes.

Wat verder langs de verkeersvrije dijk staat Deal Castle. Dit fort was het grootste van de fortengordel die Hendrik VIII in de 16de eeuw liet bouwen. Het heeft de vorm van zes halve manen rond een centrale toren. Deze vorm diende om vijandelijke aanvallen af te kunnen slaan. Eigenlijk is het geen kasteel, maar een munitieopslagplaats. In de kelder is een tentoonstelling over kustverdediging (dagelijks open).

Tegen Deal aangebouwd ligt Walmer en net daarbuiten ligt tussen hoge bomen **Walmer Castle** ⑧. Dit was ook oorspronkelijk een van de twintig forten die Hendrik VIII langs de kust van Engeland liet bouwen. Het werd later omgebouwd tot woonkasteel en is sedert 1708 de officiële residentie van de

Lord Warden van de Cinque Ports. Het is dagelijks te bezichtigen. Eromheen liggen prachtige tuinen.

Even verder ligt Kingsdown, dat vijftig jaar geleden nog een onooglijk kustplaatsje was, maar geleidelijk is uitgegroeid tot een grote villawijk. Voorbij Kingsdown klim je langzaam en geleidelijk naar **St Margaret's at Cliffe** ⑨, dat 100 m boven de zeespiegel ligt. Je fietst hoog én alleen op een heuvelflank met mooi uitzicht op de heuvels, die in rijen achter elkaar liggen. Drie grote zendmasten markeren het hoogste punt van de omgeving (120 m).

Als je in de verte Dover Castle ziet liggen, rij je door een weiland met breed uitzicht op de zee en de Eastern Docks verder naar beneden naar **Dover** ⑩. Je moet daarbij zelfs enkele trappen nemen. Als je het kasteel wilt bezoeken, blijf je gewoon de hoofdweg volgen. Beneden aan de haven leiden gekleurde fietsstroken je terug naar je vertrekpunt op de Esplanade.

Dover Castle

Wegwijzer

In **Canterbury** ①: in Highstreet: Best Lane indraaien, overgaand in King Street;

even verder: wegwijzer Northgate volgen (St Radigund Street);
op Northgate: rechtsaf (New Ruttington Lane) (richting Sturry);
in Brymore Road: ter hoogte van huis nr. 76 rechtsaf (pad tussen huizen);
NCN-route nr. 1 volgen naar **Grove** ③;

In **Grove**: **NCN-route nr. 1** volgen naar **Preston** ④;

voor B&B in **Wingham**: in **Preston** rechtsaf volgen tot **Wingham** ⑤ (5 km);

in **Preston**: **NCN-route nr. 1** volgen

naar **Sandwich** ⑥; in **Sandwich**: **NCN-route nr. 1** volgen naar **Deal** ⑦;

in **Deal**: **NCN-route nr. 1** volgen naar **St. Margaret's at Cliffe** ⑨;

in **St. Margaret's at Cliffe**: **NCN-route nr. 1** volgen naar **Dover** ⑩. (om Dover Castle te bezoeken: op hoofdweg blijven).

Dover, wegwijzer van
National Cycle Network

11

Normandië betekent: eindeloze kusten op een steenworp van huis. Zand- én keienstranden, krijtotsen, brede estuaria van rivieren die de oceaan instromen, een onbedorven zeezicht. In het binnenland: een lappendeken van bossen, velden en boomgaarden,

NORMANDISCHE KUSTFIETSROUTE

doorsneden door diep in de krijtbodem ingegraven rivieren. Daartussen liggen schilderachtige dorpen met kastelen en duiventorens. Een fietstrekking met zicht op zee, steeds wisselend licht, en kleuren die schilders inspireren.

De kliffen en keien van de Côte d'Albâtre

Tussen Le Tréport en Le Havre ligt een verrassende, 130 km lange kuststrook. Ze bestaat uit een ononderbroken rij kliffen, tussen 50 en 107 m hoog. De kliffen zijn gevormd uit krijt met lagen silex (vuursteen). Het krijt is zacht en kwetsbaar, en zeer onderhevig aan erosie. De zee knabbelt er voortdurend aan, soms storten hele stukken in zee. Bij Étretat bijvoorbeeld heeft de zee als een echte beeldhouwer spectaculaire beelden geschapen. Stukken silex die uit de kliffen losgeslagen zijn, worden door de golven gepolijst en afgerond. Deze geërodeerde keien (*galets*) vormen een natuurlijke buffer tegen de directe aanval van de golven op de kliffen. Ze worden van oudsher voor van alles gebruikt: gereedschap in het stenen tijdperk, bouw materiaal, munitie voor kanonnen, toevoeging voor de porseleinindustrie. De stranden van Normandië zijn de enige plaatsen ter wereld waar zoveel en zo zuivere silexstenen te vinden zijn.

Duiventorens en kastelen

Duiventorens zijn typisch Normandische bouwwerken en vormen één van de mooiste ornamenten in het landschap. Meestal zijn ze opgetrokken uit baksteen afgewisseld met silex. Het fokken van duiven is een zeer oude traditie in Normandië. Het uiterlijk van deze huizenhoge hokken en het aantal duiven waren een indicatie voor de rijkdom van de eigenaar. In sommige torens leefden honderden duiven. Het aantal duiventorens die een grootgrondbezitter mocht hebben, was afhankelijk van de oppervlakte van zijn grondgebied. Ze staan dikwijls bij kastelen, zoals het prachtige exemplaar bij de 16de-eeuwse Manoir d'Ango in de buurt van Varengeville-sur-Mer. Ook de kastelen van Saint-Aubin en van Auberville-la-Manuel hebben mooi gerestaureerde duiventorens.

Keuken van Frankrijk

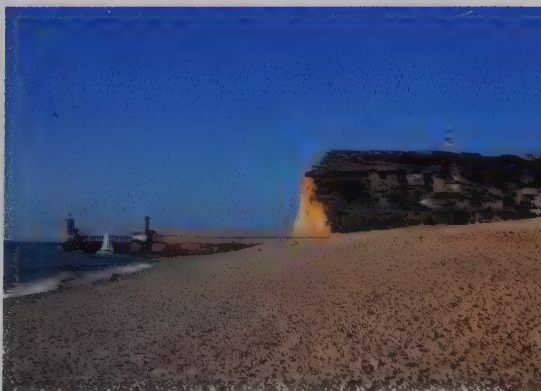
Het is opmerkelijk hoeveel typisch Franse keukenprodukten uit Normandië komen. Vooral vis, schaal- en schelpdieren spelen een belangrijke rol in de Normandische keuken. De eerste oesterkwekerij leverde al in 1777 oesters voor koningin Marie-Antoinette. De traditie van het kaasmaken gaat al meer dan 900 jaar terug: de *Neufchâtel* werd al in 1035 vermeld. Ook we-

Vierdaagse trekking van Le Tréport naar Le Havre (172 km)

223

reldbekende kaassoorten als Camembert, Livarot en Pont-l'Évêque komen uit Normandië. Het klimaat en de bodemgesteldheid zijn hier heel gunstig voor het telen van appels, en daar maakt men hier cider en calvados (uit cider gedistilleerd) uit. Met deze basisproducten maken de Normandiërs heerlijke gerechten zoals mosselen of Sint-Jakobsschelpen in cider-roomsaus, marmite Diéppoise (stoofschotel met vis en zeebanket), gegratineerde schelpdieren, konijn of fazant gestoofd in cider, kip met calvados en room, reebiefstuk met camembert. Wil je het lowbudget houden, probeer dan in elk geval een dessert als kaastaart, geflambeerde appeltaart met calvados of *douillons* (appelbollen).

⬆ Néville, landinwaartse klif

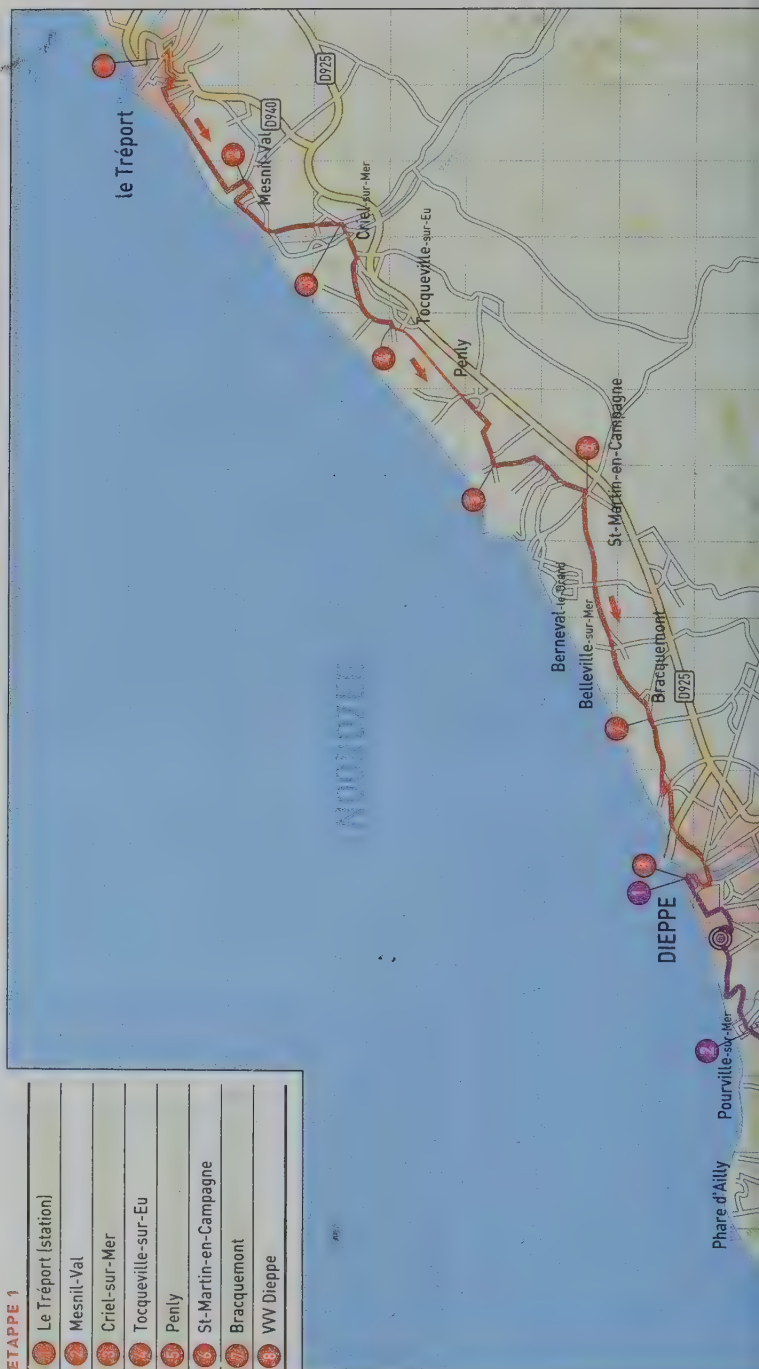
⇒ Fécamp

5.000 m

1.000 m

ETAPPE 1

- 1 Le Tréport (station)
- 2 Mesnil-Val
- 3 Criel-sur-Mer
- 4 Tocqueville-sur-Eu
- 5 Penly
- 6 St-Martin-en-Campagne
- 7 Bracquemont
- 8 VVV Dieppe

Phare d'Ailly

Pourville-sur-Mer

DIEPPE

Bracquemont

St-Martin-en-Campagne

Belleval-sur-Mer

Berneval-le-Grand

Penly

Tocqueville-sur-Eu

Criel-sur-Mer

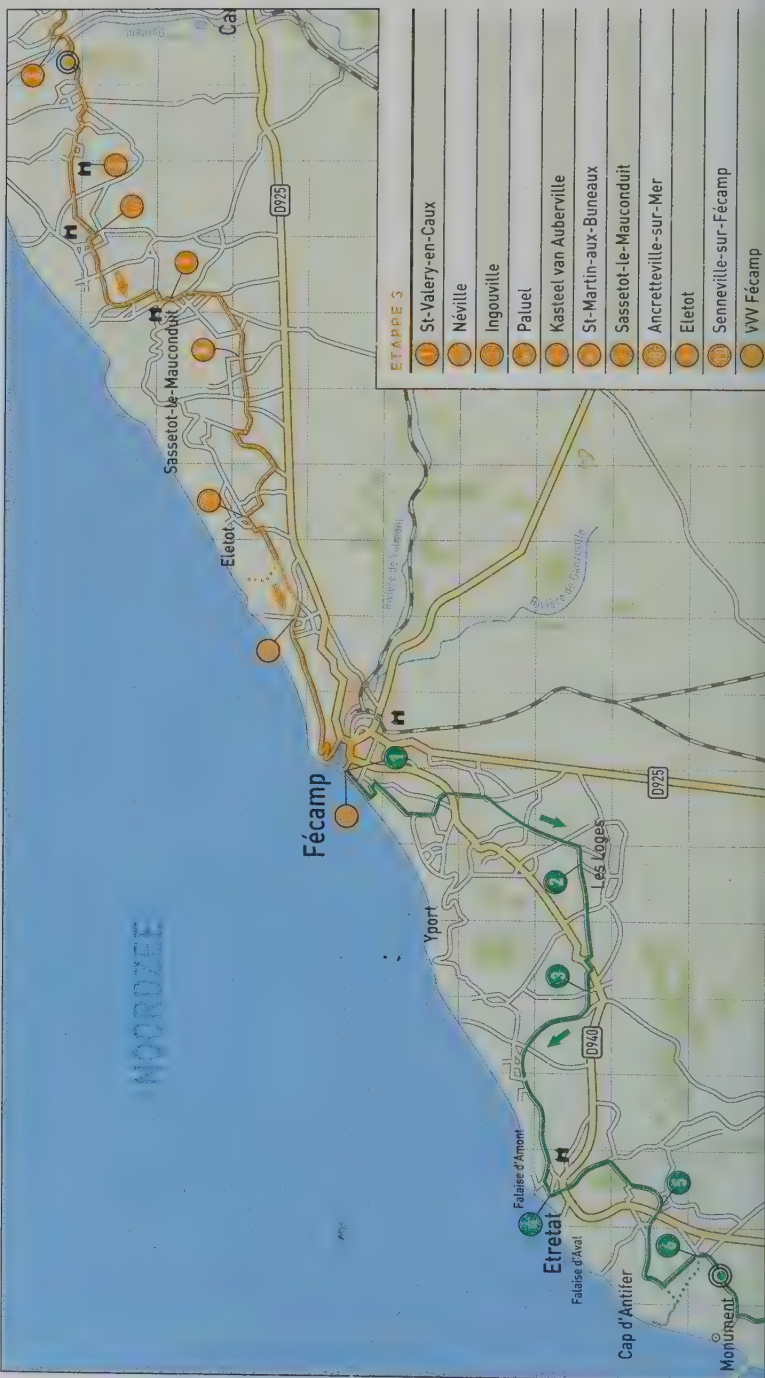
Mesnil-Val

D925

D940

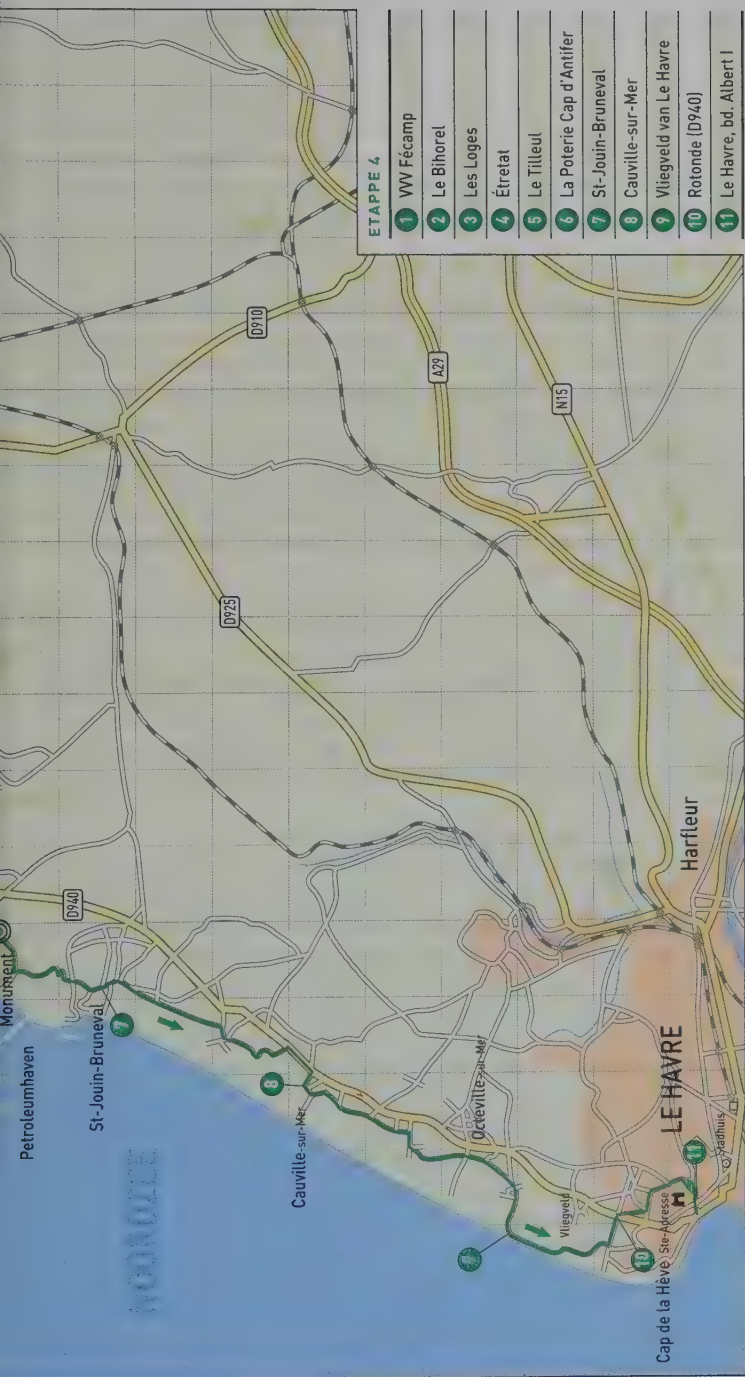

0 1.000 m 5.000 m

ETAPPE 3

- 1 St-Valéry-en-Caux
- 2 Néville
- 3 Ingouville
- 4 Paluel
- 5 Kasteel van Auberville
- 6 St-Martin-aux-Buneaux
- 7 Sassetot-le-Mauconduit
- 8 Ancrétville-sur-Mer
- 9 Eletot
- 10 Senneville-sur-Fécamp
- 11 VVV Fécamp

Normandische kustfietsroute praktisch

AARD VAN DE VAKANTIE We volgen de bewegwijzerde 'Véloroute du Littoral de la Seine-Maritime'. Deze vierdaagse fietstocht in lijn volgt de kustlijn van Côte d'Albâtre van dichtbij. Je vertrekt in Le Tréport en eindigt in Le Havre. Etappeplaatsen zijn Dieppe, Saint-Valery-en-Caux en Fécamp. De tocht duurt samen met de terugreis per trein naar Le Tréport 4,5 dag. Tel daar maar minstens een dag bij voor de reis naar Le Tréport en weer naar huis.

BEWEGWIJZERING De bewegwijzering van de 'Véloroute du Littoral de la Seine-Maritime' is kleurrijk en efficiënt. Ze vermeldt ook regelmatig de afstand tot de aankomst- of vertrekplaats. Met behulp van de kaartjes van de toeristische dienst (zie 'documentatie') is de route zonder problemen te volgen. Maar ze kiest wel systematisch voor kleine weggetjes en dus is enige concentratie vereist. Bij kleine hiaten onderweg (Ancrétteville, Eletot etc.) geven we de routebeschrijving in de wegwijzer bij elke etappe. Ook in Le Tréport, Dieppe en Fécamp is de bewegwijzering onvolledig of onvindbaar. Blijf in deze steden zo dicht mogelijk bij de zee en klim tot boven, daar vind je de bordjes van de fietsroute.

BEOORDELING Er moet stevig geklommen worden tijdens deze tocht, af en toe zal je misschien zelfs van de fiets moeten stappen. Ook de afdalingen zijn soms zeer steil. Gelukkig zijn de etappes vrij kort. Een goede conditie is dus een vereiste, en ook je fiets moet in goede staat zijn (veel versnellingen en goede remmen). Door de steile hellingen is de tocht niet geschikt voor kleine kinderen. Een beloning voor de inspanningen vormen de prachtige vergezichten. De wegen zijn rustig tot zeer rustig.

HOE KOM JE ER?

MET DE TREIN • Vanuit Amsterdam: via Antwerpen of Brussel naar Rijsel.

• Vanuit Antwerpen rijdt om de 2 uur een IC-trein naar Rijsel (duur: 2 uur). Vanuit Brussel-Zuid met de HST (9 treinen per dag) is dat 35 minuten.

• Vanuit Rijsel: via Amiens en Abancourt naar Le Tréport-Mers. De fiets kan mee op de trein, op sommige treinen zelfs gratis.

• Terugreis: neem in Le Havre de trein naar Rouen-Rive Droite en reis van daaruit via Amiens naar Rijsel.

MET DE AUTO Vanuit Antwerpen rijdt je op de E17 naar Gent en vervolgens op de E40 via Duinkerke en Calais naar Boulogne. Daar neem je de E402 tot Abbeville en ten slotte de D925 naar Le Tréport.

TERUG NAAR DE AUTO Van Le Havre naar Le Tréport rijden geen rechtstreekse treinen. Je neemt eerst de trein naar Amiens of Rouen en reist vervolgens verder via Abancourt naar Le Tréport-Mers. Deze reis duurt ongeveer 3,5 tot 4 uur. De treinen rijden vooral 's morgens en in de late namiddag. De fiets kan mee op de trein. Treininfo: zie inleiding.

Afhankelijk van je tijdsschema kan het interessant zijn de auto aan het eindpunt (Le Havre) achter te laten en naar Le Tréport te reizen voor het vertrek.

FIETSVERHUUR • Station van Le Tréport-Mers, Place Sépard, tel. (0033) 0235 862344;

- Criel-sur-Mer: Château Chantereine (zie bij jeugdherbergen);
 - Dieppe: Loca-Cycles, 17 rue d'Issoire, tel. (0033) 0235 060740;
 - Dieppe: Buscyclette, een verhuurbus bij de Pont Ango aan de haven van Dieppe, enkel in het seizoen, tel. (0033) 06 24560627;
 - Le Havre: LOCA-Détente, 77 rue Joliot Curie, tel. (0033) 0235 464834.
- In de vier gratis *Véloroute*-brochures (zie 'documentatie') vind je nog meer verhuuradressen.

LOGIES In elke etappeplaats en ook tussendoor is er accommodatie in alle soorten en prijsklassen, van hotels tot chambres d'hôtes, gîtes d'étape, jeugdherbergen tot campings. Het Comité Départemental du Tourisme de Seine-Maritime geeft jaarlijks een hotelgids en campinggids uit. Chambres d'hôtes vind je ook in de departementale brochure van Gîtes de France of op www.gites-normandie-76.com. Enkele suggesties:

- HOTELS** • Hôtel de Calais (*), 1 rue de Paris, 76470 Le Tréport, tel. (0033) 0227 280909, fax (0033) 0227 280900, info@hoteldecalais.com;
- Hôtel de la Plage (**), 20 bd. de Verdun, 76200 Dieppe, tel. (0033) 0235 841828, fax (0033) 0235 823682, plagehotel@wanadoo.fr
 - Hôtel La Marine (Logis de France), 113 rue St-Léger, 76460 St-Valery-en-Caux, tel. en fax (0033) 0235 970509;
 - Hôtel de la Mer, 89 Bd. Albert 1er, 76400 Fécamp, tel. (0033) 0235 282464, fax (0033) 0235 282767;
 - Hôtel Terminus, 23 Cours de la République, 76600 Le Havre, tel. (0033) 0235 254248, fax (0033) 0235 244655, interhotel@terminus-lehavre.com;

- JEUGDHERBERGEN** • Auberge de jeunesse de Tréport/Eu, Centre des Fontaines, rue des Fontaines, BP 123, 76260 Eu Cédex, tel. (0033) 0235 860503;
- Auberge de jeunesse de Dieppe, rue Louis Fromager 48, quartier Janval de Dieppe, 76550 Saint Aubin-sur-Scie, tel. (0033) 0235 848573, dieppe@fuaj.org;
 - Auberge de jeunesse et centre d'hébergement, Château de Chantereine, 76910 Criel-sur-Mer, tel. (0033) 0235 501846, fax (0033) 0235 864398;

- CAMPINGS** • Municipal Les Boucaniers, rue P. Mendès France, 76470 Le Tréport, tel. (0033) 0235 863547;
- Vitamin, Les Vertus, 76200 St. Aubin-sur-Scie (Dieppe), tel. (0033) 0235 821111;
 - Municipal Falaises d'Amont, 76460 St-Valery-en-Caux, tel. (0033) 0235 970507;
 - Le Fécamp, Côte de Renneville, Chemin de Nesmond, 76400 Fécamp, tel. (0033) 0235 282097.

- Fôret de Montgeon, 76620 Le Havre, tel. (0033) 0235 464884, chlorophile@wanadoo.fr.

DOCUMENTATIE

KAARTEN De gehele route kan gefietst worden met de twee Top 100-kaarten van het Institut Géographique Nationale (schaal 1:100.000): nr. 03 (Rouen-Abbeville) en nr. 07 (Le Havre-Rouen).

BROCHURES De *Véloroute* wordt voorgesteld in vier folders (Le Tréport – Dieppe, Dieppe – St-Valery-en-Caux, St-Valery-en-Caux – Fécamp en Fécamp – Le Havre). Elk foldertje bevat een overzichtskaartje van de fietsroute, een dwarsdoorsnede met hoogteverschillen, info over toeristische bezienswaardigheden, adressen van toeristische diensten, fietsverhuurders en fietsherstellers. Gratis aan te vragen bij het Comité Départemental du Tourisme de Seine-Maritime (ook via e-mail).

INFORMATIE • Comité Départemental du Tourisme de Seine-Maritime, 6 rue Couronné, BP 60, F76420 Bihorel-les-Rouen, tel. (0033) 0235 121010, fax (0033) 0235 598604, seine-maritime.tourisme@wanadoo.fr, www.seine-maritime-tourisme.com;

- Office de Tourisme, Quai Sadi Carnot, 76470 Le Tréport, tel. (0033) 0235 860569, fax (0033) 0235 867396, officetourismeletreport@wanadoo.fr, www.ville-le-treport.fr;

- Office de Tourisme, Pont Jehan Ango, BP 152, 76204 Dieppe Cédex, tel. (0033) 0232 144060, fax (0033) 0232 144061, officetour.dieppe@wanadoo.fr, www.dieppetourisme.com;

- Office de Tourisme, Maison Henri IV, BP 24, 76460 Saint Valery-en-Caux, tel. (0033) 0235 970063, fax (0033) 0235 973265, otsi.st.valery.en.caux@wanadoo.fr, www.ville.saint-valery-en-caux.fr;

- Maison du Tourisme de Fécamp, 113 rue Alexandre-Le-Grand, BP 112, 76403 Fécamp Cédex, tel. (0033) 0235 285101, fax (0033) 0235 270777, fecamp-tourisme@wanadoo.fr, www.fecamptourisme.com;

- Office de Tourisme, Place Maurice Guillard, BP 3, 76790 Étretat, tel. (0033) 0235 270521, fax (0033) 0235 288720, ot.etretat@wanadoo.fr, www.etretat.net;

- Office de Tourisme du Havre et de la Pointe de Caux, 186 bd. Clemenceau, 76600 Le Havre, tel. (0033) 0232 740404, fax (0033) 0235 423839, office.du.tourisme.havre@wanadoo.fr, www.lehavretourisme.com.

Dieppe, haven

1. Van Le Tréport naar Dieppe

- TRAJECT:** Le Tréport – Mesnil-Val – Criel-sur-Mer – Tocqueville-sur-Eu – Penly – St-Martin-en-Campagne – Bracquemont – Dieppe.
- FIETSAFSTAND:** 36 km.
- MOEILIJKHEIDSGRAAD:** Redelijk zware tocht met veel steile hellingen. De wegen zijn geasfalteerd en rustig.
- BEWEGWIJZERING:** Rechthoekige borden en wegwijzers 'Véloroute du Littoral'. In Le Tréport en Dieppe is de bewegwijzering onvolledig of onvindbaar. Blijf in deze steden zo dicht mogelijk bij de zee en klim tot boven, daar vind je de bordjes.
- BEVOORRADING:** In Le Tréport en Dieppe: alle voorzieningen; in de dorpjes onderweg: winkels en café-restaurants.

De fietstocht

Le Tréport ① ligt aan de monding van de Bresle en is van oudsher de voorhaven van de stad Eu, die wat meer landinwaarts ligt. Na veel problemen met verzanding van de Bresle werd een kanaal gegraven tussen Eu en Le Tréport. De commerciële havenactiviteiten zijn echter nooit erg belangrijk geworden. Tussen de 14de en de 16de eeuw werd Le Tréport herhaaldelijk door de Engelsen in brand gestoken en ook tijdens de Tweede Wereldoorlog is de stad vele malen gebombardeerd.

De bovenstad ligt hoog boven de zee en je moet al meteen klimmen tot 115 meter boven de zeespiegel. Daar kun je genieten van een schitterend panorama over de stad met de toren van de Eglise Saint-Jacques, de kliffen en de haven. Vanaf het strand, beneden aan de voet van de kliffen, is het 's avonds een feeëriek schouwspel als de kliffen door schijnwerpers verlicht worden. De afdaling tot op zeeniveau naar **Mesnil-Val** ② gaat razendsnel. Je rijdt tot vlakbij het keienstrand en klimt dan met een verrassend steil klimmetje weer een eindje hoger. Boven staan zitbanken die van pas komen om de belle époque-villaatjes wat beter te bekijken.

Vlakbij Mesnil-Val ligt Criel-Plage met een fijn zandstrandje, strandcabines en terrasjes. Bij het binnenrijden heb je een prachtig uitzicht op de volgende klif, die je straks moet beklimmen. Bij Criel-Plage stroomt het schilderachtige riviertje de Yères in zee. **Criel-sur-Mer** ③ ligt iets verder landinwaarts. Je rijdt het stadje binnen onder een triomfboogvormige aquaduct door en langs het 17de-eeuwse Château de Chanteleine. In de stad staan de imposante bakstenen *manoir de Briançon* uit de 16de eeuw en twee waterkastelen. Je steekt het riviertje de Yères over en begint even verder aan de beklimming van de kliffen, die hier het hoogste van de hele Albasten Kust zijn. Maar de klim valt geweldig mee:

Gezicht op Le Tréport

het gaat heel geleidelijk op een mooie holle weg zonder autoverkeer. Het dal wordt stilletjes aan breder en je rijdt langs boomgaarden. Hier rijpt de cider. De vele appelbomen onttrekken de zee aan je gezichtsveld.

Voorbij **Tocqueville-sur-Eu** ④ met zijn mooie sobere kerkje, fiets je wat dichterbij de zee door een weidse groene open vlakte. Er is echter nog steeds geen zee te zien, hoewel je er vlakbij en zo'n 100 m boven rijdt. Je klimt heel geleidelijk nog een beetje hoger naar Biville-sur-Mer, het volgende kleine dorpje.

Voorbij Biville ligt **Penly** ⑤, ook met een mooi kerkje (10de eeuw!) maar ook met een lelijke kerncentrale die het hele landschap ontsiert. De site is omringd met metershoge prikkeldraad en je wordt gedwongen wat meer landinwaarts te gaan naar **Saint-Martin-en-Campagne** ⑥.

Langs de kerk van Saint-Martin rijd je terug in de richting van de zee. Je blijft ongeveer op dezelfde hoogte en in de wijde open vlakte rijgen de dorpjes zich aaneen: Berneval-le-Grand, Belleville (mooi kerkje van Notre Dame de Belleville) en **Bracquemont** ⑦ met een dorpsvijvertje, zwanen en een miniversie van het vrijheidsbeeld. Een rustige lange afdaling tussen bomen en struikgewas brengt je in Puys, dat al tot de agglomeratie van Dieppe behoort. Nog even een kleine stijging en dan daal je af naar **Dieppe** ⑧, aan de monding van het riviertje de Arques.

Wegwijzer

Bij **station van Mers-Le Tréport** ①: voetgangersbrug oversteken naar Le Tréport en daar rechtsaf; na 300 meter naar rechts, voorbij kerk: linksaf (rue de la Commune de Paris, later rue St. Michel); bij vijsprong: rechtsaf (rue Flandres Dunkerque); bij T-kruising na haarspeldbocht: rechtsaf (bd. du Calvaire); bij splitsing: rechts aanhouden en meedraaien naar links (rue du Télécabine); rechtdoor (Route touristique = D126E) en verder bewegwijzering Véloroute du Littoral volgen tot **Mesnil-sur-Val** ②;

in Mesnil-sur-Val: rechtsaf (rue du Val heureux) en bewegwijzering volgen naar **Criel-sur-Mer** ③; in Criel-sur-Mer: de Yères oversteken en bewegwijzering volgen naar **Tocqueville-sur-Eu** ④; in Tocqueville-sur-Eu: bewegwijzering volgen naar **Penly** ⑤.

in Penly: rechtsaf naar **Saint-Martin-en-Campagne** ⑥; bij de kerk van Saint-Martin-en-Campagne: rechtsaf op D113 en bewegwijzering volgen via Berneval-le-Grand en Belleville-sur-Mer, tot **Bracquemont** ⑦;

in Bracquemont: bewegwijzering volgen naar Puys; in Puys: bewegwijzering volgen naar de brug boven de ringweg rond Dieppe; bij brug: rechtdoor (av. des Canadiens- richting "Centre"); verder dalen door rue Cité de Lime en Grande rue du Pollet, over de Pont Colbert en de Pont Ango naar toeristische dienst van **Dieppe** ⑧.

Belleville-sur-Mer, kerk

2. Van Dieppe naar Saint-Valery-en-Caux

- TRAJECT:** Dieppe – Pourville-sur-Mer – Longueil – Saint-Aubin-sur-Mer – Veules-les-Roses – Saint-Valery-en-Caux.
- FIETSAFSTAND:** 38 km.
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Redelijk zware tocht met veel steile hellingen. De wegen zijn geasfalteerd en rustig.
- BEWEGWIJZERING:** Rechthoekige borden en wegwijzers 'Véloroute du Littoral'. In Dieppe is de bewegwijzering onvolledig of onvindbaar; blijf zo dicht mogelijk bij de zee en klim tot boven, daar vind je de bordjes.
- BEVOORRADING:** In Dieppe en Saint-Valery-en-Caux: alle voorzieningen; in de dorpjes onderweg: winkels en café-restaurants.

De fietstocht

De maritieme geschiedenis van Dieppe gaat terug tot de 11de eeuw, toen Willem de Veroveraar vanuit Dieppe naar Engeland overstak en een levendige uitwisseling van goederen begon. De grote bloeitijd was in de 16de eeuw. Schepen uit Dieppe bevoeren alle wereldzeeën en brachten voorspoed. In de 17de eeuw vertrokken vele missionarissen vanuit Dieppe naar Canada. Begin 19de eeuw ontdekte de Franse aristocratie Dieppe als badplaats. Het is de dichtst bij Parijs gelegen badplaats en daarmee ook de oudste van Frankrijk. In augustus 1942 vond in Dieppe de eerste geallieerde landing plaats. De operatie mislukte totaal en 5.000 man, hoofdzakelijk Canadezen, sneuvelden of werden gevangen genomen. Een gedenkteken getuigt van deze tragedie.

Van de vroegere omwalling zijn alleen nog de Tourelles over. De Atlantische Muur die na de mislukte landing werd opgetrokken, is verdwenen en alle verdere oorlogsschade hersteld. Dieppe is nu een gezellige, bruisende haven- en badplaats.

Je rijdt **Dieppe** ① door langs de jachthaven en het kiezelstrand. Tussen de zee en de bebouwing heeft men een enorme groene zone van een paar honderd meter breedte open gelaten. Daarachter liggen het centrum en enkele mooie oude kerken: de Saint-Jacques kerk (destijds voor de pelgrims uit Engeland naar Santiago de Compostela gebouwd) en de Saint-Rémy kerk. Helemaal aan het eind staat de 14de-eeuwse versterkte burcht met de kolossale ronde toren die het beeld van de stad beheerst. Er is een museum in gevestigd.

Met een flinke klim, compleet met haarspeldbocht, verlaat je Dieppe. Als je bijna boven bent, kun je genieten van een prachtig panorama over de hele stad, het kasteel, de kustlijn, het strand, de haven en de kliffen (zie wegwijzer).

Pourville-sur-Mer

Terug op de route duik je steil naar beneden naar het dorpje **Pourville-sur-Mer** ②. Onderweg passeer je een mooie picknickplaats met een schilderachtig uitzicht op het dorp. Pourville-sur-Mer ligt weer helemaal beneden aan de monding van het riviertje de Scie. Je fietst er langs een oesterkwekerij en een monumentje dat herinnert aan de mislukte geallieerde landing van 1942.

Als je Pourville-sur-Mer verlaten hebt, moet je een lange en steile helling op en alleen een echt goede klimmer haalt dat zonder af te moeten stappen. Boven begint een mooi bosrijk gebied met fraai gerestaureerde landhuizen en weiden met witte koeien. Dit is **Varengeville-sur-Mer** ③. Het dorpje ziet er paradijselijk uit, met holle wegen en weelderige tuinen rondom grote buiten-

Varengeville-sur-Mer

verblijven. Bij het dorp ligt een klein 16de-eeuws kasteeltje in Italiaanse Renaissancestijl, le Manoir d'Ango, met daarbij een prachtige duiventoren. Het Parc du Bois des Moutiers staat vol rozen, azalea's en rodo-dendrons. Een van de straatjes leidt naar een prachtig oud kerkje dat vlak aan zee boven op de kliffen staat. Het kerkhofje hangt als het ware boven de zee.

Na Varengeville draait de route weer landinwaarts en daal je door het bos en later door de velden naar de vallei van de Saâne. In de buurt van **Longueuil** ④ steek je het riviertje over en door het rivierdal rijd je langs leuke vak-

werkhuisjes naar **Quiberville** ⑤, dat weer aan zee ligt.

Daar begin je aan een langzame rustige klim naar het hoger gelegen plateau. In de verte zie je steeds de zee. Even later duik je de vallei in van alweer een volgend riviertje, de Dun. In de buurt van **Saint-Aubin-sur-Mer** ⑥ steek je de Dun over en begin je langzaam het dal weer uit te klimmen. Enkele honderden meters voor Saint-Aubin ligt een kasteeldomein omgeven door een hoge muur. Achter deze muur staat een unieke duiventoren uit de 16de eeuw.

Voorbij Saint-Aubin rijd je tot helemaal boven de klifwand, een prachtig stukje natuurschoon. **Sotteville** ⑦ ligt ook weer *sur mer*, d.w.z. hoog boven de zee en je hebt 190 traptreden nodig om op het kleine keienstrandje te komen. Het dorpje heeft een gezellig dorpspleintje met een kalkstenen kerkje.

Je daalt weer het volgende valleitje in naar **Veules-les-Roses** ⑧. Dat was eens een bekende vissershaven maar door verzanding van het riviertje de Veules, met zijn lengte van 1194 m het kortste riviertje van Frankrijk, bleven de schepen er weg en raakte het dorp in verval. Toen in 1753 de zee alles wat nog over was gebleven verzwoeg, was Veules dood. Pas in de 19de eeuw kwam dit schilderachtige dorp weer tot leven. Even buiten het dorp staat een monument dat herinnert aan 10 juni 1940. Acht dagen na de val van Duinkerke vochten hier nog 12.000 man. De inwoners van Veules waren de laatste die weerstand boden aan de Duitsers.

Blosseville ⑨ ligt weer hoger en landinwaarts, maar de klim er naartoe gaat

heel geleidelijk, door een weids landschap en een holle weg. Blosseville telt vele mooie kalkstenen huizen en ook het 12de-eeuwse kerkje met de prachtige glas-in-loodramen is in kalksteen.

Na een mooie afdaling langs **Manneville-ès-Plains** ⑩ fiets je **Saint-Valery-en-Caux** ⑪ binnen.

Wegwijzer

① ② Vanaf toeristische dienst van **Dieppe** ①: langs jachthaven (Quai Henry IV);

aan eind: linksaf (Boulevard de Verdun);

aan einde (Square du Canada): linksaf (rue de Sygogne – eenrichtingsverkeer, afstappen);

bij eerste zijstraat: rechtsaf (rue Toustain, later rue Faubourg de la Barre = D75); *(eventueel derde straat rechts (avenue de l'Esplanade) ingaan voor mooi panorama en langs rue Isidore Bloch terug naar D75);*

bewegwijzering "Véloroute du Littoral" volgen naar **Pourville-sur-Mer** ②;

② ③ in Pourville-sur-Mer: bewegwijzering volgen naar **Varengeville-sur-Mer** ③;

in Varengeville-sur-Mer: bewegwijzering volgen naar **Longueil** ④;

in Longueil: bewegwijzering volgen naar **Quiberville** ⑤;

in Quiberville: bewegwijzering volgen naar **Saint-Aubin-sur-Mer** ⑥;

⑥ ⑪ bij de kerk van Saint-Aubin-sur-Mer: fietsroute verlaten en recht-door;

even verder: linksaf (Cité des Pecheurs);

bij D68: rechtsaf en bewegwijzering volgen naar **Sotteville** ⑦;

in Sotteville: bewegwijzering volgen naar **Veules-les-Roses** ⑧;

in Veules-les-Roses: bewegwijzering volgen naar **Blosseville** ⑨;

in Blosseville: bewegwijzering volgen naar **Manneville-ès-Plains** ⑩;

in Manneville-ès-Plains: bewegwijzering volgen naar **Saint-Valery-en-Caux** ⑪.

De fietsroute gaat de stad niet in. Voor het centrum: bij het binnenrijden van de stad op de Place de la Croix de route verlaten en rechtsaf (Avenue Foch) langs de haven; bij gemeentehuis: linksaf over brug (recht door gaat naar strand) en centrum in rijden.

St-Valéry-en-Caux, haven

3. Van Saint-Valery-en-Caux naar Fécamp

- TRAJECT:** Saint-Valery-en-Caux – Neville – Paluel – Sassetot-le-Mauconduit – Eletot – Fécamp.
- FIETSAFSTAND:** 46 km.
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Redelijk zware tocht met veel steile hellingen. De wegen zijn geasfalteerd en rustig.
- BEWEGWIJZERING:** Rechthoekige borden en wegwijzers 'Véloroute du Littoral'. In Fécamp is de bewegwijzering onvolledig of onvindbaar; blijf zo dicht mogelijk bij de zee en klim tot boven, daar vind je de bordjes.
- BEVOORRADING:** In Saint-Valery-en-Caux en Fécamp: alle voorzieningen; in de dorpjes onderweg: winkels en café-restaurants.

De fietstocht

Saint-Valery-en-Caux ① is een gezellige badplaats met een grote jachthaven. Het werd in de Tweede Wereldoorlog met de grond gelijk gemaakt. Behalve het Maison d'Henri IV, een mooi renaissance-vakwerkhuis uit 1540, zijn er niet veel oude gebouwen gespaard gebleven. In het Maison d'Henri IV is de toeristische dienst gevestigd en er is een permanente tentoonstelling over de geschiedenis van de stad. Hier begint een bewegwijzerde wandeling door de smalle steegjes en langs de schilderachtige huisjes van de wijk Saint-Léger naar het *Cloître des Pénitents*, vroeger een klooster, nu een ziekenhuis. De *Falaise d'Aval* biedt een weergaloos uitzicht dat Victor Hugo al inspireerde.

Langs een spoorlijntje rijd je landinwaarts naar **Néville** ②. Als je onderweg langs een met gras begroeide kalkheuvel rijdt, een soort 'klif' op het land, realiseer je je dat de hele kust er zo moet uitzien. Het landschap is open en kaal en de weg een vals plat.

Tussen een vijver en een mooi gerestaureerde boerderij met een duiventoren, fiets je Neville in en verder langs rustige landweggetjes en appelboomgaarden naar **Ingouville** ③. De zee laat zich niet zien. Langs het vliegveld van Saint-Valery-Vittefleur en daarna door een bos met mooie uitzichten op de Durdent, daal je het dal van dit riviertje in. Je passeert het 17de-eeuwse kasteel van Genville, een combinatie van kalksteen en baksteen.

Bij **Paluel** ④ steek je de snelstromende Durdent over langs een brug met vier bogen, en meteen begin je weer te klimmen naar Malleville. Malleville dankt zijn naam (*mala villa*, slechte stad) aan de vroeger zo verraderlijke moerasen van de Durdent. Even verder passeer je de gerestaureerde St.Damienkerk uit de 13de eeuw en een imposant kasteel, het **Château d'Auberville-la-Manuel** ⑤, opgetrokken na de Honderdjarige Oorlog. Het is een echt Normandisch kasteel met twee grote torens in silex en kalksteen en een mooie duiventoren. Een hoog ijzeren hek verspert de toegang. Er tegenover staat een typisch Normandisch huisje.

Over een open vlakte klim je tussen maïs- en graanvelden naar **Saint-Martin-aux-Buneaux** ⑥ en vandaar op een beboste helling naar **Sassetot-le-Mau-**

conduit ⑦. De klim is niet al te moeilijk. Boven is een grote picknickplaats onder statige beukenbomen, van waaruit je een prachtig uitzicht hebt op het 18de-eeuwse geklasseerde kasteel van Sassetot, één van de topattracties van het Pays de Caux. Elisabeth van Oostenrijk verbleef er in 1875.

De route loopt verder via rustig glooiende lokale wegen. Langs de driesterrencamping Les Trois Plages, met een goed voorziene kampeerwinkel, en voorbij boerderijtjes en landhuizen met veel bloemen, rijd je naar **Ancretteville-sur-Mer** ⑧.

Als je even buiten Ancretteville een mooi kasteeltje gepasseerd bent, rijd je kilometers lang op een autoloos smal weggetje door de open velden en langs een boomgaard naar **Eletot** ⑨ en verder naar **Senneville-sur-Fécamp** ⑩. Je bent nu al in de buurt van Fécamp en het landschap wordt ontsierd door een verbrandingsoven.

Wat verder kom je op de 110 meter hoge *Pointe Fagnet*, 1500 jaar geleden al een belangrijk militair uitkijkpunt. Beneden ligt een rivier, de Valmont. De weg slingert zich in enkele haarspeldbochten de vallei in en biedt een overweldigend panorama. Je moet hier wel goed bijremmen en vooral het laatste stukje is zeer steil. Over een fiets- en voetgangersbrug rijd je **Fécamp** ⑪ in.

Wegwijzer

Vanaf Place de la Croix in **Saint-Valery-en-Caux** ①: rechtsaf (rue de Bourgtherculde = D53) en bewegwijzering van de "Véloroute du Littoral" volgen naar **Néville** ②; in Néville: bewegwijzering volgen naar **Ingouville-sur-Mer** ③; in Ingouville-sur-Mer: bewegwijzering volgen naar **Paluel** ④; in Paluel: bewegwijzering volgen naar **Château d'Auberville** ⑤; bij Château d'Auberville: bewegwijzering volgen op D68; bij T-kruising met D71: rechtsaf naar kerkje van **Saint-Martin-aux-Buneaux** ⑥.

Sassetot-le-Mauconduit, het kasteel

in Saint-Martin-aux-Bruneaux: bewegwijzering volgen naar **Sassetot-le-Mauconduit** ⑦; in Sassetot-le-Mauconduit: bewegwijzering volgen naar **Ancretteville-sur-Mer** ⑧.

in Ancretteville-sur-Mer: D68 verder volgen; als D68 even voorbij kruising met D33 naar links buigt: rechtdoor (C4) naar **Eletot** ⑨;

in Eletot: D79 verlaten en bewegwijzering volgen richting "Valleuse d' Eletot"; bij splitsing met bord "Cyclistes, Pied à Terre": rechtdoor en wegje volgen naar **Senneville-sur-Fécamp** ⑩; in Senneville-sur-Fécamp: steil afdalen (voorzichtig!) via Route du Phare, rue du Cdt Roquigny en Sente Belet naar Quai Guy de Maupassant; op Quai Guy de Maupassant: linksaf om haven heen (rechtsaf Chaussée R. Gayant, rechtsaf Quai du Halage, linksaf Grand Quay en fiets/voetgangersbrug); na voetgangersbrug: rechtsaf (Quai de la Vicomte) naar toeristische dienst van **Fécamp** ⑪.

4. Van Fécamp naar Le Havre

- TRAJECT:** Fécamp – Les Loges – Étretat – Le Tilleul – Cap d'Antifer – Saint-Jouin-Bruneval – Cauville-sur-Mer – Le Havre.
- FIETSAFSTAND:** 52 km.
- MOEILIJKHEIDSGRAAD:** Redelijk zware tocht, vrij lange etappe met veel steile hellingen. Verharde, rustige wegen.
- BEWEGWIJZERING:** Rechthoekige borden en wegwijzers 'Véloroute du Littoral'. In Fécamp is de bewegwijzering onvolledig of onvindbaar; blijf zo dicht mogelijk bij de zee en klim tot boven, daar vind je de bordjes.
- BEVOORRADING:** In Fécamp, Étretat en Le Havre: alle voorzieningen; in de dorpjes onderweg: winkels en café-restaurants.

De fietstocht

Fécamp is Frankrijks belangrijkste overslaghaven voor kabeljauw die voor de kust van Newfoundland wordt gevisst. Eén van de bekendste gebouwen van de stad is het *palais de Bénédictine* met zijn sprookjesachtige toren. Een klein deel van dit gebouw dateert nog van de tijd dat de monnik Vincelli de eerste Bénédictine-likeur samenstelde aan de hand van 27 planten en kruiden van de kliffen. Na een brand die het grootste deel van het gebouw verwoestte, is het in 1887 hersteld en uitgebreid tot zijn huidige vorm in een combinatie van neogotiek en neorenaissance. Hier kun je alles te weten komen over de distilleerderij en natuurlijk ook proeven. In het museum is eveneens een fraaie kunstcollectie ondergebracht.

Het mooiste gebouw van Fécamp is echter de kerk *la Trinité*, een sober en indrukwekkend gebouw in een mengsel van romaanse en Normandisch-gotische stijl. Deze 'abbatiale' bestond reeds in de tijd van de invasie van de

Fécamp, palais de Bénédictine

Noormannen. De toren is van de 12de eeuw. Het *Musée des Terre-Neuves et de la Pêche* (museum van Newfoundland en Visserij) ten slotte herinnert aan het trotse maritieme verleden van de stad.

Vanaf de toeristische dienst van **Fécamp** ① rijd je een klein stukje langs het kiezelstrand maar dan volgt een steile klim met nijldige korte bochtjes langs verschillende slagbomen. De even steile afdaling die volgt, brengt je in een mooie kloof.

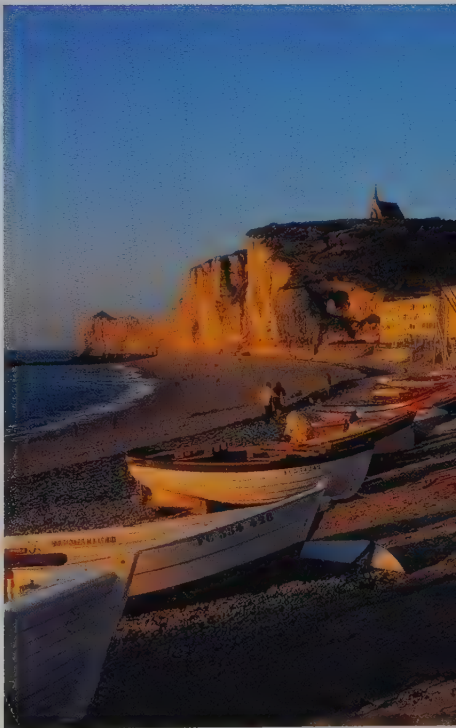
Je rijdt om het dorpje Saint-Léonard heen en dan via het gehucht **Le Bihorel** ② naar **Les Loges** ③, steeds over mooie licht golvende gemeentelijke wegjes. Af en toe passeer je appelboomgaarden. Bij het oude stationnetje van Les Loges/Vaucottes-sur-Mer is een aardige picknickplaats. Van 1 juli tot 1 september rijdt hier het toeristisch treintje van het Pays de Caux naar Étretat, ook voor fietsers.

Je daalt langzaam door een open landschap via Bénouville naar **Étretat** ④. Overal om je heen vliegen massa's zeevogels. Sinds een bepaald soort insecticide dat de slechtvalk onvruchtbaar maakte, verboden werd, is ook de supersnelle slechtvalk weer terug op de krijtrotsen van de Caux.

Étretat met zijn smalle straatjes vol vakwerkhuisjes, is ook bekend om zijn grillige kliffen. Bij het strand heb je een prachtig uitzicht op de spectaculaire, door de zee uitgevreten beeldhouwwerken: de *falaise d'Aval* (een soort poort), de *Aiguille* (een naald) en de *falaise d'Amont* met er bovenop een hagelwit spits gedenkteken ter ere van Nungesser en Coli. Dit waren twee Franse luchtvaartpioniers die in 1927 als eersten met hun Oiseau Blanc probeerden de oceaan over te steken, maar vergeefs. In het museum Nungesser et Coli kun je alles over die mislukte vlucht te weten komen.

Een andere bekende burger van Étretat was Guy de Maupassant, hij werd er geboren. Het mooie Château des Aygues was de verblijfplaats van vele bekende personages, zoals Alexandre Dumas, Offenbach en de Spaanse koninginnen Marie-Christine de Bourbon en Isabelle II.

Even buiten de stad, in de buurt van **Le Tilleul** ⑤, ga je het bos in en klim je langs het beschermde natuurgebied *Valleuse d'Antifer* naar **La Poterie Cap d'Antifer** ⑥. Daar begint een rustige afdaling in vele bochten door bossen en akkergebied.

Fécamp

Op weg naar Paluel

Na deze daling volgt echter onverbiddelijk weer een klim om **Saint-Jouin-Bruneval** ⑦ te bereiken. Het is echter een zeer rustige, lange klim door de bossen. Tussen Saint-Jouin-Bruneval en het volgende dorp Heuqueville met zijn mooie duiventoren, fiets je weer op een smalle, rustige gemeenteweg. Ook het weggetje naar **Cauville-sur-Mer** ⑧ is zeer schilderachtig. Cauville heeft een prachtige kerk en alweer een duiventoren.

De route slingert verder over de hoogvlakte en af en toe zie je een glimp van de zee. In de verte komen de appartementsgebouwen van Le Havre in zicht. Je rijdt in een wijde boog rond het **vliegveld** ⑨ en de wegen worden langzamerhand drukker. Je daalt steeds verder naar de stad toe, ze wenkt je met haar enorme panorama. Dan zie je plots de brede monding van de Seine vlak voor je. Even later fiets je midden in de drukte van de grootstad, tussen toeterend autoverkeer op de boulevard Albert I. Daarachter ligt de lange wandelboulevard met terrassen en alle mogelijke strandgenoegens. Je bent in **Le Havre** ⑩. Een Middellandse Zee-gevoel valt nauwelijks te onderdrukken. Grote zeeschepen varen van de Seine naar de Noordzee, en niets belet je om tussen de zonnekloppers op het keienstrand je zwembroek aan te trekken. In Le Havre is veel te zien en voordat je terugreist naar Le Tréport of rechtstreeks naar huis, moet je er beslist even rondlopen. De havenstad dateert uit 1509 en werd in de Tweede Wereldoorlog bijna geheel verwoest en op moderne wijze weer opgebouwd.

Wegwijzer

- ① ② Bij toeristische dienst van **Fécamp** ①: linksaf (Boulevard Albert 1er); 200 m verder, voor Casino: linksaf (Chaussée de la Corniche) steil omhoog (bewegwijzering is overplakt); verder bewegwijzering van de 'Véloroute du Littoral' volgen om Saint-Léonard heen; bij rotonde aan D940: rechtdoor (D79) (wegwijzer ontbreekt); 2 km verder: bewegwijzering volgen tot even voor Gerville, daar rechtsaf naar **Le Bihorel** ②;

②—③—④ in Le Bihorel: bewegwijzing volgen naar **Les Loges** ③;
in Les Loges: bewegwijzing volgen naar **Étretat** ④;

④—⑤ in Étretat: bewegwijzing volgen tot toeristische dienst op avenue de Verdun, daar scherpe bocht naar links;
(voor prachtig uitzicht op de kliffen hier even 500 m rechtdoor en terugkeren langs zelfde weg);
Étretat uitrijden op de D39 en bewegwijzing volgen naar **Le Tilleul** ⑤;

⑤—⑧ van Le Tilleul: bewegwijzing volgen naar **La Poterie Cap d'Antifer** ⑥; vanaf kerk van La Poterie Cap d'Antifer: op D111 bewegwijzing volgen naar **Saint-Jouin-Bruneval** ⑦; in Saint-Jouin-Bruneval: bewegwijzing volgen naar **Cauville-sur-Mer** ⑧;

⑧—⑨ in Cauville-sur-Mer: bewegwijzing volgen naar **vliegveld van Le Havre** ⑨;

⑨—⑩ route draait in wijde boog rond vliegveld;
je komt terecht op de Chemin rural no. 45; bij T: rechtsaf (Chemin Rural no. 15);
op kruispuntje bij eind landingsbaan: linksaf (Chemin Rural no 47);
bij drukke baan (rue Stendhal): linksaf tot bij **rotonde (D 940)** ⑩;

⑩—⑪ voor het binnenrijden van Le Havre: de bewegwijzing van de 'Vélo-route du Littoral' is perfect tot in het centrum. De beschrijving hieronder geven we enkel voor het geval je toch de weg zou kwijtraken.

bij grote **rotonde** ⑩: rechtsaf (D940);
weg splitst zich direct in drieën, smallere straat in midden nemen (rue Jean Monet);
na tweede rotonde: rechtdoor en direct links houden (rue Théophile Gautier);
bij T: links (rue de la Sous-Bretagne);
bij volgende rotonde: schuin links (rue de Toul);
bij Y: rechts rue de Toul blijven volgen, je kruist rue Henri Barbousse en rue David d'Angers;
bij T (rue Albert Copieux): even links en direct rechts (rue Henri Boulanger); S-bocht rond fort meevolgen; bij eind S-bocht, op kruispunt: rechtdoor rue du Fort (bordjes "Plage");
even verder: rechtsaf naar beneden (rue Clément Marical);
na circa 400 m: straat oversteken (rue Millet/rue Belain d'Esnambuc);
even verder: linksaf (rue de Sainte-Adresse)
bij tweede straat links: schuin links rue Guy de Maupassant indraaien; je komt uit op de Boulevard Albert 1 in **Le Havre** ⑪.

Fécamp, vissersloep

12

De weidse estuaria van de rivieren Canche en Authie zijn bekende toeristische trekpleisters. Maar stroomopwaarts, waar beide rivieren moerassige valleien hebben uitgeslepen in de hoogvlakte, ben je zo goed als alleen met een vredig, ongeschonden

landschap. We nestelen ons in de vestingstad Montreuil, op een boogschuit van de zee, en fietsen van daaruit elke dag een rondje door het uitgestrekte, glooiende land. Wuivende korenvelden, idyllische valleitjes, schilderachtige dorpjes onder een sluier van heimwee, veel kasteelruïnes... dat zijn de ingrediënten voor deze rustige standplaatsvakantie die je precies zo lang maakt als je wil.

Canche en Authie

De Canche ontspringt uit een paar sprankelende bronnen ten westen van Arras. Zij stroomt zo'n 80 km westwaarts en mondt nabij Etaples in het Kanaal uit. Op zijn tocht naar zee wordt de Canche gevoed door beken die alle vanuit het noorden komen. Al

die mini-riviertjes stromen door schilderachtige, in de kalksteen uitgesneden valleitjes, waar zich idyllische dorpjes schuilhouden. Maar de Canchevallei zelf is op sommige plaatsen zeer breed. Daar vind je lange vijverketens en moerasgebieden.

De Authie vormt de zuidgrens van het departement Pas-de-Calais en ontspringt ten oosten van Doullens. Ze stroomt ongeveer evenwijdig met de Canche en is iets langer (93 km). Het brongebied was vroeger één groot moeras, maar sindsdien zijn de bronbeekjes over de eerste paar honderd meter gekanaliseerd. Zo ontspringt de rivier nu uit drie buizen die uit een muur steken. Dit prozaïsche begin wordt ruimschoots goedge maakt door het verdere, schilderachtige verloop. De Authie slingert zich in vele bochten naar Berck-sur-Mer, waar ze in een brede baai in zee uitmondt.

Moulin de Maintenay

Abdijen, kloosters en kastelen

In de vroege Middeleeuwen werden in het gebied van Canche en Authie vele kloosters en abdijen gesticht.

De kloosters speelden een grote rol bij het droogleggen en vruchtbaar maken van de moerassen. Maar ook hun rol in de religie en de cultuur is nog goed waarneembaar. Zelfs in de kleinste dorpjes in de smalle beekdalen zijn schilderachtige oude kerkjes te vinden. Aan de Authie staat de mooi gerestoreerde abdij van Valloires, een van de weinige die de Franse Revolutie hebben overleefd.

Langs de rivieren werden destijds ook op strategische plaatsen kastelen ge-

bouwd. Sommige zijn nog bewaard gebleven maar de meeste zijn weer tot ruïnes vervallen. Soms duidt alleen een heuvel in het landschap nog de plaats aan van het vroegere kasteel.

Montreuil-sur-Mer lag vroeger aan **Montreuil-sur-Mer**
zee en had een zeehaven. Vanwege

haar strategische ligging boven de vallei van de Canche, werd de stad al in de vroege Middeleeuwen versterkt met een kasteel en stadsmuren. De bekende vestingbouwer Vauban verstevigde het later tot een bastion. Tot het eind van de Middeleeuwen was Montreuil een welvarende stad, maar door de verzanding van de Canche en de Honderdjarige Oorlog kwam daar een eind aan. Het stadje wordt nog steeds omringd door een dubbele rij hoge muren. De citadel, gebouwd op de fundamenteën van het kasteel uit de 8ste eeuw, was nog tot 1929 in gebruik. Vanaf die vestingwerken heb je een grandioos uitzicht op de omgeving: in de verte zie je de slanke kerktorens van de Notre-Dame-des-Prés-kerk van het kartuizerklooster in Neuville-sous-Montreuil. Ook het uitzicht op het stadscentrum is er prachtig: de witte huisjes met rode pannendaken in de stille klinkerstraatjes, de 11de-eeuwse Saint-Saulvekerk, de 13de-eeuwse kapel van het Hôtel-Dieu (nog tot 1992 ziekenhuis, toen tot hotel verbouwd). Victor Hugo koos Montreuil-sur-Mer als locatie voor een deel van zijn roman *Les Misérables*. Sedert 1996 kun je elk jaar in juli en augustus het klank- en lichtspel *Les Misérables à Montreuil-sur-Mer*, met de citadel als achtergrond, bijwonen.

Canche en Authie praktisch

AARD VAN DE VAKANTIE Dit is een rustige standplaatsvakantie, die je zo lang maakt als je wilt. Vanuit Montreuil-sur-Mer fiets je naar keuze elke dag een van de vier bewegwijzerde lussen. De eerste, *Les Garnouilles*, brengt je naar zee en naar Etaples. *Les Lacs d'Amour* voert je het binnenland in, onder meer door het schitterend valleitje van de Course. Op de derde dag verken je met *La Chartreuse* niet alleen de brede Canchevallei, maar ook het omliggende hoogland. De vierde dag verlaat je de Canchevallei via de langeafstandsfietsroute *Au fil de l'eau*, om verderop aan de hand van de lus *La Vallée de l'Authie* de Authievallei (abdij van Valloires, watermolen van Maintenay) te gaan verkennen. De lussen maken deel uit van een netwerk van 58 fietslussen in het departement Pas-de-Calais.

BEOORDELING Je moet bij deze tocht regelmatig flink op de trappers staan om vanuit de beekdalen naar de hoogvlakte te klimmen. De dagtochten zijn echter niet erg lang, zodat je het rustig aan kunt doen. De wegen zijn geasfalteerd en rustig.

HOE KOM JE ER?

MET DE TREIN • Vanuit Amsterdam: via Antwerpen of Brussel naar Rijsel.

• Vanuit Antwerpen rijdt om de 2 uur een IC-trein naar Rijsel (duur: 2 uur). Vanuit Brussel-Zuid met de HST (9 treinen per dag) is dat 35 minuten.

• Vanuit Rijsel reis je verder via Calais, Boulogne en Etaples naar Montreuil of eventueel vanuit Rijsel via Arras naar Montreuil. De fiets kan mee op de trein. Op sommige Franse treinen is fietsvervoer gratis. Treininfo: zie inleiding.

• De snelste reisweg is wellicht met de HST naar Parijs, waar in het station St-Lazare om het halfuur een trein vertrekt naar Montreuil (Brussel-Parijs: 1u25, Parijs-Montreuil: 25 minuten).

Recques-sur-Course

MET DE AUTO Vanuit Antwerpen neem je de E17 naar Gent en vervolgens de E40 via Veurne, Duinkerke en Calais naar Boulogne. Daar neem je de E402 naar Montreuil.

FIETSVERRUUR Etablissements Vignaux Cycles, Rue Pierre Ledent, 62170 Montreuil-sur-Mer, tel. (0033) 0321 060029.

LOGIES In Montreuil en omgeving zijn volop hotels, B&B's, gîtes ruraux, chambres d'hôtes, jeugdherbergen en campings. Vraag de lijsten bij de toeristische dienst.

- Een hotel in de betere prijsklasse in Montreuil is: Hôtel Hermitage, Place Gambetta, 62170 Montreuil-sur-Mer, tel. (0033) 0321 067474, fax (0033) 0321 067475, contact@hermitage-montreuil.com, www.hermitage-montreuil.com. Dit hotel ligt in het historische centrum en is het vroegere Hôtel Dieu.
- Niet in het centrum van onze fietslussen: in de abdij van Valloires (aan de Authie, zie etappe 4) kun je tegen een heel redelijke prijs overnachten. Informeer bij de toeristische dienst.

DOCUMENTATIE

KAARTEN • Als overzichtskaart is de Michelinkaart Pas-de-Calais op schaal 1:150.000 nuttig.

• Goede detailkaarten zijn de IGN Top 25 kaarten op 1/25.000. Voor de eerste drie trips heb je het nr. 2105 ET (Le Touquet-Paris Plage – Berck) nodig, hoewel van de derde trip enkele kilometers ontbreken. Voor de vierde tocht moet je ook nr. 2106 ET (Le Crotoy – Fort-Mahon-Plage) hebben.

FIETSBROCHURES Het Comité Départemental de Tourisme Pas-de-Calais heeft 58 fietslussen bewegwijzerd en beschreven in acht regionale brochures. Ze bevatten van elk circuit een kaartje en summier praktische info. De fietstrips in dit boek staan in de volgende brochures:

- Itinéraires cyclotouristiques ‘Canche Authie’ (voor de eerste drie trips);
- Itinéraires cyclotouristiques ‘7 Vallées’ (voor de laatste trip).

Daarnaast heeft het CDT ook een overzichtskaart van de 58 fietslussen ter beschikking (*Carte des itinéraires cyclotouristiques du Pas-de-Calais*). Kaart en brochures zijn gratis te krijgen bij het CDT (zie ‘Informatie’) en bij de toeristische dienst van Montreuil.

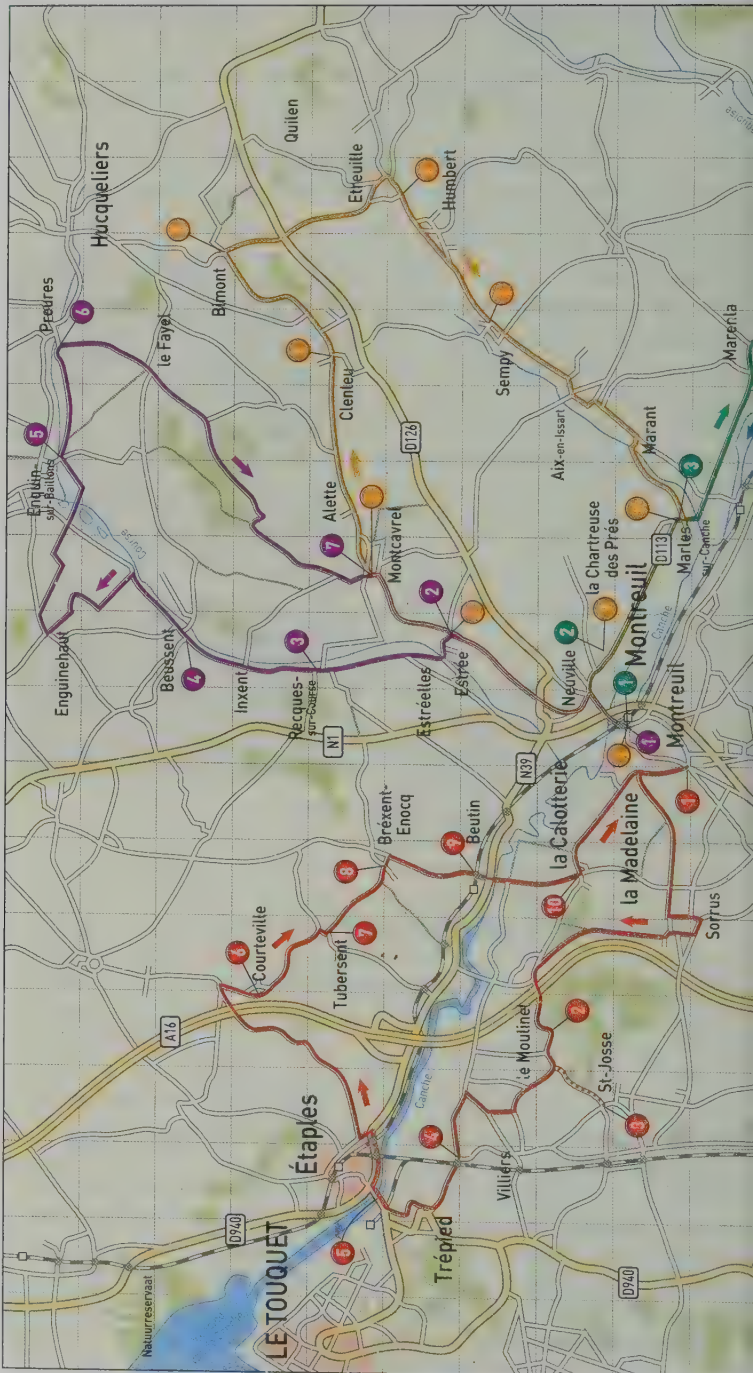
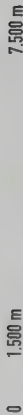
INFORMATIE • Comité Départemental de Tourisme Pas-de-Calais: La Trésorerie, B.P. 79, 62930 Wimereux, tel. (0033) 0321 103460, accueil@pas-de-calais.com, www.pas-de-calais.com;

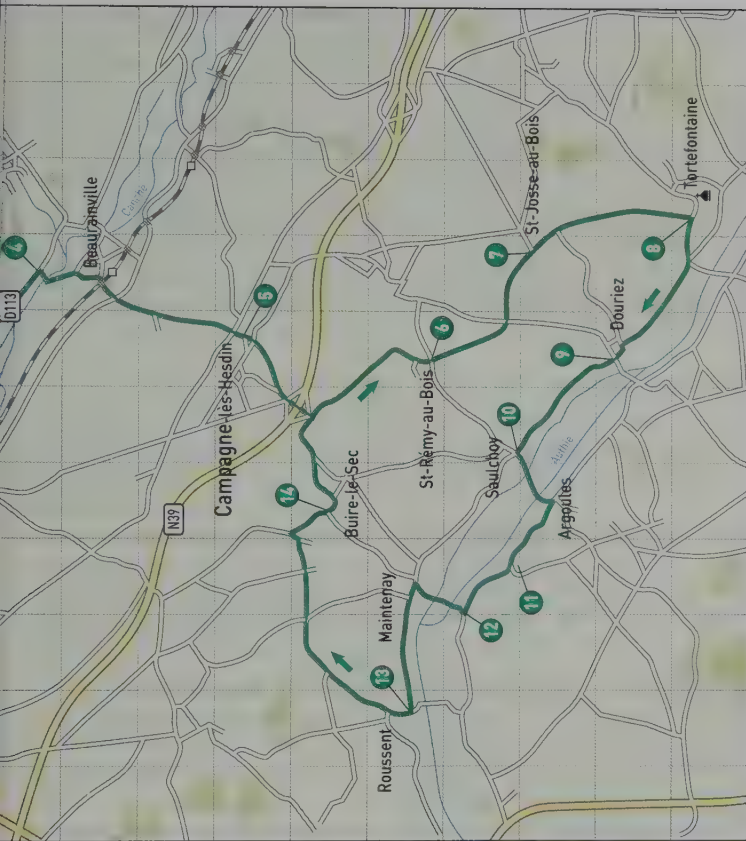
• Office du Tourisme de Montreuil: 21 rue Carnot, BP 13, 62170 Montreuil-sur-Mer, tel. (0033) 0321 060427, fax (0033) 0321 065785, montmontreuil@nordnet.fr, www.montreuil62.net;

• Office du Tourisme des 7 Vallées: Hôtel de Ville, Place d’Armes, 62140 Hesdin, tel. (0033) 0321 861919 of (0033) 0321 860405, officetourisme.des7vallees@wanadoo.fr, www.paysdes7vallees.com.

Omgeving van Beaurainville

1	Station Montreuil
2	Estrée
3	Recques-sur-Course
4	Beussent
5	Enquin-sur-Baillons
6	Preures
7	Montcavrel
ETAPE 4	
1	Station Montreuil
2	La Chartreuse
3	Marles-sur-Canche
4	Beaurainville
5	Campagne-lès-Hesdin
6	St-Rémy-au-Bois
7	Saint Josse-au-Bois
8	Tortefontaine
9	Douriez
10	Saulchoy
11	Abdij van Valloires
12	Petit Préau
13	Roussent
14	Buire-le-Sec

1	Montreuil
2	Le Moulinel
3	St-Josse
4	Villiers
5	Etaples
6	Courteville
7	Tubersent
8	Bréxent-Énocq
9	Beutin
10	La Calotterie
ETAPE 3	
1	Station Montreuil
2	Estrée
3	Montcavrel
4	Clenleu
5	Bimont
6	Humbert
7	Sempy
8	Marles-sur-Canche
9	La Chartreuse

12 1. Les Garnouilles

- TRAJECT:** Montreuil-sur-Mer – Sorrus – Etaples – Courteville – Bréxent-Énocq – La Calotterie – Montreuil-sur-Mer.
- FIETSAFSTAND:** 35 km.
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Meerdere stijgingen en afdalingen. Rustige, verharde wegen; alleen bij Etaples een kort stuk over de drukke N39.
- BEWEGWIJZERING:** Rechthoekige metalen borden met opschrift 'Les Garnouilles'.
- BEVOORRADING:** In Montreuil-sur-Mer en Etaples: alle voorzieningen.

De fietstocht

Als je **Montreuil** ① verlaten hebt, klim je naar de hoogvlakte van la Couture et Coulons, eerst steil, later wordt het wat minder vermoeiend. Je wordt echter beloond met prachtige vergezichten over het plateau ten zuiden van de Canchevallei. De uitgestrekte graanvel-

Montreuil-sur-Mer

den geven in de verschillende seizoenen steeds een ander kleureffect. Langs het dorp Sorrus en het gehucht **Le Moulinel** ② rij je naar **Villiers** ④. Voorbij Le Moulinel moet je zeker de route even verlaten naar **Saint-Josse** ③. Dit oude dorpje is gesticht rond een abdij. In de Middeleeuwen kwam de zee nog tot aan de voet van de heuvel waarop de abdij lag. Doordat ze zich steeds verder terugtrok, groeiden de landerijen van de abdij steeds maar aan. Saint-Josse is een van de oudste bedevaartplaatsen van Frankrijk. In de 14de en 15de eeuw was de bedevaart naar de relikven van Saint-Josse (Sint-Joost) even belangrijk als die naar Rome, Santiago de Compostela, Rocamadour en Aken. De abdij werd tijdens de Franse Revolutie verwoest en sindsdien is de parochiekerk het doel van de bedevaarten.

Even voorbij Trépied steek je de rivier de Canche over naar **Etaples** ⑤. Dat vissersstadje kijkt uit over de breder wordende mond van de Canche. Vroeger lag het direct aan zee, maar door de verzanding ligt het nu een eind landinwaarts. De vroegere vissershaven is een jachthaven geworden en de vishal herbergt nu een zeemuseum (*Musée de la Marine*).

Etaples heeft een bewogen geschiedenis. Tweemaal brandden vijandelijke legers het stadje volledig plat. In het historisch en archeologisch *Musée Quentovic* kun je die geschiedenis weer beleven. In het stadje heerst de ge-

zellige drukte van een vakantieplaats: veel terrasjes en restaurantjes en flanerende toeristen.

Vanuit Etaples begin je langzaam te klimmen, over een door bomen omzoomde weg op een wijde hoogvlakte, naar Fromessent. Het dorpje ligt mooi tussen met bossen begroeide heuvels.

Een afdaling brengt je vervolgens in de vallei van de Witrepin. Je bereikt het riviertje in de buurt van La Motte en volgt het naar **Courteville** ⑥. De Witrepin ontspringt in de buurt van Hubersent, enkele kilometers noordwaarts, en vormt een smal, idyllisch valleitje. Langs de weg liggen prachtige witte boerderijen tussen malse weiden en kleine bosjes. De piepkleine dorpjes zijn van een schilderachtigheid die we bij ons niet meer kennen: een dorpspleintje met wat bomen, een kerkje, een schooltje en vrijwel altijd een monument voor de gesneuvelden uit de wereldoorlogen.

Tubersent ⑦ ligt wat van het riviertje verwijderd en is iets groter. Van het vroegere kasteel is vrijwel niets meer over.

De hoogvlakte wordt weer heuvelachtig en je klimt naar boven over een smal kronkelwegje. Dan rij je het dal van de Dordogne in, die ook in de buurt van Hubersent ontspringt.

Je bereikt de rivier in de buurt van **Bréxent-Énocq** ⑧. Ook hier een 17de-eeuws kasteel en een schilderachtige kerk. Je steekt de Dordogne over en fietst door de heuvels naar **Beutin** ⑨, genietend van de schitterende uitzichten op het glooiende landschap.

Bij Beutin kom je weer in de vallei van de Canche. Die is hier zeer breed en bestaat vooral uit plassen en moerassen. Aan de overkant van dit moerasgebied liggen **La Calotterie** ⑩ en Attin, twee heel oude plaatsjes waar overblijfselen uit de Gallo-Romeinse tijd zijn gevonden. La Calotterie heeft ook een charmant kasteel uit de 18de eeuw.

Je blijft nu in de vallei van de Canche en bereikt even later La Madelaine-sous-Montreuil. Van hieruit krijg je een mooi uitzicht op de vestingwallen en de

Eindeloze graanvelden in de omgeving van Sorrus

witte toren van de Hôtel Dieu-kapel van **Montreuil** ①, dat je na korte tijd bereikt.

Wegwijzer

Vanaf de Place du Général de Gaulle in **Montreuil** ①: richting Abbeville (avenue du Général Leclerc);
bij rotonde: rechtsaf (richting La Madelaine);
na 1 km, na zijweg naar rechts: linksaf (klein weggetje tussen twee gebouwen), bewegwijzering '*Les Garnoulles*' volgen naar Sorrus en onder snelweg A16 door naar **Le Moulinel** ②;

in Le Moulinel: *Les Garnoulles* volgen richting **Villiers** ④;
(voor **St-Josse** ③: 800 m voorbij Le Moulinel links de route verlaten; het dorp ligt op 1 km van de route);

ter hoogte van **Villiers**: *Les Garnoulles* over D143 volgen naar Trépied; in Trépied: Canche oversteken naar **Etaples** ⑤;

bij Etaples: rechtsaf op N39 (richting Montreuil);
na 500 m, bij bocht naar rechts: linksaf;
bij Ferme du Puits d'Amour: rechtsaf (weg met bomen) en *Les Garnoulles* volgen naar Fromessent;
in Fromessent: *Les Garnoulles* volgen, even verder onder A16 door;
bij le Motte: scherp rechtsaf en *Les Garnoulles* over D145 volgen naar **Courteville** ⑥;
in Courteville: *Les Garnoulles* volgen naar **Tubersent** ⑦;

in Tubersent: *Les Garnoulles* volgen naar **Bréxent-Énocq** ⑧;
in Bréxent-Énocq: Dordogne oversteken en *Les Garnoulles* op D146 volgen naar **Beutin** ⑨;

in Beutin: met D146 spoorweg, N39 en Canche oversteken en *Les Garnoulles* volgen naar **La Calotterie** ⑩;
in La Calotterie: linksaf op D139 en *Les Garnoulles* volgen naar La Madelaine-sous-Montreuil;
in La Madelaine-sous-Montreuil: D139 blijven volgen tot rotonde;
op rotonde: linksaf (avenue du Général Leclerc) naar Place Général de Gaulle in **Montreuil** ①.

Montreuil, bastion

2. Les Lacs d'Amour

- TRAJECT:** Montreuil-sur-Mer – Estrée – Recques-sur-Course – Beussent – Preures – Estrée – Montreuil-sur-Mer.
- FIETSAFSTAND:** 33 km.
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Twee flinke klimmen om uit de rivierdalen te komen (van 15 tot 155 m); rustige wegen.
- BEWEGWIJZERING:** Metalen rechthoekige borden met opschrift 'Les Lacs d'Amour'.
- BEVOORRADING:** In Montreuil-sur-Mer: alle voorzieningen; in de dorpjes onderweg af en toe een café.

De fietstocht

Vanaf het **station van Montreuil** ① steek je de vallei van de Canche over naar Neuville-sous-Montreuil. Het Canchedal is hier wel een kilometer breed. Neuville is een goede plek om over de *marais de la Canche* uit te zien. Van Neuville-sous-Montreuil fiets je noordwaarts het dal van de rivier de Course in. Tot **Estrée** ②, een dorp met grote oude boerderijen, zie je alleen maar de begroeide oevers van de Course, maar van de rivier zelf geen spoor.

Als je in Estrée de Course bent overgestoken, verandert dit en rij je langs een hele serie vijvers en plassen in een moerasgebied. De zwart-witte vlekken van de koeien aan de overkant tekenen zich scherp af tegen het groen van de weiden. De beboste heuvels erachter maken het landelijk plaatje compleet.

In de Coursevallei

Je blijft het dal van de Course volgen en de charmante kleine dorpjes rijgen zich aaneen. Estréelles, **Recques-sur-Course** ③, Inxent en **Beussent** ④. Het zijn stuk voor stuk oud uitziende dorpen met een kasteeltje, een oud kerkje, spierwitte huisjes met blauw houtwerk en veel bloemen. Ze ademen een verfrissende rust.

Het parcours, dat redelijk vlak was, wordt gaandeweg glooiender. En als je de Course even verder verlaat, moet je flink klimmen om uit het dal te komen. Op zo'n 4 km klim je van 40 naar 140 m boven de zeespiegel. De ene heuvel volgt de andere op en als je ten slotte helemaal boven bent, duik je terug steil het dal van de Course in.

Je bereikt de rivier bij een paar vijvers. Hier stroomt een zijviertje, de Bail-lons, in de Course. Aan deze beek ligt even verder het lieflijke **Enquin-sur-Baillons** ⑤. De landelijke huizen liggen meestal aan de overkant van het water; ze zijn elk door een eigen brugje verbonden met de weg. Een mooie lindelaan leidt naar de kerk.

Je volgt de Baillons stroomopwaarts naar **Preures** ⑥. De Baillons heeft zijn

bron in de buurt van dit dorp. Er zijn ook resten gevonden van een Merovingische begraafplaats. De schatten die in de graven zijn aangetroffen vind je in het plaatselijk museum.

Montcavrel

Met een flinke klim (van 60 naar 150 m hoogte over een afstand van 5 km) rij je vervolgens het dal van de Baillons weer uit. Boven heb je een prachtig uitzicht op het heuvelige, weidse landbouwgebied met zijn wuivende graan. Al ten tijde van de Romeinen was dit gebied de graanschuur van het Romeinse rijk.

Bij Preures heb je het hoogste punt van de route bereikt en daal je in de richting van de vallei van de Bimoise. Door het uitgestrekte woud van Montcavrel rij je naar het dorp **Montcavrel** ⑦. De muren van het 15de-eeuwse St-Quentinkerkje zijn versierd met prachtige friezen, die het leven van Maria uitbeelden. Vlak bij het kerkje ligt een kasteeltje.

Met de Bimoise mee rij je stroomafwaarts naar **Estrée** ②, waar dat riviertje in de Course uitmondt. Je volgt nu de Course in zuidelijke richting, naar Neuville-sous-Montreuil en de Canche. Je steekt de Canche over en rijdt **Montreuil** ① binnen.

Wegwijzer

Vanaf het **station van Montreuil** ①: spoorweg oversteken en recht door (rue Saint Gengoult); onder N1 door, Canchevallei oversteken en wegwijzers *Les Lacs d'Amour* volgen naar **Neuville-sous-Montreuil**; bij de kerk van Neuville-sous-Montreuil: wegwijzers *Les Lacs d'Amour* langs D150 volgen naar **Estrée** ②;

in Estrée: Course oversteken, en op D127 wegwijzers *Les Lacs d'Amour* volgen naar **Recques-sur-Course** ③; in Recques-sur-Course: op D127 blijven en wegwijzers *Les Lacs d'Amour* volgen naar **Beussent** ④;

voorbij Beussent: dal van de Course verlaten en wegwijzers *Les Lacs d'Amour* volgen naar **Enquin-sur-Baillons** ⑤; in Enquin-sur-Baillons: rechts van de Baillons wegwijzers *Les Lacs d'Amour* volgen door het rivierdal naar **Preures** ⑥;

in Preures: rechtsaf op D150 en wegwijzers *Les Lacs d'Amour* door woud volgen naar **Montcavrel** ⑦; in Montcavrel: wegwijzers *Les Lacs d'Amour* op D150 door dal van de Bomoise volgen naar **Estrée** ②;

in Estrée: op D150 blijven en wegwijzers *Les Lacs d'Amour* volgen naar **Neuville-sous-Montreuil**; in Neuville-sous-Montreuil: richting Montreuil nemen, onder N1 door en Canche oversteken naar **station van Montreuil** ①.

3. La Chartreuse

- TRAJECT:** Montreuil-sur-Mer – Estrée – Clenleu – Bimont – Aix-en-Issart – Marles-sur-Canche – Montreuil-sur-Mer.
- FIETSAFSTAND:** 35 km.
- MOEILIJKHEIDSGRAAD:** Glooiend terrein met een fikse klim tussen Clenleu en Bimont. Rustige wegen.
- BEWEGWIJZERING:** Rechthoekige metalen wegwijzers met opschrift *La Chartreuse*.
- BEVOORRADING:** In Montreuil alle voorzieningen; onderweg hier en daar een café in de dorpen.

De fietstocht

Vanaf het **station van Montreuil** ① steek je de vallei van de Canche over naar Neuville-sous-Montreuil. Het Canchedal is hier wel een kilometer breed; Neuville is een goede plek om over de *marais de la Canche* uit te zien.

Van Neuville fiets je noordwaarts het dal van de rivier de Course in. Tot **Estrée** ②, een dorp met grote oude boerderijen, zie je alleen maar de begroeide oevers van de Course, maar van de rivier zelf geen spoor.

In Estrée rij je het stroomdal van de Bimoise in, naar **Montcavrel** ③, maar nu blijf je de rivier verder stroomopwaarts volgen, over een licht stijgende weg. Het dal is smal en ligt tussen hoge hellingen, waarvan sommige met bossen zijn begroeid. Het hoger gelegen land doet dienst als akkerland en hier en daar zijn die akkers bedekt met geel-bloeiende bodembedekkers. Door het hoge kalkgehalte is de grond wit van kleur; soms lijkt het wel spierwit zand.

In dit idyllische dal liggen enkele mooie dorpjes. In de buurt van Alette, het eerste, liggen de ruïnes van een 15de-eeuws kasteel. De bron van de Bimoise ligt even verder.

Je komt door **Clenleu** ④ met zijn gotische kerkje uit 1500 en als je verder rijdt naar Bimont wordt de weg langzamerhand steiler. Soms liggen de velden als terrassen trapsgewijze boven elkaar, omzoomd door struiken of bosjes. Het is dan afzien om de plotselinge hoogteverschillen van de terrassen te overwinnen, maar het uitzicht op het golvende landschap is steeds prachtig: groene bossen, heuvelruggen met velden in vele kleurschakeringen en daar tussenin de valleien met dorpjes en grazend vee.

De idyllische Course

Bij **Bimont** ⑤ heb je het hoogste punt bereikt en daal je, heel comfortabel, naar Etreuille en vandaar naar **Humbert** ⑥. Humbert heeft een 16de-eeuws kerkje, de Eglise St-Pierre. Het volgende dorp is **Sempy** ⑦; het bestond al in de 9de eeuw en heette toen *Simpiacus*. Er zijn resten te zien van het vroegere kasteel. Het kerkje is gedeeltelijk uit de 13de eeuw. Al deze dorpjes zien er

bijzonder oud uit: muren en daken van de huisjes zijn soms scheefgezakt. Bij Sempy kom je in het dal van de Bras de Brosne en je volgt dit riviertje naar Aix-en-Issart. Aix-en-Issart ligt aan een oude Romeinse weg. Er staat een mooie schilderachtige boerderij, de Ferme d'Hubertise, en enkele herenhuisjes uit de 17de eeuw. Het St-Pieterskerkje heeft een zeer oude toren.

Bij het gehucht Marant steek je de Bras de Brosne over en volg je het riviertje op de andere oever naar **Marles-sur-Canche** ⑧. Hier ligt de uitgestrekte kas-teelhoeve Le Manoir Francis; in een oude boerderij er tegenover is het *Musée Agricole du Bras de Brosne* gevestigd.

In Marles ben je terug aan de Canche. De rivier zelf is hier eigenlijk niet zo breed, maar het hele dal bestaat uit een serie door struiken omgeven vijvers, de *marais de la Canche*. Je blijft in deze vochtige Canchevallei en rijdt langs een hoge en lange muur. Daarachter ligt **La Chartreuse** ⑨, het voormalige kartuizerklooster waaraan de route haar naam ontleent. Het klooster is nu een bejaardenhuis. De twee spitse torens van de bijbehorende kerk Notre-Dame-des-Prés steken boven de muur uit, maar eigenlijk zijn ze beter te zien vanaf de wallen van Montreuil-sur-Mer.

Vorbij de muur kom je in Neuville-sous-Montreuil en vandaar is het nog maar een stukje terug naar **Montreuil** ①.

Wegwijzer

Vanaf het **station van Montreuil** ①: spoorweg oversteken en recht-door (rue Saint Gengoult); onder N1 door, Canchevallei oversteken en wegwijzers *La Chartreuse* volgen naar Neuville-sous-Montreuil; bij de kerk van Neuville-sous-Montreuil: wegwijzers *La Chartreuse* langs D150 volgen naar **Estrée** ②;

in Estrée: wegwijzers *La Chartreuse* op D150 blijven volgen naar **Montcavrel** ③; in Montcavrel: D151 nemen en wegwijzers *La Chartreuse* volgen naar **Clenleu** ④; in Clenleu: D152 nemen en wegwijzers *La Chartreuse* volgen naar **Bimont** ⑤;

in Bimont: D152 naar rechts verlaten en wegwijzers *La Chartreuse* volgen naar Etreuille; in Etreuille: rechtsaf D129 nemen, wegwijzers *La Chartreuse* volgen langs **Humbert** ⑥ naar **Sempy** ⑦;

in Sempy: op D129 blijven en wegwijzers *La Chartreuse* volgen via Aix-en-Issart naar Marant; in Marant: riviertje Bras de Brosne oversteken en wegwijzers *La Chartreuse* volgen naar **Marles-sur-Canche** ⑧; in Marles-sur-Canche: rechtsaf op D113 en wegwijzers *La Chartreuse* volgen naar Neuville-sous-Montreuil (je passeert het klooster van **La Chartreuse** ⑨); in Neuville-sous-Montreuil: richting Montreuil nemen, onder N1 door en Canche oversteken naar **station van Montreuil-sur-Mer** ①.

Montcavrel

4. Naar de vallei van de Authie

- TRAJECT:** Montreuil-sur-Mer – Beaurainville – Campagne-lès-Hesdin – St-Rémy-au-Bois – Tortefontaine – Saulchoy – Maintenay – Buire-le-Sec – Campagne-lès-Hesdin – Beaurainville – Montreuil-sur-Mer.
- FIETSAFSTAND:** 62 km (de lus *La Vallée de l'Authie* is 32 km lang).
- MOEILIJKEIDSGRAAD:** Glooiend parcours met af en toe een stevige klim (tussen 20 en 100 m); goede asfaltwegen.
- BEWEGWIJZERING:** Het traject Montreuil – Beaurainville verloopt over de D113 (deel van de niet bewegwijzerde langeafstandsfietsroute *Au fil de l'eau*). Van Beaurainville tot Campagne-lès-Hesdin volgen we de D130. Daar start de 32 km lange fietslus, bewegwijzerd met metalen borden met opschrift *La Vallée de l'Authie*. Nadien rij je langs dezelfde weg terug naar Montreuil.
- ALTERNATIEVEN:** Als je 62 km te lang vindt, kun je in Rémy-au-Bois rechtstreeks naar Saulchoy fietsen en zo de route met ongeveer 10 km inkorten.
- BEVOORRADING:** In Montreuil-sur-Mer en Campagne-lès-Hesdin: alle voorzieningen; onderweg af en toe een café of restaurant, onder andere in de abdij van Valloires en de watermolen van Maintenay.

De fietstocht

Voor deze fietsroute fiets je eerst weer van **Montreuil-sur-Mer** ① naar Neuville-sous-Montreuil en vervolgens een heel eind langs de Canche. De rivier zelf is eigenlijk niet zo breed, maar het hele dal bestaat uit een serie door struiken omgeven vijvers, de *marais de la Canche*.

Je rijdt langs een hoge, lange muur. Daarachter ligt '**La Chartreuse**' ②, een voormalig kartuizerklooster, waarin nu een bejaardenhuis is gevestigd. De twee spitse torens van de bijbehorende kerk Notre Dame des Prés steken boven de muur uit, maar eigenlijk zijn ze beter te zien vanaf de wallen van Montreuil-sur-Mer.

Verder passeer je **Marles-sur-Canche** ③ met de grote kasteelhoeve Le Manoir Francis. In een oude boerderij er tegenover is het *Musée Agricole du Bras de Brosne* gevestigd. Iets verder, in Marenla, zijn resten van een vroegere abdij. Bij **Beaurainville** ④ steek je dan de brede Canchevallei over. In de buurt zijn op een heuvel de fundamenteën te zien van een vroegere vesting uit de tijd van Willem de Veroveraar. Ze doorstond de belegering van de Engelsen, maar werd in de 17de eeuw toch verwoest.

Van Beaurainville klim je langs een bakstenen 18de-eeuws kasteel, Le Valivon, naar **Campagne-lès-Hesdin** ⑤. Dat ligt op de hoogvlakte tussen de valleien van de Canche en de Authie. In het stadje staat een 17de-eeuwse boerderij, met een duiventoren die even oud is.

Als je de snelweg bent overgestoken, klim en daal je naar **Saint-Rémy-au-Bois** ⑥, een verloren dorpje in de diepe *Fond de Saulchoy*. Dat is een zijvallei

van het dal van de Authie. Hoewel de naam anders zou doen vermoeden, is er in de buurt van het dorp nauwelijks bos te zien. Hier kun je als je wilt ongeveer 10 km klimmen en dalen afsnijden door in het dal te blijven en rechtstreeks naar **Saulchoy** ⑩ te fietsen.

Als je niet tegen een beetje klimmen opziet, vervolg je je weg al klimmend en weer dalend naar **Saint-Josse-au-Bois** ⑦. Onderweg heb je prachtige vergezichten op het uitgestrekte akkerland. Ook in Saint-Josse is geen bos te bekennen, wel een kapel.

Na nog een klimmetje begint de lange afdaling naar de vallei van de Authie, die je bij **Tortefontaine** ⑧ bereikt. In Tortefontaine stond eens een machtige abdij, de abdij van Dommartin. Alleen de monumentale ingangspoort en een duiventoren zijn er nog van bewaard gebleven. Van de kerk zijn enkel resten van de fundering over.

Maintenay

Je rijdt nu de vallei van de Authie in. Langs het lieflijke gehucht Molinet met zijn witte huisjes en veel bloemen gaat het naar **Douriez** ⑨. Dat heeft een opvallend groot en groen dorpsplein. Door zijn strategische ligging aan de Authie was het dorp, dat er zo vredig uitziet, vaak het toneel van strijdgewoel. Van het 13de-eeuwse kasteel is vrijwel niets meer over.

Verder de vallei in fietsend kom je in **Saulchoy** ⑩, weer zo'n *village fleurie*. Op een van de huizen prijkt een zonnewijzer uit 1779.

In Saulchoy steek je de vallei over, eerst over een smalle beek en dan over de Authie zelf, die hier niet breed is. De snelstromende rivier heeft zich diep ingegraven in de kalksteen en slingert zich door weiden, struiken, moerasplanten en kleine bosjes.

Aan de overkant ligt Argoules, een schilderachtig dorpje met een mooie kerk, lemen vakwerkhuisjes, een bakstenen kasteeltje, nostalgische hoeves en uitbundig met bloemen versierde witte huizen.

Je rijdt evenwijdig aan de rivier verder door de prachtige vallei naar de trotse **abdij van Valloires** ⑪. Deze abdij is de enige die tijdens de Franse Revolutie gespaard is gebleven. Cisterciënzers stichtten haar in de 12de eeuw, maar de huidige gebouwen dateren uit de 18de eeuw. Er is nu een kinderziekenhuis in ondergebracht én je kunt er tegen een heel redelijke prijs overnachten. In de kerk met zijn prachtige houten orgel worden behalve een enkele mis ook concerten gegeven. Bij de abdij staat een grote witte duiventoren uit de 16de eeuw. De gebouwen zijn omgeven door schitterende tuinen met duizenden soorten bloemen en struiken, waaronder vele rozen. Een lust voor het oog en de neus.

Bij **Petit Préau** ⑫ steek je de Authievallei weer over. En daar ligt in een sprookjesachtig decor, aan een door de rivier gevormde vijver, een oude watermolen. Hij dateert uit de 12de eeuw; monniken van de abdij van Valloires knapten hem in 1719 helemaal op. Tegen deze romantische achtergrond worden in de zomerweekends klank- en lichtspelen gehouden. Bij de molen staat een oud bakhuis, waar op een houtvuur brood en andere specialiteiten worden gebakken. De rondom liggende moerassen zijn een oase van stilte en rust.

Maintenay is een vredig dorp met een kloeke kerk en een wit kasteel. Je blijft de Authie nog even stroomafwaarts volgen, maar bij het gezellige dorp **Roussent** ⑬ verlaat je de vallei en klim je het plateau weer op. De klim is lang, maar het uitzicht is grandioos. Eindeloos ver strekken de vredige velden zich uit. Boven blijft de weg verder op de hoogvlakte en draait hij met een grote bocht naar **Buire-le-Sec** ⑭. Daar, op een heuvel, liggen de resten van het vroegere kasteel van de leenheer. Het dorp is verder bekend om zijn kunstnijverheid en zijn marionettenmuseum.

Als je de autosnelweg even later gekruist hebt, kom je terug in **Campagne-lès-Hesdin** ⑤. Je daalt nu weer af naar het dal van de Canche, om langs dezelfde weg terug te rijden naar **Montreuil-sur-Mer** ①.

Wegwijzer

① ③ Vanaf het **station van Montreuil** ①: spoorweg oversteken en recht-door (rue Saint Gengoult); onder N1 door, Canchevallei oversteken en wegwijzers *Les Lacs d'Amour* volgen naar Neuville-sous-Montreuil; in Neuville-sous-Montreuil: rechtsaf op de D113 naar **Marles-sur-Canche** ③;

③ ⑤ in Marles-sur-Canche: D113 verder volgen naar **Beaurainville** ④; even voor Beaurainville: rechtsaf Canche oversteken en D130 volgen naar **Campagne-lès-Hesdin** ⑤.

⑤ ⑧ in Campagne-lès-Hesdin: wegwijzers *La Vallée de l'Authie* volgen (Chaussée de Brunehaut) over snelweg en links aanhouden op D129 naar **Saint Rémy-au-Bois** ⑥; (om af te korten: in Saint Rémy-au-Bois D137 E1 nemen naar **Saulchoy** ⑩); in Saint Rémy-au-Bois: wegwijzers *La Vallée de l'Authie* volgen, langs D129 tot **St-Josse-au-Bois** ⑦ en D138 E2 naar **Tortefontaine** ⑧;

⑧ ⑪ in Tortefontaine: wegwijzers *La Vallée de l'Authie* langs D119 volgen naar **Douriez** ⑨; in Douriez: wegwijzers *La Vallée de l'Authie* verder langs D119 volgen naar **Saulchoy** ⑩; in Saulchoy: Authie oversteken en wegwijzers *La Vallée de l'Authie* volgen naar **Argoules**; in Argoules: rechtsaf op D192 en wegwijzers *La Vallée de l'Authie* volgen naar **abdij van Valloires** ⑪;

⑪ ⑭ bij abdij van Valloires: wegwijzers *La Vallée de l'Authie* volgen naar **Petit Préaux** ⑫; in Petit Préaux: Authie oversteken en wegwijzers *La Vallée de l'Authie* volgen naar **Maintenay** en via D119 naar **Roussent** ⑬; in Roussent: rechtsaf op D140 en wegwijzers *La Vallée de l'Authie* volgen naar **Buire-le-Sec** ⑭;

⑭ ⑤ in Buire-le-Sec: wegwijzers *La Vallée de l'Authie* volgen over auto-snelweg naar **Campagne-lès-Hesdin** ⑤;

⑤ ① in Campagne-lès-Hesdin: D130 terug naar **Beaurainville** ④; voorbij Beaurainville: Canche oversteken en linksaf de D113 nemen Neuville-sous-Montreuil; in Neuville-sous-Montreuil: richting Montreuil nemen, onder N1 door en Canche oversteken naar **Montreuil-sur-Mer** ①.

Valloires, voormalige abdij

13

Champagnehoofdstad Troyes kent iedereen, het departement Aube al veel minder. In het zuidoosten van dit veelzijdige, heuvelige gebied, ligt de landstreek Champagne, waar de

LES GRANDS LACS EN DE CHAMPAGNE

koningin der wijnen geproduceerd wordt. In het

noorden ligt het 'Parc Naturel Régional de la Forêt d'Orient', een groot woudmassief met drie jonge stuwweren. En tussendoor word je steeds weer verrast door de vakwerken kerkjes in het hart van vele dorpjes. We rijgen dit alles aan elkaar in een driedaagse fietslus vanuit Bar-sur-Seine.

Het Parc Naturel Régional de la Forêt d'Orient

Het in 1970 gestichte Parc Naturel Régional de la Forêt d'Orient tussen de rivieren

Seine en Aube, bestaat uit een dicht bosgebied en enkele grote meren. Hier liggen drie grote meren: het Lac d'Orient (2300 ha), het Lac du Temple (2000 ha) en het Lac d'Amance (500 ha). Het gebied had vroeger veel te lijden van overstromingen. De meren vormen een kolossaal afwateringssysteem om overstromingen van de Seine en haar zijrivieren te voorkomen. Het Lac d'Orient is het oudste. Het werd in 1961 in gebruik genomen en is het reservoir van de Seine. Later, in 1990-1991, werden er nog twee meren bijgemaakt, om het waterpeil van de Aube te regelen.

Elk meer kreeg een eigen bestemming. Zo is het Lac d'Orient bestemd voor de zonanabidders en de zwemmers. Er zijn mooie stranden met prachtig wit zand. Gevist wordt er ook en zeil- en roeiboten kunnen er naar hartenlust op varen. Motorvaartuigen zijn streng verboden. Die hebben hun eigen domein, het Lac d'Amance. Dat meer en de daaraan gelegen jachthaven van Dienville zijn in korte tijd uitgegroeid tot een zeer bekende thuishaven voor jet- en waterskiërs en bootracers. Het derde meer, het Lac du Temple, ligt in een natuurgebied. Hier mag worden gevestigd en gevaren met kleine zeilboten en kano's. Een elektrisch motortje is ook nog toegestaan, maar 'echte' motoren zijn streng verboden. Het is een paradijs van rust en zeer geliefd bij vogels, vooral trekvogels, die er in bepaalde jaargetijden met vele tienduizenden neerstrijken.

Midden in het park staat het Maison du Parc, een informatie- en documentatiecentrum. Daar worden regelmatig tentoonstellingen gehouden en kun je alles leren over het Regionaal Park.

Champagne

Vijftig miljoen belletjes zitten er in een fles champagne. Dat aantal

wordt niet bij wet bepaald, maar de wet van 1927 bepaalt wél nauwkeurig een heleboel andere factoren die van schuimwijn champagne maken. Het geografisch gebied dat die naam mag voeren, is precies omschreven. Ook de wijnstokken die voor champagne mogen worden gebruikt, zijn bepaald: pinot noir, pinot meunier en chardonnay. Er wordt precies voorgeschreven hoe er geoogst moet worden en welke verdere bewerkingen toegestaan zijn.

De wet omschrijft de persmethode en de natuurlijke gisting nauwkeurig. Al in de Middeleeuwen begonnen monniken wijnstokken aan te planten en wijn te maken en te mengen. De ontdekking van de champagne gebeurde dan ook door een monnik, Dom Pérignon van de abdij van Hautvillers, in de 17de eeuw. Hij was de eerste die erin slaagde om de natuurlijke schuimvorming die bij de gisting van wijn optreedt, te beheersen. De wijn met de vele belletjes werd oorspronkelijk 'saute-bouchon' genoemd. Later kreeg ze de naam 'champagne', naar de landstreek waar ze vooral gemaakt wordt. De meeste van de 59 gemeenten die de naam mogen dragen, liggen in de *Côte des Bar*, de streek tussen Bar-sur-Seine en Bar-sur-Aube.

In het zuidoosten van de Aube ligt de **La Côte des Bar**
Côte des Bar. De naam *Bar* heeft een

Keltische oorsprong en betekent zoiets als heuveltop. Het is een kalkachtig gebied met vele heuvels en plateaus, waarvan de hoogte schommelt rond de 350 m. Het wordt doorsneden door de Seine en de Aube, de rivieren waaraan de beide Bar liggen. Maar er zijn er nog meer: onder andere de Arce en de schilderachtige Ource, die de schilder Auguste Renoir inspireerde tot vele van zijn doeken. Deze beide rivieren stromen in de buurt van Bar-sur-Seine in de Seine. De bodemgesteldheid en het microklimaat maken dit gebied bijzonder geschikt voor de wijnbouw en de hellingen van vele heuvels zijn dan ook bedekt met wijnstokken. Een typisch beeld zijn de dorpjes aan de voet van de heuvel, waarvan de flanken zijn begroeid met wijngaarden en de top met bos. De dorpjes zijn stuk voor stuk oud en schilderachtig, met een dorpspleintje en een kerkje. Sommige kerkjes zijn houten vakwerkkerkjes, een bouwstijl die behalve in Noorwegen vrijwel nergens in Europa voorkomt. In vele dorpen zijn gerenommeerde champagnehuizen, waar de eigenaar/wijnbouwer met trots en passie vertelt over zijn beroep en graag een glaasje van zijn product laat proeven.

Les Grands Lacs en de Champagne praktisch

AARD VAN DE VAKANTIE Je fietst vanuit Bar-sur-Seine een lus van drie dagen langs de wijngaarden van de Côte des Bar en de grote meren van het Forêt d'Orient. De eerste dag rij je langs de Seine en de schilderachtige champagnedorpjes Essoyes en Clairvaux naar Bar-sur-Aube. Op de tweede dag fiets je, meestal door glooiend agrarisch gebied, naar Lesmont. De laatste dag sluit je de cirkel en rij je door het Parc Naturel Régional de la Forêt d'Orient terug naar Bar-sur-Seine. Logeren doe je in charmante stadshotelletjes of in *chambres d'hôtes* op het platteland.

ALTERNATIEVEN • Bar-sur-Aube is met openbaar vervoer gemakkelijker te bereiken dan Bar-sur-Seine. Daarom kun je, indien je met de trein wilt komen, het begin- en eindpunt van de tocht beter naar Bar-sur-Aube verplaatsen. Bovendien zijn er in Bar-sur-Seine geen fietsen te huur. In Bar-sur-Aube kun je fietsen huren (alleen in kleine aantallen, zie hieronder).

• Voor dag 2 kun je als eindpunt in plaats van Lesmont ook Brévonnes (zie dag 3) nemen. Daar is nog een *chambre d'hôte*. Je laatste dagetappe wordt dan iets korter.

BEOORDELING Deze tocht loopt door heuvelachtig terrein. Er moet dan ook af en toe flink op de trappers gestaan worden. Daar tegenover staan lange af-dalingen. De wegen zijn rustig en verhard.

HOE KOM JE ER?

MET DE TREIN Tussen Brussel en Parijs rijden vele treinen (Thalys) per dag. Ook vanuit Amsterdam is Parijs meermaals per dag per Thalys te bereiken. Vanuit Parijs rijden er zes treinen per dag naar Bar-sur-Aube. Bar-sur-Seine is vanuit Troyes vier maal per dag per bus te bereiken.

MET DE AUTO Vanuit Antwerpen via de E 19 naar Brussel en Bergen. Verder via de A2 naar Valenciennes en Cambrai, daar de A26 naar St-Quentin, Laon en Reims. Voorbij Reims neem je de A4 richting Troyes en bij de splitsing de A26 tot de eerste afrit voorbij Troyes. Daar volg je de N 443 naar Bar-sur-Seine.

FIETSVERHUUR • Yves François, 30 rue Nationale, 10200 Bar-sur-Aube, tel. (0033) 0325 270568. Reserveren is aan te raden, daar er maar een klein aantal fietsen beschikbaar is (maximaal drie).

LOGIES In de etappeplaatsen en ook onderweg zijn er voldoende overnachtingsmogelijkheden in hotels of *chambres d'hôtes*. Er zijn ook campings. Hieronder een suggestie in elke etappeplaats:

Lesmont, *chambre d'hôtes*
Les Grands Lacs

- Le Cérès, 11 Faubourg de Champagne, 10110 Bar-sur-Seine, tel. (0033) 0325 298665, fax (0033) 0325 297751, leceres@pem.net, www.le-ceres.com;
- Hôtel Le Saint Nicolas, 2, rue du Général de Gaulle, 10200 Bar-sur-Aube, tel. (0033) 0325 270865, fax (0033) 0325 276031, le-saintnicolas@tiscali.fr;
- Chambres d'Hôtes Domaine des Lacs, François Bradier, 10500 Lesmont, tel./fax (0033) 0325 920070, mail@domainedeslacs.com, www.domainedeslacs.com.
- Chambres d'Hôtes La Bergeotte, A. Gilles, 6 rue de Dienville, 10220 Brévonnes, tel. (0033) 0325 463144.

Info over *chambres d'hôtes*: Gîtes de France de l'Aube en Champagne, BP 4080, Troyes Cedex, tel. (0033) 0325 73 00 11, fax (0033) 0325 73 94 85, gites.aube@wanadoo.fr, www.gites-de-france-aube.com.

DOCUMENTATIE

KAARTEN Daar de route niet bewegevrij is, is een goede kaart noodzakelijk. Gebruik de IGN Top 100 kaart (schaal 1:100 000): nr. 22 *Troyes-St-Dizier*.

INFORMATIE • Comité départemental du Tourisme de l'Aube en Champagne, 34 quai Dampierre, 10000 Troyes, tel. (0033) 0325 425000, fax (0033) 0325 425088, bonjour@aube-champagne.com, www.aube-champagne.com;

• Office du Tourisme de Bar-sur-Seine, 33 rue Gambetta, 10110 Bar-sur-Seine, tel. (0033) 0325 299443, fax (0033) 0325 297021, otbar@wanadoo.fr, www.ot-barsurseine.fr;

• Office du Tourisme de Bar-sur-Aube, Place de l'Hôtel de ville, 10200 Bar-sur-Aube, tel. (0033) 0325 272425, fax (0033) 0325 274002, www.barsuraube.net;

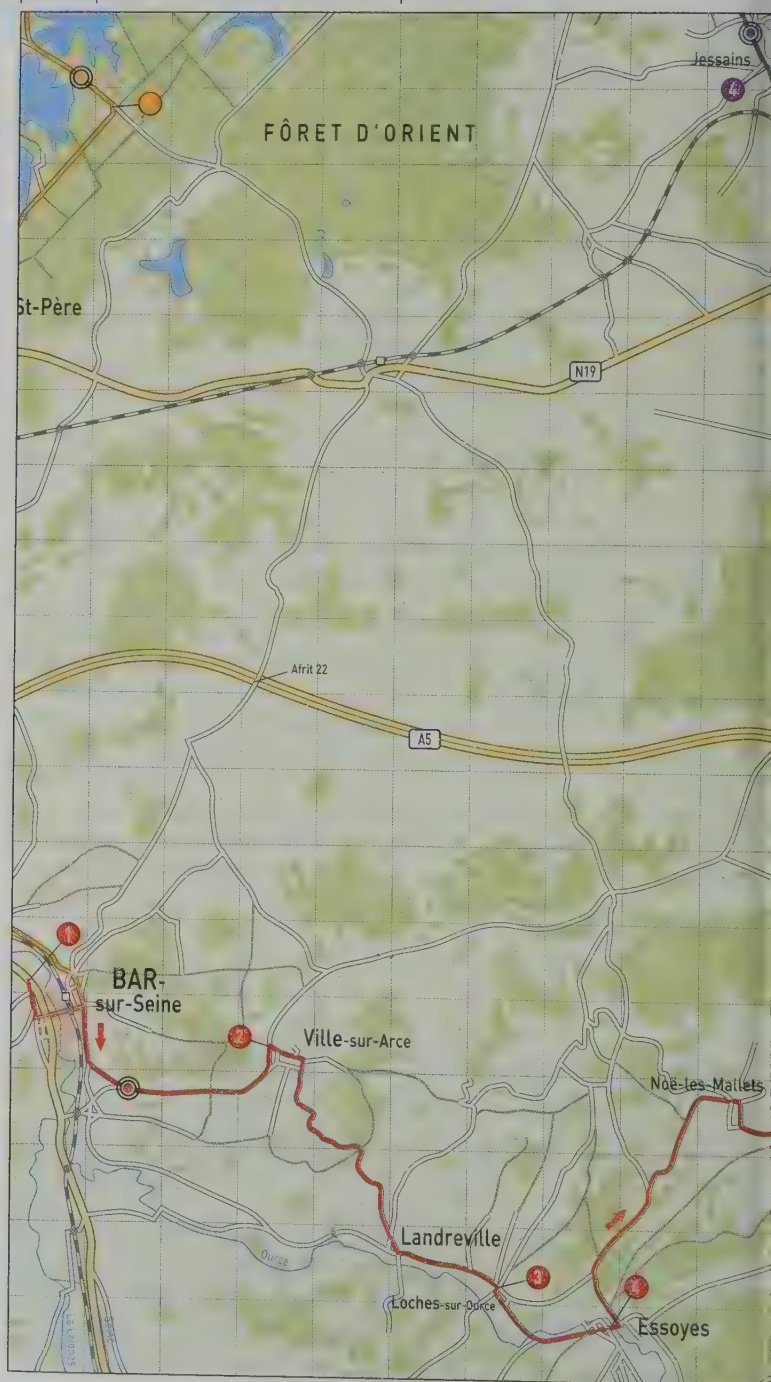
• La Maison du Parc, 10220 Piney, tel. (0033) 0325 438190, fax (0033) 0325 415409, bonjour@pnrfo.org, www.pnr-foret-orient.fr

• Office de tourisme des Lacs et de la Forêt d'Orient, tel. (0033) 0325 438190, fax (0033) 0325 415409, bonjour@pnrfo.org, info@pnrfo.org (toerisme), www.pnr-foret-orient.fr

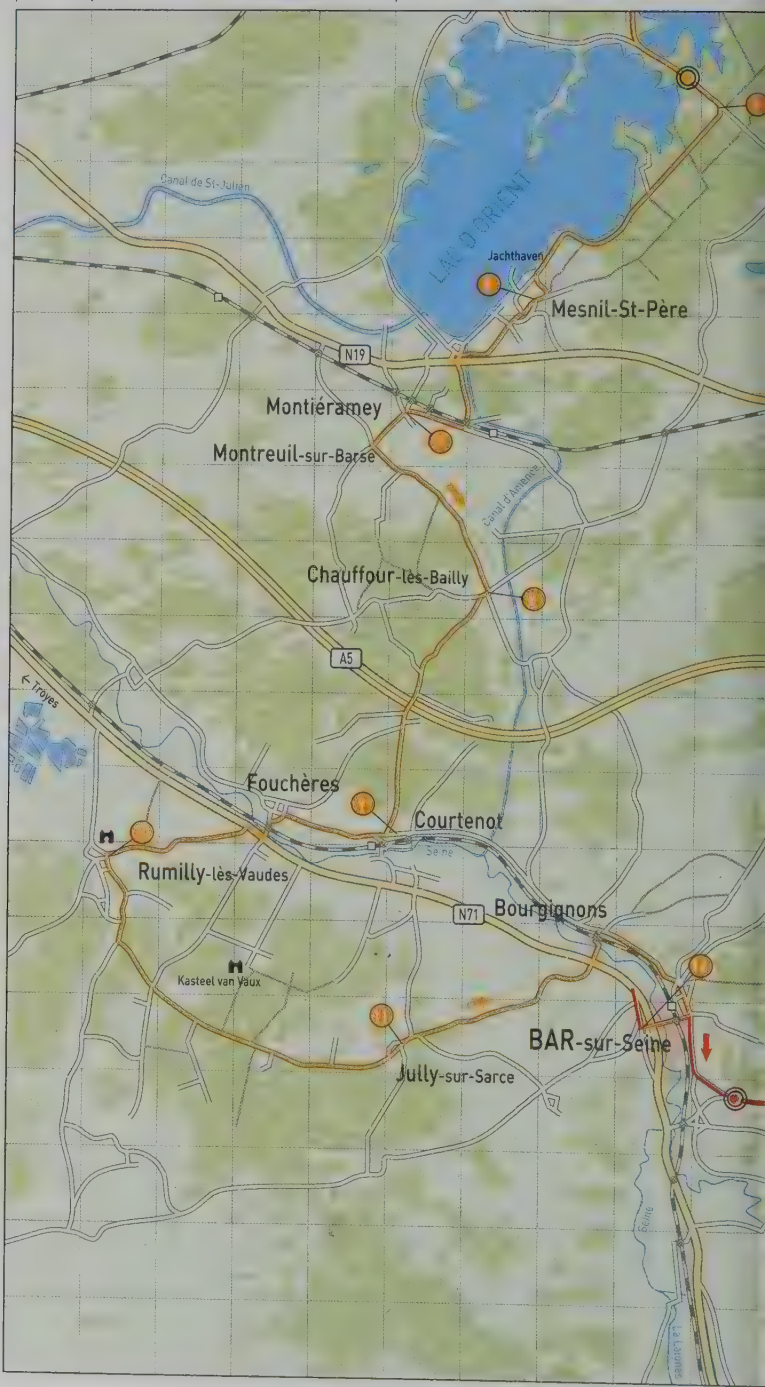

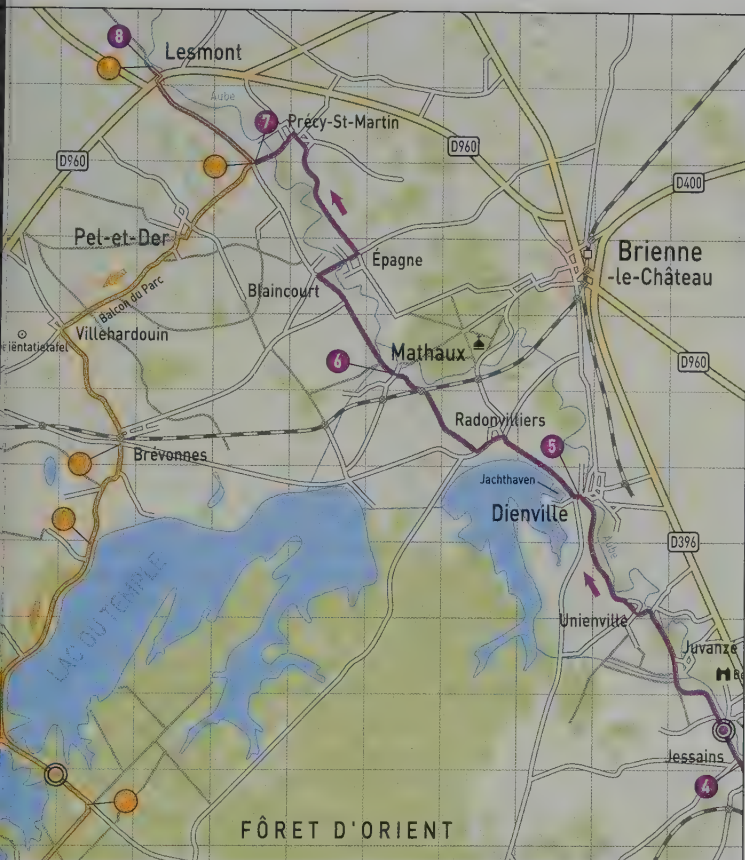
Landreville, wijngaarden

0 1.600 m 8.000 m

ETAPPE 3

- 1 Lesmont, B&B Bradier
- 2 Prény-Notre-Dame
- 3 Brevonnes
- 4 Lac du Temple, dijk
- 5 Maison du Parc
- 6 Mesnil-St-Père
- 7 Montiéramey
- 8 Chauffour-lès-Bailly
- 9 Courtenot
- 10 Rumilly-lès-Vaude
- 11 Jully-sur-Sarce
- 12 Bar-sur-Seine

ETAPPE 2

- 1 Bar-sur-Aube
- 2 Spoy
- 3 Nigoland
- 4 Jessains
- 5 Dienville
- 6 Mathaux
- 7 Prény-Notre-Dame
- 8 Lesmont, B&B Bradier

1. Van Bar-sur-Seine naar Bar-sur-Aube

- TRAJECT:** Bar-sur-Seine – Ville-sur-Arce – Essoyes – Champignol-lez-Mondeville – Clairvaux – Bar-sur-Aube.
- FIETSAFSTAND:** 47 km.
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Heuvelachtig parcours over rustige asfaltwegen. Af en toe een stevige klim.
- BEWEGWIJZERING:** Geen.
- BEVOORRADING:** In Bar-sur-Seine: alle voorzieningen; Essoyes: bakker en bar-restaurant; Champignol-lez-Mondreville: café-bar; Bar-sur-Aube: alle voorzieningen.

De fietstocht

Bar-sur-Seine① werd in de Middeleeuwen groot aan de kruising van belangrijke handelswegen. Door zijn ligging tussen een heuvel en de Seine was het makkelijk te verdedigen. Uit de 16de en 17de eeuw, de grote bloeiperiode, heeft Bar-sur-Seine een interessant stadscentrum overgehouden. Rondom de Saint-Etiennekerk staan schilderachtige vakwerkhuisen. De kerk zelf is in een mengelmoes van stijlen gebouwd. Even buiten het centrum, op een heuvel, staat de 'Tour de l'Horloge', een overblijfsel van het indrukwekkende kasteel van de graven van Bar.

Als je de Seine bent overgestoken, fiets je langs een helling met wijngaarden naar **Ville-sur-Arce** ②. Zijn 16de-eeuwse kerkje ligt, zoals de naam aangeeft,

aan de rivier de Arce. Door een golvend landschap rij je verder naar Landreville, een schilderachtig dorp met een doolhof van straatjes.

In het pittoreske **Loches-sur-Ource** ③ kom je bij de rivier de Ource. Dat Loches-sur-Ource een gerenommeerd champagne-dorp is, zie je aan de reusachtige champagnefles, volledig samengesteld uit champagnekurken, langs de weg. De Romeinse brug over de Ource staat op de monumentenlijst.

Je blijft in de buurt van de Ource tot **Es-**

soyes ④. Een speciaal dorp, waar Alice Chagot geboren werd. Vanaf het moment dat ze aan haar man, de schilder Auguste Renoir, haar geboortedorp liet zien, was Renoir in de ban van de charme van Essoyes. Hij heeft er veel geschilderd en het eerste wat je ziet als je Essoyes binnenrijdt, is een reproductie van zijn schilderij 'La Route de Loches-sur-Ource', de weg dus waarover je juist gefietst hebt. Je kunt het vroegere atelier van de schilder bezoeken. Renoir, zijn vrouw en hun drie zonen liggen hier begraven op het kerkhof.

In Essoyes staat ook het *Maison de la Vigne*, waar het leven van de wijnbou-

Essoyes, Maison de la Vigne

wers wordt getoond. Je leert er dat het bepalen van de geografische grenzen van de Champagne niet zonder slag of stoot ging. In 1911 dreigde een opstand van wijnbouwers die door een decreet van 1909 buitengesloten waren. Pas in 1927, toen de wet op de champagne een feit was, kregen zij hun rechten terug.

Langs een reproductie van een ander schilderij van Renoir, 'l'Eglise d'Essoyes', fiets je dit mooie dorp weer uit, door een golvend landschap op weg naar Noë-les-Mallets. Daarna wordt de weg steiler, want je klimt naar de hoogvlakte van Blu (357 m). Een stevige klim, maar de beloning is grandioos: boven krijg je een weids uitzicht over de valleien van de Seine en de Ource.

Er staat ook een *cadole*, een stenen hutje dat een of twee eeuwen geleden werd gebouwd als schuilplaats voor de wijnbouwers. De *cadoles* werden opgetrokken uit ter plaatse gevonden, min of meer platte stenen, die in een koepelvorm op elkaar gestapeld werden. Boven werd een opening vrijgehouden voor de rook. Ze hebben een laag deurtje, dat altijd naar het oosten is gericht, zodat de westenwind er geen vat op heeft.

Al stijgend en dalend en steeds met mooie vergezichten fiets je via Saint-Usage en **Champignol-lez-Mondeville** ⑤ naar Clairvaux. Onderweg, op een heuveltje, passeer je de 12de-eeuwse Chapelle de Mondeville.

Clairvaux ⑥ is de bakermat van de champagne. In 1115 vestigden de jonge edelman Bernard de Fontaines en een kleine groep volgelingen, allen cisterciënzers, zich op deze plek. Ze bouwden er een abdij en ontwikkelden de hele streek. Uit Hongarije lieten ze wijnstokken komen, die eeuwen later de champagne zouden produceren. Van de allereerste gebouwen is niet veel over, van de eerste uitbreiding uit 1135 is het lekenbroedergebouw overgebleven. Het klooster met de prachtige kloostergangen is uit de 17de eeuw. Daarnaast staat de 'Hostellerie des Dames', in 1500 gebouwd en bedoeld om de vrouwen van de edelen in staat te stellen in een klooster te verblijven. In deze Hostellerie is een permanente tentoonstelling ingericht, gewijd aan de geschiedenis van de abdij en het leven van Sint-Bernardus. Ook de veelbewogen geschiedenis van de Hostellerie zelf wordt uit de doeken gedaan.

Door het woud van Clairvaux kom je in Arconville bij alweer een mooi uitzichtpunt. Dan daal je in pijlsnelle vaart, met een paar haarspeldbochten, door een indrukwekkend open landschap naar Baroville. Je kunt Bar-sur-Aube, je eindpunt, al in de verte zien liggen. Via Fontaine, met een oude watermolen op het riviertje de Cresson, bereik je even later de Aube. Aan de overkant ligt **Bar-sur-Aube** ⑦.

Hotel Saint-Nicolas heeft geen restaurant, maar een aanrader voor het diner is de Cellier aux Moines. Het restaurant is ondergebracht in de gewelven van een beschermd pand uit de 12de eeuw, dat destijds bij de abdij van Montier-en-Der behoorde.

Clairvaux, abdij/gevangenis

Wegwijzer

In **Bar-sur-Seine** ①: vanaf hotel Le Cérès: richting centrum;
 bij verkeerslichten: linksaf, later de Seine en de spoorweg oversteken;
 bij rotonde: rechtsaf (richting Ville-sur-Arce);
 bij splitsing: links aanhouden (D 4);
 5 km verder: D 4 naar rechts verlaten (links van rivier de Arce);
 in **Ville-sur-Arce** ②, op T-kruising: rechtsaf (Grande rue) (richting Landreville en Essoyes);
 direct voorbij kerk: rechtsaf (rue François Jaquelin – D 104);
 5 km verder, in Landreville, op kruispunt: linksaf (rue des Viviers);
 bij volgend kruispunt: linksaf (D 67) (richting Loches-sur-Ource);
 2,5 km verder, op splitsing in **Loches-sur-Ource** ③: rechts aanhouden (richting Essoyes);
 bij restaurant La Vallée de l'Ource: linksaf (D 67) naar **Essoyes** ④;

in Essoyes, juist voor kerk: linksaf (richting 'Autres directions') en met weg mee naar rechts buigen (rue Rhopitel);
 net over de Ource: linksaf (rue de la Gare) (richting Noé-les-Mallets);
 4 km verder, op splitsing: rechts aanhouden (richting Noé-les-Mallets) (D 145);
 Na 3 km, in Noé-les-Mallets, op voorrangskruising: rechtsaf (richting Fontette/Saint-Usage);
 meteen daarna: rechtsaf (richting Saint-Usage);
 na ruim 4 km, op splitsing bij kerk in Saint-Usage: rechtdoor (richting Champignol-lez-Mondeville);
 bij splitsing: rechtdoor en D 70 zonder afslaan volgen;
 op T-kruising, voorbij snelweg: linksaf (richting Clairvaux);
 net voor stadhuis van **Champignol-lez-Mondeville** ⑤: rechtsaf (richting Clairvaux) (D 12);
 weg 8 km volgen tot **Clairvaux** ⑥;

in Clairvaux: linksaf (richting Arconville) (D 101);
 over brugje: met weg naar links buigen (*voor de abdij: rechtdoor*);
 na ruim 6 km, in Arconville, op eerste kruispunt: rechtsaf;
 op viersprong: rechtsaf (richting Baroville) (D 70);
 in Baroville, bij stadhuis: D 70 volgen met bocht naar links en bocht naar rechts (richting Bar-sur-Aube);
 2,5 km verder, juist voor D 396: linksaf (richting Fontaine) (D 13);
 in Fontaine, op T-kruising even voorbij gemeentehuis: rechtsaf (richting Bar-sur-Aube) en doorfietsen naar **Bar-sur-Aube** ⑦.
 Voor **Hôtel Saint Nicolas**: in Bar-sur-Aube, bij verkeerslichten: linksaf (richting Troyes);
 bij volgende verkeerslichten: rechtdoor;
 op splitsing: rechts aanhouden ('Toutes directions');
 bij verkeerslichten: linksaf ('Toutes directions') naar Hôtel Saint-Nicolas.

2. Van Bar-sur-Aube naar Lesmont

- TRAJECT:** Bar-sur-Aube – Spoy – Nigoland – Dienville – Mathaux – Pr cy-Notre-Dame – Lesmont.
- FIETSAFSTAND:** 47,5 km.
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Heuvelachtig parcours met af en toe een flinke klim. Rustige asfaltwegen.
- BEWEGWIJZERING:** Geen.
- BEVOORRADING:** In Bar-sur-Aube: alle voorzieningen; Jessais: café-bar; bij het haventje van Dienville: cafetaria en winkels.
- ALTERNATIEF:** Je kunt als eindpunt ook Br v nnes (chambre d'hôtes) nemen, zie etappe 3.

De fietstocht

Bar-sur-Aube ligt aan de voet van de heuvel Sainte-Germaine. Het stadje was in de Middeleeuwen, ten tijde van de heerschappij van de graven van Champagne, vermaard om de grote markten die werden gehouden rondom het kasteel van de graaf. Van dit kasteel rest alleen nog de 12de-eeuwse toren. Na de vernietiging van het kasteel werd de toren verder gebruikt als klokken-toren van de Saint-Macloukerk. De Middeleeuwen waren voor Bar-sur-Aube een gouden tijd. Het stadje heeft dan ook een rijk cultuurgood, zoals de 12de-eeuwse Saint-Pierrekerk met een houten galerij, en de 'Halloy', de middel-eeuwse markthal. In de smalle straatjes staan veel vakwerkhuisen.

Van **Bar-sur-Aube** ① fiets je naar Jaucourt door de vallei van de Aube. Dan wordt het flink klimmen, de vallei uit, en weer lang dalen. Door het gehucht Fravaux zoef je naar het dorpje **Spoy** ②, met een oude Romeinse brug. Door een golvend landschap rij je verder, door Argançon en langs het attractiepark **Nigoland** ③ naar Dolancourt. Let op het piepkleine gemeentehuisje. Langs de spoorweg fiets je nu, lichtjes stijgend op een vals plat, naar **Jessains** ④. Alweer een klein dorpje met een pleintje, een kerkje en een café. Voor je het weet, ben je er al weer uit. Even buiten Jessains zie je rechts de *Barrage Réservoir Aube*, die het debiet van de Aube en de Seine regelt. Je kruist het toevoerkanaal, waarmee de meren worden gevoed (*Canal d'Amen e vers les Lacs*), en fietst dan via het gehucht l'Autre Monde en het dorpje Unienville naar Dienville. **Dienville** ⑤ ligt aan het Lac d'A mance, een van de drie grote meren van het Parc National du Forêt d'Orient. Dit meer is uitsluitend bestemd voor de gemotoriseerde watersport en heeft zich in de korte tijd van zijn bestaan internationale faam verworven bij de snelheids-

Radonvilliers, kerk

Prêcy-St-Martin, dorpsgezicht

duivels te water. Het haventje van Dienville is in die wereld dan ook bekend. Over een zacht golvende weg door een mooi agrarisch landschap kom je via Radonvilliers in **Mathaux** ⑥. Mathaux heeft een schitterend kerkje in houten vakwerk, de Saint-Quentinkerk uit 1761. In het woud tussen Radonvilliers en Mathaux staat de voormalige abdij van Basse-Fontaine, maar die zie je vanaf de route niet.

Voorbij Mathaux steek je het toevoer kanaal naar de meren nogmaals over en bij Blaincourt-sur-Aube kom je terug bij de Aube, dezelfde rivier waar je vanochtend begon (maar nu een stuk verder stroomafwaarts). Je blijft een tijdje in het stroomgebied van de Aube langs Epagne en Prêcy-Saint-Martin. Dan kruis je, even voordat je in Prêcy-Notre-Dame komt, de Aube nogmaals. Door een dreef van coniferen en tussen twee vijvers door, fiets je naar **Prêcy-Notre-Dame** ⑦. Van hieruit bereik je de overnachtingsplaats van deze etappe, **Lesmont** ⑧, dat enkele kilometers van onze route af ligt.

Wegwijzer

Vanaf hotel Saint-Nicolas in **Bar-sur-Aube** ①: rue Général de Gaulle rechts laten liggen en eenrichtingsweg volgen;

bij bredere weg: links aanhouden ('Autres directions');

meteen daarna: rechtsaf (richting Bar-sur-Seine) (Boulevard Victor Hugo);

bij einde straat: linksaf;

bij verkeerslichten: rechtsaf, Aube oversteken (richting Bar-sur-Seine) (D 4);

bij splitsing: rechts aanhouden (richting Jaucourt);

na 6 km, bij voorrangskruising (begin van Jaucourt): rechtdoor;

even voorbij volgende voorrangskruising: linksaf (richting Fravaux en Spoy) (D 113);

3 km verder: Fravaux doorfietsen en D 113 verder vervolgen naar **Spoy** ②;

in Spoy: voor de kerk rechtsaf (richting Argançon) (D 44);

meteen daarna: rechtsaf en Spoy uit fietsen; bijna 4 km verder: Argançon doorrijden en rechtdoor (D 44);
na ruim 2 km, in Dolancourt, op pleintje met oorlogsmonument: linksaf (richting 'Vers RN 19');
bij de RN 19: rechtsaf op deze verkeersweg;
direct na de spoorweg: linksaf (richting Jessains) (D 46);

5 km verder, in Jessains: rechtdoor (D 46 blijven volgen);

bij T-kruising in gehucht L'Autre Monde: linksaf (D 46);
voorbij kerkje van Unienville: rechtsaf (D 46) naar **Dienville** ⑤;

in Dienville: op voorrangskruising: linksaf;

meteen daarna, bij rotonde: rechtsaf (D 11); (*voor haven van Dienville hier rechtdoor*);

2 km verder, in Radonvilliers, op kruispunt: linksaf (richting Brevonnes);
even verder, bij voorrangskruising: rechtsaf (richting Mathaux) (D 61);
na 3 km, op eerste kruispunt in **Mathaux** ⑥: rechtdoor (richting Précý-Notre-Dame) (*rechtsaf voor Saint-Quentinkerk*);

3 km verder, net voorbij kerk van Blaincourt-sur-Aube: rechtsaf (richting Epagne) (D 124);

in Epagne: rechtdoor (Grande rue);

bij eerste kruispunt: linksaf (richting Précý-Saint-Martin) (D 130);

na 3 km, bij binnenrijden van Précý-Saint-Martin: links aanhouden (rue d'Epagne);

bij weg die er van rechts bijkomt: links aanhouden (richting kerk);

even voorbij weg naar Saint-Christophe: linksaf (richting Précý-Notre-Dame) (D 80);

na 1 km, bij voorrangskruising even voorbij kerkje van **Précý-Notre-**

Dame ⑦: rechtsaf (richting Lesmont) (D 61);

na bijna 3 km, bij kruising met D 960: rechtsaf;

bij eerste zijstraat: linksaf (Voie de Ramerupt) naar Les Grands Lacs, Chambre d'hôtes François Bradier in **Lesmont** ⑧.

Lesmont, kerk

3. Van Lesmont naar Bar-sur-Seine

- TRAJECT:** Lesmont – Précý-Notre-Dame – Brévonnes – Maison du Parc – Mesnil-Saint-Père – Chauffour-lès-Bailly – Rumilly-les-Vaudes – Bar-sur-Seine.
- FIETSAFSTAND:** 63 km.
- MOEILIJKHEIDSGRAAD:** Heuvelachtig parcours op rustige asfaltwegen.
- BEWEGWIJZERING:** Geen.
- BEVOORRADING:** In Mesnil-Saint-Père: diverse drank- en eetgelegenheden; in Montieramey: bar-hotel-restaurant du Centre; in Bar-sur-Seine: alle voorzieningen.

De fietstocht

Net zoals Bar-sur-Aube heeft **Lesmont** ① een middeleeuwse houten markthal (bij de kerk). Die was tot een ruïne vervallen, maar werd in de 18de eeuw weer opgebouwd. Ook de kerk is oud, 13de- tot 16de-eeuws.

Piney, Maison du Parc

Je fietst terug naar **Précý-Notre-Dame** ②. Van daaruit gaat het door een golvend agrarisch landschap naar Pel-et-Der en Villahardouin. De lange rechte D80 waar je over rijdt, heet de *Balcon du Parc*, vanwege het schitterende panorama.

Brévonnes ③ ligt aan de Auzon. In het dorp is een wasplaats aan dit riviertje. Langs de idyllisch tussen de bomen gelegen hoeve '*Loge Lionne*' kom je bij de dijk waarachter het Lac du Temple ligt. De namen van de boerderij

... en van het meer brengen de tempeliers in herinnering, die vroeger rond het dichte Forêt d'Orient heer en meester waren. Deze orde van soldaten-moenniken waakte in de 12de eeuw, ten tijde van de kruistochten, over de veiligheid van de pelgrims op weg naar het Heilige Land. Er wordt gefluisterd dat zij ergens in het Forêt d'Orient hun schat hebben begraven, maar niemand weet waar. In de streek liggen ook nog enkele restanten van wallen die door de tempeliers gebouwd zijn.

Het **Lac du Temple** is een natuurgebied en het rijk van de vogels. Alleen hengelaars en niet-gemotoriseerde bootjes zijn er welkom. De **dijk** ④ waarnaast je fietst, is streng voorbehouden aan wandelaars. In-lineskaters worden nog getolereerd, maar fietsers niet, dus als je een glimp van het meer wilt opvangen, moet je de fiets even laten staan.

Aan het eind van de dijk brengt een kaarsrechte departementale weg je dwars door het **Forêt d'Orient**. De weg volgt alle golven in dit mooie, dichte bos en voert je langs een oud jachtpaviljoen, het Pavillon Saint-Char-

Mesnil-St-Père, Lac d'Orient

les, waar nu het *Centre d'Etudes et de Pédagogie de l'Environnement* is gevestigd.

Even later kom je aan het **Maison du Parc** ⑤. Dit werd in 1973 geopend en is een toeristisch centrum waar allerlei activiteiten plaatsvinden. Het is gebouwd in de stijl en met de materialen die gebruikt werden voor de boerderijen in de streek. Je kunt er terecht voor allerlei informatie over de flora en de fauna van het natuurpark.

Voorbij het Maison du Parc gaat de weg breed en golvend verder naar het **Lac d'Orient**, het grootste van de drie meren van het nationale park. Dit meer is bestemd voor niet-gemotoriseerde watersporters en zwemmers. Je hoeft hier niet achter de dijk te blijven, maar fietst langs het mooie zandstrand, het domein van zonzonbidders en zandkastelen bouwende kinderen. Op de promenade kan het in de zomer heel druk zijn met flanerende badgasten.

Korte tijd later bereik je **Mesnil-Saint-Père** ⑥. Dit kleine *baddorp* heeft een eigen haventje aan het meer. Oorspronkelijk heette het Le Grand Mesnil, maar die naam werd tijdens de Franse Revolutie veranderd in Mesnil-sous-l'Orient en nog niet zo lang geleden kreeg het zijn huidige naam.

Met een nationale weg mee kruis je nogmaals het toevoerkanaal. Meteen daarna verlaat je gelukkig deze drukke weg weer om over een rustig baantje naar **Montiéramey** ⑦ te fietsen. Het Hôtel du Centre, midden in het dorp, is een pleisterplaats voor Vlamingen op pelgrimstocht naar Santiago de Compostela.

Na Montiéramey volgt een streek met veel vakwerkhuisen. Meestal bestaan

Mesnil-St-Père

Chauffour-lès-Bailly, kerk

ste deel ervan dateert uit de 12de eeuw. Als je het wilt zien, moet je de route even verlaten. Je rijdt verder door een prachtig agrarisch landschap met mooie vergezichten naar Fouchères. Ook hier weer een idyllisch dorpspleintje met een mooi kerkje.

Je komt weer bij de Seine en steekt die in de buurt van een oude wasplaats over. Dan klim en daal je over een rustige, zacht golvende weg door een open landschap naar **Rumilly-lès-Vaudes** ⑩. Dat dorp heeft een monumentale kerk uit de 16de eeuw, maar nog opmerkelijker is de Manoir des Tourelles, een landhuis dat in diezelfde eeuw voor de monniken van Molesmes werd gebouwd. De voorgevel van dit gebouw met vijf torentjes en een houten galerij

Jully-sur-Sarce, mairie en dorpschool

de vakken tussen de houten balken niet uit pleisterwerk maar uit metselwerk.

Ook het schilderachtige 16de-17de-eeuwse kerkje van **Chauffour-lès-Bailly** ⑧ (*Notre Dame de l'Assomption*) is in vakwerkbouw. Het kerkje van **Courtenot** ⑨ is nog ouder. Je passeert het op korte afstand, als je door een mooi bos op weg bent naar Fouchères. Het oud-

is verfraaid met gedraaide zuilen. Van een van de zuilen loopt de tor-sie in tegengestelde richting, volgens de overlevering een protest van de arbeiders die aan dit gebouw moesten werken.

Door het bos rijdt je naar **Jully-sur-Sarce** ⑪, met alweer een schilderachtig dorpspleintje waaraan het kerkje en het gemeentehuis staan. De jongens- en de meisjesschool, heel knus onder één dak, maken het plaatje compleet.

Als je de Sarce bent overgestoken, moet je eerst flink klimmen om uit

het dal te geraken en dan mag je weer dalen, het dal van de Seine in. Bij de rivier is het nog maar een klein eindje tot **Bar-sur-Seine** ⑫.

Wegwijzer

① — — ② Vanaf de chambres d'hôtes in **Lesmont** ①: via Voie Ramerupt naar D 690; bij D 960: rechtsaf; bij eerste zijstraat: linksaf (richting Précý-Notre Dame);

② — — ③ op kruising in **Précý-Notre Dame** ②: rechtsaf (richting Pel-et-Der) (D 80); 2 km verder, in Pel-et-Der, op pleintje: met D 80 mee naar rechts buigen; bij voorrangskruising: linksaf (richting Villehardouin) (D 80); ruim 3 km verder, in Villehardouin, op splitsing: links aanhouden (richting Bré-

vonnes) (D 50); op volgende kruispunt: linksaf (route de Brévonnes);

na 3 km, in **Brévonnes** ③, bij voorrangskruising voorbij spoorweg: rechtdoor (richting Mesnil Saint-Père) (D 50);
ruim 7 km verder, bij einde weg: linksaf (richting Mesnil Saint-Père) (D 43);

na 2,5 km, bij **Maison du Parc** ⑤: rechtsaf (richting Mesnil Saint-Père), weg ruim 6 km volgen tot **Mesnil-Saint-Père** ⑥;

in Mesnil-Saint-Père, bij watertoren: linksaf (richting 'Centre Ville') en Mesnil door fietsen;

op splitsing, net buiten Mesnil: rechts aanhouden (richting Troyes);

bij RN 19: rechtdoor;

even verder: linksaf (richting Briel-sur-Barse) (D 43);

even voorbij spoorwegonderdoorgang: rechtsaf (richting Montieramey);

1 km verder, bij begin van Montieramey, op kruispunt bij Hôtel du Centre: rechtdoor (richting Montreuil-sur-Barse) (D 106);

na 1 km, in Montreuil, op eerste kruispunt: linksaf (richting Chauffour-lès-Bailly) (D 57);

4 km verder, net voorbij kerkje van **Chauffour-lès-Bailly** ⑧: rechtsaf (richting 'Courtenot – Eglise 12-19e siècle') (D 28);

bij splitsing: links aanhouden (richting Courtenot);

6 km verder, op T-kruising: rechtsaf (richting Fouchères) (*even linksaf voor kerk van Courtenot* ⑨);

2,5 km verder, op dorpsplein van Fouchères: linksaf (richting Rumily-les-Vaudes);

bij driesprong: rechts aanhouden;

direct na brug van Seine: rechtsaf (N 71);

na Elf-benzinestation: linksaf (richting Manoir des Tourelles en Rumily-les-Vaudes);

deze weg 3 km volgen naar **Rumily-lès-Vaudes** ⑩;

in Rumily-lès-Vaudes: onmiddellijk linksaf (richting Jully-sur-Sarce) (*voor Manoir des Tourelles even rechtdoor*);

bij splitsing: links aanhouden (richting Jully-sur-Sarce);

ruim 6 km verder, op dorpsplein van **Jully-sur-Sarce** ⑪: linksaf (richting Bourguignons);

op splitsing, even voorbij rivier Sarce: links aanhouden (richting Bourguignons) (D 93);

4,5 km verder, bij N 71: oversteken, Seine dwarsen en met weg meebuigen (richting Courtenot);

op T-kruising voorbij spoorweg: rechtsaf (richting Bar-sur-Seine);

bij volgend kruispunt: rechtdoor (richting Bar-sur-Seine);

bij rotonde: rechtsaf naar centrum van **Bar-sur-Seine** ⑫.

Deze lusvormige fietsvakantie laat je kennis maken met het glooiende, groene landschap van de Avesnois en de Thiérache in de departementen Nord (région Nord/Pas-de-Calais) en

14

AVESNOIS EN THIERACHE

Aisne (région Picardie).

Hoewel deze namen misschien niet onbekend in de oren klinken, wordt de

streek niet erg druk bezocht door toeristen. Je vindt er dus vooral rust en authenticiteit. Je krijgt een mooi palet van fietswegen voorgeschilderd: rustige asfaltwegen, goed berijdbare boswegen, een oude spoorweg die werd veranderd in een groene fiets-, wandel- en ruitersweg én een mooi jaagpad. Onderweg vind je een aantal interessante musea over de lokale ambachten en de versterkte kerken van de Thiérache zijn een curiosum op zichzelf.

De groene as van Guise naar Hirson

Het landschap van de Thiérache de l'Aisne kun je het beste bewonderen langs de

'Axe vert' van Guise naar Hirson. Enkele jaren terug heeft men daar de oude spoorbedding tussen Guise en Hirson omgevormd tot wandel-, fiets- en ruiterspad. Hoewel deze 'Axe vert' niet in de eerste plaats geschikt is voor gewone stadsfietsen, is hij goed onderhouden en vrij goed berijdbaar. De groene as loopt nu van Guise tot Buirre, een dorpje aan de rand van Hirson. Het is de bedoeling dat hij wordt doorgetrokken tot aan de abdij van Saint-Michel. Hij volgt de Oise tussen Guise en Wimpy, wat heel aardige plaatjes oplevert. De oude stationnetjes en seinhuisjes werden verbouwd tot privé-woningen, maar ook tot gîtes voor groepen tot twintig personen. Een initiatief naar ons hart.

De versterkte kerken van de Thiérache

Langs onze fietsroute kun je enkele van de zestig *églises fortifiées* bezichtigen die zo kenmerkend zijn

voor de Thiérache. Gedurende de 16de, 17de en het begin van de 18de eeuw werd deze grensstreek tussen het Franse koninkrijk en de Nederlanden geteisterd door heel wat conflicten en oorlogen. Om zich te beschermen tegen plunderende soldaten bouwden de bewoners, die vaak in kleine, ver van elkaar gelegen dorpjes woonden, de bestaande romaanse en gotische kerken om tot een soort van versterkte burchten waarin ze konden schuilen. Omdat

de bodem in deze streek zo hard is, kon men niet, zoals in de Sommestreek, de kerken onderkelderen. Er werden donjons toegevoegd en burchttorentjes met schietgaten. Die dienden uiteraard ook als uitkijkpost. De kerken worden gekenmerkt door hun lichtrode baksteen en hebben meestal heel weinig ornamenten. In de meeste gevallen is het dan ook vooral de buitenzijde die de moeite waard is.

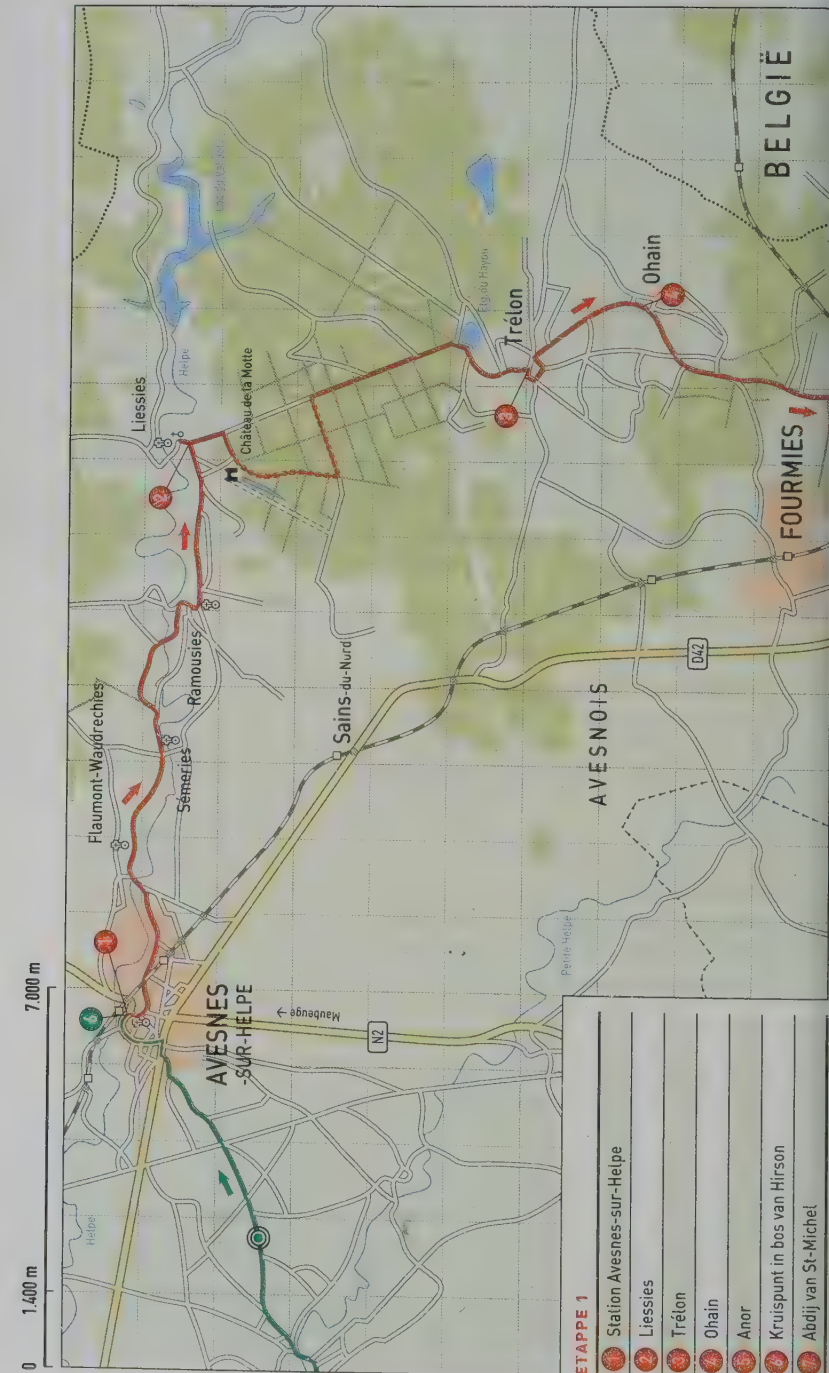
Englancourt, burchtkerk

Het landschap van de Avesnois en de Thiérache

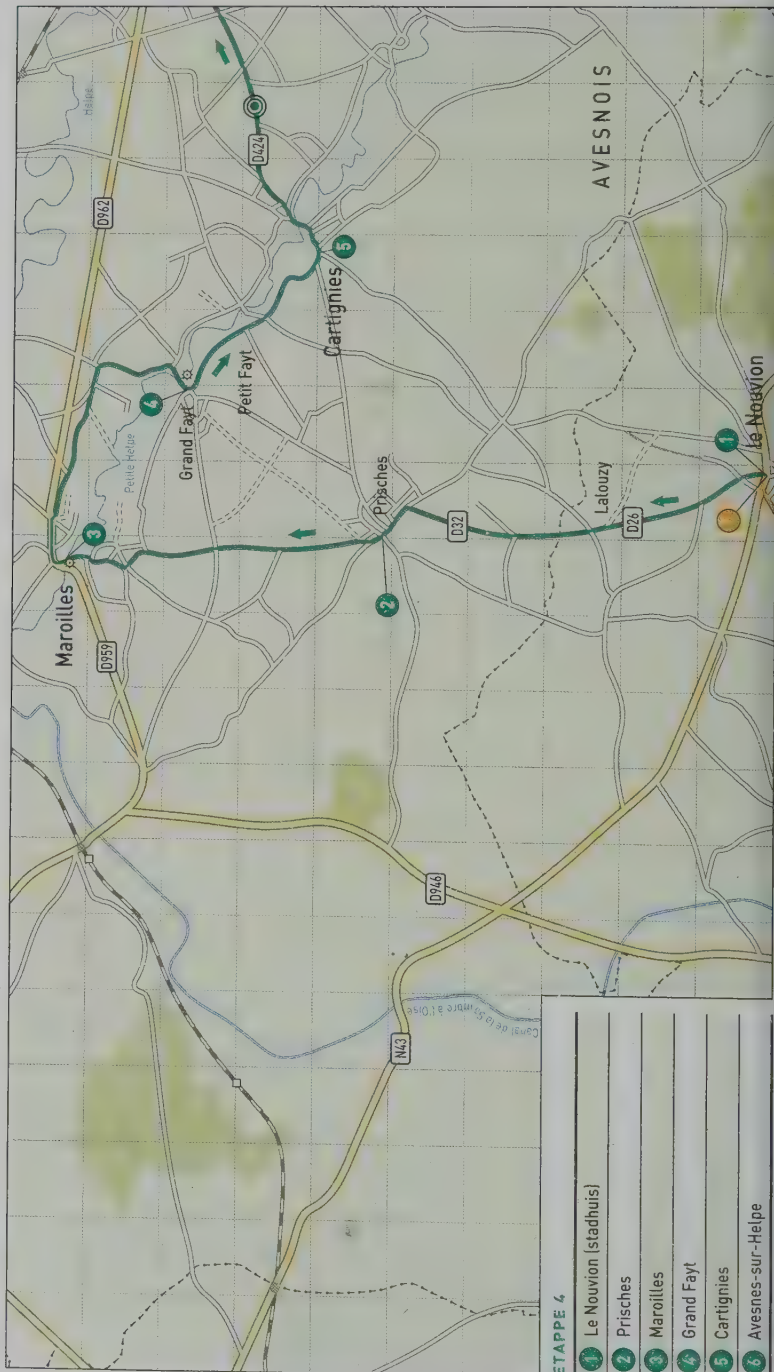
Of het nu gaat over de Avesnois, de Thiérache van de Aisne, het land van Chimay of de Thiérache van de Franse of Belgische Ardennen, deze groene streek is duidelijk één groot natuurlandschap. Ze ziet eruit als een uitgestrekt patchwork van weiden, omzoomd door hagen, alleenstaande bomen, boomgaarden en liefelijke riviertjes. Omdat de bodem van de Thiérache zeer ondoorlaatbaar is, is hij zeer vochtig en was hij altijd meer geschikt voor veeteelt dan voor het verbouwen van gewassen. De hagen hebben dus ook steeds gediend om de kuddes te beschermen en bij elkaar te houden. Overal zie je dan ook de zwartbonte koeien, die bekend zijn om hun grote melkproductie. De hagen gaan ook de erosie tegen en vormen een natuurlijke bescherming voor wilde fauna en flora. Vaak wordt de hele streek onder de noemer Thiérache samengevat, maar er zijn wel degelijk verschillen. De Avesnois in het departement Le Nord is heuvelachtiger en de typische hagen zijn er nadrukkelijker aanwezig. De hagen worden er in samenwerking met de landbouwers beschermd en bestaan vooral uit meidoorn of haagbeuk. Ook hogere struiken of bomenrijen boorden de weiden af. Vooral in de buurt van Maroilles kun je dit landschap goed bewonderen. Niet toevallig bevindt zich daar ook het centrum van het Parc Naturel Régional Avesnois.

De Thiérache van de Aisne is zachtglooiender en opener. Hier zijn het vooral de rivieren als de Oise en zijn belangrijkste bijrivier de Thon, die het landschap bepalen. Je treft er heel wat mooie vergezichten aan.

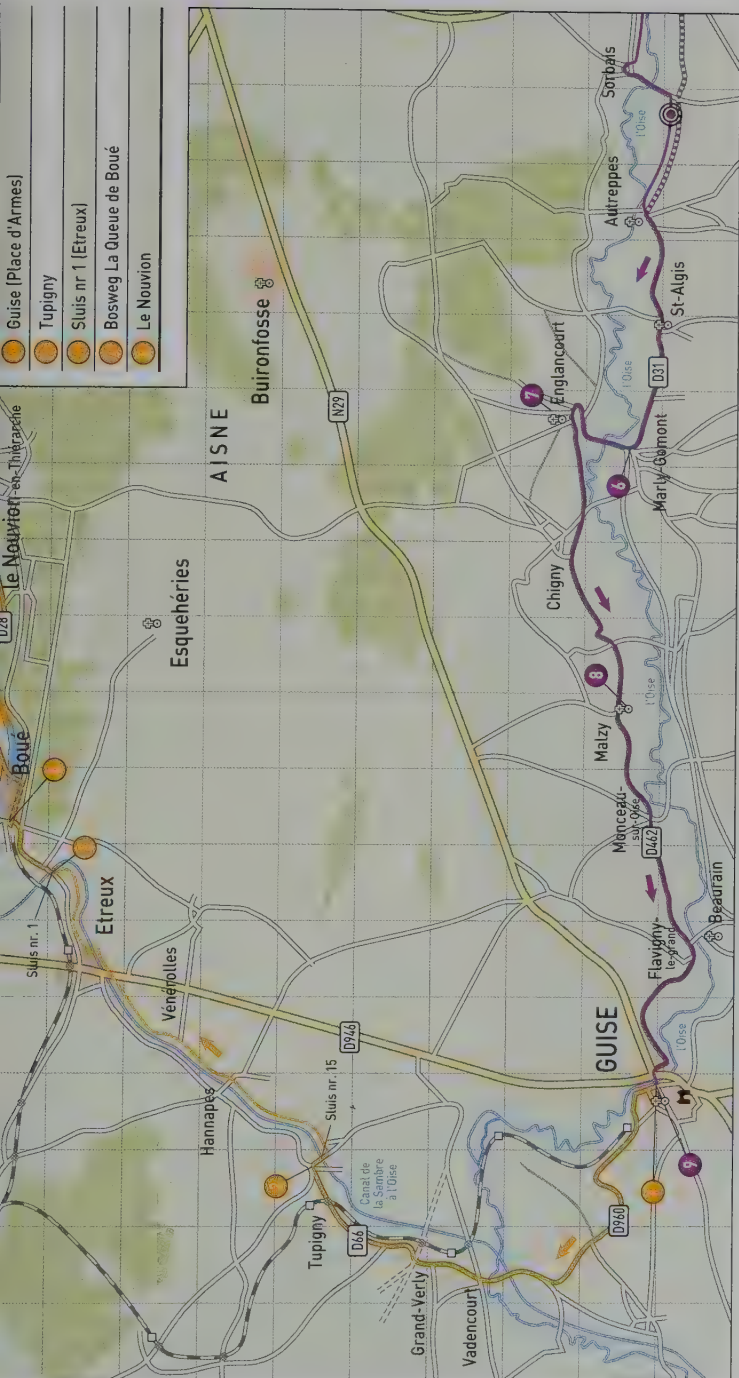

0 1.400 m 7.000 m

ETAPPE 4

- 1 Le Nouvion (stadhuis)
- 2 Prisches
- 3 Maroilles
- 4 Grand Fayt
- 5 Cartignies
- 6 Avesnes-sur-Helpe

Avesnois en Thiérache praktisch

ORGANISATIE VAN DE VAKANTIE Wie rustig van deze streek wil genieten, raden we aan deze lusvormige tocht over vier dagen te spreiden (heen- en terugreis inbegrepen). Op die manier heb je de tijd om meermaals van de fiets te stappen en de streek te verkennen. Daarom is onze etappe-indeling op vier dagen gebaseerd.

ALTERNATIEVE ETAPPE-INDELING Wie vooral in het fietsen geïnteresseerd is, kan de tocht zeker ook in drie dagen afwerken. De eerste dag rij je dan bijvoorbeeld van Avesnes-sur-Helpe naar Orignies-en-Thiérache (circa 50 km, of circa 52 km – zie de alternatieven bij etappe 1) of Sorbais (circa 60 km). De tweede dag fiets je langs Guise naar Le Nouvion-en-Thiérache (circa 63 of 53 km). De derde dag fiets je van le Nouvion tot in Avesnes (circa 35 km). Ervaren fietsers zullen er ongetwijfeld ook in slagen de tocht in twee dagen af te leggen. Zij kunnen bijvoorbeeld overnachten in Sorbais of Chigny.

BEOORDELING Deze fietsvakantie is ideaal voor de recreatieve fietser die houdt van verschillende soorten fietswegen. Je fietst niet alleen langs rustige departementale asfaltwegen, maar ook over goed berijdbare boswegen in het bos van Abbé-Val-Joly, dat van Hirson en dat van Saint-Michel (dag 1), over de Axe vert, een oude spoorweg die werd omgebouwd tot een groene fiets-, wandel- en ruitersweg (dag 2), en een mooi jaagpad langs het kanaal tussen Samber en Oise (dag 3). Heel wat afwisseling dus en een aantal verrassende fietswegen. Daardoor is het traject, zoals hier beschreven, niet geschikt voor racefietsen. Het traject langs de D963 tussen Liessies en Anor is drukker. Met kinderen is hier zeker voorzichtigheid geboden.

De Axe Vert, perfect bewegwijzerd en goed onderhouden

HOE KOM JE ER?

MET DE AUTO • Wie vanuit Nederland, Antwerpen of Brussel komt, volgt de ring rond Brussel, de E19 en de E42 richting Mons (Bergen). Volg ter hoogte van afrit 24a de R5, de westelijke ring rond Mons. Vervolgens volg je de N6 en de N2 richting Maubeuge en Avesnes. Wanneer je in Maubeuge de bordjes Avesnes niet zou opmerken, volg dan gewoon de richting Laon.

• Wie vanuit West- of Oost-Vlaanderen komt, volgt het beste de E17 richting Kortrijk en Lille, vervolgens de E403 richting Tournai (Doornik) en ten slotte de E42 en E19 richting Mons. Ter hoogte van afrit 24a volg je de wegbeschrijving zoals hierboven.

• Parkeren in Avesnes-sur-Helpe kan op de parking van het station. Op aanvraag kan het ook op de privé-parking van de Pays d'Accueil aan de overkant

(zie 'Informatie'). Het eenvoudigste is natuurlijk je wagen achter te laten op je eerste logiesplek.

MET DE TREIN Neem in Brussel de HST (geen fietsen) of vanuit Antwerpen of Gent de IC-trein naar Rijsel. Avesnes-sur-Helpes is vrij makkelijk te bereiken vanuit het station Lille-Flandres, met een overstap in Aulnoye-Aymeries. Info: ter.sncf.fr/nord-pas-de-calais of het nationale infonummer tel. 0033 (0)8 36 35 35 35 (€ 0,34 / min.).

FIETSVERHUUR • Fourmies: Office de Tourisme, tel. 0033 (0)3 27 59 69 97; de fietsen bevinden zich bij de Etangs des Moines; verhuur mogelijk voor meerdere dagen.

• Station Rurale te Val Joly, tel. 0033 (0)3 27 61 83 76; alle dagen in juli en augustus; weekends en feestdagen van februari tot eind juni en in september; de fietsen kunnen tegen betaling op je logeeradres binnen 25 km afstand van het station geleverd worden.

• Hotel La Paix in Le Nouvion-en-Thiérache; zeer vriendelijke mevrouw!

LOGIES • Saint-Michel: Martine en Thierry Guillaume, 18 rue Jean Charton, 02830 Saint-Michel. Tel. 0033 (0)3 23 58 45 56. Mooi herenhuis met tuin en parking. Er zijn vier kamers, waarvan een familiekamer. Gedeelde badkamer. Vanaf € 39 voor twee personen.

• Origny-en-Thiérache: Jacques et Mireille Tupigny, 9bis rue de la Maladrerie, 02550 Origny en Thiérache. Tel. 0033 (0) 23 98 13 474, fax 0033 (0)3 23 65 83 74. Vier aangename kamers voor twee of drie personen en een suite of familiekamer, allemaal met eigen sanitair. Mevrouw Mireille Tupigny restaureerde recent dit mooie huis, dat vroeger waarschijnlijk toebehoorde aan een van de mandenvlechters van Origny. Mooie tuin. Avondmaal verkrijgbaar op aanvraag. Zowel het vlees als de groenten zijn van eigen kweek, de eigenaars bezitten immers een boerderij. Mevrouw Tupigny bakt zelfs haar eigen brood. Vanaf € 39 voor twee personen. Een aanrader.

• Sorbais: Blandine Douniaux, 10 rue du Gué, 02580 Sorbais. Tel. 0033 (0)3 23 97 49 83, fax 0033 (0)3 23 97 39 42. Zes kamers met eigen sanitair voor twee of drie personen. Avondeten op aanvraag. Vanaf € 43 voor twee personen.

• Chigny: Mevrouw Piette (rechts voorbij de kerk). Vier kamers voor twee personen met gezamenlijke badkamer en twee met eigen badkamer. Pittoresk huis met mooie tuin. De kamers onder het dak zijn soms een beetje klein. Avondeten op aanvraag. Zeer ruim assortiment zelfgemaakte confituren. Vanaf € 41 voor twee personen.

• Guise: Hôtel-restaurant La Champagne Picardie (Jeanine et Daniël Lefèb-

Originy Gastenkamers van Mireille Tupigny

vre), 44 rue André Godin (weg richting Cambrai), 02120 Guise. Tel. 0033 (0)3 23 60 43 44, fax 0033 (0)3 23 61 38 24. Mooi herenhuis met park aan de Oise. Logis de France.

• Le Nouvion-en-Thiérache: Hôtel-restaurant La Paix (Mr et Madame Pierrart), 37 rue Vimont Vicary (hoofdstraat), 02170 Le Nouvion-en-Thiérache. Tel. 0033 (0)3 23 97 04 55, fax 0033 (0)3 23 98 98 39, la.paix.pierrart@wanadoo.fr, www.hotel-la-paix.fr. Zeer vriendelijk onthaal. Logis de France met 3 schoorsteentjes. Correcte kamers met eigen sanitair. Lekker restaurant. Menu's vanaf € 15. Vanaf € 43 voor twee personen. Ontbijt € 6. Verhuur van fietsen.

DOCUMENTATIE

KAARTEN • IGN 1:100.000 nrs 4 en 5

• IGN 1:25.000 nrs 2707 O, 2707 E, 2807 O, 2708 O, 2708 E, 2808 O

GIDSEN • Guide Vert Picardie-Flandre-Artois (Michelin)

• Trotter Nord-Pas-de-Calais (Lannoo)

• Guide Bleu Picardie en Guide Bleu Nord/Pas-de-Calais (Hachette)

• Fietsen door Noord-Frankrijk (Lannoo): fietsgids van Ward Van Loock waarin tien lusvormige fietstochten door het noorden van Frankrijk worden voorgesteld. Hoewel niet zo recent, toch nog steeds een zeer nuttige gids.

INFORMATIE

DIENTEN VOOR TOERISME • Maison de la France: Guldenvlieslaan 21, 1050 Brussel, tel. 0902-88 025 (€ 0,15 /12 sec), fax: 02-505 38 29, info.be@franceguide.com, www.franceguide.com

• Comité départemental du Tourisme du Nord: 6 rue Gauthier de Châtillon, BP 1232 – F-59013 Lille Cédex, tel. 0033 (0)3 20 57 59 59, fax 0033 (0)3 20 57 52 70, contact@cdt-nord.fr, www.cdt-nord.fr

• Pays d'accueil touristique de l'Avesnois: 17 av. de la Gare, F-59362 Avesnes-sur-Helpe, tel. 0033-(0)3 27 61 48 48, fax 0033-(0)3 27 61 48 40, contact@tourisme-avesnois.com; www.tourisme-avesnois.com

• Comité départemental du Tourisme de l'Aisne: 26, avenue Charles de Gaulle, F-02007 Laon Cédex, tel. 0033 (0)3 23 27 76 76, fax 0033 (0)3 23 27 76 89, cdt@aisne.com, www.aisne.com

INTERESSANTE WEBSITES:

• www.cdt-nord.fr

• www.gîtes-de-france-nord.com

• www.evasion-aisne.com

• www.aisne.com/tourisme

Delicatessenzaak Avesnois

1. Van Avesnes-sur-Helpe naar Saint-Michel en Thiérache

TRAJECT:	Avesnes-sur-Helpe – Ramousies – Liessies – Trélon – Anor – Saint-Michel.
AFSTAND:	Circa 45 km.
MOEILIKHEIDSGRAAD:	Dit stuk van de fietstocht is erg heuvelachtig en af en toe moet je stevig doortrappen.
BEWEGWIJZERING:	Geen.
VEILIGHEID:	Het stuk langs de D963 na het traject door het Forêt Domaniale de l'Abbé-Val-Joly tot aan Anor is een mooi geasfalteerde, maar vrij drukke weg met snel rijdend verkeer.
ALTERNATIEVEN	Met overnachting in Origny-en-Thiérache: wie niet graag door het bos rijdt over iets minder goed berijdbare wegen of wie graag de route inkort, kan onmiddellijk doorrijden naar Origny-en-Thiérache. In de wegwijzer vind je daarvoor twee wegbeschrijvingen.
BEVOORRADING:	Er zijn voldoende bevoorradingsmogelijkheden en restaurantjes onderweg en in Avesnes, Liessies, Trélon en Saint-Michel (of Hirson voor wie de alternatieve route volgt).

De fietstocht

We starten onze tocht in het leuke stadje **Avesnes-sur-Helpe** ①. Deze hoofdstad van de Avesnois bezit een charmant centrum met enkele fraaie 18de-eeuwse gevels en is verder vooral bekend om zijn collegiale Sint-Niklaas-kerk, die je reeds van ver kunt waarnemen. Ook de overblijfselen van de oude vestingen die Vauban er op het einde van de 17de eeuw liet bouwen, zijn de moeite waard. Deze versterkte muren kun je zien aan je rechterhand wanneer je door de rue de la Poudrière rijdt.

De Collégiale Saint-Nicolas dateert oorspronkelijk uit de 12de eeuw, maar werd herbouwd in de 16de eeuw tot hallenkerk met een toren van 61 m hoog. De kerk bezit een bekende beiaard met 48 klokken, waaronder de Charlotte, een grote bourdonklok die geschonken werd door Keizer Karel. Je kunt een stadswandeling volgen van 4 of 11 km (gele bewegwijzering) vanaf de place de la Madeleine, die je onder meer over de vestingen leidt.

Je fietst nu in oostelijke richting naar Liessies toe. Onderweg passeer je een paar kleine dorpjes als Flaumont-Waudrechies, Sémeries en Ramousies. Op enkele plaatsen fiets je langs de kronkelende Helpe. **Liessies** ② is een aangenaam dorp met een kerkje uit de 12de eeuw met een mooi klokkentorentje. Voorbij de kerk ligt het Parc de l'Abbaye, zeker een mooie picknickplaats. De benedictijnerabdij die er in 751 door Wibert werd gesticht, werd vernietigd

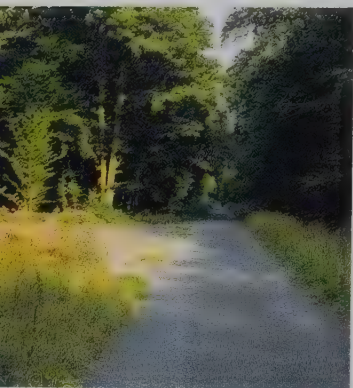
Avesnes, Saint-Nicolas

tijdens de Franse Revolutie, toen het een rijke en machtige abdij was. Er zijn enkel nog wat schuren en boerderijgebouwen over. Nog wat verder in westelijke richting ligt de molen van Liessies.

Vanuit Liessies kun je eventueel een omweg maken naar het Lac du Val Joly, een stuwmeer waar heel wat mogelijkheden zijn voor waterrecreatie.

Je verlaat de D963 richting Trélon om het westelijke deel van het 1782 ha grote Forêt Domaniale de l'Abbé-Val Joly binnen te rijden. Dit bos, voornamelijk een eiken- en beukenbos, behoorde – zoals zijn naam verradt – aan de abt van de abdij van Liessies. Het heeft een heel rijke flora en fauna, waaronder naar verluidt nogal wat reeën en everzwijnen.

Terug op de D963 richting Trélon stijgt de weg sterk doordat je de vallei van de Helpe Maieure verlaat. Je fietst nu door het bos van Trélon. Als je het bos door bent, passeer je de

Fietsweg door Domeinbos van l'Abbé-Val Joly

Etang du Hayon en bijhorend café om vervolgens Trélon binnen te rijden.

In **Trélon** ③ vind je het Ecomusée-Atelier Musée du Verre (open van april t/m oktober tussen 14 en 18u, in het weekend vanaf 14u30 tot 18u30). In deze authentieke 19de-eeuwse glasblazerij wordt Europees glaswerk uit de 19de en 20ste eeuw tentoongesteld. In de 19de eeuw werden er champagneflessen geblazen en later heel wat parfumsflesjes. Interessant zijn ook de ateliers waar men de verschillende stadia van het glasblazen demonstreert. Je fietst tevens voorbij het Château de Mérode uit de 18de eeuw.

Je rijdt door het dorpje **Ohain** ④ (het hoogste punt van deze etappe). In Ohain bevindt zich La Maison de l'Abeille, waar je een mooi inzicht krijgt in de bijenteelt en het leven van de bijen. Een leuke tip voor een bezoekje met kinderen. Vervolgens rij je in de richting van **Anor** ⑤. Daar verlaat je de D963 en rij je in de richting van het Bos van Hirson. Je verlaat nu het typische landschap van de Avesnois en nadert de vallei van de Oise. Ter hoogte van Mylourd passeer je trouwens de grens tussen de departementen van Le Nord en de Aisne. Aan de idyllische Etang du Pas de Bayard, dat aan je rechterhand ligt net voorbij de visvijver, is een mooie legende verbonden. Bayard verwijst naar het Ros Beiaard, het paard van de vier zonen van Aymon (de 'Heemskinderen'), de echtgenoot van een zus van Karel de Grote. Met dat paard reden ze Europa rond op de vlucht voor hun oom Karel, bij wie hun vader in ongenade was gevallen. Deze vijver

Etang du Pas de Bayard

zou een gat zijn dat door een van de reuzenhoeven van dit wonderpaard zou zijn gemaakt.

Na een mooie fietstocht door het bos van Hirson en het woud van Saint-Michel, komen we aan in **Saint-Michel-en-Thiérache** en eindigen we deze etappe bij de **benedictijnerabdij** ⑦. De abdij werd gesticht in 945 en is vrij goed bewaard gebleven. De kerk bevat het bekende orgel van Boizard uit 1714 en muurschilderingen die het leven van de heilige Benoît tonen en die recent ontdekt werden in het klooster. In de bijgebouwen van de abdij bevindt zich het Musée de la Vie Rurale et Forestière (open van april t/m oktober tussen 14 en 18u, in het weekend vanaf 14u30 tot 18u30, www.abbaye-saint-michel.com). Om de abdij rustig te kunnen bezoeken moet je dus proberen tegen 16u in Saint-Michel aan te komen.

Wegwijzer

Station van **Avesnes-sur-Helpe** ①:

met je rug naar het station naar links en eerste straat rechtsaf;

over brugje (over de Helpe Majeure): eerste straat linksaf (rue de la Poudrière);

onder spoorweg: weg naar rechts volgen (recht-door richting Liessies);

(alternatieve startplaats: de parking bij het postkantoor. Rij langs het postkantoor; rechtsaf tot hoofdweg naar het centrum; links

en dan opnieuw links (rue Leo Lagrange). Die blijf je naar beneden volgen tot net voorbij het brugje over de Helpe Majeure);

T-kruispunt: links richting Flaumont-Waudréchies;

T-kruispunt in Flaumont: rechts (D133 richting Sémeries);

T-kruispunt met D80: even naar rechts en dan terug links D133 (richting Liessies);

T-kruispunt met D963: links door **Liessies** ② tot aan kerk (achter kerk ligt het Parc de l'Abbaye de Liessies). Keer daarna terug op je stappen en volg D963 richting Trélon;

voorbij splitsing met D133: eerste rechts (richting Château de la

Motte);

voor de vijver: links (Route Forestière de l'Étang de Breucq);

bij de volgende slagboom en parking: links (Chemin vert);

opnieuw op D963: rechts richting **Trélon** ③;

bij het binnenrijden van Trélon: eventueel steile straat links naar het

Musée du Verre of rechtdoor (draaiende weg naar boven (rechts ligt Le Château de Mérode) tot aan het dorpsplein van Trélon);

voorbij dorpsplein: rechts (D963 richting Ohain);

Ohain ④: rechtdoor richting **Anor** ⑤;

kruispunt met lichten in Anor: links (richting Beauwelz) en onmiddellijk rechts (rue du petit Canton);

Benedictijnerabdij van Saint-Michel

einde rue du petit Canton: schuin links oversteken (rue de la Papeterie);
 einde rue de la Papeterie (bij boerderij): links (bordjes volgen: Circuit des Forges vers la neuve Forge par Lobiette) en even hogerop: rechts;
 T-kruispunt: rechts (vers Milourd);
 voor de Etang de Milourd (grote visvijver met brug): links in bos (deze weg draait mee naar links en wordt mooie kiezelweg die stijgt);
 bij T-kruispunt in bos: rechts (links is naar Les neuves Forges). Deze weg daalt weer; je volgt hem tot aan een **kruispunt in het bos** ⑥;

na ongeveer 800 m bij kruispunt in bos (net voor de weg opnieuw begint te stijgen): links bosweg in slaan;

(Tip: wie tot aan de Etang du pas de Bayard wil rijden, fietst hier nog ongeveer 750 m rechtdoor. De vijver ligt aan je rechterhand, even voorbij een visvijver met visserslokaal. Keer dan op je stappen terug of kies voor alternatieve route 2);

bosweg volgen tot aan hoofdweg D1050; deze gewoon oversteken (route forestière de la Prise Milot);

bij kruispunt: rechts richting Saint-Michel;

bij picknickplaats: weg schuin links voor je volgen door bos;

na 2 km: je verlaat het bos en rijdt rechtdoor tussen de huizen;

T-kruispunt: links tot grote weg; rechts volgen tot centrum Saint-Michel met kiosk;

rotonde centrum Saint-Michel: rechts richting **Abdij van Saint-Michel** ⑦. Voor de chambre d'hôte van Martine en Thierry Guillaume neem je aan de rotonde de eerste afslag voorbij de weg naar de abdij.

ALTERNATIEVEN MET OVERNACHTING IN ORIGNY-EN-THIÉRACHE:

1. Wie niet graag door het bos rijdt over iets minder goed berijdbare wegen of wie graag de route inkort en onmiddellijk wil doorrijden tot in Origny-en-Thiérache, kan in Anor ⑤ rechtdoor rijden en de D963 verder volgen tot die uitkomt op de N43. Daar volg je deze hoofdweg naar links over circa 2 km tot voorbij het centrum van Hirson, waar je dan opnieuw rechts de D963 volgt richting Buire (zie ③ in etappe 2) en Origny-en-Thiérache.

2. Bij het kruispunt in het Fôret d'Hirson ⑥ kun je ook rechtdoor fietsen richting Hirson via de Etang du Pas de Bayard. Voor visvijver met visserslokaal (Le Pas de Bayard): links afslaan; *(Opmerking: voor de Etang du Pas de Bayard zelf moet je nog even rechtdoor rijden. De vijver zelf ligt even verder rechts);* weg draait eerst heel steil naar rechts en wordt kiezelweg. Na circa 1,5 km verandert deze in een asfaltweg (circuit du Blangy). Je rijdt de bebouwde kom van Hirson binnen. Aangekomen bij een T-kruispunt sla je links af (route de Blangy) en even verder bij het kruispunt aan het Lyceum steek je over en volg je de straat steeds rechtdoor. De weg slingert eerst naar links en dan naar rechts tot over de rivier de Oise. Aangekomen in het centrum van Hirson volg je even naar rechts en dan de N43 naar links. Op de N43 neem je dan rechts de D963 richting Buire (zie ③ in etappe 2) en Origny-en-Thiérache.

2. Van Saint-Michel-en-Thiérache naar Guise

- TRAJECT:** Saint-Michel – Hirson – Wimpy – Etréaupont – Marly-Gomont – Malzy – Guise.
- AFSTAND:** circa 48 km.
- MOEILIJKHEIDSGRAAD:** Dit stuk van de fietstocht loopt voor een groot deel langs de Oise en is dus vrij vlak. Alleen de klim naar Englancourt is een zeer stevige kuitbijter. Wie graag echt helemaal in het groen fietst, kan de Axe vert volgen, een vrij goed berijdbare fietsweg over gras.
- BEWEGWIJZERING:** Geen.
- VEILIGHEID:** Uiteraard zijn de korte trajecten door Hirson en Guise wat drukker, maar de weg die we hier volgen rond Hirson is wellicht een van de veiligste. Wie het traject over de Axe vert volgt, komt uiteraard geen gemotoriseerd verkeer tegen. Maar ook de D38 (langs de Ton) en de D31 (langs de Oise) zijn vrij rustige departementale wegen.
- ALTERNATIEVEN:** Wie de Axe vert niet wil volgen, kan bij referentiepunt ③ gewoon de D963 en vervolgens de D363 (rechts) blijven volgen richting Buire en Origny-en-Thiérache. In Origny volg je naar rechts de D38 tot in Etréaupont. Daar even naar links over de N2 om vervolgens terug rechts in te slaan en de D31 te volgen tot in Marly-Gomont (referentiepunt ⑥).
- BEVOORRADING:** Er zijn voldoende bevoorradingsmogelijkheden en restaurantjes onderweg en in Hirson, Etréaupont en Guise.

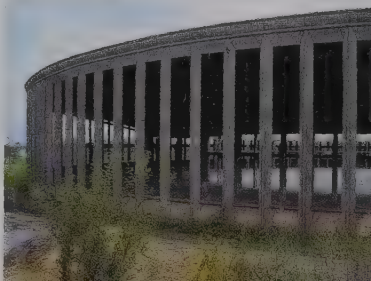
De fietstocht

Je fietst **Saint-Michel** ① uit en passeert ten zuiden van het centrum van Hirson. De voetgangersbrug over de spoorweg toont aan dat het station van Hirson vroeger heel wat industriële activiteit heeft kunnen verwerken, waardoor de stad ook een belangrijke industriële groei kende. Een beetje desolaat, maar wel een brok geschiedenis.

Daar word je opnieuw mee geconfronteerd langs de weg richting Buire ter hoogte van de supermarkt Leclerc. Daar doemt aan je linkerhand een verlaten herstelplaats van treinen op in de vorm van een soort industrieel amfitheater. Ook de oude klok staat er verlaten bij...

Wie het traject van de Axe vert volgt, komt net voorbij het sportcomplex van Buire op deze groene wandel-, fiets- en ruiterweg die we reeds in de inleiding bespraken. Langs deze route vind je houten kilometerpaaltjes die het aantal kilometers aangeven tot in Guise. Bij het begin van je traject staat er 34 km aangegeven.

Herstelplaats voor treinen nabij Buire

Ohis ④ is een fraai dorpje aan de oevers van de Oise. Het spoorwegviaduct bij het binnenrijden is imposant.

De versterkte kerk van **Wimy** is een van de mooie voorbeelden van religieuze architectuur die we ook in de inleiding bespraken. De donjon met de twee versterkte torens uit de 16de eeuw en de rode baksteen zijn typische kenmerken. In de donjon bevond zich een bakoven en in een van de hoektorens zelfs een waterput.

De groene as volgt even verder de kronkelende Oise en je krijgt nu een zeer idyllische fietsroute voorgeschoteld.

In **Marly-Gomont** ⑥ tref je ook een zeer mooie burchtkerk aan, ditmaal in zandsteen. Maar het mooiste exemplaar uit de streek die wij aandoen, bevindt zich ongetwijfeld in **Englancourt** ⑦. Englancourt ligt heel mooi op een hoogte langs de vallei van de Oise. Bij de Sint-Niklaaskerk heb je een heel mooi uitzicht op de vallei. Deze kerk heeft een machtige donjon, met twee ronde hoektorens. Naast het portaal van de kerk bevinden zich twee elegante erkertorentjes.

Versterkte kerk van Wimys

Wegwijzer

① Met de rug naar de kerk van de **Abbaye Saint-Michel** ①; het weggetje schuin rechts voor je inslaan (groene wegwijzer 'Circuit de l'Abbaye vers l'Etoile par le Chamiteau 3 km'); T-kruispunt (na circa 300 m): links; Y-kruispunt (na circa 200 m): links (rue de la Terre des Roses); (na circa 1,1 km) brugje over de Gland: steeds rechtdoor; (na circa 900 m) T-kruispunt met D31 (drukke weg): rechts; rotonde: links (richting Laon) en onmiddellijk na 50 m rechts (**paadje met rode kiezelsteentjes** ②);

② volg het paadje met rode kiezelsteentjes tot aan het einde; opnieuw op de weg: rechts (tussen twee houten palen door, rechts van gebouw). Je komt bij een pleintje met bomen. Aan de andere kant van het plein kom je terug op een hoofdweg (rue de Verdun); rue de Verdun: circa 100 m naar links; bij eerste zijstraat (rue Alfred Godon Prolongée): rechts afslaan; T-kruispunt (100 m): rechts afslaan tot je aan een oude voetgangersbrug komt over de spoorweg. Neem de fiets aan de hand en volg de voetgangersbrug; aan overkant van de spoorweg: onmiddellijk links (avenue F. Mitterand); bij station (na 200 m): rechts meedraaien; kleine rotonde: links richting Buire (D963) tot aan **grote rotonde** ③;

③ na circa 2 km, aan grote rotonde: tweede weg rechts richting Complexe sportif (opmerking: wie niet over de Axe vert wil rijden, volgt hier de D963 rechtdoor richting Origny-en-Thiérache); na circa 250 m: links over de N43 en rechts meedraaien langs het stadion; na circa 700 m, bij stopteken: rechtdoor en de Axe vert beginnen te volgen;

volg de Axe vert tot aan het verbouwde station van Neuve Maison (met een plein ervoor): rechts (hier verlaten we even de Axe vert omdat dit stuk niet voor fietsers geschikt is); na circa 250 m, T-kruispunt met D31: links (richting Origny); onder viaduct door, over de Oise en na circa 1 km: D75 volgen richting Origny en het centrum van **Ohis** ④;

voor brugje over de Oise in Ohis: rechts terug de Axe vert op (even de fiets aan de hand nemen en een kort klimmetje van 30 m maken);

na circa 800 m over de Axe vert, bij onverharde weg: rechtdoor (*of rechts voor wie de kerk van Wimpy wil bezichtigen*); we volgen nu de Axe vert, die nu snel de noordelijke oever van de kronkelende Oise zal volgen tot in **Etréaupont** ⑤;

N2 in Etréaupont: oversteken en de Axe vert verder volgen tot in Sorbais. Net voorbij Sorbais steekt de route van de Axe vert de Oise over en volgt ze de zuidelijke oever van de rivier via Autrepes en St-Algis tot in Marly-Gomont. De Axe vert loopt nu heel dicht parallel aan de D31 en wie liever het asfalt weer opzoekt, kan op verschillende plaatsen de D31 op om deze in westelijke richting te volgen richting **Marly-Gomont** ⑥;

centrum Marly-Gomont: rechts de D474 volgen richting Englancourt. Je kruist opnieuw de Oise; volg bij de splitsing de weg naar rechts om naar de kerk van Englancourt te gaan (deze weg stijgt zeer sterk); in Englancourt: rue de l'Eglise rechts afslaan (kerk van **Englancourt** ⑦);

keer terug op je stappen of rij rond de kerk en volg dezelfde weg die je gekomen bent eventjes terug naar beneden; bij wegwijzer 'Vallée de l'Oise': rechts afslaan (je volgt vanaf nu de route 'Vallée de l'Oise'); T-kruispunt met D26: rechts richting Chigny (klimmen); vervolgens de D461 naar links volgen richting Malzy; door Le Brûlé: je volgt vanaf nu de rustige D462 richting **Malzy** ⑧;

Malzy: volg gewoon de D462 verder richting Monceau-sur-Oise, Flavigny-le-Grand en Guise; je rijdt **Guise** ⑨ binnen tot aan de verkeerslichten; daar links (*wie tot aan de versterkte burcht van Guise wil rijden, rijdt nu steeds rechtdoor, richting Office du Tourisme*); over de Oise, voorbij de Place d'Armes (*hier kun je naar rechts voor het Hôtel Champagne Picardie en om aan de derde etappe te beginnen*).

Spoorwegviaduct aan de Oise

De Oise

3. Van Guise naar Le Nouvion-en-Thiérache

- TRAJECT:** Guise – Vadencourt – Tupigny – Etreux – Boué – Le Nouvion-en-Thiérache.
- AFSTAND:** Circa 30 km.
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Dit stuk van de fietstocht is grotendeels vlak en loopt over goed geasfalteerde wegen. Je hebt ongetwijfeld tijd om 's morgens Guise te bezoeken.
- BEWEGWIJZERING:** Geen.
- VEILIGHEID:** Het jaagpad langs het Canal de la Sambre à l'Oise is verkeersvrij. De D960, de D66 en de D28 zijn vrij rustige departementale wegen.
- BEVOORRADING:** Er zijn voldoende bevoorradingsmogelijkheden en restaurantjes onderweg in Tupigny, Hannapes en Boué.

De fietstocht

In **Guise** ① is de belangrijkste trekpleister de burcht, het Château Fort des Ducs de Guise. Dat dateert uit de 10de eeuw en groeide dankzij Italiaanse en Franse architecten uit tot een van de eerste renaissanceburchten in Frankrijk. Je kunt er onder meer een bezoek brengen aan de kilometerslange kelders, de kazematten, de imposante middeleeuwse donjon en een archeologisch museum.

Guise

In Guise bevindt zich tevens het Familistère de Godin. De 19de-eeuwse industrieel Godin bouwde een complex met meer dan vijfhonderd arbeiderswoningen om het comfort van de werkmensen te verhogen. Je kunt vandaag de plaats bezoeken, het theater, de tuin (recent heraangelegd) en een appartement dat het leven aan het einde van de 19de eeuw toont. . .

Je verlaat Guise via de Place d'Armes en volgt rustig de weg via Vadencourt tot in **Tupigny** ②. Van daaruit volg je het jaagpad langs het kanaal tussen de Oise en de Samber. Je passeert

maar liefst vijftien sluizen tot in Le Gard om zo circa 30 m te stijgen (over 9 km, dus dat merk je amper). Daar bevind je je op het hoogste punt van het verbindingskanaal. Vanaf hier gaat het verval terug naar beneden in de richting van de Samber. Die behoort tot het stroomgebied van de Schelde, in tegenstelling tot de Oise, die behoort tot het stroomgebied van de Seine. Per sluis wordt een hoogteverschil van circa 2 m overwonnen.

Dergelijke verbindingskanalen werden tussen de 17de en de 19de eeuw aangelegd om rivieren van verschillende stroomgebieden met elkaar te verbinden. Daarmee wilde men in het binnenland meer economische activiteit creëren. Een verbindingskanaal loopt van de ene naar de andere helling van

een heuvel die de natuurlijke waterscheidingslijn vormt tussen stroomgebieden. Daarvoor is uiteraard een ingenieus systeem van sluizen nodig. Om de doorgang van deze sluizen vlot te laten verlopen, is er op het grondgebied van Etreux, tussen sluis 1 en 7, een automatisch systeem geïnstalleerd, dat ervoor zorgt dat een volgende sluis al geopend wordt als een boot door de vorige sluis heen is. Via kleine beekjes wordt water van nabijgelegen riviertjes of waterplassen in het kanaalbekken aangevoerd.

Wanneer je in Boué bent aangekomen, fiets je even door een stukje bos genaamd **La Queue de Boué** ④. Als je weer uit het bos komt, rij je rond het waterreservoir van het Samberkanaal, dat verbonden is met de oude Samber. Je volgt deze rivier, die tegen de rand van het bos loopt, op je weg naar **Le Nouvion-en-Thiérache** ⑤. In de maanden juli en augustus kun je hier in de namiddag een klein wildparkje bezoeken, het Parc Animalier de Lalouzy, gelegen op het domein van het kasteel van de Comte de Paris.

Wegwijzer

Bij de **Place d'Armes** ① in Guise weg richting Cambrai en Bohin volgen (D960); na circa 6 km bij splitsing: rechtdoor richting Vadencourt; bij T-splitsing in Vadencourt: rechts en onmiddellijk links naar Grand-Verly; in Grand-Verly: D66 volgen richting **Tupigny** ②;

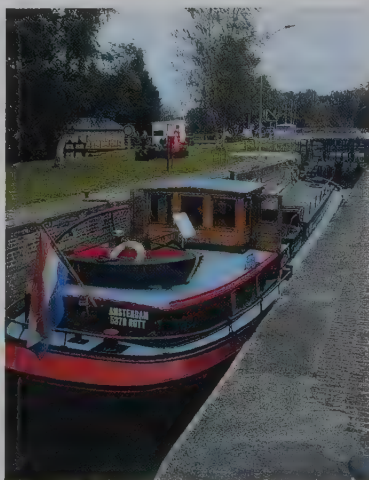
bij T-kruispunt in Tupigny: rechts richting dorp (voorbij mairie); over de brug (bij sluis nr. 15): links het jaagpad op (we volgen vanaf nu het jaagpad langs Canal de la Sambre à l'Oise); bij sluis nr. 7 (Etreux): even jaagpad verlaten (niet graspad volgen) tot aan verkeerslichten, oversteken en rechts rond de brug fietsen. Opnieuw jaagpad volgen; bij sluis nr 6: kanaal oversteken en jaagpad aan overkant volgen tot aan **sluis nr. 1** ③;

bij sluis nr. 1 (Le Gard): rechts over brug (volg Circuit du Canal vers la Neuville-Les-Dorengts); bij Y-splitsing: links (rue du 2 septembre); na circa 1 km bij kruispunt met D781 in Boué: links; na 150 m: rechts (rue Cyrille) la Marcilette volgen door het **bos La Queue de Boué** ④;

na 900 m in het bos: links; na 400 m: rond het reservoir du Canal de la Sambre rijden en links afslaan naar D28; aangekomen bij D28: rechts (over circa 7 km) tot in **Le Nouvion-en-Thiérache** ⑤.

De sluis van Hannapes

4. Van Le Nouvion naar Avesnes

- TRAJECT:** Le Nouvion-en-Thiérache – Prisches – Maroilles – Grand Fayt – Cartignies – Avesnes-sur-Helpe.
- AFSTAND:** Circa 35 km.
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Dit stuk van de fietstocht loopt over zeer rustige departementale wegen en is meer heuvelachtig.
- BEWEGWIJZERING:** Geen.
- VEILIGHEID:** Rustige departementale wegen.
- BEVOORRADING:** Bevoorradingsmogelijkheden en restaurantjes in Maroilles.

De fietstocht

Vanaf Le Nouvion-en-Thiérache naar Maroilles rijden, betekent dat je volop in het landschap van de Avesnois belandt. Meer nog dan tijdens de eerste etappe van deze fietsvakantie bevind je je hier tussen hagen, boomgaarden en koeien en gaat het rustig glooiend op en neer.

Maroilles ③ is dan ook niet toevallig het stadje waar het **Maison du Parc Naturel de l'Avesnois** is gelegen. Dit educatief centrum is gevestigd in een zogenaamde *grange dîmière*, een prachtige tiendschuur die hoorde bij de be-

nedictijnerabdij die er in 652 werd gesticht. Het Maison du Parc is open van mei tot september op weekdays van 9 tot 12u en van 14 tot 17u. Op zondag van 15 tot 18u. In juli en augustus ook op zaterdag van 15 tot 18u.

Een zeer mooie trekpleister in Maroilles is ook de oude watermolen van de abdij in de Helpe Mineur. De eerste vermeldingen van deze molen dateren uit 749. Abt Frédéric d'Yve vergrootte de molen omstreeks 1575. De molen is niet toegankelijk, maar bin-

Watermolen van Maroilles

nen is hij mooi gerestaureerd en er vinden soms tentoonstellingen plaats. Maroilles is natuurlijk ook bekend om zijn kaas, in een vierkante vorm en met het oranje korstje. Deze kaas zou ook reeds tot de lievelingsgerechten van Keizer Karel behoord hebben. Er wordt een soort quiche mee gemaakt, de zogenaamde *flamîche*.

Bij het verlaten van Maroilles passeer je de Place verte met een mooie muziekkiosk en de Arc de Triomphe, de poort van de voormalige abdijkerk. Ook in **Le Grand Fayt** ④ tref je een mooie watermolen aan op de Helpe Mineure. Een leuke bezienswaardigheid is de *kiosque à danser* op het dorpsplein van **Cartignies** ⑤. Deze elegante overdekte muziekkiosk zweeft als het

ware boven de grond op een centrale steunpilaar. Het leuke is dat de muzikanten onderaan zitten, terwijl er bovenaan gedanst wordt. In de maand juni hebben er overal in de Avesnois muziekfeesten plaats.

Wegwijzer

Mairie van Le Nouvion ①:

D26 tegenover gemeentehuis volgen richting Prisches (wordt D32);

na circa 7 km bij T-splitsing: D32 verder volgen naar links richting **Prisches** ②;

voorbij kerk van Prisches: even D934 naar rechts volgen en dan D32 naar links richting Maroilles;

bij stopteken in La Basse Maroilles: rechtdoor over brugje (over l'Helpe Mineure) langs watermolen van **Maroilles** ③;

aangekomen bij hoofdstraat van Maroilles: rechts hoofdweg volgen, helling op;

D959 volgen tot aan het kerkhof: rechts afslaan (rue du Marais);

bij T-kruispunt: links;

na circa 2,5 km: rechts meedraaien;

na 0,5 km bij T-splitsing: rechts (rue de Taisnières, daalt sterk);

na 1,5 km: rechts meedraaien (300 m verder over L'Helpe Mineure bij watermolen van Grand Fayt) tot in dorp van **Le Grand Fayt** ④;

D332: links volgen richting Cartignies;

na circa 4 km: naar links D 964 volgen richting Cartignies en Avesnes;

voorbij kerk van **Cartignies** ⑤: links D 424 richting Avesnes;

bij splitsing met D424: rechts richting **Avesnes** ⑥;

na circa 6 km: rechts langs kerkhof (D982 over 200 m volgen);

bij kruispunt: links (N2 richting Maubeuge en Centre ville);

voor station N2 blijven volgen;

voor parking bij postgebouw: na 50 m rechts richting Centre ville en na 200 m links voor parking.

Maroilles, muziekkiosk op de Place verte

Stationnetje van Avesnes, een geschikt start- en eindpunt van de route

Al enkele decennia kun je tussen Mannheim en Praag de toeristische autoroute 'Burgenstraße' rijden. Sinds kort is daar ook een bewegwijzerde fietsversie van: de Radweg

15

NECKARTAL & BURGENSTRASSE

Burgenstraße. Ruim 1000 km lang, maar wij stellen je hier een van de mooiste stukjes voor: een

driedaagse fietstocht van zoutstad Schwäbisch Hall langs wijnstad Heilbronn naar universiteitsstad Heidelberg. Een vrij comfortabele trip, want we doen hem in aflopende richting en fietsen zelfs twee dagen langs de romantische Neckar. Een tocht voor kenners, met wijngaarden, een zoutmijn, schilderachtige stadjes en veel, veel burchten.

Het witte goud van Schwäbisch Hall

Vele miljoenen jaren geleden deed de verdamping van ingesnoerde oceaans-

bekken zoutafzettingen ontstaan in de ondergrond van de aarde. In Duitsland ligt zo'n zoutader tussen de rivieren de Kocher en de

Neckar. De Kelten kenden al de voordelen van het zout en vestigden zich bij een zoutbron, op de plaats waar nu Schwäbisch Hall ligt. Dankzij het zout ontwikkelde Schwäbisch Hall zich in de Middeleeuwen tot een rijke stad. Het zout werd gewonnen door indampen van opgepompte pekkel. Aan het zoutmonopolie van de stad kwam een eind toen begin 19de eeuw ten noorden van Heilbronn, op een diepte van 150 m, een grote steenzoutader werd ontdekt. Die wordt op dezelfde manier als steenkool ontgonnen. Vlak bij Bad Friedrichshall is een bezoekersmijn ingericht. Overal in de streek zijn

Schwäbisch Hall, kerk

geneeskrachtige zoutbaden (*Solebäder*).

De Neckar

en stroomt op zijn 370 km lange weg naar de Rijn door zeer afwisselende, vaak sprookjesachtige landschappen. Tussen Schwenningen en Heilbronn wisselen gebergtes af met geïndustrialiseerde streken en uitgestrekte wijnregio's. Voorbij Heilbronn maken de zacht glooiende wijnhellingen geleidelijk plaats voor ruwe rotsen van rode zandsteen en de donkere bossen van het Odenwald. Daar meandert de Neckar

De Neckar ontspringt in Schwenningen aan de voet van het Zwarte Woud

Hirschhorn aan de Neckar

zich in vele bochten doorheen. Ten slotte komt de rivier in de buurt van Heidelberg tot rust in de Rijnvallei en mondt hij bij Mannheim in de Rijn uit.

Omdat ze gemakkelijk te verdedigen waren, zijn heuvels langs rivieren altijd favoriete plaatsen voor de bouw

Kastelen en Staufers

van burchten en kastelen geweest. De Neckarvallei leende zich daar bij uitstek toe: overal langs de rivier liggen op strategische plaatsen grote en kleinere kastelen. Sommige zijn tot ruïnes vervallen, andere goed bewaard en in gebruik als museum of hotel. De Staufers, de vorsten van het huis Hohenstaufen, hadden hier verschillende residenties, onder andere de indrukwekkende Kaiserpfalz in Bad Wimpfen, de burcht Guttenburg met zijn roofvogelpark en de bijna oninneembare vesting Dilsberg. In de legende van het kasteel Weibertreu in Weinsberg speelde een Staufer de hoofdrol. Toen hij het kasteel, waarin de bevolking zich had teruggetrokken, had veroverd, stond hij alleen de vrouwen een vrije terugtocht toe. Ze mochten alleen meenemen wat ze zelf konden dragen. En de trouwe vrouwen van Weinsberg droegen ieder hun man op hun rug mee naar de vrijheid...

- ⇧ Bad Wimpfen, fietsers
- ⇒ Heidelberg, oude brug en burcht

0 2.250 m 11.250 m

ETAPPE 1

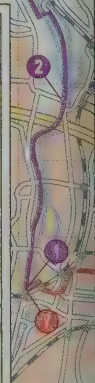
- 1 Schwäbisch Hall, station
- 2 Wackershofen
- 3 Waldenburg
- 4 Neuenstein
- 5 Öhringen
- 6 Weinsberg
- 7 Heilbronn

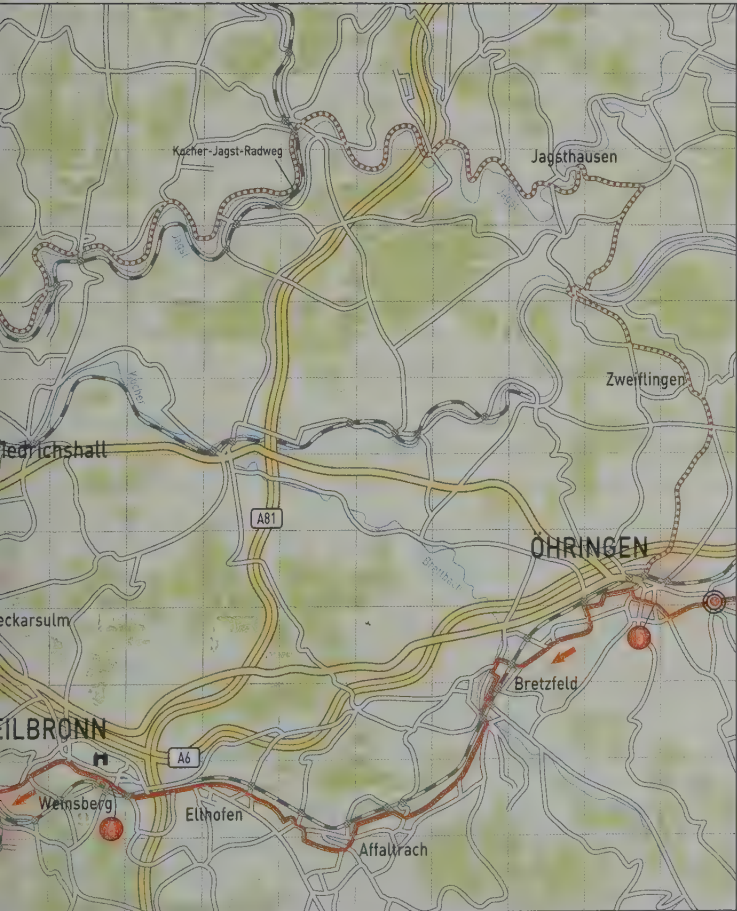
ETAPPE 2

- 1 Heilbronn
- 2 Neckarsulm
- 3 Bad Wimpfen
- 4 Burcht Guttenberg
- 5 Gundelsheim
- 6 Obrigheim

ETAPPE 3

- 1 Obrigheim
- 2 Neckargerach
- 3 Veer van Zwingenberg
- 4 Voetveer Lindach
- 5 Eberbach
- 6 Hirschhorn
- 7 Neckarsteinach
- 8 Neckargemünd
- 9 Heidelberg

Neckartal & Burgenstraße praktisch

AARD VAN DE VAKANTIE Op deze tocht fiets je 155 km in lijn op de bewegwijzerde Radweg Burgenstraße. De eerste dag rij je door heuvels en langs wijngaarden van Schwäbisch Hall aan de Kocher naar Heilbronn aan de Neckar. De tweede dag volg je de Neckar langs kastelen en oude stadjes naar Obrigheim. De derde dag blijf je langs de Neckar tot het eindpunt Heidelberg. De fietstrip duurt drie dagen; met de heen- en terugreis erbij moet je op vijf dagen rekenen.

ROUTE We volgen de Radweg Burgenstraße, die Nürnberg met Mannheim verbindt, van Schwäbisch Hall tot Heidelberg. De bewegwijzering is nieuw (maart 2003). Vanaf Heilbronn loopt deze route, op een kleine stukje na tussen Neckarzimmern en Obrigheim, samen met de Neckartal Radweg.

ALTERNATIEVEN • In de eerste etappe tussen Schwäbisch Hall en Heilbronn zitten, door het hoogteverschil van 350 m, enkele fikse hellingen en pijlsnelle afdalingen. Minder ervaren fietsers en families met kinderen kunnen die vermijden, als ze de tijd hebben. Fiets vanuit Schwäbisch Hall langs de Kocher-Jagst-Radweg naar Bad Wimpfen (voorbij Heilbronn) en sluit daar aan op de Radweg Burgenstraße. De bewegwijzerde Kocher-Jagst-Radweg volgt het rivierdal van de Kocher, die in de buurt van Bad Wimpfen in de Neckar stroomt. De afstand van Schwäbisch Hall tot Bad Wimpfen is ongeveer 84 km, eventueel op te delen in twee dagtochten met een overnachting in Niedernhall.

- Je kunt de tocht met 61 km verlengen door in de schitterende middeleeuwse stad Rothenburg ob der Tauber te vertrekken. Het traject Rothenburg – Schwäbisch Hall maakt eveneens deel uit van de Burgenweg en is bewegwijzerd.
- Zowel de fietsbus als de trein tussen Schwäbisch Hall en Heidelberg laten toe alle mogelijke etappe-combinaties te maken die u wil. Info, zie 'Vervoer – naar het startpunt'.

BEOORDELING De eerste etappe is behoorlijk zwaar, maar de laatste twee langs de Neckar zijn vrijwel vlak. Om de toeristische bezienswaardigheden te gaan bekijken, moet je meestal flink klimmen. De gehele tocht verloopt over rustige paden en wegen, maar aan het eind van de laatste etappe moet je van Neckargemünd naar Heidelberg op een smalle fietsstrook langs een drukke verkeersweg fietsen, wat voor kinderen gevaarlijk kan zijn. Een eventueel alternatief is om voor de laatste 10 km de trein naar Heidelberg te nemen.

HOE KOM JE ER?

MET DE TREIN Vanuit Brussel of Amsterdam via Keulen naar Mannheim; vervolgens van Mannheim naar Schwäbisch Hall met een overstap in Heilbronn. De fiets kan mee op de trein, maar reserveren is in Duitsland verplicht en dient minimaal een dag vooraf te worden gedaan. Dit kan in grote Belgische

stations, per telefoon of via internet (zie informatie). Voor de terugreis neem je vanuit Heidelberg de trein naar Mannheim en reis je vervolgens via Keulen terug naar Brussel of Amsterdam.

MET DE AUTO • Vanuit Brussel: neem de E40 richting Keulen tot AK Kerpen en vervolgens de E 31 (A61) naar Mannheim. Ten zuiden van Mannheim neem je de E 50 (A 6). Als je de auto in Heidelberg achterlaat en per trein of fietsbus doorreist naar Schwäbisch Hall, neem je afrit 32 en de A 3 naar Heidelberg. Als je met de auto naar het beginpunt rijdt om later per trein terug te keren, neem je afrit 42 en de A 19 naar Schwäbisch Hall.

• Vanuit Amsterdam: volg de A2 via Utrecht en Eindhoven tot Geleen, daar de E314 naar Aachen tot bij AK Kerpen, vandaar idem als vanuit Brussel (zie hierboven).

• In Heidelberg kun je de auto tegen gereduceerd tarief in een parkeergarage achterlaten. Vele hotels hebben een overeenkomst met een parkeergarage. Gratis parkeren in Heidelberg is alleen mogelijk op de onbewaakte parking in het bos voorbij het slot. In Schwäbisch Hall kun je gratis parkeren op de parking Weilerwiese aan het Solebad bij de rivier de Kocher.

NAAR HET STARTPUNT OF TERUG NAAR DE AUTO

• Tussen Heidelberg en Schwäbisch Hall rijdt in beide richtingen om de twee uur een trein met overstap in Heilbronn.

• Tussen Mannheim en Rothenburg rijdt in het seizoen éénmaal per dag een Burgenstraße-fietsbus van de Deutsche Bahn Gruppe, in beide richtingen. In vele plaatsen onderweg kun je opstappen. Info bij: Deutsche Touring GmbH, Am Römerhof 17, 60486 Frankfurt/M, tel. (0049) 069 790350, service@deutsche-touring.com, www.deutsche-touring.com.

FIETSVERHUUR • Rad-Zügel, Johanniterstraße 55, 74523 Schwäbisch Hall, tel. (0049) 0791 930240;

• Hotel Garni Neckarblick, Erich-Sailer-Straße 48, 74206 Bad Wimpfen, tel. (0049) 7063 961620, www.neckarblick.de;

• Bike & Sport Welt, Brückenstraße 14, 69412 Eberbach, tel. (0049) 06271 919785;

• Per Bike, Bergheimerstraße 125, 69115 Heidelberg, tel. (0049) 06221 161148.

LOGIES Dit gebied heeft een goed uitgebouwde toeristische infrastructuur, van hotels en B&B-adressen tot jeugdherbergen en kampeerterreinen. Hieronder vind je een selectie.

HOTELS • Hotel Goldener Adler, Am Markt 11, 74523 Schwäbisch Hall, tel. (0049) 0791 6168 of (0049) 0791 6169, GoldenerAdler.SHA@t-online.de, www.goldener-adler-sha.de. Dit hotel heeft een eigen parkeergarage;

• Ringhotel Burkhardt, Lohtorstraße 7, 74072 Heilbronn, tel. (0049) 07131 62240, Burkhardt-RH@t-online.de, www.burkhardt-ringhotel.de. Ook dit hotel heeft een eigen, ondergrondse parkeergarage;

• Hotel Garni Neckarblick, Erich-Sailer-Straße 48, 74206 Bad Wimpfen, tel. (0049) 07063 961620, www.neckarblick.de. Dit hotel heeft een eigen fietsbus en verhuurt fietsen;

• Hotel Schloss Neuburg, Schlossstraße, 74847 Obrigheim, tel. (0049) 06261 97330, info@schloss-neuburg.com, www.schloss-neuburg.com. Idyllisch gelegen kasteeltje, hoog boven de Neckar. Gezellige bistro in de kelder;

• Gasthof 'Linde', Dr.-Mantel-Weg 3, 69412 Eberbach, tel. (0049) 06271 71061;

• Hotel Holländer Hof, Neckarstaden 66, 69117 Heidelberg, tel. (0049) 06221 60500, info@hollaender-hof.de, www.hollaender-hof.de;

• Hotel Schnookeloch, Haspelgasse 8, 69117 Heidelberg, tel. (0049) 06221 138080, www.snookeloch.de. Een gezellig oud studentenlokaal met een moderne menukaart;

• Gasthof Rustikana, Schöntaler

Straße 31, 74676 Niedernhall tel. (0049) 07940 51154, info@gasthof-rustikana.de, www.gasthof-rustikana.de. Dit hotel ligt op de alternatieve route over de Kocher-Jagst-Radweg van Schwäbisch Hall naar Bad Wimpfen.

JEUGDHERBERGEN

Website over alle jeugdherbergen: web01.jugendherberge.de

• JH Schwäbisch Hall, Langenfelderweg 5, 74523 Schwäbisch Hall, tel. (0049) 0791 41050, info@jugendherberge-schwaebisch-hall.de;

• JH Heilbronn 'Reinhardt', Schirrmannstraße 9, 74074 Heilbronn, tel. (0049) 07131 172961, info@jugendherberge-heilbronn.de, web01.jugendherberge.de;

• JH Mosbach 'Mutschler's Mühle', Beim Elzstadion, 74821 Mosbach, tel. (0049) 06261 7191, info@jugendherberge-mosbach.de;

• JH Dilsberg, Untere Straße 1, 69151 Neckargemünd, tel. (0049) 06223 2133, info@jugendherberge-dilsberg.de, www.jugendherberge-dilsberg.de;

• JH Heidelberg, Tiergartenstr. 5, 69120 Heidelberg, tel. (0049) 06221 412066, info@jugendherberge-heidelberg.de.

BETT UND BIKE EN CAMPINGS

Uitgebreide inlichtingen over Bett und Bike-adressen en kampeerterreinen zijn, behalve bij de plaatselijke VVV's, ook te vinden op het internet: www.bettundbike.com.

DOCUMENTATIE

KAARTEN • Als overzicht kun je de ADFC-Radtourenkarte nr. 20 (Rhein/Neckar) en nr. 21 (Mainfranken/Taubertal) op schaal 1:150.000 gebruiken. Daarop staan alle langeafstandsfietsroutes evenals info over fietsvervoer en Bett und Bike-adressen. Opgepast: het traject van de Radweg Burgenstraße is sinds de uitgave van deze kaarten op verschillende plaatsen veranderd.

Bad Wimpfen, vanop de wijnberg

Uitg. Bielefelder Verlagsanstalt. Verkrijgbaar bij de gespecialiseerde boekhandel of via www.bva-bieleveld.de.

• Van de Neckartal Radweg zijn verschillende kaarten in de handel, onder andere van Stöppel Verlag en Verlag Schwäbischer Tageblatt.

TOPOGIDSSEN • De volledige route is beschreven in het topogidsje 'Burgenstraßen-Radwanderführer' van de Touristikarbeitsgemeinschaft Die Burgenstraße (zie 'Informatie'). Kaartjes op 1:50.000 en veel praktische info.

• Ook de nieuwe BikeLine-gids 'Deutsche Burgenstraße' (2003) beschrijft de hele route en geeft bovendien stadsplattegronden en veel toeristische informatie over steden en bezienswaardigheden;

• Het deel langs de Neckar (Heilbronn – Heidelberg) is ook beschreven in de Bikeline gids 'Neckar-Radweg';

• De alternatieve route van Schwäbisch Hall naar Bad Wimpfen is beschreven in de BikeLine gids 'Kocher-Jagst-Radweg'.

Al de BikeLine-gidsen zijn voorzien van kaartjes op schaal 1:50.000 en uitgegeven door uitgeverij Esterbauer. Te koop in de gespecialiseerde boekhandel.

INFORMATIE • Die Burgenstraße e.V., Marktplatz 11, 74072 Heilbronn, tel. (0049) 07131 562283, info@burgenstra%C3%9Fe.de, www.burgenstra%C3%9Fe.de;

• Hohenlohe-Franken-Touristik, Landratsamt, Münzstraße 1, 74523 Schwäbisch Hall, tel. (0049) 0791 755446;

• Touristikverband Neckarland Schwaben, Lohtorstraße 21, 74072 Heilbronn, tel. (0049) 07131 629061;

• Tourist-Information Heilbronn, Heilbronn Marketing GmbH, Marktplatz 11, 74072 Heilbronn, tel. (0049) 07131 562270, info@heilbronn-marketing.de, www.heilbronn-marketing.de;

• Verkehrsverein Heidelberg e.V., Postfach 105860, 69048 Heidelberg, tel. (0049) 06221 14220, info@cvb-heidelberg.de, www.cvb-heidelberg.de;

INTERESSANTE WEBSITES

• www.tourismus-baden-wuerttemberg.de/pannet/home.htm;

• www.fahrrad-tour.de/Burgenweg/Burgenweg.htm;

• www.fahrrad-tour.de/Neckar/UebNecka.htm;

• www.kocherjagst.de (over de Kocher-Jagst Radweg)

Heidelberg, marktplein

1. Van Schwäbisch Hall naar Heilbronn

- TRAJECT:** Schwäbisch Hall – Waldenburg – Neuenstein – Öhringen – Bretzfeld – Weinsberg – Heilbronn.
- AFSTAND:** 60 km.
- MOEILIJKHEIDSGRAAD:** Zware etappe, vooral het eerste deel tot Waldenburg.
- BEWEGWIJZERING:** Radweg Burgenstraße: rechthoekig bord met een fiets in een burcht.
- VEILIGHEID:** Verkeersarme wegen en vrijliggende fietspaden, sporadisch een verkeersweg.
- ALTERNATIEVEN:** 1. Tussen Gailenkirchen en Neuenstein kun je een minder heuvelachtige variant over Löcherholz volgen (te vinden in de 'Burgenstraßen-Radwanderführer' van de Touristikarbeitsgemeinschaft Die Burgenstraße (zie 'Praktisch, topogidsen').
2. Van Schwäbisch Hall kun je direct naar Bad Wimpfen via de Kocher-Jagst-Radweg (zie 'Praktisch, alternatieven').
- BEVOORRADING:** Langs de route liggen vele kleine steden met alle voorzieningen.

De fietstocht

Schwäbisch Hall ① ligt aan de Kocher, een zijrivier van de Neckar. Als je vanaf het station de stad in rijdt, is het alsof je een sprookjesboek binnentreedt. In het centrum ligt het marktplein met prachtig gerestaureerde renaissance- en barokhuizen en oude vakwerkhuisen. Tegenover het paleisachtige stadhuis staat, hoog boven de markt, de romaans-gotische St-Michaelkerk. Op de 54 treden van de hoge bordestrap worden in de zomer openluchtspelen opgevoerd, van klassiek of modern toneel tot operettes.

Vanaf de markt leiden smalle middeleeuwse straatjes de stad in. De Obere en Untere Herrengasse zijn daarvan de bekendste. In een eeuwenoude woontoren aan de Untere Herrengasse is het Hällisch-Fränkische Museum gevestigd. Het is een aanrader om het oude stadscentrum te bezoeken, voordat je Schwäbisch Hall via een oude stadspoort en een eigentijdse fietstunnel onder de verkeersweg doorverlaat.

De stad ligt in een dal en dat is goed te merken aan de helse klim waarmee deze tocht begint. Door het dorpje Gottwollshausen kom je bij de spoorweg en even later bereik je **Wackershofen** ② met het Hohenloher openluchtmuseum. Hier staan vijftig

Schwäbisch Hall

natuurgetrouw herbouwde originele gebouwen uit vervlogen tijden, compleet met meubelen en huisdieren. Tegenover de ingang van het museum ligt het historische stationnetje van Kupferzell, dat weer in gebruik is.

Je blijft nog even in de buurt van de spoorweg, maar dan begint een stevige klim door het Schwäbisch-Frankische

Wald met als beloning een lange afdaling naar **Waldenburg** ③. Dit middeleeuwse bergstadje wordt het Hohenloher Balkon genoemd om zijn schitterende uitzicht. Het is omgeven door een muur met wachttorens en heeft een prachtig slot. Het stadhuis herbergt een voorhistorisch museum. Als je het stadje wilt bekijken, moet je de route even verlaten, voordat je verder naar beneden raast naar Neuenstein.

Neuenstein ④ ligt aan het riviertje de Epach en heeft een groot renaissance-slot. Dat was vroeger de residentie van de graven en vorsten *zu Hohenlohe* en is nu een museum. Verderop bereik je **Öhringen** ⑤, een stadje vol vakwerkhuisen dat beheerst wordt door een kloosterkerk uit de 15de eeuw. In de stadsmuren zijn talrijke kleine huizen gebouwd en de stadspoorten leiden via smalle straatjes naar het marktplein.

Tussen Öhringen en Heilbronn ligt een wijngebied; je fietst nu langs verschillende wijnbergen, via Verrenberg, Bretzfeld en Obersulm, naar **Weinsberg** ⑥. Bij het binnenrijden van het stadje zie je op zo'n wijnberg de ruïne van het kasteel *Weibertreu* liggen.

Voorbij Weinsberg klim en daal je verder door de wijnbergen, tot je het Neckartal en **Heilbronn** ⑦ ziet liggen. Sinds zijn wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog is Heilbronn een moderne stad geworden. Het is de wijnhoofdstad van Württemberg en staat helemaal in het teken van de wijn met de schitterend gerestaureerde *Wein-Villa* als middelpunt. Een specialiteit zijn de *Besen*, wijnlokalen bij de wijnboeren. Al tijdens de heerschappij van Karel de Grote werd, als teken dat de wijnboer de verplichte hoeveelheid wijn had afgedragen en de rest vrij mocht verkopen, een bezem buiten gehangen. Heilbronn telt dertig *Besen* in een straal van 4 km rond de stad. Ze zijn geopend volgens een soort beurtrol. Dit openingsschema, de *Besenskalender*, is verkrijgbaar bij de VVV van

Wackershofen, openluchtmuseum

Heilbronn, astronomisch uurwerk aan Rathaus

Heilbronn. De leuze van de *Besen* luidt: *Wer bei uns nicht trinkt, ist zu faul zum schlucken*. Bij de wijn kun je, tegen een zeer gunstige prijs, een hapje uit eigen keuken eten.

Wegwijzer

① ③ Bij station **Schwäbisch Hall** ①: fietslift naar beneden (richting centrum) en rechtdoor naar rivier;
 bij de Kocher: over voetgangersbrug naar eiland;
 bij houten Globe Theater: rechts over stenen brug, recht omhoog en links meedraaien (Im Kechenhof);
 bij kruising: rechtsaf (Haalstraße) en nogmaals rechtsaf (Untere Hernngasse);
 bij volgend kruispunt: scherp linksaf (Oberne Hernngasse);
 bij marktplein: oversteken en bij toeristische dienst linksaf (Neue Straße) (hotel Goldener Adler ligt aan de Markt 11)
 bij de Kocher: rivier oversteken en schuin rechts aanhouden;
 bij stadspoort: rechts door poort, met fietstunnel onder verkeersweg door en steil omhoog;
 vanaf hier bewegwijzering van de Radweg Burgenstraße volgen naar **Waldenburg** ③;

③ ⑦ de Radweg Burgenstraße verder volgen langs **Neuenstein** ④, **Öhringen** ⑤ en **Weinsberg** ⑥ naar **Heilbronn** ⑦;
 in Heilbronn, bij treinhalte: door voetgangerstunnel onder spoor en schuin links (Kernerstraße);
 bij 3de straat: rechtsaf (Karlstraße);
 bij voetgangerszone: links (Sülmerstraße) en dadelijk rechts (Lohtorstraße) – links liggen het Rathaus, de markt en de Kilianskerk;
 (Ringhotel Burkhardt ligt aan de Lohtorstraße 7).

Heilbronn, de Neckar

2. Van Heilbronn naar Obrigheim

- TRAJECT:** Heilbronn – Neckarsulm – Bad Wimpfen – Gundelsheim – Neckarzimmern – Obrigheim.
- AFSTAND:** 35 km.
- MOEILIJKHEIDSGRAAD:** Licht traject langs de Neckar met af en toe een hellinkje. Bezoeken aan toeristische plaatsen gaan meestal gepaard met een klim.
- BEWEGWIJZERING:** Radweg Burgenstraße: rechthoekig bord met een fiets in een burcht: eveneens borden van de Neckartal Radweg en de Alb-Neckar Radweg. Alleen tussen Neckarzimmern en Obrigheim lopen Neckartal Radweg en Radweg Burgenstraße even uiteen.
- VEILIGHEID:** Grotendeels vrij liggende fietswegen. Bij Gundelsheim tweemaal 2 km verkeersweg.
- ALTERNATIEVEN:** Het traject Heilbronn-Gundelsheim kan ook per boot over de Neckar afgelegd worden. De fiets mag mee op de boot. Info bij de VVV van Heilbronn (zie 'Praktisch').
- BEVOORRADING:** Langs de route liggen vele kleine steden met alle voorzieningen. Een aanrader voor 's middags is de gezellige Weinstube 'Feyerabend' in Bad Wimpfen, met wijnen en plaatselijke hapjes.

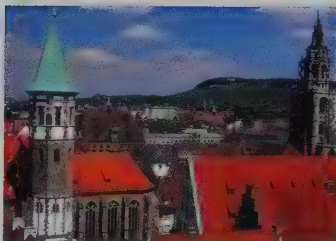
De fietstocht

Heilbronn ① aan de rivier de Neckar is een oude stad, maar het historische centrum werd bij een zware luchtaanval op 4 december 1944 bijna volledig verwoest. Het stadhuis is in renaissancestijl weer opgebouwd. In de gevel zit een uitzonderlijk mooi 16de-eeuws astronomisch uurwerk. De Killianskerk overleefde de bombardementen. De kerktoeren geldt als het oudste renaissancebouwwerk ten noor-

den van de Alpen. De Götzentoren, door Goethe bezongen, is een restant van de 13de-eeuwse stadsmuur. Ook die heeft de oorlog onbeschadigd doorstaan. Bij deze toeren leggen de schepen naar Gundelsheim aan.

Over een goed aangelegd fietspad rijd je naar **Neckarsulm** ②. In de omgeving is veel industrie, maar vanaf het eiland tussen de Neckar en het Neckarkanaal krijgt de natuur weer de overhand. Aan het eind van het eiland ligt, op de andere oever, een *bezoekerszoutmijn* (geopend van mei tot oktober). Maar de fietsroute gaat op de linkeroever van de Neckar verder naar Bad Wimpfen. **Bad Wimpfen** ③ bestaat eigenlijk uit twee delen: Wimpfen im Tal en Wimpfen am Berg. Je passeert eerst de lage verdedigingsmuur van Wimpfen im Tal. De kloosterkerk dateert uit de 13de tot 15de eeuw; sinds 1947 wonen er benedictijnermonniken die uit Silesië verdreven zijn.

Kort daarna kom je bij Wimpfen am Berg en dat ligt, zoals de naam zegt, tegen de berg. In het vroegere stationsgebouw bevindt zich de toeristische

Heilbronn

dienst, waar je fiets en bagage in bewaring kunt geven terwijl je dit unieke stadje gaat bekijken. Al in de Romeinse tijd was er op deze plaats aan de Neckar een nederzetting. Na de Romeinen verschenen de Alemannen, vervolgens de Franken. Vanaf de 12de eeuw kwamen de vorsten van het geslacht Hohenstaufen, de *Staufers*, naar Bad Wimpfen en bouwden er een residentie, een zogenoemde *palz*. Van de Kaiserspalz is nog veel bewaard gebleven, onder andere de blauwe en de rode toren, genoemd naar de vroegere kleur van de dakbedekking. De blauwe was een wachttoren en de rode een vlucht-toren. Het uitzicht op het omliggende land is adembenemend.

In de straatjes van Bad Wimpfen staan vele oude vakwerkhuisen, waaronder het Strijkijzerhuis, zo genoemd naar zijn driehoekige vorm. Het is het kleinste huis van de stad. In het Steinhaus is het historisch en Romeins museum ondergebracht. Hier woonde destijds koningin Margareta van Oostenrijk.

We zoeken weer de Neckar op en trekken, door een moerassig natuurgebied, naar het stadje Heinsheim met zijn gelijknamige slot. Er volgen nog enkele burchten aan weerskanten van de Neckar, waaronder **burcht Guttenberg** ④, eveneens een Stauferburcht. Hierin is een museum over het leven op een riddersburcht ondergebracht. Bij het slot is ook een roofvogelpark; iedere dag vindt er om 15 uur een vluchtdemonstratie met roofvogels plaats.

Aan de overkant ligt het toeristische stadje **Gundelsheim** ⑤, waar de boot uit Heilbronn aanlegt. Hoog boven deze stad ligt slot Horneck, in gele steen. Even voorbij Haßmersheim zie je aan de overkant de oudste burcht van het Neckartal, de Hornberg. Er is een restaurant in gevestigd.

Even verlaat je de Neckar voor een kort intermezzo langs de bergflank, maar in de buurt van je overnachtingplaats, **Obrigheim** ⑥, kom je terug bij de rivier. Om in de stijl van de Radweg Burgenstraße te blijven, kun je in Obrigheim overnachten in een echt kasteel.

Wegwijzer

In **Heilbronn** ①: bij Neckar: linksaf (Untere en Obere Neckarstraße); bij Götzenturm (toren): rechts over brug en borden volgen tot spoorwegbrug; over spoorwegbrug: rechtsaf (fietsborden Alb-Neckar-Weg) naar Neckar; bij Neckar: borden 'Radweg Burgenstraße / Alb-Neckar-Weg/Neckartal Weg' langs linkeroever volgen naar **Neckarsulm** ②;

bij Neckarsulm: rechtsaf over brug en midden op brug linksaf op eiland tussen Neckar en Neckarkanaal; bij einde eiland: linksaf en met fietsbrug over Neckar (voor bezoek aan de zoutmijn even recht door en rechts over brug van Neckarkanaal); linkeroever Neckar volgen langs: **Bad Wimpfen** ③ en **Gundelsheim** ⑤ naar **Obrigheim** ⑥.

(Tussen Neckarzimmern en Obrigheim loopt alleen de Radweg Burgenstraße op de linkeroever, de Alb-Neckar-Weg en Neckartal-Weg steken de rivier over).

Voor hotel Schloss Neuburg: bij begin Obrigheim: linksaf (richting Schloss Neuburg – Schlosstraße).

3. Van Obrigheim naar Heidelberg

- TRAJECT:** Obrigheim – Neckargerach – veer van Zwingenberg – Eberbach – Hirschhorn – Neckarsteinach – Neckargemünd – Heidelberg.
- AFSTAND:** 60 km.
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Nagenoeg helemaal vlak en verhard. Tussen Eberbach en Neckarsteinach: lange, met steenslag bedekte boswegen.
- BEWEGWIJZERING:** Radweg Burgenstraße of Neckartal Radweg (bewegwijzering valt samen).
- VEILIGHEID:** Veel vrij liggende fietswegen. Tussen Neckargemünd en Heidelberg meerdere kilometers langs een drukke verkeersweg.
- ALTERNATIEVEN:** Als het veer in Zwingenberg niet vaart, kun je 2 km verder het voetveer in Lindach nemen of over het fietspad langs de verkeersweg verder rijden naar Eberbach. Families met kinderen kunnen eventueel de laatste, niet ongevaarlijke, 10 km overslaan door in Neckargemünd de trein naar Heidelberg te nemen.
- BEVOORRADING:** In Obrigheim: alle voorzieningen; in Eberbach: het wereldberoemde Victoria-café met zijn Victoriatorre; in Heidelberg: alle voorzieningen, horecazaken in de oude studentenlokalen.

De fietstocht

De tocht van **Obrigheim** ① naar Heidelberg verloopt hoofdzakelijk op de linkeroever van de Neckar. Tweemaal steek je de rivier over naar de drukker rechteroever.

Vanaf Obrigheim is het Neckardal eerst breed en open, maar bij de volgende meander wordt het smaller. De Radweg Burgenstraße zoekt wat meer de bosflank op. Net voorbij het landelijke rustige dorpje Guttenbach, steek je de rivier over naar **Neckargerach** ②. Vanaf de brug zie je de meanderende Neckar in de beboste bergen van het Odenwald verdwijnen. Aan de overkant ligt de ruïne van slot Minneburg.

Je blijft tot even voor **Zwingenberg** ③ op de rechteroever van de Neckar en steekt dan de rivier over met een veer. Voor je zie je het imposante slot Zwingenberg.

Tussen Zwingenberg en Eberbach heb je de keuze tussen linker- en rechteroever. Als het veer over de Neckar niet vaart of als je het slot wilt bezoeken, blijf je op de rechteroever. Het

Schloss Zwingenberg

wegje naar het slot stijgt maar lichtjes. Achter het kasteel ligt de Wolfschlucht, waar een bergbeek zich tussen de rotsen 350 m naar beneden stort. Je kunt de kloof in via een wandelpad. Voor het **voetveer van Lindach** ④ moet je de veerman roepen met een bel.

Langs de linkeroever fiets je echter autoeloos tot in **Eberbach** ⑤. De groene kleur van de bossen op de heuvelflanken wordt steeds vaker onderbroken door het rood van mergelwanden. Deze steensoort werd bij de bouw van vele

Eberbach, middeleeuwse muur

kastelen en kerken in de streek gebruikt.

Eberbach verwelkomt je met resten van zijn oude stadsmuur met vier torens. De stad is een bezoekje waard. Op de gevel van hotel Karpfen beelden veertien taferelen in *sgraffito* (een soort krastechniek) de geschiedenis van de stad uit. Eberbach is er trots op dat het de woonplaats was van hertogin Victoria von Coburg Gotha Saksen, de moeder van koningin Victoria van Engeland. In het Victoria-café kun je de vermaarde *Victoriatorste* eten.

Na je bezoekje aan Eberbach fiets je op de linkeroever verder langs de nu sterk meanderende Neckar. In een zeer scherpe bocht ligt **Hirschhorn** ⑥ als een parel in een zilveren zetting. Dit kleine, ommuurde middeleeuwse stadje met kasteel en klooster is van een unieke schoonheid.

Door het bos fiets je verder en ter hoogte van **Neckarsteinach** ⑦ steek je de rivier over via een voetgangersbrug om op de andere oever verder naar Neckargemünd te rijden. Neckarsteinach heeft maar liefst vier burchten. Als je de ommuurde bergvesting Dilsberg en de ruïne van het gelijknamige slot wilt bezoeken, blijf je op de linkeroever en fiets je de steile berg op. Het is een fikse klim, maar daarna volgt een lange afdaling naar **Neckargemünd** ⑧, waar je aansluit op de fietsweg aan de overkant.

Idyllisch Neckarsteinach

Vanaf Neckargemünd is het gedaan met de rust en word je geconfronteerd met druk autoverkeer. De weg op de linkeroever is echter nog drukker. Je nadert nu Heidelberg en steekt de Neckar voor de laatste keer over. Dit kan al meteen bij de eerste voetgangersbrug, maar een klein eindje verder kun je de stad ook over de historische Alte Brücke, vroeger de enige toegang tot de stad, binnenrijden. Vanaf deze brug heb je een mooi uitzicht over **Heidelberg** ⑨ en zijn kasteel.

Een nog mooier uitzicht op de stad heb je vanaf de wereldberoemde *Philosophenweg*, op 300 m hoogte tegen de flank van de Heiligenberg gelegen. Het beeld van de oude en veelbezongen universiteitsstad wordt beheerst door de majestieus ruïne van zijn kasteel dat vijf eeuwen lang de residen-

tie van de paltsgraven was. In de kelders van dit slot ligt nog steeds het *Große Faß*, een reuzenwijnvat van 9 bij 8 meter. Een toevoerleiding verbond vroeger dit vat rechtstreeks met de koningszaal. De paltsgraven hielden veel van wijn...

In het romantische oude centrum van Heidelberg zijn tal van bezienswaardigheden te bewonderen, zoals de oude universiteitsgebouwen, het marktplein met fontein en stadhuis, de Heilige Geestkerk en vele andere kerken.

Wegwijzer

Van **Obrigheim** ①: op linkeroever van Neckar verder fietsen, Radweg Burgenstraße volgen; bij **Neckargerach** ②: Neckar oversteken en op brede fietsweg langs verkeersweg op rechteroever tot **veer van Zwingenberg** ③;

bij **Zwingenberg** ③: met veer naar andere oever en op linkeroever verder tot **Eberbach** ⑤; *Alternatief via de rechteroever: vanuit Zwingenberg rechteroever volgen; 2 km verder het voetveer van Lindach* ④ *nemen; als dit veer niet vaart, rij je op de fietsstrook langs de verkeersweg verder naar Eberbach* ⑤.

bij **Eberbach** ⑤ (voor bezoek aan de stad: over brug, daarna terug naar linkeroever);

Burgenstraße over linkeroever blijven volgen, brug van **Hirschorn** ⑥ passeren; bij **Neckarsteinach** ⑦: over groene voetgangersbrug naar rechteroever en die volgen tot **Neckargemünd** ⑧;

voor bezoek Dilberg: op linkeroever blijven en na camping links en op asfalt rechts omhoog draaien (niet fietsweg naar beneden); wegwijzer wandelpad Dilsberg volgen (zeer scherp omhoog); daarna over autoluwe weg naar Neckargemünd ⑧; *bij spoorbrug: voetgangers-/fietspassage nemen naar overkant Neckar, terug naar Radweg Burgenstraße*);

bij Neckargemünd: op rechteroever blijven (fietsstrook langs drukke verkeersweg);

bij Schlierbach: door centrum dorp en verder op verhoogde stoep langs verkeersweg naar **Heidelberg** ⑨;

stad in rijden over de historische Alte Brücke.

Voor hotel Snookeloch: over Alte Brücke stad in rijden, bij kruising rechtsaf en meteen linksaf (Haspelgasse);

Voor hotel Holländerhof: over Alte Brücke meteen rechtsaf (Neckarstaden).

Heidelberg, gevels in de Altstadt

16

NATUURPARK HOLSTEINISCHE SCHWEIZ

Met zijn bijna tweehonderd meren is het Natuurpark Holsteinische Schweiz, in Noord-Duitsland, een geduchte concurrent voor andere landen 'van de duizend meren'. Uit dit rimpelige morenelandschap steken heel wat lage en enkele hogere heuvels. Het gebied is erg dun bevolkt, de stadjes schilderachtig,

de dorpjes lijken uit een prentenboek te komen. Tijdens deze standplaatsvakantie rij je drie circuits, langs de oevers van meren, door uitgestrekte beukenbossen, vaak op onverharde paden.

Het ontstaan van het landschap

Schleswig-Holstein (dat nu Holsteinische Schweiz wordt genoemd) onder een honderden meters dikke ijslaag. Toen dit ijs ging smelten, bleven de morenen, lage en hogere heuvels, in het landschap achter. Daartussen lagen, her en der verspreid, zwerfstenen, soms met een gewicht van meerdere tonnen. Waar het smeltwater door de morenen heen brak, werd zand en grint afgezet. In de Holsteinische Schweiz zijn dan ook veel zand- en grindaftgravingen. De dalen tussen de morenen vulden zich met smeltwater, waardoor zo'n tweehonderd meren ontstonden. De meren zijn allemaal verschillend en variëren van verstilde bosvijvers vol waterplanten tot diepe, bijna onafzienbare watervlakten. De vochtige hellingen langs deze meren zijn veelal bedekt met beukenbomen.

Natuurpark Holsteinische Schweiz

Bij het einde van de laatste ijstijd, zo'n 10.000 jaar geleden, lag het oosten van

De Holsteinische Schweiz is het gebied tussen Kiel, Lübeck en Neumünster. De Lübeckse schilder Heinrich

Grosch noemde al in 1790 deze streek een 'waardige tegenhanger van Zwitserland' en toen hotelier Johannes Janus honderd jaar later zijn hotel aan de Kellersee 'Holsteinische Schweiz' noemde, was de basis voor de benaming van deze landstreek gelegd. In 1986 kreeg het gebied zelfs het predikaat 'Natuurpark Holsteinische Schweiz', niet alleen omdat het een paradijs is voor wandelaars, fietsers en natuurliefhebbers, maar ook omdat er zoveel zeldzame planten en dieren voorkomen. Vergeleken bij de Alpen zijn de 'bergen' van de Holsteinische Schweiz niet meer dan molshopen – het hoogste punt, de Bungsberg, is slechts 168 m hoog – maar verder vertoont het landschap de aspecten van een echt berglandschap in miniatuur. De heuvels zijn als een lappendeken begroeid met beukenbossen, afgewisseld door wei-

♣ Plöner See

⇒ Koolzaadveld in bloei

Standplaatsvakantie aan het meer van Eutin (3 dagen, 125 km)

313

den en cultuurgronden. In het voorjaar overheerst hier het geel van de bloeiende koolzaadvelden en in de herfst voeren de bruine tinten van de beukenbomen in hun herfsttooi de boventoon.

Eutin is een oude stad, ontstaan uit **Eutin**
een 8ste-eeuwse Slavische burcht op

een eilandje in de Große Eutiner See. Van deze burcht is niets meer over, maar Eutin heeft veel andere bezienswaardigheden: het kasteel met de Engelse tuinen, een gezellig 12de-eeuws marktplein, de 13de-eeuwse Michaeliskerk met de erachter gelegen vroegere huisjes van de lagere geestelijken, en enkele oude stadsboerderijen. In de vroegere stallen van het kasteel is het Ostholstein Museum ondergebracht, dat een beeld geeft van Eutin in zijn bloeitijd rond 1800.

In de 13de eeuw vestigden de bisschoppen van Lübeck zich in Eutin en in de 17de eeuw werd de stad verder uitgebreid als residentie van de hertogen. Omstreeks 1800 verplaatste hertog Peter Friedrich Ludwig het hof naar Oldenburg, maar Eutin bleef de zomerresidentie, de 'Kleine Residentie'.

Eind 18de eeuw vestigden zich vele bekende dichters, schrijvers en filosofen in Eutin. De bekendste dichter was Heinrich Voss, die vermaardheid verwierf door zijn dichtertelijke vertalingen van de Ilias en Odyssee van Homerus. Een andere beroemde burger was de componist Karl-Maria von Weber, die hier in 1786 geboren werd. Ook Heinrich Fischbein, de bekende Goethe-schilder, woonde en werkte in Eutin.

Eutin wordt ook de 'Rozenstad' genoemd, omdat de inwoners de gewoonte hebben rozen tegen de voorgevel van hun huis te planten, zodat de hele stad een rozentuin lijkt.

Natuurpark Holsteinische Schweiz praktisch

AARD VAN DE VAKANTIE Dit is een rustige vakantie, waarin vanuit de vaste standplaats Eutin dagelijks een lus wordt gefietst. De eerste brengt je langs de Bungsberg en een paar grote landgoederen. Op de tweede dag fiets je naar het badstadje Malente aan de Dieksee. De derde tocht brengt je naar het stadje Plön, dat aan alle kanten door meren wordt omringd. Je verblijft drie dagen in Eutin. Reken voor de reis ernaartoe en voor de terugreis telkens een dag extra.

ALTERNATIEVEN Je kunt de tochten naar eigen goeddunken uitbreiden aan de hand van de fietskaart, die bij de VVV van Eutin verkrijgbaar is. Maar waarschijnlijk zal je ze, als je het tempo rustig wilt houden, lang genoeg vinden. Het is in de Holsteinische Schweiz immers nergens vlak.

BEOORDELING Bij elke lus moeten voortdurend korte hellingen beklommen worden. Vele fietspaden zijn onverhard. Sommige zijn echte bospaden met boomwortels en stenen, die in de zomer mul en in de winter modderig kunnen zijn. De fiets dient dan ook solide banden te hebben om niet lek te rijden. De tochten zijn ook geschikt voor kinderen en kunnen het gehele jaar door gereden worden. In het voorjaar staan de koolzaadvelden prachtig geel te bloeien en in de herfst zijn de beukenbossen prachtig. De herfst heeft het nadeel dat de bospaden modderig kunnen zijn.

HOE KOM JE ER?

MET DE TREIN Vanuit Brussel neem je de trein via Keulen naar Hamburg en eventueel verder naar Kiel (of de rechtstreekse nachttrein Brussel-Hamburg); vanuit Amsterdam kun je via Osnabrück of Duisburg of eveneens met een rechtstreekse nachttrein naar Hamburg reizen. Eutin ligt aan de spoorlijn Kiel-Lübeck-Hamburg en is éénmaal per uur, afwisselend vanuit Kiel en vanuit Hamburg te bereiken. In principe kan de fiets mee op de trein, maar daar op sommige Duitse treinen voor de fiets gereserveerd dient te worden en er enkele overstappen nodig zijn, is het meenemen van de fiets niet echt eenvoudig. Je kunt echter zonder probleem een fiets huren in Eutin.

MET DE AUTO Vanuit Brussel via Keulen en Hannover naar Hamburg, vervolgens via de A1 naar Lübeck en de B 76 naar Eutin. De auto kan in de buurt van het VVV-kantoor geparkeerd worden. Hotel Voss heeft een ondergrondse garage voor de gasten, waar de auto tegen betaling gestald kan worden.

FIETSVERHUUR • Kur & Touristik Eutin, Bleekergang 6 / Haus des Gastes, 23701 Eutin, tel. (0049) 04521 70970, fax (0049) 04521 709720, pauschalen@eutin-tourismus.de, www.eutin-tourismus.de. Gratis fietsboxen voor stalling aanwezig;

• Kania, Lübecker Straße 42-44, Eutin, tel. (0049) 04521 2753.

LOGIES In Eutin zijn enkele hotels en verscheidene vakantiewoningen en B&B adressen. Bij de toeristische dienst kun je een passende accommodatie vinden. Eutin heeft ook een jeugdherberg en, even buiten de stad, een camping. Enkele adressen:

- Hotel Voss-Haus, Vossplatz 6, 23701 Eutin, tel. (0049) 04521 40160, fax (0049) 04521 401620, info@vosshauseutin.de, www.vosshauseutin.de. Gezellig, comfortabel hotel in gerestaureerd 17de-eeuws pand in het centrum van Eutin (het vroegere woonhuis van de dichter Heinrich Voss).
- Jugendherberge Eutin, Jahnhöhe 6, 23701 Eutin, tel. (0049) 04521 2109, fax (0049) 04521 74602, jheutin@djh-nordmark.de, www.djh.de/nordmark.
- Naturpark-Camping Prinzenholz, Prinzenholzweg 20, 23701 Eutin, tel. (0049) 04521, fax (0049) 04521 790639, info@nc-prinzenholz.de, www.nc-prinzenholz.de.

DOCUMENTATIE

- KAARTEN** • Rad- und Wanderkarte mit den Ortsplänen Eutin und Bad Malente, AS-Verlag, schaal 1:75 000, te koop bij de VVV van Eutin (€ 1,50)
- Holsteinische Schweiz (mit Wanderwegen und Radwanderwegen), uitgegeven door het Landvermessungsamt Schleswig-Holstein, schaal 1:25.000, te koop in de gespecialiseerde boekhandel en bij de VVV in Eutin.

INFORMATIE • Duitse Dienst voor Toerisme, Gulledele 92, 1200 Brussel, tel. (0032) 02 2459700, fax (0032) 02 2453980, gntobru@d-z-t.com, www.germany-tourism.de;

- Tourismus-Agentur Schleswig-Holstein, Walkerdamm 17, 24103 Kiel, tel. (0049) 01805 600604, fax (0049) 01805 600644, info@sh-tourismus.de, www.sh-tourismus.de;

- Holsteinische Schweiz Tourismus eV, Bahnhofstraße 4a, 23714 Bad Malente-Gremsmühlen, tel. (0049) 04523 200100, fax (0049) 04523 2001022, service@holsteinischeschweiz.de, www.holsteinischeschweiz.de;

- Naturpark Holsteinische Schweiz, Sloßgebiet 9, 24306 Plön, tel. (0049) 04522 749380, fax (0049) 04522 749377, info@naturpark-holsteinische-schweiz.de, www.naturpark-holsteinische-schweiz.de;

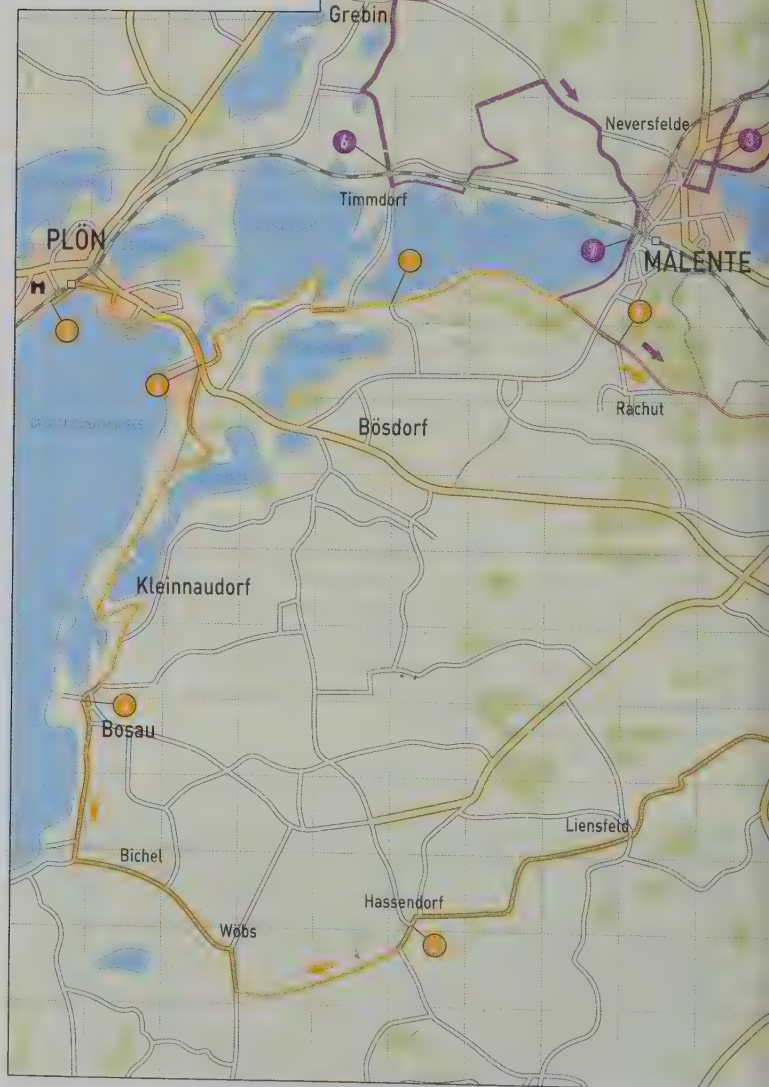
- Kur & Touristik Eutin, Bleekergang 6 / Haus des Gastes, 23701 Eutin, tel. (0049) 04521 70970, fax (0049) 04521 709720, info@eutin-tourismus.de, www.eutin-tourismus.de.

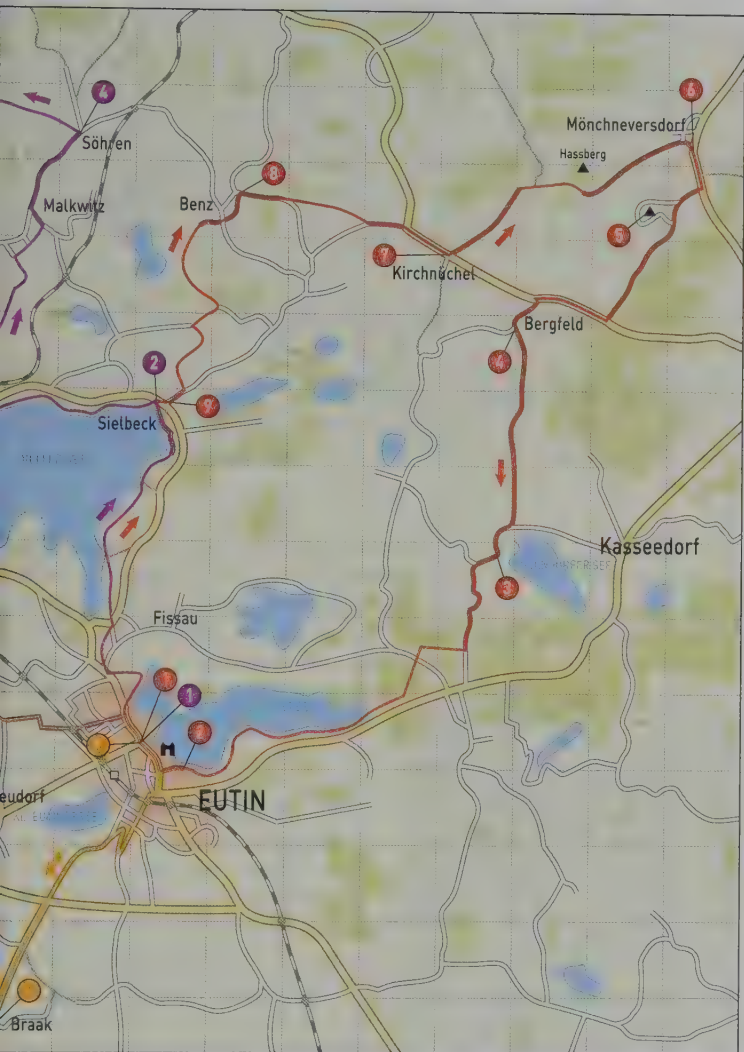

0 1.100 m 5.500 m

ETAPPE 2

- 1 VV Eutin
- 2 Sielbeck
- 3 Malente, kruispunt met pleintje
- 4 Söhren
- 5 Grebin
- 6 Timmdorf
- 7 Malente, Dikseepromenade
- 8 Rachut

ETAPPE 3

- 1 VVV Eutin
- 2 Braak
- 3 Hassendorf
- 4 Bosau
- 5 Ruhleben
- 6 Plön
- 7 Niederkleveez
- 8 Rachut

ETAPPE 1

- 1 VVV Eutin
- 2 Onverhard pad langs Großer Eutiner See
- 3 Landgoed Stendorf
- 4 Bergfeld
- 5 Bungsberg
- 6 Visvijver Mönchneversdorf
- 7 Kirchnüchel
- 8 Benz
- 9 Sielbeck

1. Naar de Bungsberg

- TRAJECT:** Eutin – Großer Eutiner See – Bungsberg – Kirchnüchel – Benz – Sielbeck – Keller See – Eutin.
- FIETSAFSTAND:** 33 km.
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Heuvelachtig parcours, gedeeltelijk op onverharde paden.
- BEWEGWIJZERING:** Voor een deel volgen we de metalen bordjes met nummer van fietsroute nr. 20.
- BEVOORRADING:** In Eutin: alle voorzieningen; Gaststätten in Bungsberg, Benz en Sielbeck.

De fietstocht

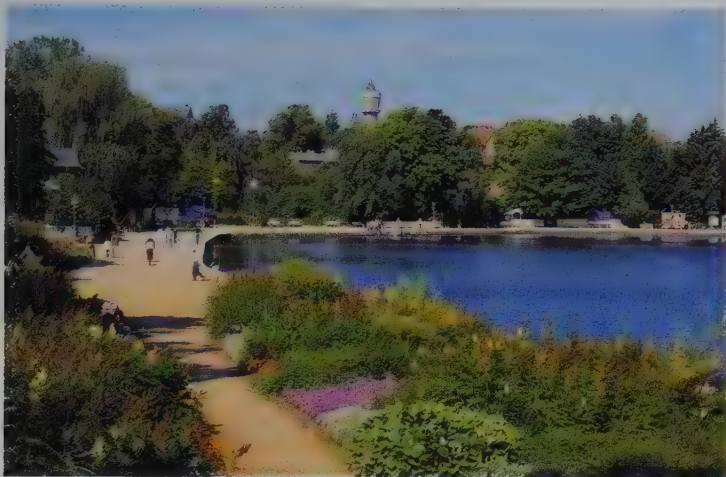
Het **VVV-kantoor van Eutin** ① ligt aan de Großer Eutiner See. Je begint je tocht langs dit meer, naar het kasteel van Eutin. Dit kasteel heeft een rijke geschiedenis. Het oorspronkelijke 13de-eeuwse gebouw is door een brand verwoest, maar het tegenwoordige slot, dat na de brand in het begin van de 18de eeuw op de resten van het vorige werd gebouwd, heeft het uiterlijk van de oorspronkelijke waterburcht behouden. Je fietst door het park dat in de stijl van een Engelse landschapstuin is aangelegd, met een koepeltje, water-valletjes, bruggetjes en een heel oude lindelaan. Er is ook een openlucht-theater; je rijdt als het ware door de coulissen van dit theater.

Eutin, poppenkraam op jaarlijks stadsfeest

Als je de kasteeltuin verlaten hebt, fiets je over een **onverhard pad langs de Großer Eutiner See** ② door een beukenbos naar een natuurgebied. Daar wordt het onverharde pad een echt bospad met kuilen, modder en veel bladeren. Je moet er dus goed opletten, maar mooi is het zeker. Een mierenhoop die langs het pad ligt, wordt met een hekje van kippengaas beschermd tegen beschadiging. Ook de mieren worden blijkbaar beschermd in dit natuurbeschermingsgebied.

Nadat je het bos hebt verlaten, fiets je over smalle asfaltwegen verder, langs een van de ingangen van het **landgoed Stendorf** ③. De naam staat op een grote zwerfsteen, maar van het bijbehorende landhuis zie je niets. Het domein is blijkbaar zeer groot, want pas kilometers verder zie je de boerderij van het landgoed langs een zijwegje liggen. Het asfaltwegje golft op en neer, meer op dan neer, want je bent aan het klimmen naar de Bungsberg. Die is met zijn 168 m de hoogste 'berg' van de Holsteinische Schweiz. Via het gehucht **Bergfeld** ④ rij je verder omhoog langs een mooi beukenbos.

Eutin en Eutiner See met de promenade

De **Bungsberg** ⑤ is zo sterk bebost dat je vanaf het hoogste punt geen uitzicht hebt. Daarvoor moet je op het uitzichtplatform van de er vlakbij gelegen tv-toren zijn. Er is op de Bungsberg zelfs een skipiste van 300 m lengte, een helling van 17% en een skilift (de noordelijkste van Duitsland). Maar op deze hoogte zal de lift wel niet vaak in bedrijf zijn.

Eigenlijk merk je nauwelijks enig hoogteverschil, als je aan de andere kant de berg afdaalt naar de grote visvijver van **Mönchneversdorf** ⑥. Pas als je voorbij de grote boerderij Gut Kirchmühl naar Kirchnüchel fietst, heb je het gevoel dat je een berg afdaalt. Het uitzicht op het schilderachtige dorpje **Kirchnüchel** ⑦ is prachtig.

Kirchnüchel was in de Middeleeuwen een bloeiende marktplaats en bedevaartsoord. Het kerkje uit die tijd is nog bewaard gebleven, de rest van de oude gebouwen is ten offer gevallen aan de uitbreidingsdrift van het landgoed Grünhaus, dat je aan het begin van het dorp passeert.

Over een onverhard weggetje met geheimzinnige, knoestige bomen erlangs rij je naar het dorp **Benz** ⑧ en dan door het bos naar **Sielbeck** ⑨ aan de grote Kellersee. Tot vlak bij Eutin blijf je op onverharde paden in de buurt van dit meer fietsen. Dan verlaat je het om door een natuurgebiedje met smalle watertjes en hier en daar een brugje terug te fietsen naar het **VV-kantoor van Eutin** ①.

Kellersee

Wegwijzer

Komende uit **VVV-kantoor** ①, bij Großer Eutiner See: rechtsaf;
 bij hek van kasteeltuin: rechtdoor, park in;
 bij splitsing: links aanhouden; bij koepeltje: rechtsaf (oude lindelaan);
 na openluchttheater: links aanhouden;
 bij T-kruising met voet/fietspad ②: linksaf;

*Als het hek van de kasteeltuin gesloten is: rechtsaf (Jungfernstieg);
 bij einde weg: linksaf en meteen daarna, bij rotonde: linksaf (Oldenburger Land-
 straße);
 na 700 m: linksaf op onverhard pad;
 even verder: rechtsaf op voet/fietspad ②.*

na 3,5 km, bij klein gebouwtje: met pad meebuigen naar rechts (pad wordt geas-
 falteerd); meteen daarna: bij eerste onverhard pad linksaf;
 bij T-kruising met onverharde weg: rechtsaf;
 bij tweede witte huis: linksaf (onverharde weg langs slagboom);
 op kruising met asfaltweg: rechtdoor (langs slagboom); meteen daarna, op krui-
 sing: rechtsaf (bospad); bij kruising met asfaltweg: linksaf (vanaf hier wegwijzers
fietsroute nr. 20 volgen);
 na ongeveer 4 km passeer je de zwerfsteen bij de ingang van landgoed Stendorf
 ③;

na 7 km, bij begin van dorp **Bergfeld** ④: rechtdoor (am Clasberg)
 (route 20 verlaten); bij T-kruising met voorrangsweg: rechtsaf (richting Neustadt
 en Schönwalde); na 1 km: linksaf (richting Bungsberg) (Bungsberghof);
 de **Bungsberg** ⑤ ligt aan je linkerkant;

bij T-kruising met verkeersweg: linksaf Hanshühnerstraße;
 even verder, bij **Mönchneversdorfer visvijver** ⑥: linksaf (Kirchnüchelerweg);
 3,5 km verder, op driesprong bij begin van bos: links aanhouden (smal asfalt-
 baantje) naar **Kirchnüchel** ⑦;

in Kirchnüchel, bij verkeersweg: rechtsaf (richting Altharmhorst);
 na bijna 1 km: eerste weg naar links (wegwijzers **fietsroute nr. 20 volgen**);
 na 1,5 km, bij kruising met asfaltweggetje: rechtsaf (Bergstraße) naar **Benz** ⑧;
 bij T-kruising in Benz: linksaf (weg-
 wijzers route nr. 20 volgen gedu-
 rende ca. 4 km tot **Sielbeck** ⑨);
 bij Kellersee in Sielbeck: linksaf en
 verder wegwijzers route 20 nog ruim
 7 km volgen naar **VVV in Eutin** ①;

Pad langs de Grosse Eutiner See

2. Naar Malente en de Dieksee

- TRAJECT:** Eutin – Sielbeck – Malente – Söhren – Grebin – Timmdorf – Malente – Rachut – Eutin.
- FIETSAFSTAND:** 43 km.
- MOEILIJKHEIDSGRAAD:** Heuvelachtig parcours, gedeeltelijk op onverharde paden.
- BEWEGWIJZERING:** We volgen deels de bewegwijzerde routes nr. 19 en 20 (zie wegwijzer).
- BEVOORRADING:** In Eutin en Bad Malente: alle voorzieningen; Gasthäuser in Sielbeck, Malkwitz, Grebin en Timmdorf.

De fietstocht

Ditmaal vertrek je in de andere richting vanaf de VVV van **Eutin** ① en je begint zoals je gisteren bent geëindigd. Weer eerst een stukje langs het meer en dan op een onverhard paadje door een natuurgebiedje met een brugje en een wassertje naar een verkeersweg. Aan de andere kant kronkelt het onverharde paadje verder tussen twee slootjes. Dit is ook het traject van de Europese langaafstandswandelroute nr. 1 van Flensburg naar Genua.

Je komt weer bij de Kellersee en rijdt verder langs dit meer in de richting van **Sielbeck** ②. Langs de oevers groeit veel riet. In de verte staat op een landtong een klein wit koepeltje. Je moet even steil naar boven langs een groot privé-domein en dan rij je weer terug naar het meer. Op een golvend pad langs de oever fiets je verder naar Malente. Het pad slingert tussen de bomen door en soms liggen er zoveel bladeren op, dat je bijna niet ziet waar het ligt. In de buurt van Malente wordt het pad breder en later verhard.

Natuurgebiedje naast de Eutiner See

Malente ③ heet eigenlijk voluit *Bad Malente-Gremsmühlen*. Na jarenlange discussies tussen Bad Malente en Gremsmühlen over wie de belangrijkste van de twee was, en dus de naam mocht geven aan de gehele gemeente, werd besloten om de kerk in het midden te laten en beide te vernoemen. Bad Malente-Gremsmühlen is in Duitsland bekend als 'Kneipp-Heilbad'.

Malente heeft niet veel bijzondere gebouwen, maar er staan wel enkele zeer oude en schilderachtige boerderijtjes, zogenoemde *Katen*. De Tews-Kate dateert uit 1634 en ook de Thomsenkate is meer dan 250 jaar oud. Het zijn kleine gemetselde huisjes in vakwerkbouw met een rieten dak. In de Tews-Kate, waar nog tot 1969 volgens een eeuwenoud recept ham gerookt werd, is nu een museum ondergebracht.

Op een golvend onverhard wegje rij je verder, naar Malkwitz. Het uitzicht is prachtig: allemaal kleine heuveltjes met groene velden en rijtjes bomen. Je

fietst Malkwitz door over een schilderachtige lindelaan, langs twee dorpsvijvers met zeldzame vogels.

Het volgende dorpje, **Söhren** ④, is heel klein en lijkt zo uit een prentenboek te komen. De boerderijtjes liggen rond een brink. Via Neukirchen en **Grebin** ⑤ fiets je verder in de richting van Timmdorf. Onderweg passeer je de Schieren-see en de Schmarksee. Dat zijn maar kleintjes verleden bij de andere meren,

Malente, Tews Kate

maar mooi zijn ze wel, met veel riet en hoorbaar het domein van eenden en andere water-
vogels.

Via **Timmdorf** ⑥, idyllisch gelegen tussen de Behlersee en de Dieksee, en Neversvelde rij je nogmaals naar Malente. Nu kom je het stadje van de andere kant binnen, langs de Tews Kate. Je rijdt door het stadje naar het deel Gremsmühlen, waar de Kneippbaden zijn. Over een wandelpromenade kom je aan de **oever van de Dieksee in Malente** ⑦. Daar pas-
seer je een paar kleine vijvers, de Spiegelteiche, een Kneippelleboogbad en een Kneipp-

bad, waar je blootsvoets doorheen kunt lopen.

Je verlaat de Dieksee, klimt de heuvel op en rijdt door de bossen naar **Rachut** ⑧. Tussen Rachut en Eutin staat in het bos, vlak bij de route, de *Bräutigams-eiche*. Rond deze vijfhonderd jaar oude eik doen vele verhalen de ronde. Ze hebben meestal te maken met verboden en geheime liefdes. Op een paar meter hoogte is in de stam een grote holte, waarin volgens de overleveringen geheime geliefden brieven voor elkaar legden. Sedert 1927 staat er een ladder tegen deze boom. De Duitse Post heeft het adres (Bräutigamseiche, Dodauer Forst, 23701 Eutin) erkend als postadres en bezorgt de aldus geadresseerde brieven in de holte van de boomstam. Passerende wandelaars en fietsers kunnen de brieven lezen en het schijnt dat meerdere echtparen elkaar op die manier hebben leren kennen. Een romantisch huwelijksbureau dus. Je blijft in dit bos tot vlak bij **Eutin** ①.

Wegwijzer

In **Eutin** ①: vanaf VVV linksaf (fietsroute nr. 20 volgen);

na 1,5 km, op splitsing even voorbij brugje: links aanhouden;

bij verkeersweg: rechtsaf en fietsroute nr. 20 bijna 6 km volgen tot **Sielbeck** ②;

in Sielbeck, even voorbij het Uklei-Fährhaus: rechtdoor (fietsroute nr. 20 verlaten); even verder: schuin/links op fietspad langs Kellersee;

bij verkeersweg naar Malente: linksaf op fietspad naast deze weg;

als weg bij informatiekiosk naar rechts buigt: linksaf (Wildkirschenweg);

bij T-kruising: een links/rechts en doorrijden naar **Malente** ③;

op kruispunt met een klein pleintje:

Indien je naar centrum van Malente wilt: linksaf op fietspaadje (Kellerseepromenade); bij einde pad: rechtsaf (Janusallee);

bij verkeerslichten: rechtdoor (Bahnhofstraße) naar centrum;
bij terugkeer uit centrum: bij dezelfde verkeerslichten linksaf (Bahnhofstraße);
even voorbij volgende verkeerslichten: rechtsaf (Kellerseestraße);
op kruispunt met pleintje (zie boven): linksaf (Harringsredder) (doodlopende straat);

Indien je niet naar centrum van Malente wilt: op kruispunt met pleintje: rechtsaf (Harringsredder) (doodlopende straat), rechtdoor langs paaltjes;
 bij voorrangskruising met Schweizerstraße: rechtdoor (Malkwitzerweg, wordt later onverhard); na ruim 3 km, bij driesprong even voorbij derde scherpe bocht: rechtsaf (onverharde weg – Bergstraße);
 bij T-kruising voorbij dorpsvijvers: linksaf;
 op voorrangsweg (bij Gasthaus Malkwitz): rechtsaf (richting Benz);
 na bijna 2 km, bij bushalte: linksaf (richting Söhren) (Schloßberg);

 op pleintje van **Söhren** ④: linksaf (richting Neukirchen, onverhard) (**fietsroute 18** gaan volgen); onmiddellijk na kerkje van Neukirchen: links aanhouden (onverharde weg); bij T-kruising met asfaltweg: rechtsaf (route 18 volgen); 5 km verder, in **Grebin** ⑤, bij pleintje met bomen en café Grebiner Krug: linksaf (Grebiner Redder) (richting Timmdorf); na 3 km, bij T-kruising met voorrangsweg: rechtsaf (Dorfstraße) in **Timmdorf** ⑥;

 even voorbij spoorwegovergang: linksaf (onverharde weg – buigt terug naar treinrails) ('Fuss- und Radweg nach Malente') (**fietsroute 19 volgen**); na bijna 3 km, bij kruising met iets bredere weg: rechtsaf;
 even verder, bij T-kruising met verkeersweg: rechtsaf op fietspaadje (Grebingerstraße);
 weg blijven volgen door Neversvelde;
 na 2 km, bij voorrangsweg: oversteken en rechtdoor (Sebastian Kneippstraße) en **Malente** in; T-kruising: rechtsaf (Bahnhofstraße);

 bij einde straat: rechtsaf op **Diekseepromenade van Malente** ⑦ (wordt onverhard pad langs Dieksee);
 bij kinderspeelplaats, waar pad zich splitst: links aanhouden (richting Rachut);
 bij T-kruising met ander bospad: linksaf;
 op vijsprong midden in het bos: tweede pad van links;
 bij voorrangsweg: oversteken en rechtdoor naar **Rachut** ⑧ (fietsroute 19 volgen);

 4 km verder, bij T-kruising met asfaltweg: rechtsaf (Beuthinerstraße); meteen daarna: klein fietspaadje naar links (fietsroute 19 volgen); na 1,5 km, op T-kruising bij voetgangersbrug over spoorweg: linksaf;
 even verder bij T-kruising met asfaltweg: rechtsaf (Ahornstraße);
 bij volgende T-kruising: linksaf (Holstenstraße), straat blijven volgen tot Eutinersee; bij meer: rechtsaf (door parkje);
 bij einde parkje: rechts/links;
 bij Heinrich Luethweg: rechtdoor naar **VW van Eutin** ①.

3. Naar Plön en de Großer Plöner See

- TRAJECT:** Eutin – Braak – Hassendorf – Bosau – Ruhleben – Plön – Ruhleben – Niederkleevez – Rachut – Eutin.
- FIETSAFSTAND:** 48,5 km.
- MOEILIJKEIDSGRAAD:** Heuvelachtig parcours op rustige asfaltweggetjes en (veelal) onverharde fietspaden.
- BEWEGWIJZERING:** Delen van de route zijn bewegwijzerd. Deze worden in de wegbeschrijving aangeduid.
- BEVOORRADING:** In Eutin, Bosau en Plön: alle voorzieningen. Onderweg Gaststätten in Ruhleben en Niederkleevez.

De fietstocht

Ditmaal rij je niet door de slottuin van het kasteel van **Eutin** ①, maar eromheen. Langs een paar oude stadsboerderijen fiets je de stad uit. Op een fietspad naast een rustige verkeersweg rij je door een landschap van glooiende akkers naar het dorpje **Braak** ②. Daar staat de oude *Wilhelm Wissers Kate* met een monumentale kastanjeboom ervoor. Langs twee met kroos bedekte vijvers verlaat je Braak en je fietst op een smalle asfaltweg die zich als een golvend lint door een mooi weids landschap slingert, naar Liensfeld, weer een minidorp. In **Hassendorf** ③, het volgende dorp, staan grote boerderijen en stoere huizen. Via Wöbs en Bichel rijd je naar Bosau, steeds over zandwegen of kleine asfaltbaantjes door het golvende landbouwlandschap. **Bosau** ④ ligt aan de Große Plöner See. Het is een schilderachtig plaatsje met een paar mooie vakwerkhuisen met rieten daken, onder andere de *Dunkersche Kate*, waarin een hobbygalerij is gevestigd. De door bisschop Vicelin gebouwde St.-Petri Kirche is uit de 12de eeuw. In de buurt van deze schitterende

Eutin

kerk staat de achthonderd jaar oude boerderij *Brook'sche Hof* met vlak daarbij een dorpslinde, die bijna net zo oud is.

Vorbij Bosau rij je over een mooi fietspaadje door een natuurgebied met veel ruige grassen. Eigenlijk fiets je tussen twee meren in, de Große Plöner See en de veel kleinere **Vlierer See** ④. In de verte zie je de kerktoeren en het grote kasteel van Plön al liggen. Even verder buigt het pad een beukenbos in, langs een mooie bosvijver. Dit is een paradijs voor watervogels. Met een beetje geluk zie je een witte reiger.

Na een klein stukje over asfalt in **Ruhleben** ⑤, langs een bejaardenhuis en een streng bewaakte opleidingskazerne van de marine, fiets je op een mooi,

Plön, het kasteel

onverhard fietspad langs de Plöner See. Een fietstunneltje onder de treinrails door brengt je in het centrum van **Plön** ⑥.

Vanuit de lucht gezien lijkt Plön wel een eiland. De stad is helemaal ingesloten door grote meren. Net als Eutin is Plön ontstaan uit een Slavische vesting op een eilandje, de Ohlsburg. Het gebouw dat het meest opvalt en al van ver te zien is, is het witte renaissancekasteel uit de 17de eeuw, dat hoog boven de stad uittorent. Na vele andere functies, onder andere zomerresidentie van het Deense koningshuis, is het nu een opleidingscentrum van een groot concern. Ook het kasteel van Plön heeft een Engelse landschapstuin. In het slotpark staan nog enkele andere bezienswaardige gebouwen, zoals de stallen, de manege, waarin het informatiecentrum van het Naturpark Holsteinische Schweiz is ondergebracht, en het vroegere *Lustschloß*.

In de stad staan enkele goed bewaarde vakwerkhuisen. De St-Johannis Kirche uit 1685 staat op een klein heuveltje en is een sierlijk vakwerkkerkje, omringd door dikke bomen. In de vroegere apotheek uit 1636 is het museum van de stad Plön ondergebracht. Op de uiterste punt van het langgerekte schiereilandje Prinzeninsel staat al sedert 1690 een Saksische boerderij, waarin een café-restaurant is gevestigd.

Als je de stad hebt bekeken, rij je

Plön, landgoed Kletkamp

Tussen Eutin en Malente, landgoed Rothensande

weer op dezelfde manier terug tot **Ruhleben** ⑤. Daar zet je de tocht voort langs de Höftsee en later de Behlersee. Je rijdt weer door een prachtig beukenbos op een onverhard paadje langs de oever van dit meer, soms op gelijke hoogte van het water en soms een stuk hoger. Dan heb je een mooi uitzicht over dit meer.

Even een stukje asfalt tot **Niederkleevez** ⑦, maar dan dient het volgende meer zich al aan: de Dieksee. Eerst fiets je nog door een open landschap op het zandpad, maar daarna ga je het bos weer in. Het is even flink klimmen op een bospad om het dal van de Dieksee uit te komen maar dan ben je al bijna in **Rachut** ⑧. Het laatste deel van de tocht, van Rachut naar **Eutin** ①, verloopt op dezelfde manier als etappe 2.

Eutiner See

Wegwijzer

Vanaf **WV van Eutin** ①: rechtsaf langs meer;

bij ingang van kasteel: rechtsaf (Jungfernstieg);

aan het eind: rechtsaf (Weidestraße);

bij verkeerslichten: oversteken en recht door (Weidestraße);

bij eerste zijstraat: rechtsaf (Klaus Groth. Straße);

meteen daarna: linksaf: (Alter Braaker Weg); bij kruising: linksaf (Wilhelm Wissner Straße); weg 3,5 km blijven volgen tot **Braak** ②;

in Braak, even voordat weg naar rechts buigt: rechtsaf (am Dorfteig); na 3 km, in Liensfeld, bij T-kruising met voorrangsweg: linksaf;

bij eerste zijstraat: rechtsaf (Am Heller); **fietsroute nr. 24 volgen** gedurende 12 km via **Hassendorf** ③, Wöbs en Bichel naar **Bosau** ④;

midden in Bosau: rechtsaf (richting Plön) (Gerold Damm);

bij einde straat: vrijwel rechtdoor (Plöner Straße); fietspad volgen, eerst links, dan rechts en nogmaals links van weg;

bij T-kruising aan bosrand (waar fietsroute nr. 24 zowel naar rechts als naar links staat aangeduid): linksaf en fietsroute nr. 24 verder volgen;

6 km verder, in **Ruhleben** ⑤, bij verkeersweg bij restaurant Leuchtturm: linksaf;

na paar honderd meter, net na brugje: linksaf naar meer en bij water rechtsaf naar Plön;

voor **centrum Plön** ⑥: na 1,5 km met tunneltje onder spoorlijn door (*voor Prinseneiland: steeds langs water blijven*);

na bezoek aan Plön, op zelfde manier terugrijden tot restaurant Leuchtturm; op dit kruispunt: linksaf (Kieler Kamp);

aan eind van straat: rechtsaf op zandweg;

bij klein bosmeertje: linksaf;

na 3 km, bij asfaltweg met fietspad erlangs: linksaf naar **Niederkleveez** ⑦;

in Niederkleveez, als weg naar rechts buigt bij schuilhuisje: rechtdoor op onverhard fietspad (Holmweg) ('Radwanderweg Plön-Malente');

bij splitsing: rechtdoor ('Bad Malente 4 km');

even verder: rechtsaf (richting Kreuzfeld);

fietsroute nr. 19 volgen naar **Rachut** [8];

van Rachut naar **Eutin** ① op dezelfde manier als dag 2

Großer Eutiner See

17

Tijdens deze fietstocht in de deelstaat Hessen in Centraal-Duitsland, maak je kennis met het zeer heuvelachtige Westerwald en de schilderachtige vallei van de Lahn. Een

LAHN EN WESTERWALD

afwisselende tocht, moeizaam klimmend over de uitlopers van het Westerwald met zijn weidse uitzichten,

licht lopend stroomafwaarts langs de kronkelende Lahn. Hooggelegen burchten, historische stadjes en veel, veel vakwerkhuisen maken er een klassiek-romantisch sprookje van.

Het Westerwald

tussen de Rijn, de Lahn en de Sieg. De bodem bestaat hoofdzakelijk uit leisteen met hier en daar enkele basalttoppen. De sterk afge-

ronde heuvels van vulkanische oorsprong strekken zich uit van west naar oost, met hoogten van 300 tot 600 m. Het westelijke deel is lager dan het oostelijke (waar we doorrijden) en heeft ook meer bossen en een milder klimaat. In de diep ingesneden beekdalen schuilen kleine dorpen. De steden liggen langs de rivieren en aan de rand van de hoogvlakte. Opmerkelijk zijn de vele burchten zoals die van Herborn, Dillenburg en Weilburg. De mooiste stad van

Mengerskirchen/Hangenmeilingen

het Westerwald is ontegenzeggelijk de oude domstad Limburg an der Lahn, startpunt van onze tocht.

De Lahn

De Lahn ontspringt op de Lahnkopf op 624 m hoogte, in de bossen van het Rothaargebergte. De rivier kronkelt eerst oostwaarts langs vakantieoord als Bad Laasphe en Biedenkopf. Bij Cölbe maakt hij een scherpe bocht en kiest dan resoluut richting zuiden. Door het heuvellandschap van Lahn-Dill slingert hij zich in een breed dal langs de universiteitssteden Marburg en Gießen. Bij Gießen verandert de Lahn nogmaals van richting en gaat westwaarts stromen, langs met kastelen bekroonde heuvels: Wetzlar, Weilburg, Limburg an der Lahn... Dan baant de rivier zich een weg door het Rijnplateau, langs schilderachtige stadjes, beboste hellingen en steil oprijzende rots- wanden. Vanaf Nassau stroomt de Lahn door een wijng gebied naar de mondaine kuurstad Bad Ems en na 218 km, bij Lahnstein iets ten zuiden van Koblenz, mondt ze in de Rijn uit.

Dillenburg en het Huis van Oranje

De graven van Laurenburg bouwden in 1120 de burcht *Nassau aan de Lahn*. Sindsdien noemden ze zich de

graven van Laurenburg-Nassau. Toen zij kort daarna de burcht Dillenburg

Circuit over de heuvels van het Westerwald en door het Lahntal (4 dagen, 258 km)

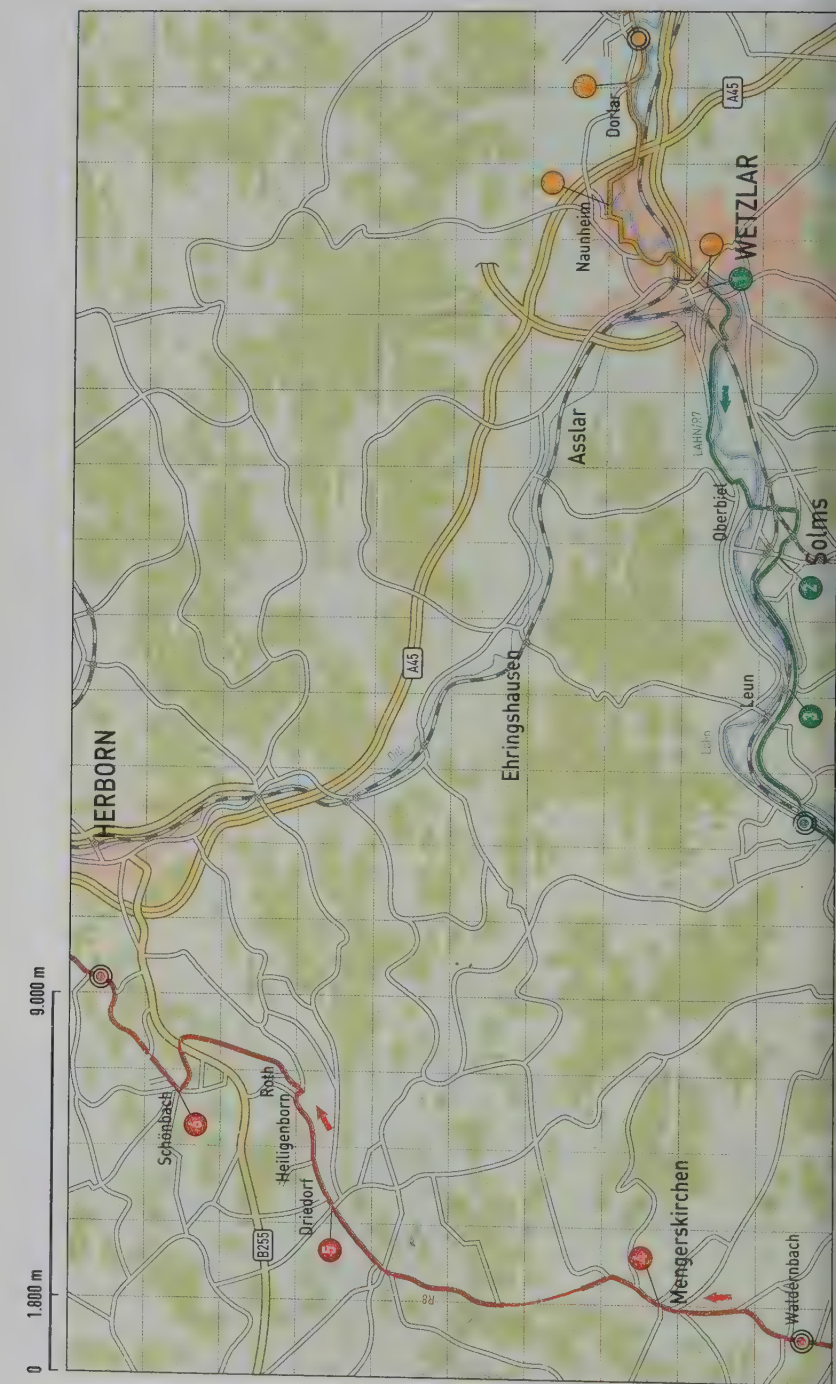
329

bouwden, werden ze de graven van Nassau-Dillenburg. Na vele twisten met de gevestigde landadel versterkte graaf Willem de Rijke in de 16de eeuw de burcht tot een vesting. Het Huis Nassau-Dillenburg was door erfenissen en huwelijken een van de machtigste adellijke geslachten in de Nederlanden geworden, met bezittingen in de Nederlanden en Vlaanderen en ook het prinsdom Oranje in Frankrijk. Willem van Nassau-Dillenburg, de zoon van graaf Willem de Rijke, noemde zich 'Prins van Oranje'. Willem werd de leider van de Nederlandse adel bij de opstand tegen de Spaanse overheersing. Samen met zijn broers leidde hij in 1568 vanuit Dillenburg de bevrijding van Nederland. Willem van Oranje, de 'Vader des Vaderlands', is de voorvader van het Nederlandse koningshuis. Hij werd in 1584 in Delft vermoord. Het slot Dillenburg werd tijdens de Zevenjarige Oorlog in 1760 verwoest. Als herinnering aan Willem van Oranje werd in 1872-1875 op de met klimop begroeide ruïnes de *Wilhelmsturm* gebouwd.

- Panorama over het Westerwald
- Marburg, fietsen langs Lahn

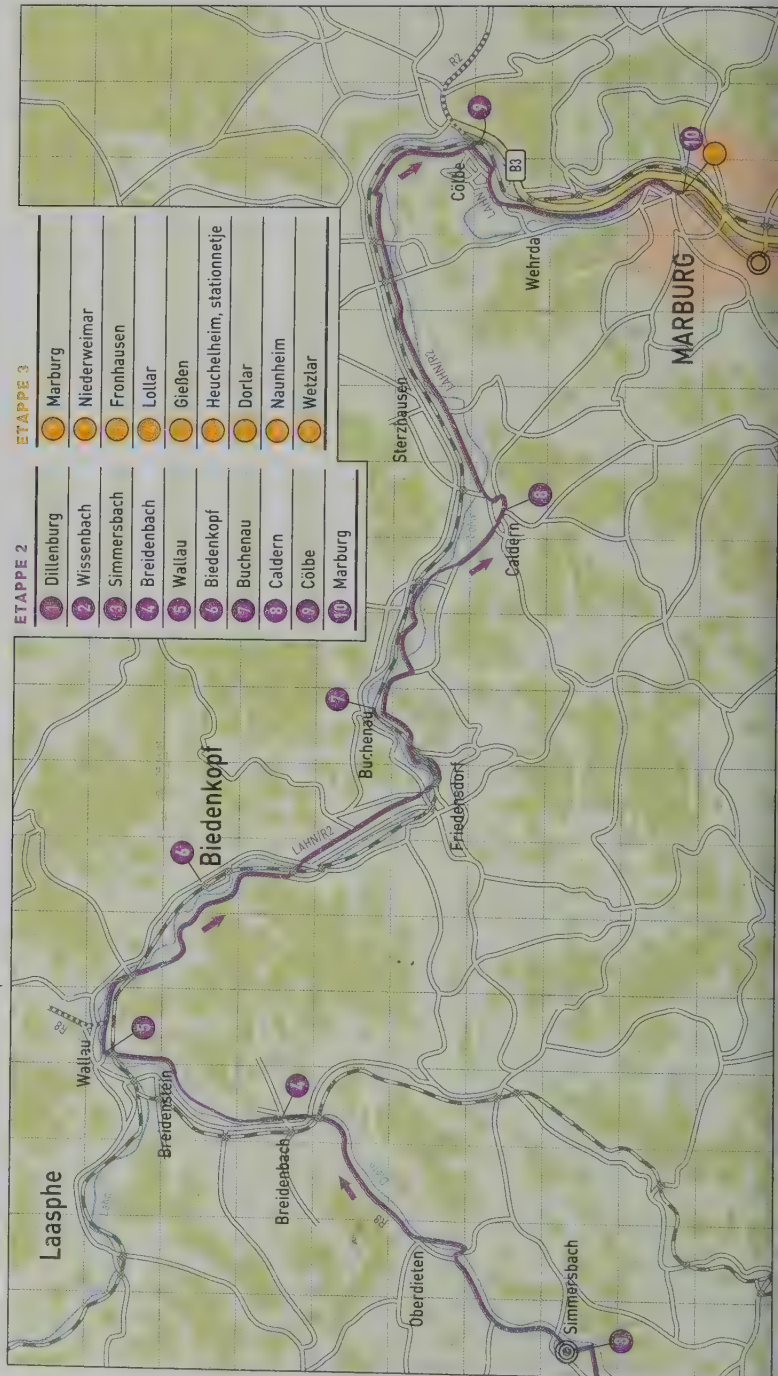
ETAPPE 1

1	Limburg a/d Lahn
2	Hadamar
3	Ellar
4	Mengerskirchen
5	Driedorf
6	Schönbach
7	Burg
8	Dillenburg

ETAPPE 4

1	Weitzlar
2	Solms
3	Station Braunsfels/Leun
4	Löhnberg
5	Weilburg
6	Aumenau
7	Villmar
8	Runkel
9	Limburg a/d Lahn

0 1.800 m 9.000 m

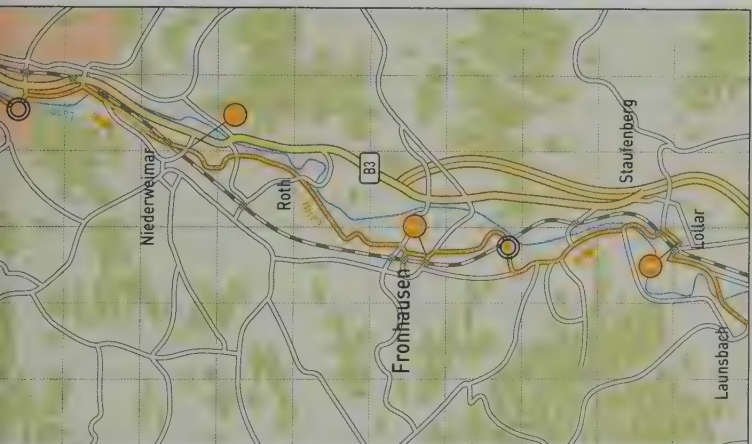
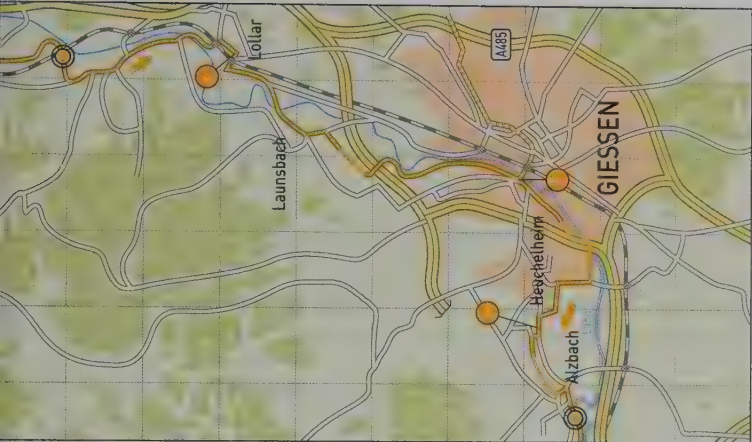

ETAPPE 3

- 1 Marburg
- 2 Niederweimar
- 3 Fronhausen
- 4 Lollar
- 5 Gießen
- 6 Heuchelheim, stationnetje
- 7 Dorlar
- 8 Naunheim
- 9 Wetzlar

ETAPPE 2

- 1 Dillenburg
- 2 Wissenbach
- 3 Simmersbach
- 4 Breidenbach
- 5 Wallau
- 6 Biedenkopf
- 7 Buchenau
- 8 Caldern
- 9 Cölbe
- 10 Marburg

Lahn en Westerwald praktisch

AARD VAN DE VAKANTIE Vanuit Limburg an der Lahn volg je de *Hessischer Radfernweg R8*, een van de acht regionale langeafstandsfietsroutes. Die voert je door de uitlopers van het Westerwald naar Dillenburg, een zware rit. Op de tweede dag volg je verder de R8, door de heuvels naar het dal van de Lahn, dat je bij Wallau bereikt. Daar schakel je over op de Lahnradweg (ook R2) en wordt het comfortabel rijden. In Cölbe verlaat je de R2, maar je blijft de Lahnradweg volgen naar Marburg. Ook de derde dag blijf je in het Lahndal, tot Wetzlar. Onderweg in Giessen komt de R7 samen met de Lahnradweg. Op de vierde dag zet je de tocht langs de Lahn voort tot Limburg an der Lahn.

ALTERNATIEVEN Om de heuvels van dag 1 te vermijden kun je in Dillenburg (dag 2) beginnen door vanuit Limburg an der Lahn de trein naar Dillenburg te nemen (met een overstap in Wetzlar). Het eerste deel van dag 2 gaat ook nog door heuvels en om ook die te vermijden, kun je in Limburg an der Lahn de trein nemen naar Wallau (met een overstap in Gießen), halverwege dag 2. Je fietst dan alleen het deel door het dal van de Lahn. Door het Lahndal loopt een spoorweg. Daarmee kun je dus naar eigen behoefte delen van de route overslaan. De fiets kan overal gratis mee.

Tussen Aumenau, Runkel en Limburg an der Lahn is in de zomermaanden een kano/fiets-pendeldienst. Je kunt dus een stukje per kano doen en de fiets wordt intussen naar de afgesproken plaats vervoerd. Info bij Lahntours (zie hieronder).

BEOORDELING Etappe 1 en een deel van etappe 2 gaan door erg heuvelachtig terrein, landschappelijk zeer mooi, maar minder geschikt voor kinderen. Ook zijn de etappes vrij lang, tussen 52 km en 78 km (dag 2). Als je tijd hebt, is het interessant vooral die tweede etappe op te splitsen.

Deze tocht loopt vrijwel geheel over verkeersarme landwegen, maar af en toe moet er ook gebruik worden gemaakt van een drukker weg. Langs de Lahn moet je regelmatig de spoorweg kruisen, op veel plaatsen zonder lichten of slagbomen. De route verloopt langs fietspaden en rustige wegen, die vrijwel overal geasfalteerd zijn. Een enkele maal moet er van een verkeersweg gebruik worden gemaakt.

HOE KOM JE ER?

MET DE TREIN Vanuit Brussel via Keulen en Koblenz naar Limburg an der Lahn. Reisduur ongeveer 4u45. De fiets kan mee op de trein, maar reserveren is in Duitsland verplicht en dient minimaal een dag vooraf te worden gedaan. Dit kan in grote Belgische stations, per telefoon of via internet (zie inleiding). Vanuit Amsterdam via Koblenz naar Limburg an der Lahn, eventueel met nog een overstap in Keulen en/of Rheine. Reisduur varieert van 5u20 tot 7u30, afhankelijk van de tijd van de dag.

MET DE AUTO • Vanuit België: autoweg naar Aachen (vanuit Antwerpen: E313 en A2, vanuit Brussel: E40);

• Vanuit Amsterdam: volg de A2 via Utrecht en Eindhoven tot Geleen, daar de E314 naar Aachen;

• Vanuit Aachen: E40 volgen tot AK Kerpen, daar A61/E31 naar AK Koblenz, daar A48/E44 naar AK Dernbach (Montabaur) en daar overschakelen op A3/E35 naar Limburg (Nord).

FIETSVERHUUR • Campingplatz Limburg, Schleusenweg 16, 65549 Limburg an der Lahn, tel. (0049) 06431 22610, fax (0049) 06431 92013, Lahn-camping@web.de (van Pasen tot eind oktober);

• Velocipad Fahrradreisen, Auf dem Wehr 3, 35037 Marburg, tel. (0049) 06421 24511, fax (0049) 06421 161627, info@velociped.de, www.velociped.de. Behalve fietsverhuur ook arrangementen voor combinaties wandelen-fietsen-kanoën.

LOGIES Onderweg zijn vele overnachtingsmogelijkheden in hotels, pensions, B&B en kampeerterreinen. Langs de route liggen jeugdhoeven in Marburg, Giessen, Wetzlar en Limburg an der Lahn. Campings zijn er in Hadamar, Mengerkirchen, Dillenburg, Driedorf, Marburg, Giessen, Leun, Weilburg, Runkel en Limburg an der Lahn.

In de brochure *'Bett & Bike – Fahrrad-freundliche Gastbetriebe in Hessen, Rheinland-Pfalz und Saarland'* (uitgeverij Esterbauer) vind je alle logeeradressen. Te koop in de boekhandel, info: bett-und-bike-hessen@t-online.de, www.bettundbike.de.

Enkele suggesties:

• Hotel Nassauer Hof, Brückengasse 1, 65549 Limburg an der Lahn, tel. (0049) 06431 9960, fax (0049) 06431 996555, gelegen aan de oude Lahnbrug, hotelbaas spreekt Nederlands, gemoedelijk hotel met goede kamers en zeer goed restaurant;

• Hotel Mercure, Schiede 10, 65549 Limburg an der Lahn, tel. (0049) 06431 2070, fax (0049) 06431 207444, H2836@accor-hotels.com, www.accorhotels.com, ketenhotel, veel zakenlui, weinig sfeer, goede kamers;

• Hotel Zum Schwan, Wilhelmplatz 6, 35683 Dillenburg, tel. (0049) 02771 89900, hotelzumschwan@t-online.de, gemoedelijk familiehotel, goede kamers, lekker eten;

• Sorat Hotel, Pilgrimstein 29, 35037 Marburg, tel. (0049) 06421 9180, fax (0049) 06421 918444, Marburg@Sorat-Hotels.com, www.Sorat-Hotels.com, weinig sfeer, goede kamers, zeer uitgebreid ontbijt;

• Hotel-Restaurant Zur Sonne, Markt 14, 35037 Marburg, tel. (0049) 06421 17190, fax (0049) 06421 171940, sfeervol en gemoedelijk restaurant met zes kamers in oud pand in de historische stad;

• Landhotel Naunheimer Mühle, Mühle 2, 35584 Wetzlar-Naunheim, tel. (0049) 06441 93530, fax (0049) 06441 935393, Naunheimer-Muehle@t-online.de, www.naunheimer-muehle.de, sfeervol verblijf aan de oever van de Lahn op enkele kilometers van Wetzlar, restaurant in oud molengebouw, vrij duur.

DOCUMENTATIE

KAARTEN Een overzicht van de hele route kun je vinden op de ADFC-Radtourenkarte nr. 16 (Rhein/Main/Nordhessen) uitgegeven door Bielefelder Verlagsanstalt, schaal 1:150.000. De kaart geeft ook inlichtingen over fietsroutes, fietsvervoer en *Bett und Bike*-adressen. Verkrijgbaar bij de gespecialiseerde boekhandel.

FIETSGIDSEN • Van Limburg an der Lahn tot Wallau: topogids *Hessischer Radfernweg Westerwald-Taunus-Bergstraße; auf der R 8 von Frankenberg/ Eder nach Heppenheim/Bergstraße*, met kaarten 1:75.000, VUD Verlag (www.vud.com);

• Van Wallau tot Limburg an der Lahn: topogids *Lahn-Radweg, von der Quelle zum Rhein*, met kaarten 1:50.000, Bikeline, Esterbauer Verlag;

• Van Wallau tot Limburg an der Lahn: *Radwanderweg Lahntal, von der Quelle bis zur Mündung*, met kaarten 1:75.000, VUD Verlag (www.vud.com).

BROCHURE • *Radwandern in Hessen*, informatieve brochure met overzicht en korte beschrijving van alle langeafstandsfietsroutes in Hessen met tips, adressen en fietsarrangementen; verkrijgbaar bij Hessen-Tourist Service (zie informatie).

INFORMATIE • Duitse Nationale Dienst voor Toerisme, Gulledele 92, 1200 Brussel, tel. (0032) 02 2459700, gntobru@d-z-t.com, www.germany-tourism.de;

Op weg naar Eckelshausen

• Hessen Tourist Service e.V., Abraham-Lincoln-Straße 38-42, 65189 Wiesbaden, tel. (0049) 0611 778800, info@hessen-tourismus.de, www.hessen-tourismus.de;

• Ferienland Westerwald-Lahn-Taunus, Schiede 43, 65549 Limburg a/d Lahn, tel. (0049) 06431 296221, fax (0049) 06431 296444, ferienland.wlt@t-online.de, www.landkreis-limburg-weilburg.de;

• Freizeitregion Lahn-Dill e.V., Karl-Kellner-Ring 51, 35576 Wetzlar, tel. (0049) 06441 4071900, fax (0049) 06441 4071903,

www.lahn-dill-kreis.de;

• Städtisches Verkehrsamt Limburg, Hospitalstraße 2, 65549 Limburg an der Lahn, tel. (0049) 06431 203222, fax (0049) 06431 3293, www.limburg.de;

• Fremdenverkehrsverband Marburg-Biedenkopf e.V., Im Lichtenholz 60, 35043 Marburg/Lahn, tel. (0049) 06421 405381, fax 06421 405500, tourismus@marburg-biedenkopf.de, www.marburg-biedenkopf-tourismus.de;

• Tourist-Info Stadt Dillenburg, Hauptstraße 19, 35683 Dillenburg, tel. (0049) 02771 80210, touristinfo@dillenburg.de, www.dillenburg.de;

• Informatie over fietsen of kanoën tussen Runkel en Limburg: Lahntours, Camping Runkel, tel. (0049) 06426 92800, info@lahntours.de, www.lahn-tours.de.

1. Van Limburg an der Lahn naar Dillenburg

TRAJECT: Limburg – Hadamar – Ellar – Driedorf – Schönbach – (Herborn) – Dillenburg.

FIETSAFSTAND: 64 km.

MOEILIKHEIDSGRAAD: Vrij zwaar, heuvelachtig terrein, landschappelijk zeer mooi, geasfalteerde fietspaden en veelal rustige asfaltwegen.

BEWEGWIJZERING: Witte bordjes met groene opdruk 'R 8' en fietssymbool.

BEVOORRADING: In alle dorpen en stadjes voldoende inkoopmogelijkheden, restaurants en cafés.

De fietstocht

Weinig steden hebben hun middeleeuwse patrimonium zo goed kunnen bewaren als **Limburg an der Lahn**. Het loont de moeite de smalle, bochtige, hellende straatjes van de historische stad te verkennen. Prachtige vakwerkhuisen uit de 13de tot 16de eeuw zijn versierd met tal van figuren, symbolen, inscripties en uithangborden. Boven de stad uit torent de St-Georgsdom met zijn zeven kleurrijke torens. Hij is gebouwd in de 13de eeuw en is een van de mooiste scheppingen van de vroege Duitse gotiek. Van buiten is hij volledig gerestaureerd en binnen is men volop bezig de originele middeleeuwse muurschilderingen bloot te leggen, een minuttieuze, tijdrovende en peperdure klus. Het overweldigende interieur en de kleurrijke moderne glasramen vormen een harmonisch geheel. Een geleid bezoek opent je ogen voor de vele details en brengt je tot boven in de galerijen met verrassende doorkijkjes. In de schaduw van de kerk staat het voormalige Schloß van de Lahngraven en hier is het befaamde Diözesanemuseum gevestigd. Bij de VVV kun je een stadskaart krijgen.

Je rijdt **Limburg a/d Lahn** ① uit langs de Lahn, maar buiten de stad verlaat je de rivier. In de buurt van de Elbbach, een zijriviertje van de Lahn, fiets je over rustige landwegen naar het dorp Elz.

Een landweg langs akkers en velden brengt je in het stadje **Hadamar** ②. Deze vroegere residentiestad van de vorsten van Nassau-Hadamar ligt aan de Elbbach. Vanaf de oude Nepomukbrug heb je een mooi uitzicht op de stad. Het 17de-eeuwse renaissancekasteel met twee hoektorens valt het meest op. In de vroegere stallen is het stadsmuseum ondergebracht. Hadamar heeft ook een mooie gotische kerk uit de 14de-15de eeuw, de Liebfrauenkirche. Aan het marktplein staat het schilderachtige stadhuis en overal in de stad zie je vakwerkhuisen.

Na Hadamar begint een vrij inspannende klim, maar dan daal je af naar Ober-

Limburg an der Lahn, vakwerkhuis

zeusheim. Een golvend weggetje brengt je in het bos en boven kijk je uit op de Elbbach en haar vallei.

Je verlaat het Elbbachgebied langs Hangenmeilingen naar **Ellar** ③ en klimt en daalt, soms steil, soms minder steil, naar Fussingen en van daaruit naar Waldernbach. Even verder nodigt het kleine stuwmeer Seeweiler, ingesloten tussen beboste hellingen, uit tot een picknick.

De weg blijft overwegend stijgen naar **Mengerskirchen** ④. Van Mengerskirchen naar Runkel aan de Lahn (zie dag 4) loopt de 'Kerkerbach Radweg', een fietsroute van 31 km lengte, grotendeels over het tracé van de vroegere spoorweg door het dal van de Kerkerbach. In het centrum van Mengelskir-

Driedorf, windmolencomplex

chen staat een oud slot, dat het gemeentehuis en een folkloristisch museum herbergt.

Na een minder aangenaam stuk langs een drukke verkeersweg klim je over een landweg naar Mademühlen. Het is flink stijgen: dit is het hoogste punt van de route (550 m). Maar mooie uitzichten en een aangename afdaling door het bos zijn de beloning voor je inspanningen.

Tot Mademühlen loopt de R 8 samen met de 'Radrundweg Rund um den Knoten', een bewegwijzerde fietsrondrit van 32 km. De Knoten is met zijn 605 m de hoogste top van het gebied.

Na Mademühlen fiets je langs een stuwmeertje naar **Driedorf** ⑤. Nu volgt tot **Schönbach** ⑥ een schitterend traject over een oude spoorwegbedding, zachtjes dalend en met prachtig uitzicht op de vallei van de Dill en de stad **Her-**

born. Schönbach ligt in het dal van de Amdorfer Bach en tot Burg, waar de Amdorfer Bach in de Dill uitmondt, blijf je in het rivierdal. Zachtjes daal je met de rivier mee naar de Dill. Tot Amdorf gebeurt dat op rustige verkeerswegen, maar dan krijg je opnieuw de oude spoorwegbedding onder je wielen. In **Burg** ⑦ bereik je de Dill en over autoïuwe wegen, parallel aan de autosnelweg, bereik je **Dillenburg** ⑧.

Wegwijzer

In **Limburg an der Lahn** ①: vanaf de Lahn bewegwijzering van de R8 volgen naar **Hadamar** ② (rivier rechts houden);
in Hadamar: R8 bewegwijzering volgen naar **Ellar** ③;
in Ellar: R8 bewegwijzering volgen naar **Mengerskirchen** ④;
in Mengerskirchen: R8 bewegwijzering volgen;
bij eerste splitsing in bos (met bank): schuin links (fietsbordje Rundweg Knoten), verder R8 wegwijzers volgen naar **Driedorf** ⑤; in Driedorf: R8 bewegwijzering volgen naar **Schönbach** ⑥; in Schönbach: R8 bewegwijzering volgen naar **Burg** ⑦;
in Burg: R8 bewegwijzering volgen naar **Dillenburg** ⑧ en door stadsparkje naar centrum.

2. Van Dillenburg naar Marburg

- TRAJECT:** Dillenburg – Simmersbach – Breidenbach – Wallau – Biedenkopf – Cölbe – Marburg.
- FIETSAFSTAND:** 78 km.
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Tot Wallau nog enkele hellingen, daarna vrijwel vlak; af en toe een stukje onverhard, maar goed berijdbaar.
- BEWEGWIJZERING:** Van Dillenburg tot Wallau: witte bordjes met groene opdruk 'R 8' en fietssymbool; vanaf Wallau: witte bordjes met groene opdruk, fietssymbool en de vermeldingen 'R2' en 'Lahn'.
- BEVOORRADING:** Onderweg voldoende bevoorradingsmogelijkheden.

De fietstocht

Dillenburg is een mooie stad aan de rivier de Dill. Van het vroegere zo imposante slot zijn alleen ruïnes overgebleven. De oude kerker is nog intact en de kazematten zijn gedeeltelijk uitgegraven en te bezichtigen. In de Wilhelms-turm is het Oranje-Nassaumuseum gevestigd, waar de geschiedenis van Willem van Oranje en een grote stamboom van het huis van Oranje-Nassau te zien zijn (op maandag en in de winter gesloten).

De *Villa Grün* op de slotberg herbergt het museum van de economische geschiedenis van het Dillgebied. De evangelische Johanniskerk is meer dan 500 jaar oud en de oude Walpurgisklok in de klokkentoren is bijna even oud, maar doet nog steeds dienst. In deze kerk zijn de graven en vorsten van Nassau-Dillenburg begraven, behalve Willem van Oranje, die in Delft begraven is. In het historische centrum van Dillenburg staan veel oude vakwerkhuisen. De toeristische dienst heeft een folder met een stadswandeling ter beschikking.

Je verlaat **Dillenburg** ① over een fietspad langs een drukke verkeersweg en je blijft langs deze weg tot **Wissenbach** ② – op een

Dillenburg

kleine onderbreking door het dorp Fronhausen na. In Wissenbach ga je over een rustig landweggetje langs een verlaten spoorweg in het dal van de Dietzhölze verder. Je fietst door een mooi landschap van met houtwallen omzoomde weiden en beboste hellingen.

In de buurt van Eibelshausen verlaat je de Dietzhölze en klim je langzaam naar **Simmersbach** ③. Door de vallei van de Dietz fiets je verder, op een fietspad in de buurt van de verkeersweg, naar **Breidenbach** ④. Dat heeft een opvallende scheve en getordeerde kerktorensnits.

Na Breidenbach rij je al klimmend en dalend over een onverharde bosweg naar Breidenstein. Bij het dorp passeer je een 18de-eeuws vakwerkkasteel. In het park erachter staat de ruïne van een ouder kasteel uit de 14de eeuw.

Het gaat nu steil naar beneden, over een klein asfaltweggetje, het dal van de Lahn in. In de buurt van **Wallau** ⑤ heb je die bereikt.

Vanaf nu blijf je in de Lahnvlei. Over een rustig weggetje, parallel aan spoorweg en autobaan, rij je verder naar **Biedenkopf** ⑥. Hoog boven het stadje torent de Burg Biedenkopf. Deze voormalige vesting is meer dan 700 jaar oud en er zijn muurresten gevonden die nog ouder zijn. Het Heimatmuseum met zijn rijke collectie klederdrachten is er in ondergebracht. Vanaf de burcht heb je een mooi overzicht over de hele stad, het gezellige marktplein en de smalle straatjes met vakwerkhuisen.

Na Biedenkopf wordt het Lahndal eerst smal en moet je wat hoger op de steile, beboste heuvelwand fietsen. Maar even verder gaat de vlei open en daal je af naar Eckelshausen. Je blijft in het Lahndal, nu eens links en dan weer rechts van de rivier.

Via **Buchenau** ⑦ (aan de overkant) rijd je naar **Caldern** ⑧, waar de vlei zeer breed wordt. Even verder, bij Sterzhausen, fiets je door een droge rivierbedding: bij hoge waterstand wordt het water hier opgevangen om de rest van de vlei te beschermen tegen overstroming.

In **Cölbe** ⑨ beschrijft de Lahn een grote bocht en trekt dan resoluut naar het zuiden. Het fietspad ligt tussen rijweg en rivier; de vlei is hier weer smaller en de heuvels reiken hoger. Dicht bij het water fiets je op autovrije en autoluwe wegen de universiteitstad **Marburg** ⑩ binnen.

Marburg,
Universitätskirche

Wegwijzer

- In **Dillenburg** ①: R8 bewegwijzering volgen naar **Wissenbach** ②;
- in Wissenbach: spoorweg oversteken en links op landweg omhoog;
- bij eerste splitsing: links aanhouden en verder R8 wegwijzers volgen naar **Simmersbach** ③;
- in Simmersbach: R8 wegwijzers volgen naar **Breidenbach** ④;
- in Breidenbach: R8 wegwijzers volgen naar **Wallau** ⑤;
- in Wallau: met brug over nieuwe autoweg, spoor oversteken en rechtsaf (fietsbordje Biedenkopf);
- bij eerste landweg links: rechtdoor, R8 verlaten en Lahn Radweg/R2 gaan volgen naar **Biedenkopf** ⑥;
- bij Biedenkopf: Lahn Radweg/R2 volgen naar **Buchenau** ⑦;
- bij Buchenau: Lahn Radweg/R2 volgen naar **Caldern** ⑧;
- in Caldern: Lahn Radweg/R2 volgen naar **Cölbe** ⑨;
- in Cölbe: Lahn Radweg volgen naar **Marburg** ⑩.

Marburg, terrasje bij avond

3. Van Marburg naar Wetzlar

- TRAJECT:** Marburg – Weimar – Lollar – Gießen – Wetzlar.
- FIETSAFSTAND:** 52 km.
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Vrijwel vlak, langs de oevers van de Lahn; goede fietspaden en rustige asfaltwegen.
- BEWEGWIJZERING:** Witte bordjes met groen opschrift 'Lahn'; vanaf Giessen samenlopend met de R7. Het traject Gießen-Dorlar is in 2003 misschien nog niet bewegwijzerd (zie wegwijzer).
- BEVOORRADING:** Overal onderweg voldoende bevoorradingsmogelijkheden.

De fietstocht

Marburg is een eeuwenoude universiteitsstad; vele historische panden zijn in gebruik door de universiteit. De schilderachtige binnenstad, gelegen op een steile helling, is een bezoekje meer dan waard. Aan het bruisende marktplein staat het Rathaus, met in de gevel een opmerkelijke klok met kraaiende haan. De marktbron was de eerste waterbron van de stad (het huidige exemplaar stamt uit 1951).

De hoge, statige vakwerkhuisen in de aanpalende straten zijn zeer mooi. Via kronkelende straatjes en een reeks trappen kun je de Schloßberg beklimmen. Daar staat het gerestaureerde Landgrafenschloß, een schilderachtige groep gebouwen uit de 13de-15de eeuw. Je hebt er een prachtig uitzicht op de stad en haar omgeving.

Het mooiste bouwwerk van Marburg is ongetwijfeld de vroeggotische St-Elisabethkirche met twee ranke torens en een interieur met vele kunstschaten. De 14de-eeuwse gotische Universitätskirche behoort sinds 1658 bij de universiteit.

Marburg is vele musea rijk en er gebeurt heel wat op cultureel gebied. Bij de toeristische dienst in de Pilgrimstein kun je gedetailleerde info verkrijgen. In de directe buurt ligt ook de lift die je van de benedenstad naar de op de helling gelegen Altstadt brengt.

Als je **Marburg** ① uit fietst langs de Lahn, mag je niet nalaten af en toe om te kijken, want het uitzicht is de moeite waard. De verkeersvrije landweg kronkelt door de akkers in het brede Lahndal en langs enkele oude zandwinningsputten in de buurt van **Niederweimar** ②, die natuurgebieden zijn geworden.

Via **Fronhausen** ③ rij je naar Salzböden, waar je zo'n 2 km op een drukke verkeersweg moet rijden naar Odenhausen. Maar voorbij Odenhausen zijn er weer kleine landwegen naar **Lollar** ④. Na die stad kom je langs een natuurgebied met een reeks waterplassen en fiets je verder door boomgaarden naar **Gießen** ⑤.

De oude universiteitsstad Gießen ligt aan de overkant van de rivier. Zware

Marburg, Landgrafenschloß

bombardementen verwoestten in 1944 driekwart van de stad. Van de historische gebouwen zijn er niet veel overgebleven. Het Neue Schloß uit 1533 is er een van. In dit oude vakwerkkasteel is een deel van de universiteit ondergebracht. De chemicus Justus von Liebig werkte hier en de universiteit is naar hem genoemd.

Even voorbij Gießen verlaat je de Lahn even en rij je over kleine weggetjes naar **Heuchelheim** ⑥. Daar is in het voormalige stationnetje een heel leuk Heimatmuseum ondergebracht.

Langs de oude spoorweg fiets je vervolgens naar Alzbach en dan terug naar de Lahn. In de volgende bocht van de rivier ligt het dorpje **Dorlar** ⑦. De mooie oude kloosterkerk staat vlak bij het water.

Ook jij blijft nu vlak bij de rivier en rijdt langs meanders en natuurgebieden met meertjes, een heel mooi traject. In **Naunheim** ⑧, het volgende dorp, zijn de gebouwen van de vroegere watermolen aan een meander van de Lahn omgebouwd tot hotel. In het sfeervol met oude attributen ingerichte oude molenhuis is het restaurant ondergebracht.

Je bent nu nog maar enkele kilometers verwijderd van Wetzlar, dat je bereikt door de Lahn verder te volgen. **Wetzlar** ⑨ ligt aan de overkant en om de historische stad binnen te rijden, steek je via de oude brug de Lahn over.

Wegwijzer

① ⑤ Vanaf **Marburg** ①: wegwijzers Lahn Radweg volgen naar **Niederweimar** ②; bij Niederweimar: wegwijzers Lahn Radweg volgen naar **Fronhausen** ③; bij Fronhausen: wegwijzers Lahn Radweg volgen naar **Lollar** ④; in Lollar: wegwijzers Lahn Radweg volgen naar **Gießen** ⑤ (vanaf hier dubbele bewegwijzering: R7 en Lahn);

⑤ ⑥ voorbij **Gießen** ⑤: rechts aanhouden onder autoweg door (onverhard pad langs Lahn, later asfalt), bochten van wegje volgen; bij einde weg: rechtsaf (fietspad naast verkeersweg); bij eerste landweg: linksaf en meteen rechts (weggetje naast beek); bij kerk van Heuchelheim: linksaf ('Fußweg zum Schwimmbad'); bij einde: rechtdoor (Schwimmbadstraße); bij voorrangskruising: rechtdoor (Falkenstraße); bij einde straat: linksaf (Akazienweg) naar **stationnetje Heuchelheim** ⑥;

⑥ ⑦ in bocht voorbij **stationnetje Heuchelheim** ⑥: rechtsaf (grindweg langs oude spoorweg); bij eerste huizen Alzbach: linksaf; voorbij kerkhof: linksaf (kronkelend, dalend wegje); bij verkeersweg: rechtsaf (fietspad); bij eerste huizen: baan oversteken (wegwijzer fietspad Dutenhofen Lahnufer), links en meteen rechts; op T-kruising: rechtsaf en meteen links naar Lahnoever, daar rechtsaf; bij eerste straatje: linksaf en langs Lahnoever verder naar **Dorlar** ⑦;

⑦ ⑨ op T-kruising bij eerste huizen van **Dorlar** ⑦: rechtsaf; bij voorrangsweg: linksaf (in bocht rechtdoor – Hinterstraße); bij kerk van Dorlar: wegwijzers R7 – Lahn volgen naar **Wetzlar** ⑨.

4. Van Wetzlar naar Limburg an der Lahn

- TRAJECT:** Wetzlar – Leun – Löhnberg – Weilburg – Villmar – Runkel – Limburg an der Lahn.
- FIETSAFSTAND:** 64 km.
- MOEILIKHEIDSGRAAD:** Vrijwel steeds vlak parcours door het dal van de Lahn; goede fietspaden, op een slecht weggetje door een natuurgebied na.
- BEWEGWIJZERING:** Witte bordjes met groene opdruk 'Lahn' en fietssymbool; gelijklopend met de bewegwijzering van de R7. Het traject van Wetzlar tot Leun/Braunfels is in 2003 misschien nog niet bewegwijzerd (zie wegwijzer).
- BEVOORRADING:** In alle plaatsen aan de route: voldoende bevoorradingsmogelijkheden.

De fietstocht

De pittoreske oude stad **Wetzlar** bevindt zich op de linker Lahnoever. Door de handel in ijzer en de wolindustrie kwam de stad in de vroege Middeleeuwen tot bloei. Van 1693 tot 1806 was ze de zetel van het Rijksgerechtshof, de hoogste rechtsinstelling van het Heilige Roomse Rijk. Toen in de tweede helft van de 19de eeuw langs de Dill, de Ein en de Lahn een spoorweg werd aangelegd, werd Wetzlar opnieuw het centrum van de ijzerindustrie. Vanaf de Lahnbrug met zijn zeven bogen zie je hoog boven de huizen het machtige silhouet van de onvoltooide kathedraal. Het bouwwerk is een mengelmoes van stijlen: Romaans, gotiek en barok. Sinds de Reformatie wordt de dom zowel door de rooms-katholieke als door de evangelische gemeente gebruikt. Steile, smalle straatjes brengen je langs mooie oude burgerhuizen. Wetzlar is bekend als inspiratiebron van Goethes bekende dichtwerk 'Die Leiden des jungen Werthers'. Op de Schillerplatz staat het 'Lottehuis', eens het woonhuis van Charlotte Buff, het meisje dat Goethes hart in liefde deed ontvlammen. Het is nu een van de vele musea van Wetzlar. Bij de toeristische dienst kun je een folder krijgen over de bezienswaardigheden.

Wetzlar, Dom

Je verlaat **Wetzlar** ① langs de Lahn. Het fietspad volgt de glooiing van het terrein langs Oberbiel; hoog boven je kun je Kloster Altenberg zien liggen. Even verder steek je de Lahn over en vervolg je de tocht langs **Solms** ②. Solms is een oude stad, ontstaan rond een waterburcht. De stad kende een grote bloei door het ijzer en het koper dat hier in de grond werd gevonden. Intussen zijn alle mijnen gesloten en van de laatste, de Grube Fortuna, is een be-

zoekersmijn gemaakt. Het ernaast gelegen mijnmuseum toont de ontwikkeling en teloorgang van de mijnen in de streek.

Van Solms rij je langs de Lahn verder naar het **station van Braunfels/Leun** ③. Hier kun je eventueel het zijdal 5 km in rijden om Braunfels te bezoeken. Met zijn mooie marktplein, smalle straatjes met vakwerkhuizen en vooral zijn sprookjesachtige kasteel lijkt het stadje uit een prentenboek te komen.

Kanosluis van Löhnberg

Na het dorpje Leun verlaat je voor korte tijd de Lahn en volgt een kort maar stevig kuitentertje. Het levert je een mooi uitzicht op over de dorpjes tussen de beboste heuvels en de kronkelende Lahn. Het pad slingert tussen spoorweg en autoweg langs Tiefenbach en Biskirchen en komt bij de burchtruïne van **Löhnberg** ④ terug bij de Lahn. Je volgt nu het jaagpad dicht langs het water naar **Weilburg** ⑤.

Het schilderachtige Weilburg met zijn oude vakwerkhuizen ligt aan de voet van het Schloß Weilburg, in een meander van de Lahn. Je kunt dit slot op twee manieren bekijken. Door beneden de meander van de rivier te volgen kun je de burcht langs alle kanten bekijken. Door steil omhoog het dorp in te rijden kun je het slot van nabij bekijken of bezoeken. Dit renaissanceslot met klokkentoren, slotkerk en prachtig park wordt hier het *Dornröschen-schloß* genoemd. Eens was het een van de re-

sidenties van de vorsten van Nassau. Op de prachtige renaissancebinnenplaats worden jaarlijks concerten gegeven. In het mijn- en slotmuseum kun je alles te weten komen over geschiedenis, kunst en cultuur van het gebied en over het vorstenhuis van Nassau.

Bootjes kunnen de meander in de Lahn afsnijden door een tunnel van 210 m lengte – een unicum in Duitsland – maar wij fietsen hem helemaal rond. Vlak bij Weilburg vloeit de Weil in de Lahn. Door het dal van de Weil loopt een mooie fietsroute van 47 km lengte, de ‘Weitalweg’. In de zomer rijdt in het weekend een pendelbus met fietsaanhanger door het dal, zodat je je met fiets en al kunt laten vervoeren.

Je rijdt verder langs het jaagpad en volgt de Lahn in al zijn bochten, tussen de beboste hellingen van de smaller wordende vallei. De spoorweg blijft steeds dicht in de buurt en verdwijnt regelmatig in tunnels. Via Förfurt kom je langs de Lahn in **Aumenau** ⑥. Even verder houdt het jaagpad op bij een natuurgebied en moet je als fietser de vallei verlaten over een steile en slechte weg. Het is slechts 500 m en eventueel kun je dit te voet doen; op de hoogvlakte kom

Limburg an der Lahn, St-Georgesdom

je weer op een verharde weg. Let op de eerste boerderij: in de voortuin staat een ijskast met prijslijst. Voor de boer een extraatje, voor de fietsers een welkome verfrissing.

Bij **Villmar** ⑦ kom je terug bij de Lahn, die je via een marmeren brug (de enige in Europa!) oversteekt. Aan de overkant rij je weer naast het water verder naar **Runkel** ⑧. De rotsen reiken hier tot in de rivier.

Runkel is – alweer – een schilderachtig oud stadje met mooie vakwerkhuisen. Boven de huizen torent een indrukwekkende verdedigingsburcht uit de 12de eeuw, Burg Runkel. De beruchte keizer Barbarossa stichtte haar waarschijnlijk. De burcht is deels ruïne, deels museum.

De brug over de Lahn is uit 1448 en aan de overkant ligt nog een kasteel, Burg Schadeck. Heinrich von Runkel bouwde haar in 1276, nadat hij bij een familievete uit Burg Runkel verdreven was.

Over de oude Lahnbrug (eenrichtingsverkeer!) stap je naar de overkant om daar je tocht op het jaagpad via Kerkebach, Steeden en Dehm naar Dietkirchen voort te zetten. Tussen Runkel en Limburg an der Lahn is het jaagpad regelmatig onderbroken en dan moet je het voet-/fietspad langs de autoweg volgen. De twee torens van de abdijkerk van **Dietkirchen** komen steeds dichterbij. Even later fiets je aan de voet van de rotsen waarop de indrukwekkende Sankt-Lubentius-Kirche (Romaans uit de 12de eeuw) prijkt. Wie niet tegen de klim opziet, kan naar boven fietsen en genieten van het prachtige uitzicht over het Lahndal.

Enkele kilometers verder doemt een kleurrijke Dom met zeven torens voor je op en weldra fiets je over de 600 jaar oude Lahnbrug de middeleeuwse Altstadt van **Limburg an der Lahn** ⑨ binnen.

Dietkirchen, romaanse abdijkerk

Wegwijzer

In **Wetzlar** ①: wegwijzers R7/Lahn volgen tot **station Leun/Braunfels**

③; Indien dit traject nog niet helemaal bewegegewijzerd is: na kruisen autobaan: eerste weg links (An der Schleuße), steeds rechtdoor over bruggen en spoorweg; bij zwembad: rechtsaf (richting Solms); bij splitsing: rechts aanhouden (Buderusstraße); op pleintje met zitbanken: rechtsaf (Hauptstraße) en meteen linksaf (Brückenstraße); even voorbij de Solmsbach: rechtsaf (Bahnhofallee); bij brandweerkazerne: rechtsaf over spoor en meteen links op landweg tussen spoor en Lahn; langs spoor blijven tot **station Leun/Braunfels** ③;

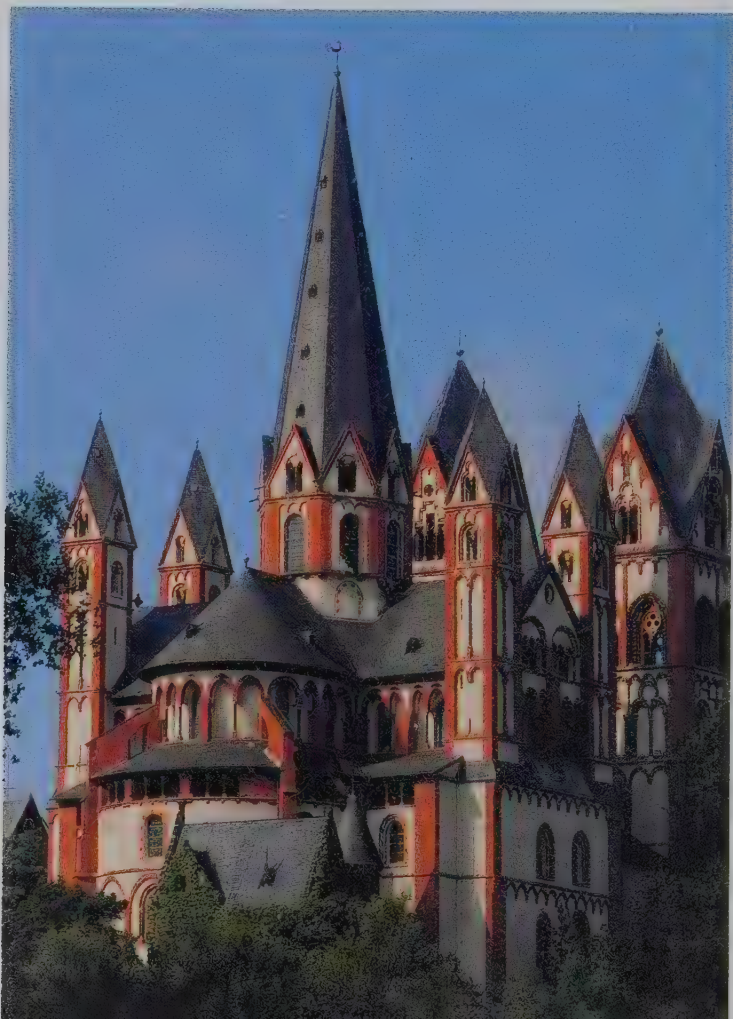

van **station Leun/Braunfels** ③: via tunneltje onder sporen door en verder wegwijzers R7/Lahn volgen naar **Löhnberg** ④;

bij Löhnberg: Lahn oversteken en wegwijzers R7/Lahn volgen naar **Weilburg** ⑤;
 bij Weilburg: wegwijzers R7/Lahn volgen naar **Aumenau** ⑥;
*(bij Weilburg: eventueel meander van Lahn volgen tot Steinerne Brücke, brug over
 en rechts Bahnhofstraße, meebuigen in Lohnberger Weg; bij eerste brug over
 Lahn naar overkant en wegwijzers R7/Lahn volgen naar Aumenau ⑥);*
 bij Aumenau: wegwijzers R7/Lahn volgen naar **Villmar** ⑦;

⑦ ⑨ in **Villmar** ⑦: Lahn oversteken en wegwijzers R7/Lahn volgen naar
Runkel ⑧; in Runkel: Lahn oversteken via brug Schadecker Straße;
 bij T-kruising: rechtsaf (Burgstraße, met bocht naar links meedraaien, later Stee-
 deener Straße); bij Lahnbrug: rivier oversteken en wegwijzers R7/Lahn volgen
 naar **Limburg an der Lahn** ⑨.

Limburg, Dom

ER SCHUILT EEN LIMBURGER IN U

www.laface.be

Limburg is één grote onthaastingskuur. Met een prachtige, afwisselende natuur, honderden kilometers wandel- en fietsroutes, talloze pittoreske dorpjes en mooie historische steden vol knusse cafeetjes, restaurants en musea. Bovendien kunt u er heerlijk overnachten in tientallen hotels, hoeses of gastenverblijven en zelfs uw conditie bijwerken in tal van sport- en recreatiecentra. Kom eens af en ontdek die LIMBURGER in u.

www.toerismelimburg.be

VRAAG "LIMBURG ONTDEKKEN" GRATIS AAN!

Ontdek de Limburger in u. U kunt "Limburg ontdekken" GRATIS ontvangen door deze bon ingevuld op te sturen in een voldoende gefrankeerde enveloppe naar: Toerisme Limburg VZW, Willekensmolenstraat 140, B-3500 Hasselt. U kunt "Limburg ontdekken" ook per e-mail aanvragen: info@toerismelimburg.be. Tevens kan u Fietsroutenetwerk "Haspengouw", "Kempen en Maasland" en "Limburgse Kempen" bestellen voor € 4,50 per stuk en een eenmalige portkost van € 1,50.

Naam en Voornaam: _____

Geboortejaar: _____ E-mail: _____

Straat en Nummer: _____

Postcode en Woonplaats: _____

Land: _____

GRATIS ☐ **Limburg ontdekken 2003**

Fietsroutenetwerk: ☐ Haspengouw ☐ Kempen en Maasland ☐ Limburgse Kempen

Uw gegevens worden opgenomen in onze verwerking deelnemersbeheer om u op de hoogte te houden van onze activiteiten. U hebt recht op mededeling en correctie. (Wet 8.12.92)

(LANN00)

Deze gids bevat zeventien tot in de puntjes uitgewerkte ideeën voor een meerdaagse fietsvakantie in Nederland, België, Engeland, Noord-Frankrijk en West-Duitsland.

Eilandhoppen in de Waddenzee, een verrassende tocht maken langs de Drie Vlaamse Zustersteden, de idyllische Thamesvallei volgen tot in hartje Londen, uitwaaien langs de Normandische kust, een verblijfsvakantie in het nationaal park Holsteinische Schweiz... Aan dit uitgelezen en gevarieerd aanbod zal zowel de geofende trekker als de actieve familie veel plezier beleven.

- Elke vakantie bestaat uit een fietstraject in lijn of in lusvorm, van twee tot vijf dagen. Daarnaast zijn er ook meerdere dagtochten vanuit één standplaats opgenomen.
- De routes volgen zowel nieuwe trajecten als bewegwijzerde langeafstandsroutes of dagcircuits.
- Elk traject werd nauwgezet uitgestippeld en getest in het terrein door ervaren fietsers.
- Met veel praktische gegevens over logies, transport, bereikbaarheid, documentatie en toeristische achtergrondinformatie.
- Bij elke fietsvakantie vind je een inleiding met cultuurhistorische en landschappelijke wetenswaardigheden over de streek.

- Met gedetailleerde kaarten.
- Meer dan tweehonderd sfeerbeelden.

Toerismejournalist PAUL MAES stelde de fietstrajecten in deze gids samen en verzorgde de eindredactie. Hij is hoofdredacteur van het wandel- en fietsmagazine *Op Weg* en heeft ook tal van reportages en gidsen over fietsen in Nederland, België en omgeving op zijn naam staan.

ISBN 90-209-5095-9

9 789020 950953

